

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**OSMANLI TÜRKİYESİ'NDE DEPREMLER VE AFET YÖNETİMİ
(1900-1923)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA İRKİN

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. SELAHATTİN SATILMIŞ**

AKSARAY 2022

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

OSMANLI TÜRKİYESİ'NDE DEPREMLER VE AFET YÖNETİMİ
(1900-1923)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA İRKİN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. SELAHATTİN SATILMIŞ

AKSARAY 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Zehra

Soyadı : İrkin

Bölümü : Tarih

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe adı: Osmanlı Türkiyesi'nde Depremler ve Afet Yönetimi (1900-1923)

İngilizce adı: Earthquakes and Disaster Menagement in Ottoman Turkey (1900-1923)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tezin yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Zehra İrkin

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Zehra İrkin tarafından hazırlanan "Osmanlı Türkiye'sinde Depremler ve Afet Yönetimi (1900-1923)" başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

DANIŞMAN: Doç. Dr. Selahattin Satılmış

Aksaray Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı

İMZA

.....

Üye: Doç. Dr. Eyyub Şimşek

Aksaray Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi İsmail Bülbül

Hatay M. Kemal Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı

.....

Tez Savunma Tarihi: 03/02/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun.....tarih vesayılı kararıyla onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay Uslu Divanoğlu

İmza:

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OSMANLI TÜRKİYESİ'NDE DEPREMLER VE AFET YÖNETİMİ
(1900-1923)

(Yüksek Lisans Tezi)

Zehra İRKİN, Aksaray 2022

ÖZET

Doğal afetler, özellikle depremler, tarihin en erken dönemlerinden itibaren toplumu en çok etkileyen faktörlerden biri olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son çeyreğini ve bu çalışmanın zaman dilimini kapsayan 1900-1923 yılları arasında çok sayıda deprem yaşanmış, bunlardan bir kısmı büyük hasara ve can kayıplarına yol açmıştır. Bahsi geçen tarihler arasındaki yirmi üç yılda 82'si hasara ve bunlardan bazıları da önemli sayıda can kaybına yol açan 639 depremin meydana geldiği, arşiv belgeleri ve gazetelerden elde edilen veriler ışığında tespit edilebilmiştir. Özellikle 1901 Erzurum, 1902 Çankırı, 1903 Malazgirt, 1907 Bitlis, 1909 İzmir-Koyulhisar, 1912 Mürefte, 1914 Isparta-Burdur ve 1919 Soma depremleri gibi afetler, büyük yıkımlara, zararlara, can kayıplarına ve yüzlerce, hatta binlerce insanın açıkta kalarak çeşitli sıkıntılar çekmesine neden olmuştur. Böylesi felaketler sonrasında Osmanlı Hükümeti ile mahalli idareciler afet yönetimi bağlamında depremzedelerin beslenme ve barınma ihtiyaçlarının sağlanması, kalıcı meskenlerinin inşa edilmesi büyük önem arz etmiştir. Büyük harcamalar yapılmasını gerektiren bu işlerin masraflarının bir kısmını karşılamak için yardım kampanyaları da düzenlenmiştir. Kısaca bu çalışmada depremlerde yaşanan can ve mal kayıplarının miktarı tespit edilmeye, depremlerin devlet ve toplum üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri ile merkezi ve mahalli hükümetlerin depremlerde sergilediği afet yönetimi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bilim Kodu: 116114

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Deprem, Afet Yönetimi

Sayfa Adedi: 305

Danışman: Doç. Dr. Selahattin Satılmış

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
EARTHQUAKES AND DISASTER MENAGEMENT IN OTTOMAN
TURKEY (1900-1923)

(M. A. Thesis)

Zehra İRKİN, Aksaray 2022

ABSTRACT

Natural disasters, especially earthquakes, have been one of the most influential factors on society since the earliest periods of history. There were many earthquakes between 1900 and 1923, covering the last quarter of the Ottoman Empire and the time period of this study, some of which caused great damage and loss of life. In the twenty-three years between the aforementioned dates, it has been determined in the light of the archive documents and the data obtained from the newspapers that 639 earthquakes occurred, 82 of which caused damage and some of them caused significant loss of life. Disasters such as 1901 Erzurum, 1902 Çankırı, 1903 Malazgirt, 1907 Bitlis, 1909 İzmir-Koyulhisar, 1912 Mürefte, 1914 Isparta-Burdur and 1919 Soma earthquakes have caused great destruction, damage, loss of life and hundreds, even thousands of people, suffering various distresses caused. After such disasters, the Ottoman Government and local administrators, in the context of disaster management, were of great importance to provide the nutrition and shelter needs of the earthquake victims and to build their permanent residences. Aid campaigns were also organized to cover some of the costs of these works, which require large expenditures. Briefly, in this study, it has been tried to determine the amount of loss of life and property in earthquakes, the socio-economic effects of earthquakes on the state and society, and the disaster management of central and local governments in earthquakes.

Science Code: 116114

Key Words: Osmanlı State, Eartquake, Disaster Management

Page Number: 305

Supervisor: Doç. Dr. Selahattin Satılmış

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
RESİMLER LİSTESİ.....	xv
HARİTALAR LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	9
HASARLI DEPREMLER.....	9
1) 17 Ocak 1900 Aydın Depremi.....	10
2) 6 Şubat 1900 Isparta Depremi.....	10
3) 19 Şubat 1900 Doğu Bayezid (Ağrı) Depremi	10
4) 16 Mayıs 1900 Eskişehir Depremi.....	12
5) 24 Mayıs 1900 Nazilli Depremi.....	12
6) 12 Temmuz 1900 Kars Depremi.....	12
7) 6 Ağustos 1900 Pazar Depremi.....	13

8) 25 Eylül 1900 Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) Depremi	13
9) 17 Ekim 1900 Hüdavendigâr Depremi	13
10) 27 Kasım 1900 Feke Depremi	14
11) 7 Şubat 1901 Foça Depremi	14
12) 28 Şubat 1901 Adana Depremi	14
13) 31 Mart 1901 İstanbul Depremi	15
14) 8 Kasım 1901 Erzurum Depremi	16
A. Hasarın Derecesi.....	17
B. Artçı Sarsıntılar	19
15) 18 Aralık 1901 Ayvacık Depremi	20
A. Hasarın Derecesi.....	20
B. Artçı Sarsıntılar	21
16) 4 Şubat 1902 Tokat Depremi	22
17) 9 Mart 1902 Çankırı Depremi	22
A. Hasarın Derecesi.....	23
B. Artçı Sarsıntılar	24
18) 22 Mart 1902 Ayıntab (Antep) Depremi.....	25
19) 30 Mart 1902 Çermik Depremi	25
20) 26 Mayıs 1902 Isparta Depremi	25
21) 12 Haziran 1902 Ayıntab (Antep) Depremi	26
22) 25 Haziran 1902 Ladik Depremi	26
23) 12 Ekim 1902 Isparta-Ağlasun Depremi	27
24) 24 Kasım 1902 İzmir Depremi.....	27
25) 29 Nisan 1903 Malazgirt Depremi.....	28
A. Hasarın Derecesi.....	28
A.1. Patnos	30

A.2. Ahlat	30
A.3. Bulanık	31
B. Artçı Sarsıntılar	32
26) 6 Ağustos 1903 Malazgirt Depremi.....	33
27) 2 Şubat 1904 Kuşadası Depremi.....	33
28) 16 Şubat 1904 Karahisar-ı Şarki Depremi.....	33
29) 11 Ağustos 1904 İzmir Depremi	34
30) 21 Eylül 1904 Erzurum Depremi	36
31) 30 Nisan? 1905 Demirci Depremi.....	36
32) 16 Mayıs 1905 Simav Depremi	37
33) 20 Mayıs 1905 Erzincan Depremi	37
34) 4 Aralık 1905 Malatya Depremi.....	37
A. Hasarın Derecesi.....	37
B. Artçı Sarsıntılar	39
35) 29 Mart 1907 Bitlis Depremi.....	40
36) 3 Haziran 1907 Mahmudiye (Saray) Depremi	40
37) 3 Eylül 1907 Kiğı Depremi.....	41
38) 14 Eylül 1907 Mecitözü Depremi	41
39) 15 Kasım 1907 Ulukışla Depremi	41
40) 8 Mart 1908 Tire Depremi	42
41) 23 Haziran 1908 İzmir Depremi.....	43
42) 30 Ekim 1908 Maraş Depremi.....	44
43) 1908 Çatalca Depremi	44
44) 17 Ocak 1909 Denizli Depremi	44
45) 18 Ocak 1909 Köyceğiz Depremi.....	44
46) 19 Ocak 1909 Foça-Menemen Depremi.....	44

47) 9 Şubat 1909 Koyulhisar Depremi	47
A. Hasarın Derecesi.....	47
B. Artçı Sarsıntılar	49
48) 16 Mart 1909 Kiğı Depremi	50
49) 30 Ekim 1909 Akharem Depremi.....	50
50) 21 Kasım 1909 Ertit Depremi	50
51) Nisan 1910 Henege Depremi.....	51
52) 26 Haziran 1910 Kastamonu Depremi.....	51
53) 28 Haziran 1910 İskilip Depremi	51
54) 27 Temmuz 1910 Akhisar Depremi	53
55) 19 Ağustos 1910 Palu Depremi.....	54
56) 19 Ağustos 1910 Erzurum Depremi.....	55
57) 30 Aralık 1910 Bursa Depremi.....	55
58) 19 Mart 1911 Kuyucak Depremi.....	56
59) 10 Aralık 1911 Honaz Depremi	56
60) 9 Ağustos 1912 Mürefte-Şarköy Depremi	57
A. Hasarın Derecesi.....	57
A.1. Tekirdağ.....	63
A.2. Gelibolu	64
A.3. Çanakkale	67
A.4. Edirne.....	69
A.5. Çorlu.....	70
A.6. İstanbul	71
A.7. Karesi (Balıkesir)	73
A.8. Bursa	74
A.9. Manisa	74

61) 25 Ağustos 1912 Afyonkarahisar Depremi.....	74
62) 14 Eylül 1912 Mürefte Depremi	75
63) ? Mayıs-? Haziran 1913 Ankara Depremi	76
64) 10 Aralık 1913 Kiğı Depremi.....	76
65) 6 Mart 1914 Ahlat Depremi.....	76
66) 18 Mayıs 1914 Akdağmadeni Depremi.....	77
67) 28 Mayıs 1914 Akdağmadeni Depremi.....	77
68) 4 Ağustos 1914 Sarayköy Depremi.....	77
69) 12 Ağustos 1914 Adilcevaz Depremi	77
70) 4 Ekim 1914 Isparta-Burdur Depremi	78
A. Hasarın Derecesi.....	79
B. Artçı Sarsıntılar	86
71) 24 Ocak 1916 Hafik Depremi	88
72) 15-19? Ocak 1918 Bolvadin Depremi.....	89
73) 9 Ağustos 1918 Kengiri Depremi.....	89
74) 3? Kasım 1918 Kengiri Depremi	90
75) 27 Mayıs 1919 Tarsus Depremi	90
76) 1-10? Eylül 1919 Amasya Depremi	90
77) 18 Kasım 1919 Soma Depremi.....	91
78) 19 Kasım 1919 Çanakkale Depremi.....	93
79) 28 Eylül 1920 İzmir Depremi.....	93
80) 25-27 Eylül 1921 Ilgın Depremi.....	94
81) 1 Mayıs 1922 İzmir Depremi	96
82) 5 Mayıs 1922 Konya Depremi.....	96
II. BÖLÜM	97
HASAR VERMEYEN DEPREMLER.....	97

1900 Yılı Depremi.....	97
1901 Yılı Depremi.....	109
1902 Yılı Depremi.....	119
1903 Yılı Depremi.....	131
1904 Yılı Depremi.....	138
1905 Yılı Depremi.....	141
1906 Yılı Depremi.....	145
1907 Yılı Depremi.....	150
1908 Yılı Depremi.....	153
1909 Yılı Depremi.....	158
1910 Yılı Depremi.....	162
1911 Yılı Depremi.....	164
1912 Yılı Depremi.....	167
1913 Yılı Depremi.....	168
1914 Yılı Depremi.....	170
1915 Yılı Depremi.....	172
1916 Yılı Depremi.....	173
1917 Yılı Depremi.....	174
1918 Yılı Depremi.....	176
1919 Yılı Depremi.....	176
1920 Yılı Depremi.....	177
1921 Yılı Depremi.....	178
1922 Yılı Depremi.....	179
III. BÖLÜM.....	180
DEPREMLER SONRASI AFET YÖNETİMİ	180
1) 8 Kasım 1901 Erzurum Depremi	181

A. İskân ve İaşe Temini	181
B. Yardım Faaliyetleri	185
C. Hasar Tespiti ve İmar Faaliyetleri.....	189
D. Erzurum Hapishanesi'ndeki Mahkûmların Nakli	193
2) 18 Aralık 1901 Ayvacık Depremi	193
3) 9 Mart 1902 Çankırı Depremi	195
A. Yardım Faaliyetleri.....	197
B. İmar Faaliyetleri.....	198
4) 12 Ekim 1902 Isparta- Ağlasun Depremi	200
5) 29 Nisan 1903 Malazgirt Depremi.....	201
A. İskân ve İaşe Temini	203
B. Defin İşlemleri.....	205
C. Yardım Faaliyetleri.....	206
D. Muş Mutasarrıfının Azledilmesi	208
E. Hasar Tespiti ve İskân Çalışmaları	210
F. Tamir ve İmar Faaliyetleri	213
G. Resmi Daireler ve Camilerin Tamiri.....	215
H. Vergi Muafiyeti	217
İ. Norşincik Halkının Yardım Talebi	217
J. Misyoner Mister Coul ve İngiliz Konsolosunun Yardım Girişimleri.....	218
6) 30 Nisan? 1905 Demirci Depremi.....	220
7) 4 Aralık 1905 Malatya Depremi	221
8) 29 Mart 1907 Bitlis Depremi.....	221
9) 3 Haziran 1907 Mahmudiye Depremi.....	225
10) 15 Kasım 1907 Ulukışla Depremi	226
11) 1908 Çatalca Depremi	230

12) 19 Ocak 1909 Foça Depremi	231
13) 9 Şubat 1909 Koyulhisar Depremi	233
14) 1909 Kiğı ve Ertit Depremleri	236
15) Nisan 1910 Henege Depremi	238
16) 19 Ağustos 1910 Palu Depremi	238
17) 10 Aralık 1911 Honaz Depremi	240
18) 9 Ağustos 1912 Mürefte-Şarköy Depremi	240
A. İskân ve İaşe Temini	242
B. Yaralıların Tedavisi	244
C. Yardım Faaliyetleri	246
D. Yabancı Devletlerin Yardımları	248
19) 6 Mart 1914 Ahlat Depremi	249
20) 4 Ekim 1914 Isparta-Burdur Depremi	250
A. İskân ve İaşe Temini	251
B. Yardım Faaliyetleri	253
C. Hapishanelerin Nakledilmesi	256
D. Askerlerin Terhis Edilmesi	256
E. Enkaz Temizleme Çalışmaları	257
F. Memur Maaşları ve Vergi Muafiyeti Talepleri	257
21) 18 Kasım 1919 Soma Depremi	258
22) Kiğı-Bolvadin ve Ilgın Depremleri	260
SONUÇ	262
KAYNAKÇA	268
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	282

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Doğu Bayezid ve Köylerinde Yaşanan Hasarın Miktarı	12
Tablo 2: Erzurum Depreminde Hasar Gören Bina Sayısı.....	19
Tablo 3: Çankırı ve Köylerinde Meydana Gelen Hasar Miktarı.....	24
Tablo 4: Malazgirt ve Çevresinde Meydana Gelen Hasar ve Zayiat Miktarı	31
Tablo 5: Malatya Vilâyeti ve Çevresinde Hasar ve Zayiat Miktarı	39
Tablo 6: Mürefte ve Köylerinde Meydana Gelen Hasar ve Zayiat Miktarı.....	60
Tablo 7: Şarköy ve Köylerinde Meydana Gelen Hasar ve Zayiat Miktarı	62
Tablo 8: Gelibolu ve Çevresinde Meydana Gelen Hasar ve Zayiat Miktarı.....	66
Tablo 9: Burdur'un Mahallelerinde Meydana Gelen Hasar ve Zayiat Miktarı	82
Tablo 10: Burdur'a Bağlı Köylerde Hasar ve Zayiat Miktarı	83
Tablo 11: Isparta Mahalle ve Köylerinde Meydana Gelen Hasar ve Zayiat Miktarı.....	84
Tablo 12: Isparta Genelinde Meydana Gelen Hasarın Derecesi ve Zayiat Miktarı.....	85
Tablo 13: Soma ve Bergama'ya Bağlı Köylerde Hasar ve Zayiat Miktarı	93
Tablo 14: Ilgın ve Akşehir'de Meydana Gelen Hasar ve Zayiatın Miktarı.....	95
Tablo 15: Erzurum Depremzedeleri İçin Toplanan Yardım Paraları.....	188
Tablo 16: Erzurum Vilâyetinde Depremzedeler için Yapılan Harcamalar.....	190
Tablo 17: Yardım Heyeti Tarafından Dağıtılan Yardım Listesi	254
Tablo 18: 1900-1923 Yılları Arasında Yaşanan Hasarlı Deprem Listesi	264

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Mürefte Depreminde Harap Olan Binalardan Biri	61
Resim 2: Tekirdağ'da Tamamen Yıkılan Gemerek Camii Enkazı.....	64
Resim 3: Gelibolu'da Hasar Gören Mekteb-i İdadi Binâsı	65
Resim 4: Çadırlarda Kalan Erzurumlu Depremzedeler	183
Resim 5: Misyoner Ely Kardeşlerin Bitlis'teki Depremden Sonra Geçici Barınaklarının Görünümü	223
Resim 6: Isparta'da Askerlik Şubesi ve Yatılı Okul Önünde Kurulmuş Çadır ve Barakalar	253

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1:Türkiye Deprem Tehlike Haritası	2
--	---

ŞEKİLLER LİSTESİ

Grafik 1: Depremlerin Yıllara Göre Dağılımı	262
Grafik 2: Depremlerin Bölgelere Göre Dağılış Oranları	265

KISALTMALAR LİSTESİ

Age	Adı geçen eser
Agm	Adı geçen makale
Agt	Adı geçen tez
A.Ü.D.T.C.F	Atatürk Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
BOA	Başkanlık Osmanlı Arşivi
BCA	Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz/bkz	Bakınız
BEO	Bâbîâli Evrâk Odası Evrâkı
C.	Cilt
DH.İ.UM	Dâhiliye Nezâreti İdâre-i Umumiye Evrâkı
DH.MKT	Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kalemi Evrâkı
DH.ŞFR	Dâhiliye Nezâreti Şifre Evrâkı
DH.İD	Dâhiliye Nezâreti İdâre Evrâkı
DH.MTV	Dâhiliye Nezâreti Mütenevvîa Evrâkı
DH.EUM.EMN	Dâhiliye Nezâreti Emniyet Şubesi
DH.EUM.MTK	Dâhiliye Nezâreti Muhâberât ve Tensikat Müdiriyeti
DH.EUM.VRK	Dâhiliye Nezâreti Evrâk Odası Kalemi
DH.EUM.6Şb	Dâhiliye Nezâreti Altıncı Şube
DH.İ.UM.EK	Dâhiliye Nezâreti İdâre-i Umumiye Ekleri

DH.MUI	Dâhiliye Nezâreti Muhâberât-ı Umumiye İdâresi
DH.TMIK.M	Dâhiliye Nezâreti Muamelât Evrâkı
DH.TMIK.S	Dâhiliye Nezâreti Islahat Evrâkı
DH.MB.HPS	Dâhiliye Nezâreti Hapisaneler Müdiriyeti
Çev	Çeviren
Haz	Hazırlayan
HR.ŞFR.3	Hâriciye Nezâreti Londra Sefareti
HR.TH	Hâriciye Nezâreti Tahrirât
İ.HUS	İrâde Hususi
İ.AS	İrâde Askeri
İ.DH	İrâde Dâhiliye
İ.RSM	İrâde Rüsûmat
İ.PT	İrâde Telgraf ve Posta
MF.MKT	Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemi Evrâkı
MF.İBT	Maârif Nezâreti Tedrisât-ı İbtidâiyye Kalemi
MV	Meclis-i Vükelâ Mazbataları
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi
SEFAD	Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
S.	Sayı
s.	Sayfa
ŞD	Şûrâ-yı Devlet Evrâkı
TŞR.HL	Taşra Evrâkı Halep Vilâyeti
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
Vol	Volume
Y.A.RES	Yıldız Sadâret Resmi Maruzât Evrâkı
Y.MTV	Yıldız Mütenevvi Maruzât Evrâkı

Y.A.HUS	Yıldız Sadâret Husûsî Maruzât Evrâkı
Y.PRK.ASK	Yıldız Perâkende Evrâkı Askeri Maruzât
Y.PRK.UM	Yıldız Perâkende Umûmî Evrâkı
Y.PRK.HR	Yıldız Perâkende Hâriciye Nezâreti Maruzâtı

GİRİŞ

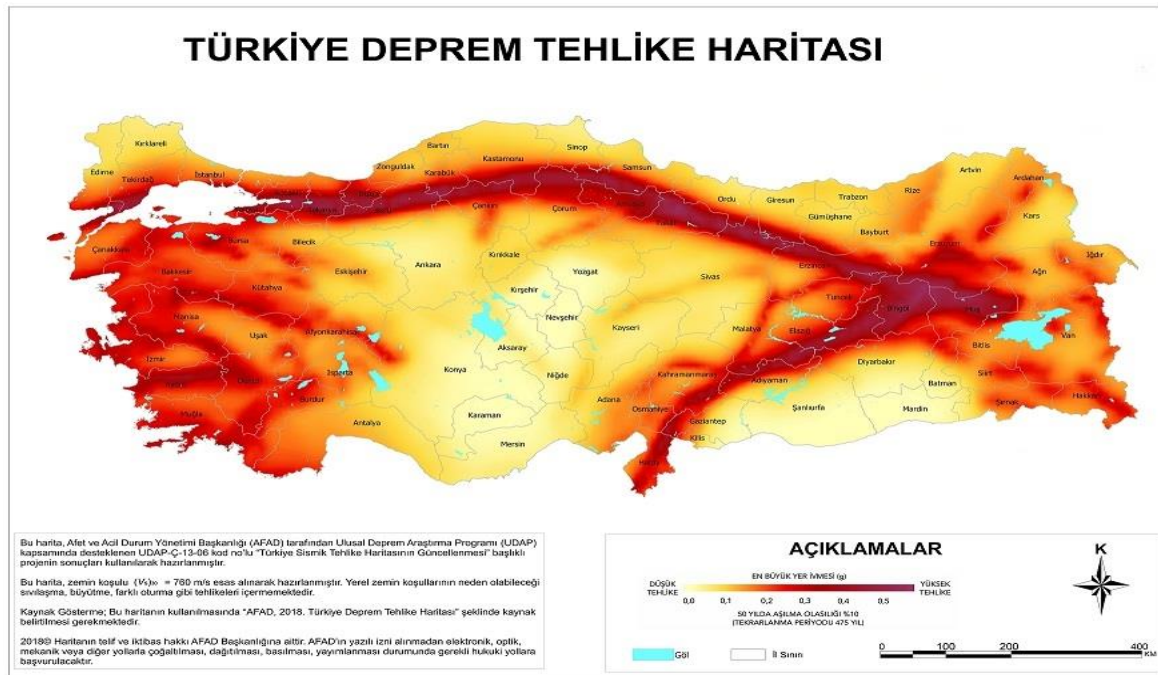
Afet, en genel anlamıyla doğaya ve insanlara büyük ölçüde zarar veren can kayıpları ve maddi hasara yol açan olaylardır. Afetler oluşumu bakımından ikiye ayrılır. Kökenleri bakımından doğal şartlarda meydana gelenlere doğal afetler, insanların etkileri sonucunda ortaya çıkanlara ise beşeri afetler denir. Doğal afetlerin bir kısmı tamamen doğal kökenlidir. Bunlara örnek olarak deprem, fırtına, dolu, yıldırım ve sis verilebilir. Doğal kökenli olmakla beraber beşeri etkilerin görüldüğü afetleri ise sel, heyelan ve çığ olarak sıralamak mümkündür. Yaşanan her doğa olayı afet olarak değerlendirilemez. Bir olayın afet olarak değerlendirilebilmesi için ortaya çıkardığı sonuçları bakımından toplumu ve çevreyi büyük ölçüde etkilemesi gerekmektedir.¹

Araştırmamıza konu olan deprem ise doğal şartlara bağlı olarak yer kabuğunda görülen ve yeryüzünde büyük değişikliklere sebep olan, kısa süreli titreşim ve salınım hareketlerine verilen isimdir. Aniden gelişen ve önlenmesi mümkün olmayan bu doğa olayı, büyük oranda can ve mal kayıplarının yaşanmasına neden olurken aynı zamanda insanlar üzerinde sosyal ve psikolojik sorunlara da yol açmaktadır. Bu gibi nedenler depremin diğer afetlere nazaran daha ayrı bir yere sahip olmasına yol açmaktadır. Bu hususta bilinmesi gereken en önemli konulardan biri depremin şiddeti ve depremin büyüklüğü arasındaki farkın ayırt edilmesidir. Depremin şiddeti yeryüzünde meydana getirdiği değişikliklere ve yapılar üzerinde oluşturduğu hasara bakılarak belirlenir. Depremin şiddetini saptamak için **Mercalli Cetveli** kullanılmaktadır. Depremin büyüklüğü ise odak noktasında ortaya çıkan enerjinin hesaplanmasıyla tespit edilmektedir. Bu hesaplamanın yapılması için **Richter Ölçeği** kullanılmaktadır. Bu ölçekle hesaplanmış en küçük değer 1.5, en büyük değer ise 8.9 olarak belirlenmiştir.²

¹ Cemalettin Şahin, Hayati Doğanay, Nihat A. Özcan, **Türkiye Coğrafyası**. Gündüz Eğitim ve Yayınları, Ankara 2006, s.228.

² Cemalettin Şahin ve Şengün Sipahioğlu, **Doğal Afetler ve Türkiye**. Gündüz Eğitim ve Yayınları, Ankara 2009, s.26-32.

Türkiye dünyanın üç önemli deprem kuşağı arasında yer alan Alp-Himalaya Deprem Kuşağı (Akdeniz Deprem Kuşağı) üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle birçok kırıkla parçalanmış olan Anadolu coğrafyası, bugün olduğu gibi geçmişte de birçok şiddetli ve yıkıcı depremin yaşandığı bir bölge olma özelliğine sahiptir. Türkiye genç ve aktif (diri) fayların bulunduğu bir deprem ülkesidir. Ülkemizde bulunan aktif fayları üç başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar Kuzey Anadolu, Doğu Anadolu ve Batı Anadolu Fay Kuşakları olarak sınıflandırılabilir. Bu bağlamda Türkiye'de depremlerin en sık görüldüğü yerler, Kuzey Anadolu, Ege Bölgesi, Marmara Bölgesi (Trakya hariç), Doğu Anadolu ve Hatay civarındaki çöküntü havzalarıdır.³

Harita 1:Türkiye Deprem Tehlike Haritası⁴

Bugün olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü dönemde günümüz Türkiye sınırları dâhilinde birçok yıkıcı deprem meydana gelmiştir. Yaşanan bu büyük felaketlerde maddi hasarlar dışında büyük oranda can kayıpları da meydana gelmiştir. Osmanlı döneminde devletin ve toplumun sosyo-ekonomik yapısının incelenmesi açısından yaşanan bu afetlerin özellikle depremlerin o dönemin tarihine ışık tutması açısından çok önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Afetler sonrası devlet ve toplumun yeniden toparlanması, yardım kampanyaları ve devletin maddi anlamda afetlere müdahalesi, imar faaliyetleri gibi birçok konu ve bu süreçte yaşananlar hiç şüphesiz bir devletin tarihini

³ Cemalettin Şahin, Hayati Doğanay, N. Ali Özcan, **age**, s.232.

⁴ AFAD, <<https://deprem.afad.gov.tr/deprem-tehlike-haritasi>>, (ET: 13.02.2022).

araştırırken göz ardı edilmemesi gereken önemli noktalardan biridir. Devletin içine düştüğü bu zor durumlarda uyguladığı afet yönetimi politikası, dönemin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısının anlaşılması açısından da son derece önem arz eden araştırılmaya değer konuların başında yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nde meydana gelen depremleri ele alan birçok kaynak ve araştırmacı bulunmakla beraber bu alanda başvurulması gereken en önemli isimler arasında Nicolas N. Ambraseys yer almaktadır. Deprem sismolojisi alanında uzun yıllar araştırma çalışmaları yapan Ambraseys bu konuda birçok önemli eser kaleme almıştır. Osmanlı coğrafyasını ilgilendiren çalışmasını ise Caroline F. Finkel ile birlikte hazırladığı "Türkiye'de ve Komşu Bölgelerde Sismik Etkinlikler" isimli eserinde aktarmıştır. 1500-1800 yılları arasında yaşanan depremleri ele alan çalışma birçok farklı kaynak kullanılarak zenginleştirilmiş ve bu dönemin tarihine ışık tutmuştur. Ayrıca Ambraseys'in tek başına kaleme aldığı ve tarihin ilk dönemlerinden 1900 yılına kadar getirdiği "Earthquakes in the Mediterranean and Middle East A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900" isimli çok önemli bir çalışması daha bulunmaktadır.⁵

Osmanlı Devleti'nde meydana gelen depremler hakkında kapsamlı çalışmalar yapan bir başka isim ise Selahattin Satılmış'tır. "Aydın Vilâyetinde Doğal Afetler (1850-1900)" isimli doktora tezinde XIX. yüzyılın ikinci yarısında Batı Anadolu'da yaşanmış depremleri kronolojik olarak ele alan Satılmış'ın "Osmanlı Türkiye'sinde Depremler ve Sosyo Ekonomik Etkileri (1800-1900)" başlıklı uzun soluklu TÜBİTAK projesi de Türkiye deprem tarihi açısından büyük önem arz etmektedir. Yazarın bir diğer önemli çalışması ise Osmanlı afet yönetiminin detaylı bir şekilde ele alındığı "Osmanlı Devleti'nde Afet Yönetimi ve Depremlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri" isimli kitabıdır. Bunların yanı sıra Satılmış, Osmanlı Devleti'nin bugünkü Türkiye sınırları içinde ve dışında meydana gelmiş birçok yıkıcı deprem hakkında çok sayıda makale yayınlamıştır. Bunlar arasında 1850-1900 yılları arasında Muğla, Isparta ve Balıkesir bölgelerinde, 1875-1900 yılları arasında ise Çankırı, Antalya, Dinar, Çivril, Işıklı ve Dazkırı bölgelerinde yaşanan tarihsel

⁵ Nicholas N. Ambraseys, Caroline F. Finkel, **Türkiye'de ve Komşu Bölgelerde Sismik Etkinlikler (Bir Tarihsel İnceleme 1500-1800)**, Çev. M. Umur Koçak, TÜBİTAK Yayınları, Ankara 2006; N. Ambraseys, **Earthquakes in the Mediterranean and Middle East A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900**, Imperial College, London 2009.

depremler yer almaktadır. Bunun dışında 1881 Sakız ve Çeşme, 1883 Çeşme ve Urla, 1887 Banaz, 1893 Malatya ve 1898 Koyulhisar bölgelerinde yaşanan depremler yer almaktadır.⁶

Osmanlı Devleti'nin Anadolu topraklarında XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yaşanan bazı büyük depremler de farklı araştırmacılar tarafından müstakil çalışmalarla kaleme alınmıştır. Bunlar arasında 1737 Biga, 1789 Palu, 1851 Meğri, 1855 Bursa, 1859 Erzurum, 1859 İmroz, 1866 Ilgın, 1894 İstanbul ve 1898 Balıkesir depremleri sayılabilir.⁷

⁶ Selahattin Satılmış, **Aydın Vilâyetinde Doğal Afetler (1850-1900)**, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa 2012; **Osmanlı Devleti'nde Afet Yönetimi ve Depremlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019; **Osmanlı Türkiye'sinde Depremler ve Sosyo Ekonomik Etkileri (1800-1900)**, TÜBİTAK 1001 Araştırma Projesi Sonuç Raporu, 2017; Diğer çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. "Muğla Bölgesinin Tarihsel Depremleri (1850-1900)", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, S.1 (2020), s.155-182; "Birinci El Kaynaklara Göre Isparta Depremleri (19. Yüzyılın İkinci Yarısı)", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.40 (2018), s.297-312; "Balıkesir ve Çevresinin Tarihsel Depremleri (1850-1900)", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.40 (2020), s.531-547; "Çankırı'nın Tarihsel Depremleri (1875-1900)", **Mütefekkir**, S.14 (2020), s.599-611; "Dinar, Çivril, Işıklı ve Dazkırı Bölgelerinde Tarihsel Depremler (1875-1900)", **Tarih ve Gelecek Dergisi**, S.1 (2020), s.166-179; "19. Yüzyılda Bir Büyük Felâket: 3 Nisan 1881 Sakız ve Çeşme Depremi", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S.2 (2014), s.605-624; "1881 Sakız Depreminde Osmanlı Afet Yönetimi ve Vali Sadık Paşa'ya Yönelik Eleştiriler", **Belleten**, S.288 (2016), s.573-618; "Osmanlı'da Bir Afet Yönetimi Örneği: 1883 Çeşme ve Urla Depremi Örneği", **History Studies International Jurnal Of History**, S.4 (2012), s.504-527; "30 Eylül 1887 Banaz Depremi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.38 (2016), s.38-79; "1893 Malatya Depremi ve Afet Yönetimi", **OTAM**, S.39 (2016), s.137-177; 26 Mart 1898 Koyulhisar-Hamidiye Depremi", **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.16 (2016), s.241-254; "Antalya Yöresinin Tarihsel Depremleri (1886-1903)", Bedia Koçakoğlu-Diren Çakılcı (Ed.), **Antalya'da Doğa ve Medeniyet**, s.129-135, Palet Yayınları C.3, Konya 2020.

⁷ Kadir Arslanboğa, "1737 Tarihli Biga Deprem ve Yaralarının Sarılması: Hadımzade Ahmet Ağa'nın Bayramiç ile Bozcaada'daki Vakıfları", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı**, S.29 (2017), s.87-125; Mehmet Köküm, Fatih Özçelik, "Tarihsel Depremlerin Yeniden Değerlendirilmesine Örnek Bir Çalışma: 1789 Palu (Elazığ) Depremi, Doğu Anadolu, Türkiye", **Maden Tetkik ve Arama Dergisi**, S.161 (2020), s.157-171; Muhammet Yazıcı, "1851 Meğri Depremi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, S.28 (2012), s.115-129; Neslihan Özaydın, **Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 2017; Besim Özcan, "Bursa Depremleri (2 Mart-12 Nisan 1855)", **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, S.5 (1999), s.73-118; Mehmet Yıldız, "1855 Bursa Depremleri", Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, (22-23 Mayıs 2000), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi İstanbul 2002, s.117-140; M. Yasin Taşkesenlioğlu, Muhammet Taşkesengil, "1859 Yılındaki Şamahı ve Erzurum Depremleri Hakkında Rusya Bilimler Akademisi Üyesi Hermann Von Abich'in Raporu", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.20 (2020), s.570-591; Selahattin Tozlu, "Erzurum Tarihinde Depremler", Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, (22-23 Mayıs 2000), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi İstanbul 2002, s.93-118; Mustafa M. Özekmekçi, "21 Ağustos 1859 Tarihli İmroz (Gökçeada Depremi)", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, S.4 (2020), s.2239-2256; Hüseyin Muşmal, "Konya Eyaleti Ilgın Kazası'nda Yaşanan 1866 Depremi Üzerine Bir İnceleme", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 20 (2008), s.517-520; Fatma Ürekli, **İstanbul'da 1894 Depremi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000; Hamiyet Sezer, "1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.29 (1996), s.169-197; Yunus Özger, "1894 İstanbul Depreminde İzmit'te Afet ve Kriz Yönetimi", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.65 (2019), s.333-346; Sema K. Özkılıç, **1894 İstanbul Depremi ve İstanbul**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015; Vahdettin Engin, II. Abdülhamid'in Hususi İradeleri Işığında 1894 İstanbul Depremi ve Gündelik Hayata Etkisi, Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, (22-23 Mayıs 2000), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi İstanbul 2002, s.141-149.

Bu tezin zaman dilimini kapsayan 1900-1923 yılları arasında ise deprem ve afet yönetimine dair bazı önemli çalışmalar var olmakla beraber bir elin parmağını geçmeyecek kadar azdır. Bunlardan ilki Esat Aktaş tarafından incelenerek kaleme alınan 9 Mart 1902 Çankırı depremidir. Bu çalışmada Çankırı depremi kapsamlı bir şekilde ele alınarak hazırlanmış ve afet yönetimine dair önemli bilgiler verilmiştir.⁸ Bu çalışmayı 1903 senesi ilkbaharında yaşanan Malazgirt depremi hakkında yaptığı çalışmayla Cihat Tanış izlemektedir. Ancak Malazgirt depremiyle alakalı özellikle arşiv belgeleri kaynak gösterilerek verilen bilgilerde ölü sayılarına dair ciddi hatalar yapılmıştır. Söz konusu depremde Malazgirt kasabasında ilk olarak 80 askerin öldüğü daha sonra edinilen bilgilerde ise 831 askerin daha hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Bu bilgiler doğru olmakla beraber ölenler Malazgirt kasabasında değil Bulanık'a bağlı köylerde yaşayan çoğu Gayrimüslim ahalidir. Malazgirt'te ölenlerin sayısı ise 729 kişi olarak tespit edilmiş ve bunların çoğu askeri sınıfa mensup kişiler, aileleri ve bölge halkı olarak kayda geçmiştir. Aynı zamanda depremin verdiği hasar göz önüne alındığında bu konuya dair bilgi ve belgeler yetersiz kalmıştır. Çalışma konumuza dâhil olan bu deprem hakkında dönemin gazeteleri ve arşiv belgelerinden yararlanılarak ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.⁹

1907 yılında meydana gelen Bitlis depremi ise Danyal Tekdal tarafından inceleme konusu olmuştur. Ancak bu depremde bireysel bir deprem araştırması değil ismi geçen bu depremden sonra Bitlis'te baş gösteren isyan hareketine sebep olması bakımından kısaca ele alınmıştır. Depremin meydana gelme zamanı ve yaşanan hasara dair verdiği bilgiler bakımından önemli bir kaynak olan bu çalışma yaşanan deprem sonrasında afet yönetimi çalışmalarına değinmemiştir. Bu deprem çalışmamızda daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.¹⁰ Dönemin belki de en önemli olayı 9 Ağustos 1912 yılında meydana gelen Şarköy-Mürefte depremi hakkında da birçok çalışma yapılmıştır. Depremin büyüklüğü ve meydana getirdiği tahribatın afet yönetimi açısından ele alınması kapsamlı bir çalışmayı beraberinde getirmesi bakımından bu konu yüksek lisans tezi de dâhil olmak üzere birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir.¹¹

⁸ Esat Aktaş, "1902 Çankırı Depremi: Depremin Etkileri ve Afet Yönetimi", **Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi**, S. 46, (2019), s.15-39; Ayrıca bkz: Ömer Türkoğlu, "1902 Çankırı Depremi", **Kebikeç Dergisi**, S. 14, (2002), s.173-176.

⁹ Cihat Tanış, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde 1903 Malazgirt Depremi", **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.1, (2018), s.61-66.

¹⁰ Danyal Tekdal, "1907 Bitlis Depreminde ve İsyanında Bir Vali: Ferit Paşa", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.27 (2017), s.94-116.

¹¹ 1912 Mürefte-Şarköy Depremi için ayrıntılı bkz: Recep Karacakaya, "Şarköy-Mürefte Depremi (1912)", **Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri**, (22-23 Mayıs 2000), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi İstanbul 2002, s. 203-218; Cenk Yalıtırak, Bedri Alpar, Yıldız

Dönemin en büyük depremlerinden biri de hiç şüphesiz 4 Ekim 1914 tarihinde meydana gelen ve büyük bir yıkımın yaşanmasına sebep olan Isparta-Burdur depremidir. Bu konu hakkında araştırma yapanların başında Bayram Çakıcı yer almaktadır. Deprem hakkında genellikle Osmanlı arşiv belgelerinden faydalanılsa da ufak tefek çeviri hatalarının yapılmış olduğu görülmektedir. Özellikle ölen ve yaralananların listesinin verildiği tablolarda kısmen hataların olduğu göze çarpmaktadır. Bunlardan Isparta merkez nahiye ve köylerine dair verilen tabloda "nispet" kelimesinin beş şekilde okunması tabloda verilen yüzde oranlarının yanlış verilmesine yol açmıştır. Yine Isparta ve çevresinde yıkılan hane sayılarının verildiği tabloda Yaylazade Mahallesi'nde tamamen yıkılan hane sayısı 357 iken 257, kısmen yıkılan hane sayısı 66 iken 22 olarak verilmiş ve buna benzer birkaç hata daha yapılmıştır. Buna ek olarak "*Sivri tepeden bir kaya parçası depremin etkisiyle göl tarafına yuvarlanmıştır...*" şeklinde çevrilen cümlelerin aslında Sivri tepe denilen mevkiinin tamamen sular altında kaldığı bildirilmektedir. Bu gibi hatalar yapılsa da dönemin gazetelerinden de faydalanılmış olmasına bakılarak araştırmacıların yararlanacağı bir kaynak görevi üstlenmektedir.¹²

Bu araştırmaların dışında 1900-1923 yıllarını kapsayan tarihlerde yaşanan depremler katalog çalışmalarıyla verilmiştir. Ancak bunların güvenli olduğunu söylemek çok da doğru değildir. Birçok depremin tarihi, şiddeti ve ölenlerin sayıları konusunda yanlış ve hatalar yapılmıştır.

Osmanlı Türkiye'sinde Depremler ve Afet Yönetimi (1900-1923) başlıklı bu tez çalışması ise arşiv belgeleri ve gazeteler gibi birinci el kaynaklar esas alınarak hazırlanmıştır. Başkanlık Osmanlı Arşivi bu konuda oldukça zengin bir kaynağa sahip olduğu gibi dönemin basınından İkdâm, Yeni İkdâm, Tercümân-ı Hakikat ve Sabâh gibi en önemli

Altınok, "Mürefte-Şarköy Depremi: Ganos Fay'ının 9 Ağustos 1912 Depreminde Atımı, Kırık Uzunluğu, Büyüklüğü, Karakteri ve Aynı Yörede Olan Tarihsel Depremler", **Aktif Tektonik Araştırma Grubu Altıncı Toplantısı Bildirileri Özleri 21-22 Kasım 2002**, MTA Genel Müdürlüğü, s.90-93; Bülent Terekli, **1912 Şarköy-Mürefte Depremi ve Etkilediği Alanlar**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011; Mehmet Sadi, **Marmara Havzasının 26-28 Temmuz 1328 Hareket-i Arzı**, Resimli Kitap Matbaası, İstanbul 1328; Mehmet Yavuz Erler, "1912 Marmara Havzası Depremi", **Toplumsal Tarih**, S.35, (1996), s.30-37; N. N. Ambraseys-C. F. Finkel, "The Saros-Marmara Earthquake of 9 August 1912", **Earthquake Engineering and Structural Dynamics**, Vol. 15, (1987), s.189-211; Cemal Sezer, "Şarköy-Mürefte Depremi (9 Ağustos 1912) Sonrası Depremzedeler İçin Yapılan Yardım Faaliyetleri", **Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi**, S.12 (2019), s.74-91.

¹² Bayram Çakıcı, "1914 Isparta ve Burdur Depremi", Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, (22-23 Mayıs 2000), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi İstanbul 2002, s.219-248; Cemal Sezer, "1914 Isparta Burdur Depreminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Yapmış Olduğu Yardımlar", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.19 (2014), s.17-34; Nedim İpek, "Burdur- Isparta Depremi (1914)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.1 (1995), s.191-196.

gazeteler birçok depremin tespit edilmesinde önemli katkı sağlamıştır. Çalışmada bu iki önemli kaynağın titizlikle taranması ve kullanılması depremlerin tarihlendirilmesinde yaşanacak muhtemel hata payının çok daha düşük olmasını sağlamıştır. Ayrıca bu tez çalışması, şehirlerin ve Türkiye'nin depremselliğinin ortaya çıkarılmasına fayda sağladığı gibi aynı zamanda büyük depremlere maruz kalan kentlerin yerel tarihine de sosyo-ekonomik ve idari açılardan katkı sağlayacaktır.

Tez çalışması, kullanılan kaynaklar, yöntem, zaman ve saha sınırlandırması bakımlarından özgün bir niteliğe sahiptir. Aynı zamanda N. Ambraseys ve S. Satılmış tarafından 1900 yılına kadar getirilen çalışmaların devamı niteliğinde olup, bahsi geçen akademisyenlerin çalışmalarını 1923 yılına kadar devam ettirmiştir. Bu yönüyle 1923 yılından sonraki depremleri ele alacak çalışmalar için de önemli bir referans olacaktır.

Bu çalışmanın diğer bir özelliği ise günümüz Türkiye sınırları dâhilinde 1900-1923 tarihlerinde yaşanan tüm depremleri ele almasıdır. Bu özelliğiyle çalışma, yukarıda bahsi geçen dönemle alakalı çalışmalardan ayrılmakta, daha kapsamlı ve bütüncül bir nitelik taşımaktadır. Çalışmada küçük büyük bütün depremlerin 23 yıllık süreçte ayrıntılı bir şekilde ele alınması, deprem bilimcilerinin çalışmalarına katkı sağlayacak ve önemli bir başvuru kaynağı olacaktır.

Tez çalışmasını kolaylaştıran bazı etkenler olduğu gibi zorlaştıran bazı durumlarla da karşılaşmıştır. Arşiv belgelerine ve gazetelere internet üzerinden ulaşmak bu çalışmayı kolaylaştırırken, bahsi geçen kaynakların depremlerin bir kısmında tarihleri tam olarak vermek yerine geçen hafta, birkaç gün önce gibi ifadeler kullanması problem olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde kullanılan saat uygulamaları bu konuda bazı muallâk durumların yaşanmasına yol açmaktadır. Güneşin batışıyla yani akşam ezanı ile başlayan "ezanı" ve öğle ezanıyla başlayan "zevali" olmak üzere iki saat çeşidi olması daha sonra buna "vasati" yani alafranga saatinde eklenmesiyle birtakım zorluklar ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan verilen saatlerin tam ve kesin olduğunu söylemek doğru bir ifade olmasa gerek. Bununla birlikte bahsi geçen sıkıntılar, birinci el kaynaklardan olan arşiv belgeleri ile gazetelerin aynı anda kullanılması yani sağlamasının yapılması sayesinde çözülmeye çalışılmıştır. Bu sayede çalışma, depremlerin tarihleri ve saatleri konusunda hata payının düşük olduğu bir çalışma olma özelliğine sahiptir.

Osmanlı Türkiye'sinde Depremler ve Afet Yönetimi (1900-1923) isimli bu tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Anadolu'da yaşanmış hasarlı depremler ele

alınmıştır. Bunlar arasında hasar derecesi küçük sayılabilecek depremlerle, can ve mal kayıplarının yaşandığı büyük ölçekli bütün depremler kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Özellikle büyük depremlerde ölü ve yaralılara ait sayılarla yıkılan bina ve hayvanlar arasında yaşanan kayıplar da tespit edilmiştir. Bundan başka depremin yaşanma zamanı, depremden sonra hissedilen artçı sarsıntılar ve depremden etkilenen yerler verilmiştir.

İkinci bölümde Anadolu'da meydana gelen ve hasara yol açmayan depremler oluş zamanlarına göre sıralanmış ve bazı teknik özelliklerine değinilmiştir. Ancak bu bölümde yer alan 557 depremin içindekiler kısmında oldukça büyük bir yer kaplaması ve tezin akışını engellemesi sebebiyle içindekiler kısmında sadece depremlerin meydana geldiği yıllar esas alınarak sıralanmıştır.

Üçüncü bölümde ise depremler sonrası afet yönetimine dair çalışmalar ele alınmıştır. Bu kısımda daha çok depremden hemen sonra mahalli hükümetlerin aldığı önlemler, İstanbul'a depremin haber verilmesiyle beraber depremzedeler için yapılacak çalışmalar hakkında sağlanan koordinasyon ve iş birliğine değinilmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin ve mahalli hükümetlerin kriz yönetimi, yapılan yardım çalışmaları, iaşe ve barınma konularıyla yeniden imar faaliyetleri bu bölümün temel konularını oluşturmaktadır. Depremzedelerin özellikle kış mevsimlerinde çadır ve barakalarda yaşadıkları sıkıntılar, yeniden toparlanma çabaları, vergi muafiyeti, hayvan tedarik edilmesi gibi birçok konuya kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

HASARLI DEPREMLER

Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde Anadolu'da birçok yıkıcı depremin yaşandığı, maddi hasarın yanı sıra binlerce insanın hayatını kaybettiğini göstermektedir. En büyük depremlerden biri 10 Eylül 1509 tarihinde İstanbul'da meydana gelmiş, yaklaşık 1000 ev yıkılmış 10.000 kişide yaralanmıştır.¹³ 1719 senesinde yaşanan büyük depremde ise İstanbul'da neredeyse hasara uğramayan ev kalmamıştır. Bu deprem İstanbul'dan ziyade etkisini daha çok İzmit'te göstermiş, şehrin büyük bir kısmı yıkılarak 4000 kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır.¹⁴ Yine İstanbul'da yaşanan 22 Mayıs 1766 depreminde 4000 civarında insan enkaz altında kalarak yaşamını yitirmiştir. Şehirde bulunan camii, medrese, imaret, hastane ve hanlar büyük ölçüde yıkılmış ve hasara uğramıştır.¹⁵ İstanbul'da meydana gelen son büyük deprem ise 10 Temmuz 1894 tarihinde yaşanmıştır.¹⁶

İstanbul'un yanı sıra Anadolu'da da birçok yıkıcı deprem yaşanmıştır. 1822 yılında Halep ve Güneydoğu Anadolu'da yaşanan depremde en az 20.000 kişi hayatını kaybederken¹⁷ 1855 yılında Bursa iki büyük depremle sarsılmıştır. Birkaç ay arayla meydana gelen depremlerden ikincisi çok daha büyük yıkıma sebep olmuştur. 1859 yılında Erzurum, 1887 yılında Banaz, 1893 yılında Malatya, 1899 yılında Aydın ve Denizli yıkıcı nitelikli

¹³ Ambraseys, Finkel, **age**, s.30.

¹⁴ Şerife Özata, Sevgül Limoncu, "16. ve 20. Yüzyıllar Arası İstanbul ve Yakın Çevresinde Meydana Gelen Deprem Sonrası Barınma Uygulamalarının İncelenmesi", **Magaron**, S.3 (2014), s.220.

¹⁵ Erhan Afyoncu, Zekai Mete, "1766 İstanbul Depremi", Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, (22-23 Mayıs 2000), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi İstanbul 2002, s.85-86.

¹⁶ Ürekli, **age**, s.15.

¹⁷ Satılmış, **age**, s.11.

depremlerde tahrip olmuş ve çok sayıda can kaybı yaşanmıştır. Türkiye'de yaşanan yıkıcı depremler 1900 yılından sonra da devam etmiştir.

1) 17 Ocak 1900 Aydın Depremi

Deprem, Çarşamba gecesı saat 21.00 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sarsıntının tesiriyle birçok hane hasar görmüştür. Bahsi geçen deprem yaşanmadan önce öğle vaktinden üç saat sonra yer altından bazı gürültüler işitilmiş, bu seslerin etkisiyle bölge halkı korkuya kapılmıştır. Yine ertesi gece aynı şiddette bir sarsıntı daha hissedilmiştir.¹⁸

2) 6 Şubat 1900 Isparta Depremi

Deprem, Isparta'da saat 18.24'te uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Ana depremden önce gündüz saat 12.49 ve 14.39'da iki defa uzun süreli ve hafif derecede öncü şokları hissedilmiştir. Aynı saatte Eğirdir, Yalvaç, Karaağaç ve Uluborlu'da şiddetli derecede sarsıntılar yaşanmıştır. Aynı gün Akşehir'de saat 12.29 ve 14.59'da hafif, 17.49'da şiddetli ve 18.31'de hafif derecede olmak üzere dört defa sarsıntılar hissedilmiştir. Ilgın'da saat 17.57'de kuzey-güney istikâmetinde şiddetli, saat 18.12 ve 18.27'de hafif derecede üç defa, Beyşehir'de ise saat 17.59 civarında 2 saniye süreli şiddetli derecede sarsıntılar yaşanmıştır. Aynı gün saat 18.04'te Konya'da da bir sarsıntı hissedilmiştir. 6 Şubat gecesinde Isparta'da saat 02.34'te hafif derecede bir artçı sarsıntı hissedilmiştir. Yalvaç'ta gece saatlerinde yaşanan sarsıntının tesiriyle bir hane hasar görmüştür. Hanenin içindekiler boşaltılarak gerekli tedbirler alınmıştır. Yalvaç'a bağlı Hoyran nahiyesinde de birkaç hanenin duvarları hasar görmüştür. Yalvaç Hükümet Dairesinin zaten harp durumunda olan duvarlarında oluşan çatlaklar sebebiyle memurlar korku ve endişeye kapılmıştır. Meydana gelen bu durum Hamidabad Mutasarrıflığından Konya vilâyetine bildirilerek konağın büyük bir kısmının ahşap olmasından dolayı kontrollerinin askeri heyetle ortaklaşa yapılması istenmiştir. Konya vilâyetinden cevaben yazılan yazıda ise yapılan kontrollerde hükümet konağının içinde ikâmetin tehlikeli olduğu anlaşılırsa gereğinin yapılması bildirilmiştir. Yalvaç dışında adı geçen yerlerde hasar meydana gelmemiştir.¹⁹

3) 19 Şubat 1900 Doğu Bayezid (Ağrı) Depremi

Deprem, Pazartesi gecesı saat 02.26 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece saat 03.06, 03.41 ve sabah saat 10.16 civarında üç defa hafif derecede

¹⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6735, 23 Ramazan 1317.

¹⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6757, 17 Şevval 1317.

artçı şokları hissedilmiştir. Mahallinden Rasathâne-i Âmireye rapor edilen bu depremde hasar ve zayıat yaşanmadığı bildirilmiş olmakla beraber bu ifade yanlıştır. Bu yanlışlığın merkezde yaşanan hasarın küçük olmasından ve Bayezid'e bağlı köylerde gerekli haberleşme ve incelemenin henüz yapılamamış olmasından kaynaklandığı kuvvetle muhtemeldir.²⁰

Doğu Bayezid'ta yaşanan şiddetli depremin tesiriyle 2 hane tamamen yıkılmış, bazı binaların duvarlarında çatlaklar meydana gelmiştir. Bundan başka hasarın olmadığı Doğu Bayezid merkezinde can kaybı yaşanmamıştır. Depremin asıl tahribatı Doğu Bayezid'e bağlı köylerde görülmüştür. Bunlardan Kızıldize köyünde 5 hane tamamen yıkılmış, 15 hane hasar görmüştür. Karakent köyünde ise 17 hane yıkılmış, 15 hane de hasar görmüştür. Yine ismi geçen bu köyde 55 koyun ile 6 sığır hayvanı enkaz altında kalarak telef olmuştur. Teperiz köyünde ise 3 hane yıkılmış, 19 hane de yıkılmaya yüz tutacak derecede hasara uğramıştır. Evleri hasar gören ve açıkta kalan afetzedelerin uygun görülen başka hanelere yerleştirilmeleri Erzurum vilâyetinden Doğu Bayezid Mutasarrıflığına bildirilmiştir.²¹

Ana depremden sonra artçı sarsıntılar devam etmekle beraber bunlardan bazıları bölgede yeni hasarların yaşanmasına sebep olmuştur. 22 Şubat gecesi saat 00.59 civarında 1 saniye süreli şiddetli ve sabah saat 06.29'da hafif derecede yaşanan sarsıntıların tesiriyle Doğu Bayezid'ta 2 hane yıkılmış, 5 hane de hasar görmüştür. Başkent köyünde de 1 hane yıkılmıştır. İsmi geçen yerlerde bundan başka hasar ve zayıat olmadığı Bayezid Mutasarrıflığından Erzurum vilâyetine bildirilmiştir.²²

Ana depremin yaşandığı 19 Şubat Pazartesi gecesi başlayan artçı sarsıntılar yaklaşık olarak iki hafta kadar hissedilmeye devam etmiştir. Bu sarsıntılardan ilki aynı gece 2 defa ve sabahında 1 defa hafif derecede hissedilmiştir. 22 Şubat gecesi saat 23.29 civarında güneyden batı istikâmetine doğru 4-5 saniye devam eden oldukça şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. 22 Şubat günü saat 13.09 sularında şiddetli bir sarsıntı daha hissedilmiştir.²³ 24 Şubat gecesi saat 23.01 civarında 5-10 dakika aralıklarla 8 saniye süren iki sarsıntı yaşanmıştır.²⁴ 27 Şubat gecesi saat 03.05 civarında Tercümân-ı Hakikat

²⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6762, 22 Şevval 1317.

²¹ BOA, Y.A.HUS., 403/97, 21 Şevval 1317.

²² BOA, Y.A.HUS., 403/97, 23 Şevval 1317; Tercümân-ı Hakikat gazetesinde bu depremin 4-5 saniye devam ettiği bildirilmektedir. Bkz. Tercümân-ı Hakikat, sayı 6790, 21 Zilkade 1317.

²³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6793, 24 Zilkade 1317.

²⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6795, 26 Zilkade 1317.

gazetesinin ifadesiyle oldukça sallantılı bir deprem hissedilmiştir.²⁵ 28 Şubat tarihinde saat 16.06 civarında başlayan sürekli sarsıntılar ise ertesi gün saat 11.51'e kadar devam etmiştir.²⁶ 2 Mart gecesi saat 20.38 civarında 4 saniye süren şiddetli bir deprem hissedilmiş ise de herhangi bir hasar ve zayıat yaşanmamıştır.²⁷

Tablo 1: Doğu Bayezid ve Köylerinde Yaşanan Hasarın Miktarı

Yerleşim Birimi	Tamamen Yıkılan Hane Sayısı	Kısmen Yıkılan Hane Sayısı	Hayvan Telefâtı
Bayezid	4	5	-
Kızıldize	5	15	-
Karakent	17	15	55 koyun, 6 sığır
Teperiz	3	19	-
Başkent	1	-	-
Toplam	30	54	61

Tablodan da anlaşılacağı üzere 30'u tamamen 54'ü kısmen olmak üzere toplamda depremden etkilenen ev sayısı 84'tür. En büyük hasarı ise 32 evin etkilendiği Karakent köyü görmüştür.

4) 16 Mayıs 1900 Eskişehir Depremi

Deprem, Çarşamba günü meydana gelmiştir. Birkaç baca ile Eskişehir Tren İstasyonu'nun duvarları yıkılmışsa da can kaybına yol açmamıştır.²⁸

5) 24 Mayıs 1900 Nazilli Depremi

Deprem, akşama doğru şiddetli derecede meydana gelmiştir. Denizli ve Kocabaş mevkinde ise birkaç günden beri devam eden şiddetli sarsıntıların sonucunda buralarda ufak tefek hasar oluşmuştur.²⁹

6) 12 Temmuz 1900 Kars Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde meydana gelmiştir. Gökyinaz? (كوكيناس) çevresindeki 5 köy depremin şiddetli tesiriyle harap bir hale gelmiştir. Hanelerle beraber kiliselerin de yıkıldığı depremde 6 kişi enkaz altında kalarak can vermiş, 9 kişi de yaralanmıştır. Bölgede artçı sarsıntıların hala devam etmekte olduğu belirtilmiştir.³⁰

²⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6770, 30 Şevval 1317.

²⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6769, 29 Şevval 1317.

²⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6790, 21 Zilkade 1317.

²⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6850, 24 Muharrem 1318.

²⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6857, 1 Safer 1318.

³⁰ İkdâm, sayı 2173, 21 Rebiülevvel 1318.

7) 6 Ağustos 1900 Pazar Depremi

Deprem, Pazartesi günü Tokat'a 38 km mesafede olan Pazar köyünde oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sarsıntının tesiriyle bazı haneler ahırlarıyla beraber yıkılmış, bazı duvarlarda da çatlaklar oluşmuştur. Can kaybı ve hayvanatça da herhangi bir telefata yaşanmamıştır. Bölge halkı depremin şiddetli etkisi sebebiyle korku ve telaşa kapılarak evlerine girmek istememiş ve bahçelerde barınmaya başlamıştır. Afettede olan halka yardımda bulunmak üzere bölgeye hususi memurlar gönderilmiştir.³¹ Tokat'a bağlı Varaz (Ulaş) köyünde bir deprem yaşandığı arşiv belgelerindeki kayıtlardan anlaşılmakla beraber depremin meydana gelme zamanı hakkında bir ifadeye yer verilmemiştir. Arşiv belgesinde verilen tarihle Pazar depreminin tarihinin çok yakın olması, bu iki depremin aynı zamanda yaşanmış olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Varaz'da meydana gelen depremde can kaybı ve hayvanatça bir zarar yoktur. Ancak bir miktar hasarın olduğu anlaşılmaktadır. Hasarın derecesini incelemek üzere Sivas vilâyetinden bölgeye memurlar sevk edilmiştir. Dâhiliye Nezâretinden yazılan bir telgrafla da afetzedelere gerekli yardımların yapılması hususu Sivas vilâyetine tebliğ edilmiştir.³²

8) 25 Eylül 1900 Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) Depremi

Deprem, gece saat 21.40'ta hafif derecede hissedilen bir öncü sarsıntıyla başlamıştır. Bu sarsıntıdan sonra gece yarısı saat 00.49 civarında şiddetli bir deprem yaşanmıştır. Aynı gece Koyulhisar'da saat 21.55, 00.55 ve 03.55 civarında hafif, aynı gecenin sabahı saat 06.25 civarında şiddetli ve uzun süreli bir sarsıntı hissedilmiştir. Bu sarsıntıdan sonra bazı hanelerin duvarlarında ufak tefek zedelenmeler olmuşsa da can kaybı yaşanmamıştır.³³ Bu sarsıntılardan üç gün sonra, 28 Eylül gecesi, saat 21.55 sularında Hamidiye'de şiddetli, Koyulhisar'da hafif derecede bir deprem hissedilmiştir. Aynı gece saat 01.00 ve 04.00 civarında Hamidiye'de iki defa şiddetli, Suşehri'nde biri hafif diğeri şiddetli iki sarsıntı yaşanmıştır. Meydana gelen bu sarsıntılardan sonra yalnızca Hamidiye'de ilk depremin şiddetli tesiriyle hükümet konağının alt kat duvarları birkaç yerinden çatlamıştır.³⁴

9) 17 Ekim 1900 Hüdavendigâr Depremi

Deprem, gece farklı saatlerde hafif ve şiddetli olmak üzere Kirmastı (Mustafakemalpaşa), Karahisar, Sandıklı, Kütahya, Gediz, Uşak, Geyikler, Çivril ve Sincanlı'da meydana

³¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6941, 26 Rebiülahir 1318.

³² BOA, DH.MKT., 2389/107, 18 Rebiülahir 1318.

³³ İkdâm, sayı 2263, 21 Cemaziyelahir 1318.

³⁴ İkdâm, sayı 2263, 21 Cemaziyelahir 1318.

gelmiştir. Yalnızca Uşak'ta birkaç hanenin bacası yıkılmış, bir hamamla bazı kargir hanelerin duvarları çatlamıştır.³⁵

10) 27 Kasım 1900 Feke Depremi

Deprem, Pazartesi akşamı saat 18.33 civarında Adana'da yaşanan hafif bir öncü sarsıntıyla başlamıştır. Ana deprem ise Salı gecesi Feke'de şiddetli derecede yaşanmıştır. Sarsıntının tesiriyle bazı duvar ve bacalar yıkılmıştır. Bu sarsıntı Sis'te (Kozan) saat 18.07 civarında uzun süreli ve oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güneydoğu-kuzeybatı istikâmetindedir. Bir saat on beş dakika aralıklarla iki defa hafif derecede artçı şoku hissedilmiş, burada herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.³⁶

11) 7 Şubat 1901 Foça Depremi

Deprem, Perşembe günü saat 16.18'de şiddetli derecede meydana gelmiştir.³⁷ Yaşanan sarsıntının tesiriyle yalnızca telgrafhane civarındaki harap durumda bulunan kale duvarlarının bir kısmı yıkılmış, bundan başka hasar ve can kaybı yaşanmamıştır.³⁸

12) 28 Şubat 1901 Adana Depremi

Deprem, sabaha karşı bir fırtınayı müteakip meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntının ve fırtınanın etkisiyle Henablı Höyüğü'nde bulunan karakol binası tamamen yıkılmıştır. O sırada karakolun içinde bulunan askerlerden biri enkaz altında kalarak vefat etmiş, bir asker ise ağır derecede yaralanmıştır. Yaralı asker ve diğer arkadaşı yakında bulunan Karataş nahiyesine götürülerek tedavi altına alınmıştır. Gerekli yardımların yapılması Fırka-yı Hümâyûn ve Vilâyet Zaptiye Alayına bildirilmiş olmakla beraber bu konuda gereğinin yerine getirildiği de bildirilmiştir.³⁹

³⁵ İkdâm, sayı 2268, 26 Cemaziyelahir 1318.

³⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7053, 20 Şaban 1318.

³⁷ İkdâm, sayı 2380, 20 Şevval 1318.

³⁸ İkdâm, sayı 2382, 22 Şevval 1318.

³⁹ BOA, Y.PRK.UM., 53/40, 10 Zilkade 1318; İkdâm gazetesinin 10 Mart 1901 tarihli haberine göre Adana sahilinde şiddetli bir fırtınanın hemen arkasından bir sarsıntı hissedilmiştir. Deprem sonrasında Adana sahilinde ki muhâfaza kalelerinden ? Kalesi yıkılmıştır. Kalenin içerisinde bulunan iki askerden biri yaralı olarak çıkarılırken diğer asker enkaz altında kalarak vefat etmiştir; İkdâm, sayı 2408, 19 Zilkade 1318. İsmi geçen karakol her iki kaynaktan da ayrı isimle zikredilse de olayın meydana gelme şekline bakıldığında her ikisinin de aynı karakol olduğu sonucuna varılmaktadır.

13) 31 Mart 1901 İstanbul Depremi

Deprem, Kurban Bayramının birinci Pazar günü sabahında saat 10.20 sularında meydana gelmiştir.⁴⁰ Aynı saatte Maltepe, Pendik, Şile, Edirne, Sofulu, Çatalca ve İzmit'te hissedilmiştir.⁴¹ İnebolu'da sabah saat 10.16 civarında meydana gelen deprem ise kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşmiştir. Depremi hemen ardından bir defa artçı şoku hissedilmiş, aynı zamanda Kastamonu'da hafif derecede bir sarsıntı yaşanmıştır.⁴²

Dördüncü Ordu'ya şifre telgrafla yazılan bir belgede resmi bayramlaşma töreni esnasında dehşetli bir sarsıntının yaşandığı belirtilmiştir. Buradan depremin oldukça şiddetli ve telaşa sebep olacak surette büyük olduğu anlaşılmaktadır. O sırada Maâbid-i Hümayûnda bulunan Osmanlı devlet ricali, yabancı memurlar ve sefirler büyük bir korku ve telaş gösterdikleri halde II. Abdülhamid İslam'ın yüce şanı ve kudretine yaraşır şekilde tam bir teslimiyet ve tevekkül örneği göstererek Maâbid-i Hümayûnda ferman buyurmuş telaş ve heyecanın yatıştırılmasını sağlamıştır.⁴³

İstanbul'da yaşanan bu deprem yabancı basın tarafından oldukça ilgi görmüş İtalya, İngiltere, Fransa gazetelerinde depreme dair haberlere yer verilmiştir. Burada şunu da belirtmek yerinde olacaktır ki asıl amaç depremin şiddeti veya yol açtığı hasardan ziyade Maâbid-i Hümayûnda resmi bayramlaşma töreni icra edildiği sırada meydana gelen depremde II. Abdülhamid'in sergilediği hal ve hareketleri çıkan haberlere konu edilmiştir. Bunlardan bazıları özellikle II. Abdülhamid'i küçük düşürmek ve alaya almak için yapıldığı anlaşılan siyasi haberlerdir.

Bu gazetelerden bazılarının tercüme ettirilerek II. Abdülhamid'e sunulduğu anlaşıyor. Bunlardan İngiltere'de yayın yapan Standart gazetesi Dersaadet muhabiri tarafından gönderilen bir mektupla 8 Nisan 1901 tarihinde yayınlanan habere yer verilmiştir. Haberde deprem sırasında padişahın sağlam bir duruş sergilediğinden bahsedilmiştir. Paris'te çıkan Figaro gazetesinin 7 Nisan 1901 tarihli haberinde ise Standart gazetesinde olduğu gibi

⁴⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7161, 14 Zilhicce 1318; Sofya ve Bulgaristan'ın bazı yerlerinde sabah saat 09.12'de güneydoğu kuzeybatı istikâmetinde gerçekleşmiştir. Deprem sırasında birçok hanede sarsıntının tesiriyle saatler işlemez hale gelmiştir. Depremde Varna, Kızanlık, Yenipazar, Razgard, Silistre, Şumnu, Provadia, Belgrad, Peşte gibi bazı şehirlerde hanelerin yıkıldığı çatı ve bacalarının hasara uğradığı kilise ve camilerinde hasar gördüğü bildirilmiştir. Karadeniz Rumili sahilinde bulunan fenerlerde depremin şiddetiyle hasara uğramıştır. İstanbul ve çevresinde hissedilen bu depremin merkez üssü kuzeydoğu Bulgaristan olarak belirlenmiştir. Depremin şiddeti ise (Ms=7.3) olarak ölçülmüştür. Bkz. E. Ayhan ve diğerleri, **Türkiye ve Dolayları Deprem Kataloğu (1881-1980)**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1988. s.20.

⁴¹ İkdâm, sayı 2431, 12 Zilhicce 1318.

⁴² İkdâm, sayı 2447, 28 Zilhicce 1318.

⁴³ BOA, Y.PRK.ASK., 168/78, 21 Zilhicce 1318.

herkesin büyük korku ve heyecan yaşadığı bir sırada padişahın sağlam duruşu ve sergilediği soğukkanlı hareketleri övülmüştür.⁴⁴ Londra'da yayın yapan Ajans Reuters tarafından yapılan haberde ise bir önceki gazetelerde olduğu gibi padişahın övgüyle bahsedilmiştir.⁴⁵

Bu haberlerden farklı olarak Milan'da çıkan Seculo gazetesinin 2 Nisan 1901 tarihli haberinde geçen ifadeler şu şekilde tercüme edilmiştir:

İd-i adhâ münâsebetiyle resmi muâyede icrâ olduğu sırada şiddetli bir hareket-i arz vuku bulduğu Dersaadet'ten bâ-telgraf bildiriliyor. Zât-ı hazret-i "padişâhi bir suikasta zâhib olarak alelacele....buyurmuşlardır." Bendegân dahi âsâr-ı hümayûna imtisâl eylemiştir bütün Yıldız Sarayı hümayûnunda azim bir heyecan tezâhür etmiştir birçoğu korkudan bayılmıştır.

Seculo gazetesinden tercüme edilen bu haberde padişahın bir suikasta uğrayacağı fikrine kapılarak alelacelebuyurduğu şeklinde yazılan kısmın ne anlama geldiği konusunda tahmin yürütmek gerekirse ilk olarak çevirisi yapılan kelimenin okunamadığını düşünmek mümkün fakat düşük bir ihtimaldir. Haberin devamında bendegânın dahi bu emre boyun eğdiği şeklinde devam eden yazıdan anlaşıldığı üzere alelacele mekânın boşaltılması veya daha argo bir ifadeyi içerdiğini düşünmek daha mantıklı görünmektedir.⁴⁶

Daily Express gazetesinin 17 Nisan 1901 tarihli nüshasında "Sultan Korkaklığı Cezalandırdı" başlığıyla verdiği haberde padişahın son depremde paniğe kapılan ve korkuyla Dolmabahçe Sarayının camlarını kıran memuru sürgüne göndermeye karar verdiği belirtilmiştir.⁴⁷ Speaker dergisi de 6 Nisan 1901 tarihinde yaptığı haberde hem yaşanan deprem hem de Balkanların durumuyla ilgili çirkin ifadelere yer vermiştir.⁴⁸ Aynı şekilde haftalık People dergisinin de 7 Nisan tarihli haberinde depremle ilgili zararlı ifadelere yer verdiği beyan edilmiştir.⁴⁹

14) 8 Kasım 1901 Erzurum Depremi

Ana deprem, Cuma günü sabah saat 06.47'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Erzurum valisi Nazım Bey tarafından Başkitabete gönderilen telgrafta ilk sarsıntının sabah saat 06.07'de şiddetli, sonraki sarsıntılardan 06.37'dekinin hafif ve 06.47'dekinin oldukça

⁴⁴ BOA, Y.PRK.HR., 30/39, 29 Zilhicce 1318.

⁴⁵ BOA, Y.PRK.HR., 30/33, 29 Zilhicce 1318.

⁴⁶ BOA, Y.PRK.HR., 30/39, 29 Zilhicce 1318.

⁴⁷ BOA, HR.SFR.3., 505/5, 21 Zilhicce 1318.

⁴⁸ BOA, HR.SFR.3., 625/74, 21 Zilhicce 1318; BOA, HR.SFR.3., 502/62, 21 Zilhicce 1318.

⁴⁹ BOA, HR.SFR.3., 502/60, 18 Zilhicce.

şiddetli derecede yaşandığı belirtilmiştir. Ana sarsıntıda bir hayli hasar ve 10 kadar da yaralı tespit edilmiştir.⁵⁰ Tercümân-ı Hakikat gazetesinin Rasathâne-i Âmireye dayanarak verdiği bilgiye göre önce sabah saat 06.00 civarında hafif derecede bir öncü şok yaşanmıştır. Bahsi geçen saatin peşi sıra saat 10.00'a kadar şiddetli sarsıntılar hissedilmiştir. Bu sarsıntılar esnasında bazı hanelerin yıkıldığı anlaşılmaktadır. Açıkta kalan bölge halkına yardım etmek için hükümet memurları derhal gerekli tedbirleri almaya başlamıştır.⁵¹ Bundan başka saat 10.00 civarında yaşanan sarsıntının tesiriyle Ermeni kilisesi de harap olmuştur.⁵²

Depremde yaralananlar olsa da can kaybı yaşanmamıştır. Bu duruma en büyük etken şiddetli depremden önce yaşanan öncü sarsıntıların yol açtığı korku ve telaş sebebiyle halkın bahçe ve sokaklara çıkmış olması gösterilebilir. Aynı deprem yine o gün sabah saat 06.42'de Hınıs ve Hasankale'de şiddetli, Esenkale'de hafif derecede hissedilmiştir. İsmi geçen yerlerde hasara yol açmamıştır.⁵³

A. Hasarın Derecesi

Erzurum şehrinde Cuma günü meydana gelen depremin tesiriyle devlet daireleri, askeriye a ait kışla, mektebler, hapishane, hastane ve hanelerin büyük bir kısmı yıkılmış birçoğu da harap bir hale gelmiştir.⁵⁴ Heyet-i Keşfiye-i Fenniye'nin, tamamladığı incelemeler sonucunda verdiği raporuna göre şehirde bulunan cami, medrese ve mescidlerin tamamı depremden az çok hasar almıştır. Erzurum'da mevcut olan 41 camiden 17'sinin az miktarda tamire ihtiyaç duyduğu ve şu durumda cami içinde vakit namazlarının kılınmasına engel bir durum olmadığı için açılmasında bir sakınca görülmemiştir. Bu camilerden 16'sının ciddi derecede hasar gördüğü ve tamiri yapılmadan açılmasının tehlikeli olduğu ifade edilmiştir. Geriye kalan 7 caminin ise yeniden inşa ve tamire ihtiyaç duyacak derecede hasar gördüğü belirtilmiştir. Şehirde bulunan camilerden başka 9 medrese ve 3 mescid az çok hasar görerek bunların da yeniden inşa ve tamirleri uygun görülmüştür.⁵⁵

Erzurum Kalesi'nin de depremde hasar aldığı Erkân-ı Harbiye tarafından yaptırılan inceleme sonucundan anlaşılmıştır. Muhâfız askerlerin bulunduğu iç kalede 9, 12 ve 15

⁵⁰ BOA, Y.PRK.UM., 56/130, 26 Receb 1319.

⁵¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7381, 28 Receb 1319.

⁵² Tercümân-ı Hakikat, sayı 7384, 2 Şaban 1319.

⁵³ İkdâm, sayı 2653, 29 Receb 1319.

⁵⁴ BOA, DH.MKT., 2570/102, 12 Ramazan 1319.

⁵⁵ BOA, DH.MKT., 2569/57, 5 Ramazan 1319.

santimetrelik toparların bulunduğu sundurmanın üst kısmı hasar görmemiş olsa da kalenin kuzeydoğusunda bulunan burcun uçmasından dolayı depremin devamı halinde bu toparların bulunduğu arka duvarın da yıkılmasına kesin gözüyle bakılmaktadır. Söz konusu duvarın yıkılması halinde toparlarla beraber uçacağından bu toparların saat kalesi, kalenin kapısı ve yan duvarların yıkılması hasebiyle kapıdan dışarı çıkarılması oldukça tehlikeli ve güç bir hale gelmiştir. Herhangi bir kazaya meydan vermemek üzere başlarında alay ümerâsı bulunması şartıyla toparların yavaş yavaş çekilerek kalenin orta yerine açıkta olacak şekilde yerleştirilmesi ve kılıflarının geçirilmesi Dördüncü Ordu-yı Hümâyûndan 7. Fırka Kumandanlığı Vekâletine bildirilmiştir.⁵⁶

Depremde hasar gören bir başka yer ise Erzurum Hapishanesi'dir. Hapishanenin bir kısmı yaşanan sarsıntıda yıkılmış, bir kısmı da zedelenerek harabeye dönmüştür. Bu durumda hapishane içinde ikâmet etmek oldukça tehlikeli görülmekte daha önemlisi mahkûmların muhâfazasını sağlamak mümkün görünmemektedir. Erzurum valisi Nazım Bey'in ifadesine göre yaşanan bu durumdan istifade etmek isteyen mahkûmların firar etmesini önlemek ve güvenliklerini sağlamak oldukça güç bir hale gelmiştir.⁵⁷

Erzurum maârif müdürü Mehmet Bey tarafından yazılan 11 Kasım 1901 tarihli telgrafta ise Cuma gününden beri yaşanmakta olan şiddetli sarsıntılarda bütün binaların hasar gördüğü ve okulların tatil edildiği Maârif Nezâretine bildirilmektedir. Aynı telgrafta bütün bölge halkının olduğu gibi öğrencilerin de barakalarda ikâmet ettikleri belirtilmiştir.⁵⁸ Buradan anlaşıldığı üzere bütün binalardan kasıt mekteblerin de hasara uğramış olmasıdır. Zira daha sonra hasarlı binaların tamiri için gerekli paranın miktarını bildiren bir raporda mekteblerin tamiri için 850 liraya ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.⁵⁹ Bu miktar söz konusu raporda tamir için gerekli görülen en yüksek tutar olmakla beraber bu cümleden Erzurum'da bulunan mekteblerin büyük bir kısmının hasar gördüğü sonucuna ulaşmak mümkündür.

Depremde hasara uğrayan yerler arasında askeriye ait binalarla kışla ve askeri hastane de yer almaktadır. Bu binaların zedelenmesi sonucunda Asâkir-i Şâhâne açıkta kalmıştır.⁶⁰ Hükümet Dairesi içinde bulunan jandarma koğuşu ve ahırların da hasar aldığı bunların tamiri için ise 7482 kuruş paraya ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.⁶¹

⁵⁶ BOA, Y.MTV., 223/34, 9 Şaban 1319.

⁵⁷ BOA, DH.TMIK.M., 113/51, 27 Receb 1319.

⁵⁸ BOA, MF.MKT., 591/15, 29 Receb 1319.

⁵⁹ BOA, DH.MKT., 2594/99, 22 Zilkade 1319.

⁶⁰ BOA, İ.HUS., 91/61, 9 Şaban 1319; BOA, DH.MKT., 2556/114, 5 Şaban 1319.

⁶¹ BOA, İ.AS., 45/45, 15 Rebiülevvel 1321.

Tablo 2: Erzurum Depreminde Hasar Gören Bina Sayısı

Bina İsmi	Mevcut Bina Sayısı	Kısmen Yıkılan Bina Sayısı	Tamamen Yıkılan Bina Sayısı	Ağır Hasarlı Bina Sayısı
Cami	41	17	16	7
Medrese	9	-	9	-
Mescid	3	-	3	-
Hapishane	1	-	-	1
Mekteb	-	1	-	-
Hastane	1	-	-	1
Toplam	55	18	28	9

Tablodan da anlaşıldığı üzere 55 binadan en çok zarara uğrayan camiler olmuştur. Bunlardan 16'sı tamamen yıkılırken, 17'si kısmen 7'si de ağır denebilecek derecede hasar görmüştür.

B. Artçı Sarsıntılar

8 Kasım Cuma sabahı meydana gelen şiddetli depremden sonra da bölgede artçı şoklar şiddetli ve hafif derecelerde hissedilmeye devam etmiştir. Erzurum ve çevresinde artçı şoklar aralıklarla saat 10.12'ye kadar şiddetli ve uzun süreli devam etmiştir. Arşiv belgeleri ve gazete haberlerinden elde edilen veriler ışığında Erzurum depremini takip eden yaklaşık iki ay boyunca bu sarsıntıların yaşandığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki 10 Kasım gecesi dört defa hissedilmiş, sarsıntıların tesiriyle bölgede ufak tefek bazı hasar meydana gelmiştir. 11 Kasım günü dahi artçı şoklar ara sıra hissedilmeye devam etmiş⁶² ve saat 15.09 civarında yaşanan şiddetli sarsıntıda binaların bir kısmı harap olmuştur.⁶³ Aynı günün gecesinde ise iki defa hafif derecede yaşanan artçılar sonrasında 15 saat boyunca herhangi bir sarsıntı hissedilmemiştir.⁶⁴

12 Kasım gecesinde iki defa hafif derecede yaşanan artçı şoklar sonrasında 20 saat kadar herhangi bir sarsıntı meydana gelmemiştir.⁶⁵ Bu sükûnetin ardından 14 Kasım gecesi oldukça hafif derecede bir sarsıntı hissedilmiştir.⁶⁶ 16 Kasım tarihli habere göre ise son 24 saat içinde biri gece diğeri gündüz saatlerinde gayet hafif iki sarsıntı hissedildiği

⁶² İkdâm, sayı 2656, 3 Şaban 1319.

⁶³ İkdâm, sayı 2655, 2 Şaban 1319; İkdâm gazetesinin 14 Kasım 1901 tarihli nüshasında yer alan habere göre depremin dün meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu durumda ismi geçen depremin 13 Kasım tarihinde yaşanmış olduğu söylenebilir. Ancak gazetenin hicri takviminin birkaç gün ileri olduğu anlaşılmakla beraber rumî ve miladi takvimler üzerinden hesaplandığında bu depremin 11 Kasım günü meydana geldiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

⁶⁴ İkdâm, sayı 2657, 4 Şaban 1319.

⁶⁵ İkdâm, sayı 2658, 5 Şaban 1319.

⁶⁶ BOA, BEO., 1749/131173, 3 Şaban 1319.

belirtilmiştir.⁶⁷ Bu sarsıntıları müteakip 17 Kasım günü bir deprem daha meydana gelmiştir.⁶⁸ 19 Kasım gecesi iki defa ve 20 Kasım'da akşamüzeri bir defa gayet hafif olarak toplamda üç sarsıntı daha hissedilmiştir.⁶⁹ Bu tarihten itibaren 24 saat zarfında herhangi bir sarsıntı yaşanmamıştır.⁷⁰ 23 Kasım tarihli habere göre ise 30 saatten beri herhangi bir sarsıntının yaşanmadığı bildirilmiştir.⁷¹ Buradan bahsi geçen tarihler arasında artçı şokların hissedilmeye devam ettiği anlaşılmaktadır. 28 Kasım ve 5 Aralık tarihli haberlere göre ise son 24 saatte sarsıntı yaşanmadığı haber verilmiştir.⁷²

Erzurum vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine yazılan bir telgrafta ise yaşanan artçı sarsıntıların son bulması hasebiyle şehirde hayatın normale dönmeye başladığı, herkesin işleriyle meşgul olduğu ifade edilerek iki aydan beri verilmekte olan ekmek yardımına 14 Ocak tarihiyle son verileceği bildirilmiştir.⁷³ Bu cümleden anlaşıldığı üzere artçı şoklar Ocak ayına kadar hissedilmeye devam etmiştir.

15) 18 Aralık 1901 Ayvacık Depremi

Deprem, saat 06.59'da meydana gelmiştir. Ayvacık ve çevresinde hasara yol açan deprem, aynı saatte Bursa, Kirmastı, Pazarköy, Balıkesir ve Burhaniye'de hissedilmiş, ancak buralarda herhangi bir hasara yol açmamıştır.⁷⁴ Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem şiddetli derecede gerçekleşmiştir.⁷⁵ Ayvacık'ta yıkıcı sarsıntının yaşandığı gün, ana depremden hemen önce birçok yerde şiddetli derecede öncü sarsıntılar hissedilmiştir. İzmir ve çevresinde sabah saat 06.32'de başlayan şiddetli sarsıntı Soma, Kırkağaç, Horozköy, Kayışlar, Çeşme, Ayvalık, Çanakkale, Akhisar, Bursa, Balıkesir ve Yunanistan'ın Şire Adası'ndan da hissedilmiştir.⁷⁶ Ana depremden 9 dakika önce yine İzmir, Bursa ve Balıkesir'de birer sarsıntı yaşanmıştır.⁷⁷

A. Hasarın Derecesi

Ayvacık'ta meydana gelen depremde Belediye Dairesi, içinde oturulamayacak derecede ağır hasara uğramıştır. Rüşûmat Dairesi'nin tavanı çökmüş ve bundan başka Ayvacık'ta

⁶⁷ İkdâm, sayı 2661, 8 Şaban 1319.

⁶⁸ İkdâm, sayı 2662, 9 Şaban 1319.

⁶⁹ BOA, Y.PRK.UM., 57/10, 8 Şaban 1319.

⁷⁰ İkdâm, sayı 2667, 13 Şaban 1319.

⁷¹ İkdâm, sayı 2668, 14 Şaban 1319.

⁷² İkdâm, sayı 2674, 20 Şaban 1319; İkdâm, sayı 2681, 27 Şaban 1319.

⁷³ BOA, DH.MKT., 2578/123, 12 Şevval 1319.

⁷⁴ BOA, ŞD., 1581/24, 7 Ramazan 1319.

⁷⁵ BOA, DH.MKT., 2569/107, 8 Ramazan 1319.

⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. 18 Aralık 1901 İzmir Depremi.

⁷⁷ İkdâm, sayı 2700, 16 Ramazan 1319.

bulunan 50'ye yakın hanenin duvarları zedelenmiştir.⁷⁸ Ayvacık Rüştîye Mektebi de pek çok yerinden hasar alarak kullanılamaz bir hale gelmiştir.⁷⁹

Deprem Ayvacık merkezinden çok, buraya bağlı köyleri etkilemiş, birçoğunda hanelerin tamamı yıkılmıştır. Bunlardan Sazlı köyünde 100 haneden fazlası tamamen yerle bir olmuştur. Kozlu, Demirci, Husunkebir, Kayalar, Ahmetçe, Narlı ve Kili köylerinde bulunan haneler kısmen yıkılmış, geriye kalanlar ise yıkılmaya yüz tutacak derecede hasar görmüştür. Artçı sarsıntıların yarım saatte bir devam etmesinden dolayı bölge halkı korku ve telaş içinde yardıma muhtaç bir halde kalmıştır.⁸⁰

Biga'ya bağlı köylerden hasarlı olduğu bildirilen yerlere inceleme yapmak üzere memurlar gönderilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda hazırlanan rapora göre bu köylerde 275 hanenin hasar gördüğü ve 817 kişinin de açıkta kalarak yardıma muhtaç oldukları belirtilmiştir. Hasar gören hanelerin tamir ve onarımını yapmak üzere 43.439 kuruş nakit paraya ihtiyaç olduğu ve bu kapsamda bölgeye gönderilen 9000 kuruş yardım parasından başka 33.841 kuruşa daha ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.⁸¹

Ezine merkezde hükümet konağı harap olmuş ve kullanılamaz bir hale gelmiştir.⁸² Ezine'ye bağlı Çanca ve Bahçeli köylerinde ise pek çok duvar ile oda ve dam gibi binalar yıkılmıştır. Bahçeli köyünde Kayabaş Halil isimli şahsın elli yaşındaki annesi enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Çanca köyünde ise bir koyun enkaz altında kalarak telef olmuştur.⁸³

B. Artçı Sarsıntılar

Depremi meydana geldiği 18 Aralık tarihinden itibaren bölgede şiddetli ve hafif derecelerde birçok artçı şok yaşanmıştır. Saat 06.59'da yaşanan şiddetli depremden sonra 20-30'dan fazla şiddetli ve hafif derecede sarsıntılar meydana gelmiştir.⁸⁴ 19-20 Aralık gündüzleri ve gecelerinde farklı zamanlarda hafif derecede sarsıntılar hissedilmeye devam etmiştir.⁸⁵ 25 Aralık gecesi saat 22.33, 23.03, 04.03 ve 06.03 civarında toplamda dört sarsıntı yaşanmıştır.⁸⁶ Aynı deprem, Bozcaada'da gece ve sabah saatlerinde iki defa

⁷⁸ BOA, ŞD., 1581/24, 7 Ramazan 1319.

⁷⁹ BOA, MF.MKT., 603/2 6 Şevval 1319.

⁸⁰ BOA, BEO., 1772/132841, 8 Ramazan 1319.

⁸¹ İkdâm, sayı 2718, 4 Şevval 1319.

⁸² BOA, BEO., 1772/132841, 12 Ramazan 1319.

⁸³ BOA, DH.MKT., 2571/64, 11 Ramazan 1319.

⁸⁴ BOA, DH.MKT., 2569/107, 8 Ramazan 1319.

⁸⁵ BOA, DH.MKT., 2571/64, 11 Ramazan 1319.

⁸⁶ İkdâm, sayı 2703, 19 Ramazan 1319.

hissedilmiştir. 30 Aralık gecesi yine Bozcaada'da saat 22.22 civarında hafif derecede bir sarsıntı daha yaşanmıştır.⁸⁷

16) 4 Şubat 1902 Tokat Depremi

Deprem, gece saat 01.13 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece Niksar'da saat 01.01 civarında önce hafif, daha sonra şiddetli derecede hissedilen depremin, ertesi gün 11.31 civarında hafif bir artçı sarsıntısı yaşanmıştır. Aynı deprem Amasya ve Erbaa'da şiddetli derecede hissedilmiştir.⁸⁸ Erbaa'da saat 01.00'den sonra başlayan sarsıntılar aralıklarla şiddetli ve hafif derecelerde ertesi gün saat 14.00'e kadar devam etmiştir. 12 Şubat gecesi Erbaa'da iki sarsıntı daha yaşanmıştır. Bahsi geçen yerlerde herhangi bir hasar ve zayıflığa yol açmamıştır.⁸⁹ Yalnızca Tokat'ta bazı duvarlar tamire ihtiyaç duyacak derecede hasar görmüştür. Buranın Rumlardan oluşan halkına çürük duvarlarında oluşan çatlaklar ve yıkılmasına kesin gözüyle bakılan yerlerin herhangi bir kazaya meydan vermemesi için boşaltılması Sivas vilâyetinden tebliğ edilmiştir.⁹⁰

17) 9 Mart 1902 Çankırı Depremi

Deprem, Pazar günü sabah saat 10.52 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde olan deprem,⁹¹ 1 dakikadan fazla devam etmiştir.⁹² Aynı deprem Ankara, Kırşehir, Beypazarı ve Mecidiye'de hafif derecede,⁹³ Çerkeş, Daday ve Kalecik'te şiddetli derecede yaşanmış, bunlardan Kalecik'te hissedilen sarsıntı sadece 2 saniye devam etmiştir.⁹⁴ Depremin yaşandığı Pazar günü Amasya'da sabah saat 10.30 civarında güney-kuzey istikâmetinde şiddetli bir öncü sarsıntı yaşanmıştır. Ladik'te saat 10.43'te doğu-batı istikâmetinde bir defa hafif ve Gümüşhacıköy'de saat 11.00 civarında iki defa sarsıntı hissedilmiştir.⁹⁵ Bundan başka Çankırı'ya civar olan Kastamonu, Bolu, Safranbolu ve Araç gibi yerlerde hissedilen depremlerde herhangi bir hasar ve zayıflık

⁸⁷ İkdâm, sayı 2717, 3 Şevval 1319.

⁸⁸ İkdâm, sayı 2742, 28 Şevval 1319.

⁸⁹ İkdâm, sayı 2753, 9 Zilkade 1319.

⁹⁰ BOA, DH.MKT., 2585/86, 29 Şevval 1319.

⁹¹ İkdâm, sayı 2774, 1 Zilhicce 1319; İkdâm gazetesinin 9 Mart 1902 tarihli nüshasında Çankırı depreminin saati 11.22 olarak verilmiştir. Aynı zamanda hasarın derecesinin az miktarda olduğu da belirtilmiştir. Bkz. İkdâm, sayı 2773, 29 Zilkade 1319.

⁹² BOA, DH.MKT., 2598/51, 1 Zilhicce 1319.

⁹³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7504, 5 Zilhicce 1319.

⁹⁴ İkdâm, sayı 2774, 1 Zilhicce 1319.

⁹⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7502, 3 Zilhicce 1319.

yaşanmazken,⁹⁶ Çankırı merkeziyle buraya bağlı köylerde oldukça ciddi bir hasar meydana gelmiştir.⁹⁷

A. Hasarın Derecesi

9 Mart günü meydana gelen şiddetli depremin tesiriyle Çankırı merkezinde bulunan devlet daireleri kısmen yıkılırken, hanelerin büyük bir çoğunluğu yıkılarak kullanılamaz bir hale gelmiştir.⁹⁸ Depremden hemen sonra başlayan kar ve yağmurun da etkisiyle hasarlı hanelerin bir kısmı yıkılmaya yüz tutacak bir hale gelmiştir.⁹⁹ Kastamonu vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine bildirildiğine göre depremde Çankırı merkezi tamamen mahvolmuştur. Burada mevcut bulunan 3000 haneden az çok hasar görmeyen hiçbir yer kalmamıştır. Bu hanelerden başka devlet daireleri, camiler, dükkânlar ve suyollarında meydana gelen hasarın miktarı 2.500 milyon kuruş civarındadır. Enkaz altında kalan 2'si Müslüman ve 2 Hıristiyan olmak üzere toplamda 4 kişi vefat etmiştir. 100 kişi de yaralı olarak kurtarılmıştır. Çankırı'ya bağlı köylerde meydana gelen hasarın tespitini yapmak üzere buralara memurlar gönderilmiştir.¹⁰⁰

Gönderilen memurların verdikleri raporlara göre hasarlı köyler hakkında düzenli olarak Dâhiliye Nezâretine bilgilendirme yapılmış olmakla beraber hasarlı köyler hakkında verilen mâlûmat daha çok birkaç köyün toplam hasarını belirtmektedir. Bu durumda köylerin isimlerine yer verilmemiş, yalnızca köylerde bulunan hane sayısı ve hasara dair bilançolar verilmiştir.

Memurların verdiği rapora göre Çankırı'ya bağlı 422 hane ve 2 çamaşırlığı bulunan dört köyde hanelerin büyük bir kısmı yıkılmış, geri kalan kısmı da yıkılmaya yüz tutacak derecede hasar almıştır. Bu köylerdeki hayvanların bir kısmı telef olmuşsa da can kaybı yaşanmamıştır.¹⁰¹ 100 haneden oluşan Yörük köyünde 70 hane tamamen yıkılmıştır. Kadın ve erkek nüfustan 13 kişi enkaz altında kalarak can vermiştir.¹⁰² 168 haneden oluşan iki köyde binaların büyük bir kısmı yıkılmıştır. Bu köylerde can kaybı ve hayvanatça bir zarar meydana gelmemiştir.¹⁰³ 165 hanesi mevcut olan dört köydeki binaların büyük bir kısmı

⁹⁶ Aktaş, **agm**, s.19.

⁹⁷ BOA, DH.MKT., 454/35, 19 Muharrem 1320.

⁹⁸ BOA, DH.MKT., 2598/51, 1 Zilhicce 1319.

⁹⁹ BOA, BEO., 1810/35688, 5 Zilhicce 1319.

¹⁰⁰ BOA, DH.MKT., 2598/51, 1 Zilhicce 1319.

¹⁰¹ BOA, DH.MKT., 454/35, 3 Zilhicce 1319.

¹⁰² BOA, DH.MKT., 454/35, 2 Zilhicce 1319.

¹⁰³ BOA, DH.MKT., 454/35, 5 Zilhicce 1319.

yıkılmış, can kaybı yaşanmamıştır.¹⁰⁴ 65 hanesi olan iki köyde binaların büyük bir kısmı yıkılmış, geriye kalanlar da hasar görmüştür. Bu köylerde can kaybı yaşanmamıştır.¹⁰⁵

555 hanesi olan beş köyde hanelerin büyük bir kısmı yıkılırken geriye kalanlar da hasar görmüştür. Dumlu köyünde bir kız çocuğu enkaz altında kalarak vefat etmiş, 1 kişi de yaralanmıştır.¹⁰⁶ 175 hanesi olan dört köyde binalarla camilerin büyük bir kısmı yıkılmış, bir kısmı da hasar görmüştür. Can kaybı ve hayvan telefati yaşanmamıştır.¹⁰⁷ Çankırı'ya bağlı üç köyde bulunan 150 hanenin üçte ikisi, camiler ve mektebler yıkılmıştır. Geriye kalanlar ise yıkılmaya yüz tutacak derecede hasar almıştır. Birkaç kişinin yaralandığı depremde can kaybı yaşanmamıştır.¹⁰⁸

Tablo 3: Çankırı ve Köylerinde Meydana Gelen Hasar Miktarı

Yerleşim Birimi	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Hasarlı Bina Sayısı
Çankırı Merkez	4	100	3000
Çankırı Köyleri	14	4 (tahmini)	1778
TOPLAM	18	104	4778

Tabloda Çankırı ve buraya bağlı 26 köyünde tespit edilen hasarlı bina sayısı 4778 olmakla beraber bu sayıya devlet daireleri ve tespit edilememiş köylerdeki hasarı da eklersek tahminen 5000'e yakın binanın hasar gördüğünü söyleyebiliriz. Merkez kaza ve köylerde dâhil olmak üzere 18 kişi ölmüş, 100'den fazla yaralı vardır.¹⁰⁹

B. Artçı Sarsıntılar

Depremi yaşadığı saatten başlayarak ertesi gün saat 08.53'e kadar sarsıntılar devam etmiş ve bahsi geçen saatten sonra kesintiye uğramıştır.¹¹⁰ 17 Mart günü saat 15.26'da şiddetli derecede bir sarsıntı daha meydana gelmiştir. 5 saniye devam eden deprem hasar ve can kaybına yol açmazken sarsıntıların hafif derecede devam ettiği belirtilmiştir.¹¹¹ 6 Nisan gecesi saat 02.22 civarında hafif ve 05.42'de bir önceki depremden az farklıca yine hafif şiddetli derecede hissedilen sarsıntılarda hasar meydana gelmemiştir.¹¹²

¹⁰⁴ BOA, DH.MKT., 454/35, 8 Safer 1320.

¹⁰⁵ BOA, DH.MKT., 454/35, 11 Safer 1320.

¹⁰⁶ BOA, DH.MKT., 454/35, 10 Safer 1320.

¹⁰⁷ BOA, DH.MKT., 454/35, 7 Safer 1320.

¹⁰⁸ BOA, DH.MKT., 454/35, 1 Safer 1320.

¹⁰⁹ BOA, DH.MKT., 454/35, 21 Zilhicce 1319.

¹¹⁰ BOA, DH.MKT., 454/35, 1 Zilhicce 1319.

¹¹¹ BOA, DH.MKT., 454/35, 8 Zilhicce 1319.

¹¹² BOA, DH.MKT., 454/35, 29 Zilhicce 1319.

18) 22 Mart 1902 Ayıntab (Antep) Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 06.51'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir. Sarsıntının tesiriyle yalnızca yıkılmaya yüz tutan bir duvar çökmüştür. Bundan başka herhangi bir hasar ve can kaybı yaşanmamıştır.¹¹³

19) 30 Mart 1902 Çermik Depremi

Deprem, Pazar günü saat 16.50 civarında meydana gelmiştir. Sarsıntının tesiriyle Jandarma Alayının Merkez Seyyar Taburundan Taceddin isimli bir askerin hanesi yıkılmıştır. Hanede bulunan ismi geçen askerin annesi ve iki komşusu enkaz altında kalmıştır. Kurtarılmaları için köy halkı büyük gayret gösterse de enkaz altında kalanlardan 1'i ölü diğer 2'si yaralı olarak çıkarılmıştır. Deprem, bahsi geçen evin yıkılmasından başka bir hasara yol açmamıştır.¹¹⁴

20) 26 Mayıs 1902 Isparta Depremi

Deprem, Pazartesi günü sabahleyin saat 07.12'de uzun süreli ve oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntının tesiriyle birkaç hanenin duvar ve bacaları yıkılmış, bir kilisenin de duvarlarında çatlaklar oluşmuştur. Aynı deprem Burdur ve Isparta'ya bağlı Hamitabad'da yaşanarak ciddi hasara yol açmıştır. İsmi geçen bu iki yerde 53 hane ile beraber bazı duvarlar yıkılmıştır. Erkek ve kız ilkokullarının bazı yerlerinde çatlaklar oluşmuştur. Erdallı köyünde 26 hane tamamen yıkılmış, 30 hane de yıkılmaya yüz tutacak derecede hasar almıştır. Enkaz altında kalan 2 kişi vefat etmiş, 5 kişi yaralı olarak kurtarılmıştır.¹¹⁵ Seydiler Çiftliği'nde ise 2 hane yıkılmış, 18 hane de yıkılmaya yüz tutarak kullanılamaz bir hale gelmiştir. Gerekli incelemelerin yapılması için bölgeye memurlar gönderilmiştir. Afetzedelerle olanlara yardım etmek ve yaralı olanların da tedavilerine bakmak üzere ismi geçen yerlere belediye tabibi ve kalfa başı gönderilmesi için Konya Valiliğinden Burdur Mutasarrıflığına emir verilmiştir. Deprem aynı saatte Antalya, Şuhut, Dinar ve Sandıklı'da hafif derecede hissedilmiştir. Burdur'da ertesi Salı günü hafif derecede bir artçı sarsıntı yaşanmışsa da herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.¹¹⁶

¹¹³ İkdâm, sayı 2805, 2 Muharrem 1320.

¹¹⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7553, 27 Muharrem 1320.

¹¹⁵ BOA, DH.MKT., 515/46, 23 Safer 1320.

¹¹⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7584, 29 Safer 1320.

21) 12 Haziran 1902 Ayıntab (Antep) Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 03.28'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. 5 dakika sonra hafif derecede bir artçı sarsıntısı yaşanmıştır. Birinci sarsıntı 6 saniye ve ikincisi 3 saniye devam etmiştir. Hapishane duvarlarının bir kısmı hasar görmüşse de bundan başka hasar ve can kaybı yaşanmamıştır. Aynı saatte Harim ve Suruç'ta biri şiddetli diğeri hafif olmak üzere iki defa deprem yaşanmıştır.¹¹⁷ Rumkale'de ise saat 03.31 civarında birbiri ardına iki defa şiddetli derecede hissedilmiş, 4 saniye devam etmiştir. Suruç'ta bahsi geçen depremden önce 11 Haziran gecesi saat 03.53'te şiddetli derecede bir sarsıntı meydana gelmiştir. Bu sarsıntıyı müteakip hafif bir artçı şok yaşanmıştır. 13 Haziran Cuma günü saat 10.24 civarında şiddetli bir sarsıntı daha hissedilmiştir.¹¹⁸ Cuma günü İskenderun'da hafif derecede bir sarsıntı hissedilmişse de hasar ve can kaybı yaşanmamıştır.¹¹⁹

22) 25 Haziran 1902 Ladik Depremi

Deprem, sabaha karşı saat 03.54'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. 5 dakika sonra hafif bir defa artçı şoku hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem, 10 saniye devam etmiştir.¹²⁰ Yaşanan şiddetli sarsıntının etkisiyle bazı hanelerin duvar ve bacaları yıkılırken, Bülbül Hatun Camii'nin bedesten tarafındaki kuyusu çökmüştür. Sivas vilâyetinden gönderilen bir yazıyla da yıkılmak üzere olan duvar, hane ve kışlanın kontrollerinin yapılarak herhangi bir kazaya meydan verilmemesi Amasya Mutasarrıflığına bildirilmiştir. Dâhiliye Nezâretinden Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretine yazılan bir yazıyla da gerekli keşif ve kontrollerin bir an evvel yaptırılarak tehlike arz eden yerlerin güvenliğinin sağlanması konusunda gerekli tedbirlerin alınması tebliğ edilmiştir. Bundan başka hasarın olmadığı depremde can kaybı yaşanmamıştır.¹²¹ Deprem aynı saate Amasya, Havza, Gümüşhacıköy, Köprü ve Mecitözü'nde,¹²² 5 dakika sonra ise Taşköprü'de hafif derecede hissedilmiştir.¹²³

¹¹⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7608, 24 Rebiülevvel 1320; İkdâm, sayı 2853, 21 Safer 1320.

¹¹⁸ BOA, DH.MKT., 527/27, 13 Rebiülevvel 1320.

¹¹⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7608, 24 Rebiülevvel 1320.

¹²⁰ İkdâm, sayı 2882, 21 Rebiülevvel 1320.

¹²¹ BOA, DH.MKT., 532/38, 24 Rebiülevvel 1320.

¹²² İkdâm, sayı 2884, 23 Rebiülevvel 1320.

¹²³ İkdâm, sayı 2882, 21 Rebiülevvel 1320.

23) 12 Ekim 1902 Isparta-Ağlasun Depremi

Deprem, Pazar gecesi meydana gelmiştir. Depremi yaşadığı geceden itibaren 20 Ekim tarihine kadar sekiz defa artçı şoku hissedilmiştir. Yaşanan sarsıntıların tesiriyle 10 hane tamamen yıkılmış, 40 kadar hanenin de duvarları hasar görmüştür. Bölgede bulunan 9 çamaşırlık ve 2 kilisenin duvarlarında çatlaklar oluşmuştur. Depremi yıkıcı etkisi Isparta'yla sınırlı kalmayıp Lağus ve Deregümü köylerinde bulunan 120 hanenin yıkılmasına, bir o kadarının da harap olmasına yol açmıştır. Enkaz altında kalan 2 çocuk vefat etmiş, kadın ve erkek nüfustan 25 kişi de yaralanmıştır. Hayvanlardan bir kısmı da enkaz altında kalarak telef olmuştur.¹²⁴

Isparta'dan alınan bir telgrafta 12 yaşında bir çocuğun enkaz altında kalarak vefat ettiği belirtilmekle birlikte Lağus köyünde 4 yaralı olduğu ve bazı hayvan telefati yaşandığı bildirilmiştir. Bazı köylerde ise birtakım hanelerin yıkıldığıının haber alınmasıyla gerekli tedbirlerin alınması için buralara memurlar sevk edilmiştir. Isparta ve Lağus köyünde kâh şiddetli kâh hafif derecede sarsıntılar hissedildiği ancak bunların hasar ve can kaybına yol açmadığı da haber verilmiştir.

Pazar gecesi yaşanan deprem Burdur'da dahi hissedilmiş fakat burada herhangi bir hasara yol açmamıştır.¹²⁵ Burdur'a bağlı Ağlasun kasabasında şiddetli derecede hissedilen depremde ise 101 hane yıkılmıştır. Kaya ve Çukur köylerinde ise birkaç hane yıkılırken bazıları da hasara uğramıştır.¹²⁶ Bu köylerde bir cami tamamen yıkılmıştır. Ağlasun ve Geresin köylerinde 290? hanenin bazıları kısmen bazıları ise tamamen yıkılmış, bir cami de yıkılmaya yüz tutmuştur. Bu cami muhtemelen yukarıda bahsi geçen aynı cami olmalıdır. Depremde hasara uğrayan toplam bina sayısı yaklaşık 475'e ulaşmıştır.¹²⁷

24) 24 Kasım 1902 İzmir Depremi

Deprem, gece saat 23.15'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem İzmir çevresinde birçok yerde hissedilmiştir. Gece saat 02.30 ve sabah saat 07.30 civarında hafif derecede iki defa artçı şoku hissedilmiştir. Sarsıntının tesiriyle bazı binalar hasara uğramışsa da can kaybı yaşanmamıştır.¹²⁸ İkdâm gazetesinin haberine göre İzmir'de ana

¹²⁴ BOA, Y.PRK.UM., 60/39, 17 Receb 1320.

¹²⁵ BOA, DH.MKT., 600/19, 19 Receb 1320.

¹²⁶ BOA, DH.MKT., 600/19, 23 Receb 1320.

¹²⁷ BOA, DH.MKT., 600/19, 14 Receb 1320.

¹²⁸ BOA, DH.MKT., 623/45, 23 Şaban 1320.

depremden bir gece önce saat 23.00 civarında hafif derecede bir öncü sarsıntı meydana gelmiştir.¹²⁹

25) 29 Nisan 1903 Malazgirt Depremi

Deprem, gece saat 02.38 civarında uzun süreli ve oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yaşanan depremde Malazgirt'te bulunan binaların tamamına yakını yerle bir olmuştur. Asâkir-i Şâhâne ve halktan birçok kişi enkaz altında kalarak can vermiştir.¹³⁰ Depremin etkisi Malazgirt çevresinden de hissedilmiş, birçok yerde ağır hasara ve can kayıplarına yol açmıştır. Depremin yaşandığı gece Ahlat'ta sarsıntılar dört buçuk saat devam etmiştir. Erzurum'da saat 02.43 civarında bir, Namervan'da (Narman) dokuz ve Hınıs'ta üç defa uzun süreli ve hafif şiddetli derecede sarsıntı hissedilmiştir. İsmi geçen yerlerden başka Erzurum vilâyeti çevresinde birçok yerde sarsıntı hissedilmekle birlikte hasar meydana gelmemiştir.¹³¹ Van'da aynı saatte yaşanan deprem batı-doğu istikâmetinde gerçekleşmiştir. Van'ın merkezinde herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.¹³² Buraya bağlı Norşincik (Harmantepe) köyünde ise ciddi hasar ve can kayıpları yaşanmıştır.¹³³

A. Hasarın Derecesi

Merkez üssü Malazgirt olduğu düşünülen depremde ilk belirlemelere göre 80'den fazla asker ve memur çoluk çocuklarıyla enkaz altında kalarak can vermiştir. Ancak depremin gece yarısından sonra yaşanmış olması hasarın gerçek boyutunun hemen anlaşılmasını güçleştirmiştir. Nitekim bölge halkında olan can kayıplarının henüz öğrenilemediği Malazgirt Nizamiye Binbaşılığından bildirilmiştir. Depremin yaşandığı gece Kaymakam Bey'in bulunamaması üzerine telgraf başına gelen Mal Müdürü Emin Bey tarafından yaşanan depreme dair üzüntü verici şu ifadeler yer verilmiştir:

Burada yaşanan depremin tarifi mümkün değil, bina asla kalmamış, askeriye ve mülki ahalinin onda yedi sekizi telef olmuştur. Kasabada barınacak bir yer yoktur hatta depremin aynı saatte Malazgirt'e civar olan birçok yerde hissedildiği haber veriliyor. Sağ kalanlarda açlıktan telef olmamak için zahire bulunsa bile ne fırın ne hane ne de pişirecek sağlam kimse yoktur. Öyle ki hanede bulunan on üç kişiden ben ve ailem cariyeleri kurtuldular. Bizde akıl yok perişan bir haldeyiz. Kumandan Bey ve bütün ailesi mahvolmuştur. Bu gece sağ kalan herkes Yukarı

¹²⁹ İkdâm, sayı 3033, 24 Şaban 1320.

¹³⁰ BOA, İ.HUS., 105/1, 1 Safer 1321.

¹³¹ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 1 Safer 1321.

¹³² İkdâm, sayı 3207, 20 Safer 1321.

¹³³ BOA, BEO., 2378/178300, 13 Rebiülevvel 1322.

örtülü taşrada (dışarıda) kalacağız. Yardımımıza civardan asker ve ahali gönderilmesi padişah ve İslamiyet namına istirham olunur.¹³⁴

Nizamiye 28. Alay 2. Taburun binbaşı Hamdi Efendi tarafından yollanan telgrafta ise hasarın derecesi ve ölenlerin isimlerine dair şu ifadeler yer verilmiştir:

Malazgirt kasabası tamamen harap olmuştur. 200'den fazla çeşitli sınıfa mensup Asâkir-i Şâhânedan 80'den fazlası enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Ölenler arasında Hamidiye Liva kumandan vekili Miralay Halil Bey ailesiyle, Hamidiye Alayı kaymakamı Tayyip Bey'in bütün ailesi, taburların doktoru ailesiyle, taburun imamı yalnız, süvari zâbitânından mülazım Abdülkadir, İbrahim ve Cerrah Hasan Efendiler aileleriyle ve telgrafi yazan Hamdi Efendi'nin de ailesi ve iki kız çocuğu enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Hükümet konağı ve telgrafhane tamamen harap olmuştur. Yalnız telgrafhanede bulunan bir makine muhabere memuru Hakkı Efendi ve Çavuş İshak Ağa'nın gayretleriyle kurtarılmıştır. Telgrafhane müdürü yaralı olarak kurtarılmış ise de ailesi ve kızı vefat etmiştir. Halktan ölenlerin miktarının henüz bilinmediği ve hasarın pek büyük olduğu Malazgirt'te sağlam hiçbir binanın kalmadığı öyle ki burada idâreten barınmak için bile bina bulmanın mümkün olmadığı belirtilmiştir. Tabip Bey üstsüz başsız bir halde enkazın içinde gezerek yaralıların yardımına koşturmaktadır. Şiddetli depremin etkisiyle yaşadıkları şoku üzerlerinden atamayan insanlar ölenleri dahi enkaz altından çıkaramayacak bir haldedirler. Hayatta kalan Malazgirt halkı ve askerlerin tamamı üstsüz başsız çıplak ve çaresiz kalmışlardır.¹³⁵

Depremin İstanbul'dan haber alınmasıyla ve Malazgirt kaymakamına ulaşılammaması hasebiyle afetzedelere yardım etmek üzere Muş mutasarrıfının bölgeye gitmesi emri verilmiştir. Aynı zamanda acilen bir inceleme yaparak hasarın derecesinin bildirilmesi kendisine tebliğ edilmiştir. Muş mutasarrıfı 1 Mayıs tarihinde Malazgirt'e ulaşarak kendisinden istenilen incelemeleri yapmaya başlamıştır.¹³⁶ Mutasarrıf Bey'in tamamladığı araştırma sonuçlarına göre 397 asker ve 2 memur aileleriyle, Müslüman ve Hıristiyan ahalide içinde bulunmak üzere 729 kişi enkaz altında kalarak can vermiştir. Malazgirt kasabasında bulunan 320 hane, 7 dükkân, 15 değirmen, 2 cami, 2 çamaşırlık ve 1 kilise tamamen yıkılmıştır.¹³⁷ Malazgirt'e bağlı üç büyük Çerkez köyü de Malazgirt derecesinde hasara uğramıştır.¹³⁸

¹³⁴ BOA, BEO., 2055/154104, 1 Safer 1321.

¹³⁵ BOA, Y.PRK.ASK., 195/1, 1 Safer 1321.

¹³⁶ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 3 Safer 1321.

¹³⁷ BOA, BEO., 2063/154699, 8 Safer 1321.

¹³⁸ BOA, BEO., 2058/154316, 4 Safer 1321.

A.1. Patnos

Patnos nahiyesinde şiddetli derecede hissedilen depremde ise bina, nüfus ve hayvanlarda üçte bir oranında hasar ve zayıat meydana gelmiştir. Birkaç binadan başka sağlam hiçbir yer kalmamıştır. Patnos merkezinde bulunan Hamidiye Camii ve mekteb-i ibtidâi (ilkokul) dışında aşiret reisi Hasan Paşa'nın iki konağı sağlam kalırken, Patnos'a bağlı dört köy tamamen, otuz üç köy de kısmen hasara uğramıştır. Bunlardan Molla İbrahim, Hacılı, Molla Mustafa ve Rumbey köyleri tamamen yerle bir olmuştur. Bu köylerde yaşayan 430 Müslüman ve 150 Ermeni enkaz altında kalarak can vermiştir. Kısmen hasar gören on yedi köyde 190 kişi, Sepki nahiyesinde 16 kişi, Hizan ve Sancak köylerinde 6 kişi hayatını kaybetmiştir. Toplamda ise 792 vatandaş enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Mevsim şartlarından dolayı ahırlarında bulunan hayvanların büyük bir kısmı telef olmuşsa da miktarı belli değildir.¹³⁹

A.2. Ahlat

Ahlat'ta ise depremde 35 hane tamamen yıkılmış, birçoğu da tehlikeli derecede hasar görmüştür. Kasabada az çok hasar görmeyen bina neredeyse kalmamıştır. İlk belirlemelere göre bölge halkından 2 kişi ölmüş, 4 kişi de yaralanmıştır. Ahlat'a bağlı köylerde dahi hasarın olduğu haber alınmasıyla yerinde inceleme yapmak üzere ismi geçen köylere memurlar sevk edilmiştir. Bitlis vilâyetinden kaymakamlığa yazılan bir yazıyla da afetzedelerin tehlike arz eden binalara girmelerinin engellenerek, güvenli yerlerde barındırılmaları istenmiştir. Ayrıca köylerdeki hasarın derecesinin incelenip bir an evvel vilâyete bildirilmesi de istenmiştir.¹⁴⁰ Ahlat kaymakamının yaptığı incelemeler neticesinde Ahlat'a bağlı sekiz köy ve birçok mahallenin binalarının harap olarak kullanılamaz bir hale geldiği belirtilmiştir. Ahlat ve buraya bağlı köylerde 67 kişi ölmüş, 46 kişi de yaralanmıştır. Depremde evleri yıkılan ve hasar gören 2166 kişinin de açıkta kaldığı belirtilmiştir. Koyun, keçi, öküz gibi hayvanlardan 1356'sı enkaz altında kalarak telef olmuştur.¹⁴¹ Depremin yıkıcı etkisini gösterdiği yerlerden biri de Hanik köyüdür. Sarsıntının şiddetiyle yerle bir olan köyde enkaz altından 45 kişinin cenazesi çıkarılmıştır. Depremde hasar gören köylerin çoğunun Malazgirt civarında bulunduğu da belirtilmiştir.¹⁴²

¹³⁹ BOA, BEO., 2065/154807, 12 Safer 1321.

¹⁴⁰ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 1 Safer 1321.

¹⁴¹ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 3 Safer 1321.

¹⁴² BOA, Y.A.HUS., 447/44, 2 Safer 1321.

A.3. Bulanık

Hasarın en fazla yaşandığı yerlerden bir diğeri şüphesiz Bulanık kasabasıdır. Öyle ki burada yaşanan hasar ve zayıat miktarı Malazgirt'ten fazladır. Bulanık merkezinde bazı binaların ufak tefek hasar aldığı, bazılarının da ikâmet için güvenli olmadığı ifade edilmiş olmakla beraber burada hasarın çok az olduğu anlaşılmaktadır. Bulanık köylerinde ise durum oldukça vahimdir. Liz köyünde 644, Tatargazi köyünde 78, Keckerli köyünde 50, Mescidli'de 8, Pulur'da 26, Şeyh Yakub köyünde 17 ve Piran'da 8 olmak üzere toplamda 831 kişi enkaz altında kalarak can vermiştir. İsmi geçen köylerde Müslüman ve Hıristiyan halktan erkek, kadın ve çocuklar enkaz altında teşhis edilemeyecek derecede ezilip kalmışlardır. Artçı şokların devam etmesinden dolayı durum tehlike arz ettiği için de bu insanları birbirinden ayırmak mümkün olamamıştır. Köy ismi kesin olmamakla beraber kaynakta yazıldığı şekliyle Tir köyünde bir asker enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Bunların yanı sıra Liz köyünün üçte ikisi, Tatargazi ile Keckerlik'in yarısı harap olurken, Pulur ve Piran köylerinde az miktarda hasar meydana gelmiş, Mescidli'de 2 hane yıkılmıştır. Arşiv belgesinde Şeyh Yakub köyünde 17 kişinin öldüğü bildirilmekle birlikte hasar meydana gelmediği belirtilmiştir.¹⁴³ Bu durum mantıkla çelişmekte ve iki bilgiden birisinin yanlış olduğunu düşündürmektedir.

Adilcevaz'a bağlı olan Norşincik nahiyesinde ise hanelerin tamamına yakını yıkılmış, geri kalan kısmı da yıkılmaya yüz tutacak şekilde hasar alarak kullanılamaz bir hale gelmiştir. 30'dan fazla kişinin öldüğü nahiye, çift hayvanlarının tamamı telef olmuştur.¹⁴⁴

Tablo 4: Malazgirt ve Çevresinde Meydana Gelen Hasar ve Zayıat Miktarı

Sıra No	Yerleşim Birimi	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Yıkılan Bina Sayısı
1	Malazgirt	729	-	320 hane, 7 dükkân, 15 değirmen, 2 cami, 2 çamaşırılık, 1 kilise, hükümet konağı ve telgrafhane
2	Ahlat	67	46	35 hane
3	Hanik	45	-	-
4	Patnos	-	-	Tamamına yakını yıkılmış
5	Molla Mustafa	580	-	Tamamen yıkılmış
6	Molla İbrahim		-	
7	Hacılı		-	
8	Rumbey		-	
9	Sepki	16	-	-

¹⁴³ BOA, Y.MTV., 243/41, 6 Safer 1321.

¹⁴⁴ BOA, BEO., 2378/178300, 23 Safer 1322.

10	Hizan	6	-	-
11	Sancak		-	-
12	Liz	644	-	$\frac{2}{3}$
13	Tatargazi	78	-	$\frac{1}{2}$
14	Kekerli	50	-	$\frac{1}{2}$
15	Şeyhyakub	17	-	-
16	Mescidli	8	-	2 hane
17	Pulur	26	-	-
18	Piran	8	-	-
19	Tır?	1	-	-
20	Nursancak	30	-	Tamamına yakını yıkılmış
21	Patnos'a bağlı 17 köy	190	-	-
TOPLAM		2495	46	386

Tablodan da anlaşılacağı üzere Malazgirt, Bulanık ve Ahlat merkezleriyle buralara bağlı köylerde toplamda 2495 kişi hayatını kaybetmiş, 46 kişi de yaralanmıştır. En çok can kaybı Malazgirt merkezinden sonra 644 kişiyle Bulanık'a bağlı Liz köyünde yaşanmıştır. Tablo'da verilen 386 hasarlı binadan başka depremde 55 köy etkilenmiş ve buralarda fukara halka ait 1990 hanenin tamir ve inşası yapılmıştır.¹⁴⁵

B. Artçı Sarsıntılar

Depremi yaşadığı 29 Nisan gecesinden 1 Mayıs tarihine kadar şiddetli ve hafif olmak üzere farklı derecelerde yirmi üç artçı sarsıntı meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntılar 25-30 dakikada bir hissedilmiştir. İlk depremde sonra hissedilen sarsıntılar bölgede hasara yol açmamıştır.¹⁴⁶ 1 ve 2 Mayıs tarihlerinde Ahlat'ta üç defa artçı sarsıntı hissedilmiştir.¹⁴⁷ 2 Mayıs gecesi saat 21.11 ve 22.11 civarında Malazgirt'te şiddetli derecede iki sarsıntı yaşanmıştır.¹⁴⁸ 5 Mayıs gecesi Malazgirt'te ilk depreme denk şiddetli derecede iki sarsıntı daha hissedilmiştir.¹⁴⁹ 6 Mayıs Çarşamba günü kasırga fırtınasını müteakip şiddetli derecede yaşanan depremde ise sağlam kalan binalarla yeni yaptırılan barakaların bir kısmı harap olmuştur.¹⁵⁰ 24 Mayıs'ta Malazgirt'te iki defa hafif derecede hissedilen sarsıntılarda da hasar meydana gelmemiştir.¹⁵¹

¹⁴⁵ BOA, BEO., 2061/154527, 21 Rebiülahir 1321.

¹⁴⁶ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 3 Safer 1321.

¹⁴⁷ BOA, BEO., 2060/154463, 7 Safer 1321.

¹⁴⁸ BOA, DH.ŞFR., 306/12, 4 Safer 1321.

¹⁴⁹ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 9 Safer 1321.

¹⁵⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7918, 12 Safer 1321.

¹⁵¹ İkdâm, sayı 3217, 1 Rebiülevvel 1321.

26) 6 Ağustos 1903 Malazgirt Depremi

Deprem, sabah saat 11.00'de uzun süreli ve oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Bitlis, Bulanık ve Ahlat'ta da hissedilmiştir.¹⁵² Yaşanan şiddetli sarsıntının tesiriyle ismi geçen yerlerde ve buralara bağlı köylerin birçoğunda ciddi hasar ve can kayıpları yaşanmıştır. Ana depremden sonra bölgede devam eden bir hafta zarfında günde yaklaşık 20-30 civarında artçı şok hissedilmiştir.

Bitlis valisi Hüsnü Bey tarafından Dâhiliye Nezâretine bildirilen depremin haber alınmasıyla hemen gerekli incelemenin yapılarak hasarın derecesinin haber verilmesi Bitlis vilâyetine tebliğ edilmiştir. Bu kapsamda yapılan incelemeler neticesinde Malazgirt'te can kaybı olmadığı ancak bir önceki depremde yaptırılan hanelerin hasar gördüğü belirtilmiştir. Malazgirt'e bağlı yerlerden dört köyde birer kişi vefat etmiş, 2 adam da yaralanmıştır. Buralardaki binaların birçoğu kısmen harap olmuştur.

Bulanık'a bağlı Kob köyünde binalar genellikle tehlikeli surette hasar görmüştür. Bulanık'a bağlı dört köyün haneleri tamamen yıkılmış, 50 kişi vefat etmiş, 86 kişi de yaralanmıştır. Ahlat'ta tahribat olduğu bildirilse de hasarın derecesine dair bir açıklama yapılmamıştır. Yaralıların tedavi edilmesi için bölgeye eczacı ve tabib gönderilmesi Muş Mutasarrıflığına bildirilmiştir.¹⁵³

27) 2 Şubat 1904 Kuşadası Depremi

Deprem, Salı günü saat 16.59 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı günün gecesi saat 02.00 sularında hafif derecede bir artçı sarsıntı hissedilmiştir. Sabahki depremin tesiriyle harap durumda bulunan bir hane yıkılmıştır. Deprem, bahsi geçen evin yıkılmasından başka bir hasara yol açmamıştır.¹⁵⁴

28) 16 Şubat 1904 Karahisar-ı Şarki Depremi

Deprem, sabahleyin saat 07.00'ye doğru Karahisar-ı Şarki'de (Şebinkarahisar) meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşen depremin, saat 08.00'e doğru bir defa artçı şoku hissedilmiştir. Sarsıntının şiddetli tesiriyle bazı evlerin duvarları ve ocak bacaları yıkılmıştır. Hamidiye, Suşehri, Koyulhisar'da ise saat 06.42 civarında bir sarsıntı yaşanmıştır. Bahsi geçen bu sarsıntı Zara'da şiddetli derecede iki defa hissedilmiştir. Alucra'da aynı gün biri hafif ikisi şiddetli üç deprem meydana gelmiştir. Burada da bazı

¹⁵² BOA, BEO., 2141/160601, 13 Cemaziyelevvel 1321.

¹⁵³ BOA, BEO., 2141/160601, 14 Cemaziyelevvel 1321.

¹⁵⁴ İkdâm, sayı 3464, 22 Zilkade 1321.

hanelerin duvarları ile ocak bacaları yıkılmış, can kaybı yaşanmamıştır. Bölgede hasara uğramış ve tehlike arz eden haneler yıktırılarak yaşanması olası kazaların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Depremi artçı şokları devam eden üç gün boyunca hissedilmiştir.¹⁵⁵

29) 11 Ağustos 1904 İzmir Depremi

Rasathâne-i Âmire tarafından bildirildiğine göre deprem sabaha doğru saat 04.11'de meydana gelmiştir. Aynı deprem Sisam Adası, Aydın, Menemen, Ödemiş, Çeşme, Sivrihisar ve Sakız Adası'ndan da hissedilmiştir.¹⁵⁶ İkdâm gazetesinin Nea Simirni gazetesinden aktardığı haberine göre, deprem sabaha karşı saat 04.30 civarında hafif derecede hissedilmiştir. Bu sarsıntıdan sonra sabah saat 07.33'te oldukça şiddetli bir sarsıntı meydana gelmiştir. Yönü güneydoğu-güneybatı¹⁵⁷ istikâmetinde olan depremin şiddetli sarsıntısı 6 saniye devam etmiş, kısa aralıklarla 25 saniye sürmüştür. Aynı gün öğle vaktinden evvel saat 08.55'te Sakız ve Sisam adalarında oldukça şiddetli bir deprem daha hissedilmiştir. Bu depremin merkez üssünün Sisam Adası olduğu tahmin edilmektedir.¹⁵⁸

11 Ağustos sabahı yaşanan şiddetli sarsıntının tesiriyle İzmir'de Pigodye? ve Rum Eytamhanesi (yetimhanesi) civarında bulunan iki baca devrilmiş, bazı eski binalarda yıkılmıştır. Bundan başka hasarın olmadığı şehirde can kaybı yaşanmamıştır.

Depremi etki alanı gayet geniş olup Aydın demiryolu hattının Denizli ve Kasaba (Turgutlu) hattından Alaşehir İstasyonu'na kadar olan bölgede ve Sakız ile Sisam adalarında hissedilmiştir. Aydın demir yolu hattı üzerinde bulunan Cumaovası ve Torbalı'da şiddetli, Ayasuluğ, Aziziye, Kozpınar, Bayındır, Balatçık ve Atça'da hafif derecede hissedilmiştir.

Deprem, Kemalpaşa'ya bağlı Ulucak ile Manisa'da sabah saat 07.58'de hissedilmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem, 3-4 saniye devam etmiştir. Urla'da sabaha karşı

¹⁵⁵ İkdâm, sayı 3474, 2 Zilhicce 1321.

¹⁵⁶ İkdâm, sayı 3650, 1 Cemaziyelahir 1322.

¹⁵⁷ Propagand Fransız Mektebi'ndeki sismograf aletinin verilerine göre depremin yönü güneydoğu-kuzeybatı istikâmetindedir. İkdâm, sayı 3652, 3 Cemaziyelahir 1322.

¹⁵⁸ İkdâm, sayı 3653, 4 Cemaziyelahir 1322; 11 Ağustos'ta Sisam Adası'nda meydana gelen depremde en fazla hasar adanın orta kısmında yaşanmıştır. Adanın bu kısmı etrafı tepelerle kaplı olan bir ovadır. Bu bölgede bulunan köy ve kasabalardaki binaların çoğu da eski sistemle yaptırılmıştır. Bunlardan Hora, Karlovasi gibi köyler oldukça büyük hasara uğramıştır. Hora'da bulunan 500 haneden yalnızca 80'i oturulacak durumdadır. Geriye kalan binaların çoğu tamamen veya kısmen yıkılmıştır. İlk belirlemelere göre 4-5 kadın vefat etmiş 10-15 civarında yaralı vardır. 1000'den fazla bina da tamir edilemeyecek derecede hasar almıştır. Bu depremin artçı şokları uzun bir müddet devam etmiş ve yaşanan sarsıntıların çoğunda bölgede yeni hasarlara yol açmıştır. Depremi İstanbul'da haber alınmasıyla II. Abdülhamid tarafından irâde buyrularak afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 12 kişiden oluşan bir komisyon kurulmuş ve ahalinin iskânları için de İzmir Fırka-ı Askeriyesinden 200 adet çadır gönderilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İkdâm, sayı 3654, 5 Cemaziyelahir 1322; BOA, DH.MKT., 882/86, 9 Cemaziyelahir 1322.

saat 04.19 ve 07.19 civarında hafif derecede, saat 09.19 civarında şiddetli derecede depremler yaşanmıştır. Seferihisar'da ise sabah saat 05.18, 09.18, 09.48, 10.18, 10.48'de ikisi şiddetli, üçü hafif derecede beş defa meydana gelmiştir. Kuşadası'nda saat 05.30'da birbiri ardına iki defa ve saat 10.16 civarında birinci ve üçüncüsü hafif ikincisi şiddetli derecede üç sarsıntı hissedilmiştir. Çeşme'de saat 05.51 ve 13.06'da iki defa, Bayındır'da saat 09.00'da ve Horozköy'de şiddetli, Alaşehir'de güneyden kuzeye doğru hafif derecede sarsıntılar hissedilmiştir. Deprem, bahsi geçen yerlerde can kaybı ve hasara yol açmamıştır.¹⁵⁹

Merkezi Sisam Adası olan ve Aydın vilâyetinin birçok yerinde hissedilen bu depremin artçı şokları Sisam'da olduğu gibi İzmir ve çevresinde de uzun bir süre devam etmiştir. Bu sarsıntılardan ilki 12 Ağustos'ta, hafif derecede, üç defa hissedilmiştir. Bu deprem Sisam'da şiddetli derecede yaşanmış ve bölgede ciddi bir hasara yol açmıştır.

İkdâm gazetesinin Nea Simirni'nin 13 Ağustos 1904 tarihli nüshasından aktardığı haberde Katolik mektebine ait sismograf aletinin verilerine göre 12 Ağustos Cuma öğleden sonra saat 16.41.3'te yaşanan deprem 8 saniye devam etmiştir. Cumartesi günü öğleden sonra saat 13.17.15'te yaşanan deprem ise bir önceki gün yaşanan depremden daha şiddetli derecede ölçülmüştür. Yönü kuzeydoğudan güneybatıya doğru olan deprem, 6 saniye sürmüştür.¹⁶⁰

İzmir'de 15 Ağustos günü saat 14.52 civarında güneybatıdan kuzeydoğuya doğru şiddetli ve uzun süreli bir deprem yaşanmıştır. Aynı deprem Çeşme'de de hissedilmiştir.¹⁶¹ 18 Ağustos Perşembe gecesi İzmir'de uzun süreli ve hafif şiddetli derecede yaşanan deprem, İzmir'e 10 km uzaklıkta bulunan Bornova'da oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.¹⁶²

İkdâm gazetesinde sonraki günlerde çıkan bir haberde ise 18 Ağustos Perşembe gecesi İzmir'de saat 21.55'te şiddetli derecede bir sarsıntı hissedildiği belirtilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan bu deprem, 30 saniye devam etmiştir. Bu sarsıntıyı müteakip Cuma gecesi sabaha karşı gürültü sesleriyle beraber oldukça şiddetli, Cumartesi gecesi saat 02.00 ve 03.28'de güneybatı-kuzeydoğu istikâmetinde hafif derecede sarsıntılar hissedilmiştir.¹⁶³

¹⁵⁹ İkdâm, sayı 3652, 3 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶⁰ İkdâm, sayı 3653, 4 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶¹ İkdâm, sayı 3655, 6 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶² İkdâm, sayı 3659, 10 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶³ İkdâm, sayı 3662, 13 Cemaziyelahir 1322.

İzmir'de 19 Ağustos Cuma akşamüzeri oldukça şiddetli bir sarsıntı meydana gelmiş, fakat uzun süreli olmadığı bildirilmiştir. Sarsıntının kısa süreli gerçekleşmesi olası bir hasar ve zayıyatında önüne geçmiştir. Deprem gece yarısı ve sabaha karşı oldukça hafif derecede iki defa daha hissedilmiştir.¹⁶⁴

Bu sarsıntılardan 19 Ağustos Cuma gecesi saat 03.00 civarında şiddetli derecede yaşanan deprem, İzmir'in bazı yerlerinden de hissedilmiştir. Ödemiş'te saat 02.55'te şiddetli derecede bir defa, Seferihisar'da 18 Ağustos akşamı saat 22.59'da kuzeyden güneye doğru şiddetli, 19 Ağustos akşamı saat 21.08 ve 03.08'de biri hafif diğeri şiddetli olmak üzere üç defa yaşanmıştır. Foça'da saat 02.45'te güneyden kuzeye doğru şiddetli, Tire'de saat 03.00 sularında uzun süreli olarak hissedilmiştir. Urla'da ise artçı şokların beş altı günden beri hafif ve şiddetli farklı derecelerde devam ettiği belirtilmiştir. Cuma gecesi saat 03.00 civarında şiddetli ve uzun süreli olarak sabaha karşı ise iki defa hafif derecede üç sarsıntı hissedilmiştir. Ertesi gece Urla'da saat 02.08 ve 04.08 civarında iki defa şiddetli derecede depremler meydana gelmiştir.¹⁶⁵

25 Ağustos günü İzmir'de saat 16.00 civarında oldukça hafif bir sarsıntı yaşanmıştır.¹⁶⁶ Bu sarsıntıyı müteakip 26 Ağustos Cuma günü İzmir'de biri sabahleyin diğeri öğleden sonra olmak üzere iki defa, Cumartesi sabaha karşı ise bir defa sarsıntılar hissedilmiştir.¹⁶⁷ Pazar günü akşamüzeri yine hafif derecede bir sarsıntı daha hissedilmiştir.¹⁶⁸

30) 21 Eylül 1904 Erzurum Depremi

Deprem, gündüz saat 13.01'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sarsıntının tesiriyle bazı hanelerin duvarları çatlamış, bundan başka hasara yol açmamıştır. Bu depremten bir önceki akşam saat 21.21 civarında Keskim'de bir öncü sarsıntı yaşanmıştır. Hafif şiddetli derecede yaşanan bu depremin yönü, güneybatı-kuzeydoğu istikâmetindedir.¹⁶⁹

31) 30 Nisan? 1905 Demirci Depremi

Depremin meydana geldiği tarihle ilgili bir bilgi yoktur. Arşiv belgelerinde "11 Mayıs 1905" tarihinde depremzede olanlar için bir miktar para talep edilmiştir. Elimizde bulunan

¹⁶⁴ İkdâm, sayı 3661, 12 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶⁵ İkdâm, sayı 3663, 14 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶⁶ İkdâm, sayı 3664, 15 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶⁷ İkdâm, sayı 3668, 19 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶⁸ İkdâm, sayı 3673, 24 Cemaziyelahir 1322.

¹⁶⁹ İkdâm, sayı 3704, 26 Receb 1322.

en erken tarihli belge olması hasebiyle Demirci depreminin Nisan ayının son günleriyle Mayıs ayının ilk haftası arasında yaşanmış olduğunu tahmin edebiliriz.¹⁷⁰

Demirci'de meydana gelen depremde 19 hane tamamen yıkılmış, 123 hane de içinde oturulamayacak derecede hasara uğramıştır. Demirci'ye bağlı 18 köyden biri tamamen yıkılarak hemen civarında olduğu anlaşılan derenin içine çöküp kalmıştır. Çevre yerler ve köylerle beraber toplam 800 hane yıkılmıştır. Köylerde yaşayanların tamamı yaşadıkları korku ve heyecandan bahçe ve açık alanlara çıkarak, buralarda barınmaya çalışmaktadır.¹⁷¹

32) 16 Mayıs 1905 Simav Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde meydana gelmiştir. Sarsıntının tesiriyle binalar kısmen hasara uğramıştır. Simav'da bulunan hapishanenin ise tehlikeli derecede sakatlanması sebebiyle herhangi bir kazaya yol açmaması için tamiri kararlaştırılmıştır.¹⁷²

33) 20 Mayıs 1905 Erzincan Depremi

Deprem, gündüz saat 14.11'de meydana gelmiştir. Yönü güneyden kuzeye doğrudur. Depremde yalnızca eski taşhanenin cephe duvarları yıkılmıştır. Aynı deprem Erzincan çevresinde ve Bayburt'ta hafif derecede hissedilmiştir.¹⁷³

34) 4 Aralık 1905 Malatya Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 10.08'de meydana gelmiştir. Aynı deprem Elazığ, Keban, Harput, Eğin ve Arapgir'den de hissedilmiştir.¹⁷⁴ Derecesi şiddetli olan depremin iki defa şiddetli derecede ve saat 15.22'de Elazığ ve çevresinde önceki sarsıntıya göre hafif derecede iki defa artçı sarsıntısı yaşanmıştır. Yapılan ilk incelemelerde Elazığ'a bağlı bazı yerlerde 5-10 hanenin yıkıldığı ve enkaz altında kalanların sağ olarak çıkarıldığı, yalnız 1 kişinin vefat ettiği belirtilmiştir. Telgraf tellerinin yaşanan depremde zarar görmesinden dolayı merkezden uzak olan yerlere de inceleme yapmak üzere memurlar gönderilmiştir.¹⁷⁵

A. Hasarın Derecesi

4 Aralık Pazartesi günü yaşanan şiddetli depremde Malatya'nın Eskişehir bölgesinde 75 hane yıkılmış, bir o kadarı da içinde oturulamayacak derecede hasara uğramıştır. Hükümet konağı ve hapishane koğuşlarında az miktarda hasar olduğu ve tamirine başlandığı

¹⁷⁰ BOA, DH.MKT., 961/50, 26 Rebiülevvel 1323.

¹⁷¹ BOA, BEO., 2586/193868, 6 Rebiülevvel 1323.

¹⁷² BOA, DH.TMIK.S., 58/35, 13 Rebiülevvel 1323.

¹⁷³ İkdâm, sayı 3953, 8 Rebiülahir 1323.

¹⁷⁴ İkdâm, sayı 4143, 22 Şevval 1323.

¹⁷⁵ BOA, BEO. 2718/203824, 6 Şevval 1323.

belirtilmiştir. Bundan başka birkaç eyvan ve duvar ile 2 minare tamamen yıkılmıştır. 1 çocuk enkaz altında kalarak can vermiş, 2 kadın ve 1 çocuk da yaralı olarak kurtarılmıştır. Yaşanan sarsıntının etkisiyle telgraf tellerinin de hasar gördüğü ve tamirine kadar bölgede sağlıklı haberleşme sağlanamadığı için hasar gören yerlere bizzat memurlar gönderilerek bilgi akışı sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁷⁶

Pötürge Kaymakamlığından bildirildiğine göre buraya bağlı İmrün köyü ve 19 köy depremin tahribatından kurtulamamıştır. Bu köylere gönderilen memurlar aracılığıyla elde edilen bilgiler neticesinde 11 köyde birçok hane ve binanın yıkıldığı tespit edilmiştir. Bu köylerde 85 kişi enkaz altında kalarak can vermiş, 29 kişi de yaralı olarak kurtarılmıştır. Diğer 9 köyden henüz haber alınamamıştır.¹⁷⁷

Deprem en şiddetli tesirini Malatya merkezinden daha çok, buraya bağlı İzollu nahiyesinde göstermiştir. Nahiye 510 Rum hanesi, 2 cami, 1 medrese ve 1 değirmen tamamen yıkılmıştır. 15 hanenin bir kısmı yıkılırken, 31 hane ve 3 camide çeşitli yerlerinden hasara uğramıştır. Kadın ve erkek nüfustan toplam 35 kişi enkaz altında kalarak can vermiş, 33 kişi de yaralı olarak kurtarılmıştır. 5 hayvan da enkaz altında kalarak telef olmuştur.

Subaşı nahiyesinde 50 Rum hanesi harap olmuştur. 1 kişi ölmüş, 2 kişi de yaralı olarak kurtulmuştur.¹⁷⁸ Malatya civarında bulunan köylerde de hasar meydana gelmiştir. Bunlardan en çok hasara uğrayan yer ise Harput'a 22 km uzaklıkta olan Tadım köyüdür. Köyde bulunan 15 hane yıkılmıştır. Bundan başka Ağa, Parga ve Alardili Kazlı? köylerinde hasar vardır. Dağlarda da yarıkların meydana geldiği belirtilmiştir.¹⁷⁹

Adıyaman'da aynı vakitte şiddetli derecede hissedilen depremde can kaybı yaşanmazken, birkaç duvar ve Ermeni kilisesinde hasar meydana gelmiştir. Besni, Akçadağ ve Kahta kazalarında şiddetli derecede hissedilen sarsıntıda yalnız Kahta'nın şehre bakan arka tarafında bir miktar bina yıkılmıştır.¹⁸⁰

¹⁷⁶ BOA, BEO., 2718/203824, 10 Şevval 1323.

¹⁷⁷ BOA, BEO., 2718/203824, 12 Şevval 1323.

¹⁷⁸ BOA, BEO., 2718/203824, 11 Şevval 1323.

¹⁷⁹ İkdâm, sayı 4147, 26 Şevval 1323.

¹⁸⁰ BOA, BEO., 2718/203824, 10 Şevval 1323.

Tablo 5: Malatya Vilâyeti ve Çevresinde Hasar ve Zaiyat Miktarı

Yerleşim Birimi	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Tamamen Yıkılan Bina Sayısı	Kısmen Yıkılan Bina Sayısı
Eski Malatya	1	3	75 hane, 2 minare ve birkaç eyvan ve duvar	75-80 hane, hükümet konağı ve hapishane
Pötürge	85	29	-	-
İzollu	35	33	510 hane, 2 cami, 1 değirmen, 1 medrese	15 hane kısmen, 31 hane ve 3 cami
Subaşı	1	2	50 hane	-
Tadım			15 hane	-
Adıyaman			-	Ermeni kilisesi ve bir kaç duvar
Toplam	122	67	659	132

Tablodan da anlaşılacağı üzere depremde toplam 122 kişi ölmüş, 67 kişi de yaralanmıştır. 659'u tamamen 132'si kısmen olmak üzere toplamda 791 binanın hasar gördüğü depremde, en fazla tahribatı 553 binanın yıkıldığı İzollu nahiyesi görmüştür.

B. Artçı Sarsıntılar

Malatya ve Elazığ çevresinde şiddetli derecede meydana gelen depremin etkisi oldukça geniş bir alanda hissedilmiştir. Depremin yaşandığı Pazartesi günü farklı saatlerde birçok yerde şiddetli ve hafif sarsıntılar meydana gelmiştir. Yıkıcı depremin yaşandığı ana depremden önce çevre vilâyetlerde öncü sarsıntıların yaşandığı görülmektedir. Bunlardan ilki Rumkale'de saat 09.48'de başlayarak saat 15.18'e kadar devam etmiş ve altı defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.¹⁸¹ Sivas'ta sabahleyin saat 09.59'da meydana gelen deprem ise Kurun, Kangal, Hafık ve Zara'da hissedilmiş hasara yol açmamıştır.¹⁸² Maraş'ta saat 10.06'da meydana gelen deprem ise Urfa, Antep ve İskenderun'da şiddetli, Halep'te hafif derecede hissedilmiştir. Depremden hemen sonra bir defa hafif derecede artçı şoku yaşanmıştır. Diyarbakır'da saat 10.07'de bir defa, saat 14.00 ve 15.00 civarında, Maraş ve İskenderun'da iki defa ve yine Diyarbakır'da saat 15.22 ve akşam saat 01.03'te iki defa hafif derecede sarsıntılar meydana gelmiştir.¹⁸³ Darende'de ise saat 10.16'da hissedilen depremin yönü güney-kuzey istikâmetinde gerçekleşmiştir. Aynı gün saat 15.16'da hafif

¹⁸¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8876, 29 Şevval 1323.

¹⁸² İkdâm, sayı 4150, 29 Şevval 1323.

¹⁸³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8876, 29 Şevval 1323.

bir defa, Salı günü saat 08.07, 12.37 ve gece 19.07'de üç defa artçı sarsıntısı yaşanmıştır.¹⁸⁴ Mardin'de üç defa hafif derecede hissedilen deprem, Çarşamba günü iki defa yine hafif derecede yaşanmıştır. Aynı gece Midyat, Nusaybin ve Silvan'da bir defa, Maden'de dört defa, Siverek'te üç ve Beşiri kasabasında iki defa yaşanmıştır. Deprem, ismi geçen yerlerde hasara ve can kaybına yol açmamıştır.¹⁸⁵ Çarşamba günü Arapgir'de saat 08.41 ve 12.21'de iki defa ve gece saat 02.11'de bir defa artçı şoku hissedilmiştir.¹⁸⁶ Rumkale'de 8 ve 9 Aralık gecelerinde ikişer defa meydana gelen depremde ise bazı köylerde birtakım haneler yıkılmıştır. Hasarın derecesine dair mâlûmat alınamamıştır.¹⁸⁷

35) 29 Mart 1907 Bitlis Depremi

Deprem, Cuma günü saat 10.00'da meydana gelmiştir. Bitlis'te bulunan 4000 haneden 300'ü yıkılmış, geriye kalanlar ise içinde ikâmet edilemeyecek derecede hasara uğramıştır. Bu depremten iki gün sonra 31 Mart tarihinde ilk depreme nazaran daha şiddetli bir sarsıntı yaşanmıştır. İngiltere'nin Erzurum konsolosu tarafından verilen raporda bu depremde İngiltere'nin Bitlis'teki konsolosluk binâsında ağır hasar meydana geldiği, can ve mal kayıplarının olduğu belirtilmiştir. Depremi yaşadığı ilk gün on dört, ilerleyen beş gün içinde de yirmi sekiz artçı sarsıntı hissedilmiştir. Bitlis'te bulunan birçok cami, kilise ve devlet dairesi de hasara uğramıştır. Aynı deprem Siirt, Sason,¹⁸⁸ Muş, Malazgirt ve Ahlat'ta da meydana gelmiştir. Bu yerlerden Muş, Malazgirt ve Ahlat dolaylarında hasarın olduğu resmi yazışmalardan anlaşılmaktadır.¹⁸⁹ 31 Mart tarihinde yaşandığı belirtilen ikinci deprem ise Karçıkan, Vestan ve Erciş'te dahi hissedilmiştir.¹⁹⁰

36) 3 Haziran 1907 Mahmudiye (Saray) Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 07.30 civarında meydana gelmiştir.¹⁹¹ Derecesi oldukça şiddetli olan depremde Mahmudiye kazası merkezindeki haneler, kışla ve çarşı binaları harap olmuştur. Enkaz altında kalan 2 kişi vefat etmiş, 3 kişi de yaralı olarak kurtulmuştur. Aynı deprem Bargiri nahiyesinde dehşetli derecede meydana gelmişse de burada can kaybına yol açmamıştır. Afettede olanların barındırılması için Fırka-ı Askeriye Kumandanlığından acil olarak 100 adet çadır gönderilmesi istenmiştir. Bölgede

¹⁸⁴ İkdâm, sayı 4149, 28 Şevval 1323.

¹⁸⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8883, 7 Zilkade 1323.

¹⁸⁶ İkdâm, sayı 4133, 12 Şevval 1323.

¹⁸⁷ İkdâm, sayı 4150, 29 Şevval 1323.

¹⁸⁸ Tekdal, **agm**, s.99.

¹⁸⁹ BOA, BEO., 3024/226798, 25 Safer 1325.

¹⁹⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9365, 19 Rebiülevvel 1325.

¹⁹¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9426, 21 Cemaziyelevvel 1325.

sarsıntılarının devam ettiği ve bölge halkının fakir hallerinden dolayı yardıma muhtaç bulundukları belirtilmiştir.¹⁹²

37) 3 Eylül 1907 Kiğı Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde Kiğı kazası merkezinde oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntının tesiriyle herhangi bir zayıat meydana gelmese de Kiğı Hükümet Dairesiyle beraber bölgede bulunan bütün bina ve meskenler hasara uğramıştır. Korku ve telaşa bahçe ve sokaklara çıkan halkın geneli açıkta kalmıştır.¹⁹³

38) 14 Eylül 1907 Mecitözü Depremi

Deprem, gündüz saat 11.12'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu sarsıntıyı müteakip yine şiddetli derecede iki sarsıntı daha hissedilmiştir. Yaşanan bu üç deprem toplamda 15 saniye devam etmiştir. Bir samanlığın duvarıyla bir divanhanenin (oda) duvarı yıkılmış bundan başka hasar ve zayıata yol açmamıştır.¹⁹⁴

39) 15 Kasım 1907 Ulukışla Depremi

Deprem, Cuma günü meydana gelmiştir. Cumartesi günü bir defa ve gecesi altı defa, Pazar gecesinde sekiz defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir. Aynı deprem Yakacık, Akşeviran, Uluviran, Evbasar ve Anduğu (Altunhisar) köylerinde de yaşanmıştır.¹⁹⁵ Niğde'de de Cumartesi akşamı saat 17.21'de hafif derecede bir sarsıntı hissedilmiştir. Yönü güneydoğu-güneybatı istikâmetinde olan deprem, yalnızca 3 saniye devam etmiştir.¹⁹⁶

Yapılan incelemelerde Ulukışla köyünde mevcut olan 250 hanede 800 nüfusun olduğu belirtilmiştir. Bahsi geçen bu hanelerdeki hasarın derecesi ise üçe ayrılmıştır. Bunlardan birincisi tamamen yıkılan haneler, ikincisi kısmen yıkılmakla beraber bunların tamir edilemeyecek derecede hasar gördüğü ve enkaz altında kalan eşyaların çıkarılmakta olduğu, zedelenmeyen üçüncü kısım binalarda dahi ikâmet etmenin sakıncalı ve güvenli olmadığı belirlenmiştir.

Depremde üç yaşında bir çocuk enkaz altında kalarak vefat etmiştir. 1'i kadın, 2'si erkek olmak üzere toplamda 3 kişi yaralanmış, bunlar da doktor gözetiminde tedavi edilmişlerdir. Enkaz altında kalan 5 çift hayvanı da telef olmuştur.¹⁹⁷

¹⁹² BOA, Y.A.HUS., 512/10, 2 Cemaziyelevvel 1325.

¹⁹³ BOA, DH.MKT., 1200/44, 26 Receb 1325.

¹⁹⁴ BOA, DH.MKT., 1207/36, 6 Şaban 1325.

¹⁹⁵ BOA, Y.A.HUS., 516/150, 15 Şevval 1325.

¹⁹⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9569, 18 Şevval 1325.

¹⁹⁷ BOA, Y.A.HUS., 516/150, 15 Şevval 1325.

Niğde Mutasarrıflığı tarafından yapılan inceleme sonucunda Dâhiliye Nezâretine gönderilen rapora göre Ulukışla köyünde mevcut bulunan 251 haneden 112'si, 1 mescid ve 2 sıbyan mektebi tamamen yıkılmıştır. 39 hane ve 1 cami de kısmen hasar görmüştür. Evbasar köyünde ise cami tamamen yıkılmış, 10 hane de ufak sayılabilecek derecede hasara uğramıştır. Yakacık köyünde 3 hane tamamen, 29 hane de tamir edilebilecek derecede hasar görmüştür.

Ulukışla köyünde yıkılan hane, mekteb, cami ve mescidin yaklaşık olarak 86.200 kuruş, Evbasar köyündeki cami ve hanelerin 10.000 ve Yakacık köyünde hanelerle beraber zedelenen caminin 8000 kuruş harcanarak inşa ve tamirlerinin mümkün olacağı Niğde mutasarrıflığından bildirilmiştir.¹⁹⁸

Depremin henüz yaraları sarılamadan 28 Kasım Salı gecesı saat 19.02 civarında Ulukışla köyünde şiddetli bir deprem daha meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntının tesiriyle köyün civarında bulunduğu belirtilen dağdan büyük bir kaya ve birçok taş düşerek evvelki depremden hasar almayan hanelerin büyük bir kısmını harap etmiştir. Taşların isabet ettiği on beş yaşlarında bir çocuk ölmüş, 1 çocuk da yaralanmıştır. 5-6 kadar hayvan bu esnada telef olmuştur. 15 Kasım Cuma günü başlayan artçı sarsıntılar devam eden on üç gün içinde bazen hafif bazen şiddetli derecede bahsi geçen dağda devam etmiştir.¹⁹⁹

Meydana gelen depremde muhtaç olanlara yardım etmek ve yine afetzedelere yapılacak yardımların derecesini incelemek üzere bölgeye memurlar sevk edilmiştir. Bu memurlar tarafından düzenlenen ve Niğde Mutasarrıflığı tarafından Sadârete gönderilen "muhtacin defterine" göre Ulukışla köyünde bulunan 191 hanenin büyük bir kısmı yıkılmış, geriye kalanlar ise içinde oturulamayacak derecede hasara uğramıştır. Bunlardan birçoğunun yaşanan depremden dolayı harap olduğu fakat yıkıcı darbeyi "üçüncü deprem" esnasında dağdan kopan kayaların düşmesiyle aldığı ifade edilmiştir. Yine deprem sırasında yerlerinden oynayıp birbiri üzerine düşerek, su yoluna takılıp kalan kayalarında köy için büyük bir tehlike arz ettiği bildirilmiştir.²⁰⁰

40) 8 Mart 1908 Tire Depremi

Deprem, Aydın'da Pazar akşamı saat 22.00 civarında meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem, 10 saniye devam etmiştir. Saat 05.00 ve saat 06.00'da birer defa

¹⁹⁸ BOA, BEO., 3206/240415, 3 Zilkade 1325.

¹⁹⁹ BOA, DH.MKT., 1217/65, 28 Zilhicce 1325.

²⁰⁰ BOA, DH.MKT., 1217/65, 5 Rebiülevvel 1326.

hafif derecede artçı şoku hissedilmiştir.²⁰¹ Aydın'da yaşanan bu depremde sonra Tire'de gece saat 22.31 civarında başlayan sarsıntılar sabah saat 07.16'ya kadar 10-15 dakika aralıklarla devam etmiştir. Sarsıntıların tesiriyle bazı eski ve harap binaların duvarları yıkılmıştır. Bundan başka hasar ve zayıat yaşanmamıştır. Aynı deprem Sultanhisar ve Ödemiş'te de hissedilmiştir.²⁰²

41) 23 Haziran 1908 İzmir Depremi

Deprem, Salı günü öğleden sonra meydana gelmiştir. Ana depremde önce saat 17.11'de hafif derecede bir öncü şoku hissedilmiştir. Ana deprem bu sarsıntıyı müteakip şiddetli derecede yaşanmıştır. Saat 17.52'de ve 18.58'de şiddetli derecede iki sarsıntı daha hissedilmiştir. Deprem Aydın demiryolu güzergâhında bulunan Develiköy Mevkii'ne kadar hissedilmiştir. Kasaba (Turgutlu) demiryolu güzergâhında ise Çiğli, Ulucak, Menemen, Hamidiye, Manisa ve Kırkağaç'ta yaşanmıştır.²⁰³ Aydın, Seferihisar, Çeşme, Karaburun, Urla'nın Köstenle Adası (Uzunada), Milas, Marmaris, Denizli ve çevresinden de hissedilmiştir. İsmi geçen yerlerde hasar yoktur, yalnızca Foça'da bazı köhne binaların duvarları yıkılmıştır. Hacı Limanı'nda ise bir kadın ayağından hafifçe yaralanmıştır.²⁰⁴

İzmir'de yaşanan deprem aynı gün Manisa'da saat 17.16'da başlayarak akşama kadar şiddetli ve hafif derecelerde dört defa hissedilmiştir. Eski Foça'da saat 18.16'dan sonra birbiri ardına üç defa yaşanmış ve ikinci sarsıntısı ilk sarsıntıdan 10 dakika sonra şiddetli derecede meydana gelmiştir. Foça'da hasar önemsiz olmakla beraber 1 baca, 1 yel değirmeni, eski bir hane yıkılmış, eskimiş birkaç hane de hasar görmüştür. Karaburun'un Mordoğan köyünde ise saat 17.19'da başlayarak 20-30 dakika aralıklarla dört defa şiddetli derecede, gece saatlerinde ise oldukça hafif bir sarsıntı hissedilmiştir. Mordoğan köyünün karşısında bulunan Cezire-i Sağıre'den buna benzer haberler alınmakla beraber depremin merkez üssünün burası olduğu tahmin edilmektedir.²⁰⁵

Gelibolu'da Salı günü sabah saat 08.54'te bir defa, saat 17.24 ve 17.39 civarında hafif derecede iki defa sarsıntı hissedilmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde olan deprem hasara yol açmamıştır.²⁰⁶ Depremin yaşandığı saatlere bakıldığında İzmir depreminin bir uzantısı olduğu anlaşılmaktadır.

²⁰¹ İkdâm, sayı 4955, 11 Safer 1326.

²⁰² İkdâm, sayı 4955, 11 Safer 1326.

²⁰³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9787, 28 Cemaziyelevvel 1326.

²⁰⁴ BOA, Y.A.HUS., 522/180, 29 Cemaziyelevvel 1326.

²⁰⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9789, 30 Cemaziyelevvel 1326.

²⁰⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9801, 12 Cemaziyelahir 1326.

42) 30 Ekim 1908 Maraş Depremi

Deprem, şiddetlice meydana gelmiştir. Aynı deprem Andırın ve çevresinde de hissedilmiş, artçı sarsıntıları bir süre devam etmiştir. شيلكى köyü üzerindeki dağdan Haydosip Banos'un evinin üzerine çok büyük bir kaya düşerek dört mertegini (kalın ve uzun kereste) kırmıştır. Keban Dağlarından da taşlar düşmüş ise de can kaybına yol açmamıştır.²⁰⁷

43) 1908 Çatalca Depremi

Bu depremin meydana gelme tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Osmanlı arşiv vesikalarından depreme dair elde edilen en erken tarih 15 Haziran 1908'dir. Çatalca'da yaşandığı bildirilen depremde hükümet konağı hasar görmüş, bazı kısımları da kullanılamaz bir hale gelmiştir.²⁰⁸ Çatalca depreminden hasar gören bir başka yer ise hapishane ve tevkifhanedir. Harap olan ve kullanılamaz bir hale gelen bu yerlerdeki mahkûm ve tutuklular başka bir koğuşa nakledilmişlerdir.²⁰⁹

44) 17 Ocak 1909 Denizli Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde meydana gelmiştir. Sarsıntının tesiriyle hükümet konağının duvarlarında çatlaklar oluşmuştur.²¹⁰

45) 18 Ocak 1909 Köyceğiz Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntının şiddetiyle zaten harap bir durumda bulunan hükümet konağının duvarları çatlamış ve yıkılmaya yüz tutacak bir hale gelmiştir. Hükümet dairesinin alt katında bulunan jandarma ve mahkûmların kalmaları için henüz bir yer bulunamamış ise de memurlar için bir yer kiralanarak buralara nakledilmeleri kararlaştırılmıştır. Bundan başka hasar ve can kaybı yaşanmamıştır.²¹¹ Köyceğiz ve çevresinde depremde hasar gören hükümet konaklarıyla hapishanelerin tamir ettirmek üzere keşiflerinin yaptırılarak Dâhiliye Nezâretine gönderilmesi istenmiştir.²¹²

46) 19 Ocak 1909 Foça-Menemen Depremi

Deprem, sabahın ilk saatlerinde saat 07.57'de uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Hafif şiddetli derecede bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.²¹³ İzmir'de bulunan

²⁰⁷ İkdâm, sayı 5194, 15 Şevval 1326.

²⁰⁸ BOA, DH.TMIK.S., 73/63, 9 Cemaziyelevvel 1326.

²⁰⁹ BOA, DH.MKT., 2902/75, 10 Receb 1327.

²¹⁰ İkdâm, sayı 5265, 29 Zilhicce 1326.

²¹¹ BOA, DH.MKT., 2713/96, 27 Zilhicce 1326.

²¹² BOA, DH.MKT., 2713/96, 28 Zilhicce 1326.

²¹³ İkdâm, sayı 5265, 29 Zilhicce 1326.

Fransız Propagand Mektebinin depremyazarı tarafından bildirildiğine göre ilk deprem saat 06.45'te meydana gelmiştir. Derecesi şiddetli olan depremin yönü kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşmiştir. Uzunluğu 6 saniye, dalgalanmaları 13 saniye devam etmiştir. İkinci sarsıntı ise saat 07.22'de yine aynı istikâmette gerçekleşmiştir. Bu sarsıntı esnasında yer altından iniltelerde duyulmuştur. Şiddetli sarsıntıları 3 saniye ve hafif sarsıntıları 10 saniye sürmüştür.²¹⁴

Depremin etkisi Sakız Adası'ndan Denizli ve Soma'ya kadar hissedilmesine ve en çok hasarı Foça'da göstermiş olmasına bakılarak, depremin merkez üssünün Foça ve Menemen arası olduğu tahmin edilmektedir. Aynı deprem İzmir, Karşıyaka, Ödemiş, Seferihisar, Çeşme, Balıkesir ve Sakız Adası'nda şiddetli derecede hissedilmiştir. İsmi geçen yerlerden sadece İzmir'de bulunan telgrafhanenin duvarlarında çatlaklar oluşmuş, diğer yerlerde kayda değer bir hasar yaşanmamıştır. İlk sarsıntı Kasaba (Turgutlu) demiryolu hattı boyunca İnay İstasyonu'ndan Soma'ya kadar bölgede hissedilmiştir. Demiryolu şirketinin telgrafla aldığı bilgiye göre ismi geçen yerlerde hasar meydana gelmemiştir. Yine ilk sarsıntı Aydın demiryolu hattı boyunca Gaziemir, Ayasuluğ, Çıplak, Bayındır, Aziziye, Söke, Aydın, Sultanhisar, Atça taraflarında şiddetli ve uzun süreli hissedilmiş ise de buralarda da hasar yaşanmamıştır. İkinci sarsıntı ise sadece Çıplak İstasyonu'na kadar hissedilmiştir. Denizli'de oldukça şiddetli derecede yaşanan depremde de hasar yoktur. Sakız Adası'nda dahi oldukça şiddetli yaşanan depremde bölge halkı daha önce yaşadıkları büyük depremin etkisiyle korku ve panik halinde sahil boyunca açık yerlere koşmuşlardır.²¹⁵

Deprem, etki alanı oldukça geniş olmasına karşın yıkıcı etkisini Foça ve Menemen'de göstermiştir. Foça'da sabah saat 07.57'den beri devam eden sarsıntılarda hamile bir kadın iki çocuğuyla enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Foça'ya bağlı yerlerde de 8 kişi ölmüştür. Binaların çoğu harap olmuştur. Foça çevresinde ismi verilmeyen bir yerde sağlam olarak sadece iki bina kaldığı belirtilmiştir. Yeni Foça'dan ise henüz bilgi alınamamıştır. Bölge halkı korku içinde olduğundan bu bölgede barınmak istememektedir.²¹⁶

Rasathâne-i Âmire tarafından bildirildiğine göre Foça'da depremin yaşandığı 19 Ocak sabahı hafif derecede başlayarak ertesi gün saat 08.08'e kadar devam eden sarsıntılar

²¹⁴ İkdâm, sayı 5266, 1 Muharrem 1327.

²¹⁵ İkdâm, sayı 5266, 1 Muharrem 1327.

²¹⁶ İkdâm, sayı 5265, 29 Zilhicce 1326.

sonrasında şiddetli ve 30 saniye süreli bir deprem yaşanmıştır. Bu sırada bir hane yıkılarak enkaz altında kalan 3 kişi can vermiştir. Menemen'de dahi aynı saatte hissedilen sarsıntıda 10-15 civarında hane yıkılmış, 1 kişi ölmüş, 3 kişi de yaralanmıştır. Düyûn-ı Umûmiye İdâresinden haber verildiğine göre memur ve hizmetlilerinden 8 kişi enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Kesin olmamakla birlikte Foça'da 10-12 kişinin öldüğü ve birçok kişinin yaralı olduğu belirtilmiştir. Aynı deprem Ödemiş, Ayvalık, Manisa, Sakız Adası'nda şiddetli, Sisam, Aydın ve Kuşadası'nda hafif derecede hissedilmiştir. Yapılan incelemelerde yalnızca Foça'da 679 hanenin tamamen yıkıldığı tespit edilmiştir.²¹⁷

Depremde yaşanan hasar Foça'yla sınırlı kalmayıp, Menemen'de de oldukça ciddidir. Ana depremin yaşandığı saat 07.57'de şiddetli derecede ve bir saat sonra hafif olmak üzere üç defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir. İlk sarsıntıda Menemen'in Mermerli Mahallesi sakinlerinden ve Osmanlı tebaasından olan İstirati'nin hanesi yıkılmıştır. Enkaz altında kalanlardan dokuz yaşındaki bir çocuk ölü olarak çıkarılırken, diğer aile üyeleri sağ olarak kurtarılmıştır. Seyfullah Mahallesi'nden Divriğili Aşçı Hasan'ın hanesi yıkılarak kendisi enkaz altında kalmış ve sağ ayağı kırılmıştır. Menemen'de yapılan ilk incelemelere göre 30-40 hanenin tamamen yıkıldığı, hükümet dairesinin de duvarlarının çatladığı tespit edilebilmiştir.²¹⁸ Yapılan kapsamlı incelemeler sonucunda ise meydana gelen hasarın oldukça büyük olduğu anlaşılmaktadır. Bölgede bulunan 318 hane tamamen yıkılmış, 349 hane de kısmen yıkılarak harap olmuştur. Bölge halkının büyük bir kısmı afetzede olarak yardıma muhtaç bir halde kalmışlardır.²¹⁹

19 Ocak günü yaşanan ana depremden yaklaşık bir ay sonra 17 Şubat 1909 günü sabahleyin saat 05.59'da İzmir'de şiddetli bir sarsıntı meydana gelmiştir. Yaşanan depremin etkisiyle İzmir halkı heyecan ve korkuya kapılmışsa da hasara sebep olmamıştır. Depremin İzmir çevresinde hissedilip hissedilmediğine dair haber alınamamıştır.²²⁰ Aynı gün Menemen'de saat 06.29'da bir sarsıntı yaşanmıştır. Yönü kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşen depremde 5 hane kısmen, 1 dam tamamen yıkılmış, birçok hane de hasar görmüştür. Can kaybının yaşanmadığı belirtilmiştir.²²¹

²¹⁷ İkdâm, sayı 5264, 28 Zilhicce 1326.

²¹⁸ İkdâm, sayı 5266, 1 Muharrem 1327.

²¹⁹ İkdâm, sayı 5279, 13 Muharrem 1327.

²²⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10007, 26 Muharrem 1327.

²²¹ İkdâm, sayı 5293, 27 Muharrem 1327.

47) 9 Şubat 1909 Koyulhisar Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Ana depremden bir gün önce Zara ve Suşehri'nde saat 14.03'ten 18.03'e kadar aralıklarla birkaç defa uzun süreli ve şiddetli derecede öncü sarsıntılar hissedilmiştir.²²² Yıkıcı depremden önce Koyulhisar, Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar), Suşehri, Hamidiye, Zara ve Divriği'de 1 Şubat günü oldukça şiddetli bir deprem yaşanmış fakat herhangi bir hasara yol açmamıştır.²²³

9 Şubat günü yaşanan ve "dehşet-i efza" olarak nitelendirilen bu deprem Koyulhisar'dan başka Suşehri, Hamidiye, Alucra, Sivas, Tokat, Karahisar-ı Şarki, Divriği, Kangal ve Gürün kazalarında da aynı şiddette hissedilmiştir.²²⁴ Depremin yol açtığı ağır tahribat ise en fazla Koyulhisar ve Suşehri'nde görülmüştür. Sadece ismi geçen bu iki yerde 4000'e yakın bina hasar görmüş, Koyulhisar'da 2000'den fazla kişi açıkta kalmıştır.²²⁵

A. Hasarın Derecesi

9 Şubat Salı günü Koyulhisar'da meydana gelen depremde 1500 bina tamamen yıkılırken, bir o kadar binada harap olarak kullanılamaz bir hale gelmiştir. Enkaz altında kalan 53 kişi ölmüş, 45 kişi de depremden yaralı olarak kurtulmuştur. Ahırlarında olan hayvanların birçoğu da enkaz altında kalarak telef olmuştur.²²⁶ Koyulhisar'a bağlı 6 köy tamamen yerle bir olmuş, bazıları da kısmen hasara uğramıştır.²²⁷ Koyulhisar'da hükümet konağı ve telgrafhanenin duvarlarında çatlaklar oluşması hasebiyle ismi geçen binalar boşaltılarak memurlar çadırlara alınmıştır. Koyulhisar halkından 2000 kişinin açıkta kaldığı ve yardıma muhtaç bir halde bulundukları belirtilmiştir.²²⁸

Suşehri'nde ve Ova taraflarındaki yerlerde 4 kişi enkaz altında kalarak can vermiş, yalnızca 2 kişi yaralanmıştır. Ahır, samanlık ve müstemilat gibi yapılarda dâhil olmak üzere 430 hane tamamen, 447 hane kısmen yıkılmıştır.²²⁹ Suşehri İslam ahalisi adına Osman ve Ermeni ahali adına David isminde iki şahsın Sâdarete yolladığı 16 Mart 1909 tarihli telgrafta Suşehri'nde yaşanan hasarın derecesi şu şekilde ifade edilmiştir:

²²² İkdâm, sayı 5289, 23 Muharrem 1327.

²²³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9996, 17 Muharrem 1327.

²²⁴ BOA, DH.MKT., 2738/44, 24 Muharrem 1327; İkdâm, sayı 5286, 20 Muharrem 1327; İkdâm, sayı 5289, 23 Muharrem 1327.

²²⁵ BOA, BEO., 3501/262544, 6 Safer 1327; İkdâm, sayı 5292, 26 Muharrem 1327.

²²⁶ BOA, BEO., 3501/262544, 6 Safer 1327.

²²⁷ BOA, DH.MKT., 2806/88, 18 Rebiülahir 1327.

²²⁸ BOA, BEO., 3498/262281, 1 Safer 1327; Tercümân-ı Hakikat, sayı 10004, 23 Muharrem 1327.

²²⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10006, 25 Muharrem 1327

Bu sene kaht u galâya (kıtlığa) inzimâmen (ek olarak) kırk günden beri devam eden tezelzûlat-ı arziyeden (depremlerden) 5100 adet hânelerimiz hedm, idâre-i maîşetlerimize gayr-i kâfi, erzâk ve eşyalarımız da mahvolmuştur. Bizim gibi afetzede olan Koyulhisar için 500 lira verildiği halde o felakete müşterek Suşehri ahâlisine akçe verilmemesi nazar-ı merhâmet ve adâlate kâbil-i tatbîk değildir. Koyulhisar'ın iki mislû cesâmeti olan Suşehri'nde cesâmet ve hasarın fazlalığı nazar-ı ehemmiyete alınarak iâne tertîb ve îtası ile fukâra ve zuafânın tehvîn zarûretlerinin te'mîni ve telefattan vikâye buyrulmasını kemâl-i şiddetle istirhâm ederiz.

Sâdarete ulaşan bu bilgiler üzerine hemen Sivas vilâyetine yazılan bir telgrafla bahsedilen durumun gerçekliğinin araştırılması ve hasarın derecesi hakkında bir inceleme yapılması istenmiştir.²³⁰ Bu konu hakkında başka bir belge olmadığından netice hakkında da bir mâlûmat edinemiyoruz. Şayet yazılan telgrafta bahsedildiği gibi Suşehri'nde 5100 hane yıkıldıysa hasarın derecesi Koyulhisar'dan kat kat fazladır. Buda Koyulhisar ve Suşehri'nde yaklaşık 8000'den fazla binanın hasar gördüğü anlamına gelmektedir.

Zara'da yaşanan depremde ise 20 hane ve 2 bahçe duvarı kısmen yıkılırken, 1 ahır ve samanlık tamamen yıkılmıştır. 3 hane de tehlikeli derecede hasar almıştır. Haneleri yıkılanlar uygun görülen yerlere yerleştirilmiştir.²³¹ Ermeni manastırının da yıkıldığı Zara'da, bundan başka hasar ve can kaybı yaşanmamıştır.²³² Zara'ya bağlı Kayabaşı köyünde 5 hane, 1 cami ve 1 mekteb tamamen yıkılmıştır. Bu sırada mektebte bulunan çocuklardan 2'si enkaz altında kalarak can vermiş, 6 çocuk da yaralanmıştır. Açıkta kalanların yerleştirilmesi için bölgeye çadır gönderilmiştir. Ayaş nahiyesine bağlı olan Pazarbalaki, Meryemana ve Sallıkale köylerinin kiliseleriyle bir kısım haneleri yıkılmıştır. Bunlardan Pazarbalaki köyünde 3 kişi enkaz altında kalarak vefat etmiştir.²³³ Yaşanan şiddetli sarsıntının tesiriyle Kale-i Bâlâ köyüyle Nâibli nahiyesinde 2, Hödücek ve Çörgü köylerinde ise 8 kişi ölmüştür. Alucra'da yaşanan depremde ise bazı hane duvarlarının çatladığı bundan başka hasar olmadığı bildirilmiştir.²³⁴ Sisorta köyü civarında büyük yarıklar meydana gelmiştir. Ayaş nahiyesi civarında biri sıcak, birkaçı ılık maden suyu fişkırmaya başlamıştır.²³⁵ Sivas vilâyeti merkezinde de 4-5 civarında hane yıkılmış, birkaç hanede hasar görmüş ise de burada can kaybı yaşanmamıştır.²³⁶

²³⁰ BOA, DH.MKT., 2770/88, 23 Safer 1327.

²³¹ İkdâm, sayı 5289, 23 Muharrem 1327.

²³² Tercümân-ı Hakikat, sayı 10004, 23 Muharrem 1327.

²³³ İkdâm, sayı 5299, 4 Safer 1327.

²³⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10004, 23 Muharrem 1327.

²³⁵ İkdâm, sayı 5311, 16 Safer 1327.

²³⁶ İkdâm, sayı 5286, 20 Muharem 1327.

B. Artçı Sarsıntılar

Koyulhisar ve çevresinde ana depremden yaklaşık 8 gün önce başlayan sarsıntılar yıkıcı nitelikli ana depremin yaşandığı 9 Şubat tarihinden sonra da bazen şiddetli bazen hafif derecelerde her gün birer ikişer defa yaşanmıştır. Elimizde bulunan gazete ve arşiv belgelerine dayanarak bölgede yaşanan artçı sarsıntıların yaklaşık iki ay boyunca devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu sarsıntılara dair ulaşabildiğimiz ilk kayıt 15 ve 17 Şubat 1909 tarihleri arasında Zara'da meydana gelmiş, dört defa hafif derecede hissedilmiştir.²³⁷ Koyulhisar ve Suşehri'nde 22 Şubat günü saat 17.18 civarında oldukça şiddetli bir deprem yaşanmakla beraber Koyulhisar'da sarsıntının etkisiyle 15-20 kadar hane yıkılmıştır. İsmi geçen iki yerde de bundan başka hasar ve zayıat meydana gelmemiştir.²³⁸ Tokat'tan yazılan 24 Şubat 1909 tarihli bir telgraf haberine göre ise İskefsir kazasında dört defa şiddetli, on defa hafif derecede artçı sarsıntılar hissedildiği belirtilmiştir. Evlerine girmeye çekinen bölge halkı bu sebeple çadırlarda iskân edilmektedir.²³⁹

Koyulhisar'da 25 Şubat 1909 gecesi yer altından gelen gürültülerle beraber şiddetli bir sarsıntı yaşanmıştır. Suşehri'nde ise artçı sarsıntıların hafif derecede devam ettiği belirtilmekle beraber bu sarsıntılar ilk depremden sonra yaşanan tahribattan başka bir hasar vermemiştir. Fakat Suşehri halkının üzerindeki korku henüz geçmediği için hala çadırlarda ikâmet etmektedirler.²⁴⁰ Bu depremden iki gün sonra 27 Şubat'ta gece saatlerinde Zara'da yaşanan sarsıntıda 2 boş hane yıkılmıştır. Zara'da artçı sarsıntıların da hala devam etmekte olduğu belirtilmiştir.²⁴¹

Zara'da yaşanan bu depremden altı gün sonra, 5 Mart 1909 gecesi, saat 02.02'de şiddetli ve saat 03.02'de hafif derecede hissedilen sarsıntılarda hasar meydana gelmemiştir.²⁴² 16 Mart gecesi ise Koyulhisar'da yer altından gelen gürültü sesleriyle beraber birbiri ardına üç sarsıntı yaşanmıştır. Koyulhisar'da yaşanan bu sarsıntılar sonraki birkaç gün daha geceli gündüzlü devam etmiştir.²⁴³ Son olarak Zara'da 5 Nisan 1909 tarihinde şiddetli bir deprem daha meydana gelmiştir.²⁴⁴

²³⁷ İkdâm, sayı 5292, 26 Muharrem 1327.

²³⁸ İkdâm, sayı 5300, 5 Safer 1327.

²³⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10012, 3 Safer 1327.

²⁴⁰ İkdâm, sayı 5304, 9 Safer 1327; İkdâm, sayı 5311, 16 Safer 1327.

²⁴¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10016, 7 Safer 1327.

²⁴² Tercümân-ı Hakikat, sayı 10024, 17 Safer 1327.

²⁴³ İkdâm, sayı 5323, 28 Safer 1327.

²⁴⁴ İkdâm, sayı 5340, 16 Rebiülevvel 1327.

48) 16 Mart 1909 Kiğı Depremi

Deprem, Liçik köyünde yer altından gelen şiddetli ve dehşetli gürültülerin ardından meydana gelmiştir. Yaşanan bu sarsıntı hasara yol açmazken kısa süre sonra şiddetli derecede yaşanan ikinci sarsıntıda binaların bir kısmı yıkılmış, hayvanlar arasında da telefata yaşanmıştır.²⁴⁵ Depremi yaşadığı aynı gün içinde Dâhiliye Nezâretine haber verilmiştir. Durumun haber alınmasıyla Erzurum vilâyetine yazılan bir telgrafla bölgede yaşanan hasarın derecesine dair incelemenin acilen bitirilerek neticenin bildirilmesi ve açıkta kalanların münasip yerlere yerleştirilerek yardıma muhtaç durumda olanlara yardım edilmesi tebliğ edilmiştir.²⁴⁶

Kiğı kazasında yapılan inceleme sonucunda hazırlanan rapora göre Müslüman ve Gayrimüslimlere ait 1 cami ve 1 kilise ile 75 hane içinde oturulamayacak derecede ağır hasara uğramış, yıkılmaya yüz tutacak bir hale gelmiştir. Köyün önünden aktığı belirtilen büyük nehir üzerinde bulunan köprüde hasar görmüştür.²⁴⁷

49) 30 Ekim 1909 Akharem Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi Pazarköy kazasına bağlı Akharem köyünde meydana gelmiştir. Depremi şiddetli tesiriyle köyde bulunan caminin bir tarafı yıkılmış, minaresi düşmüş ve duvarlarında çatlaklar oluşmuştur. Bundan başka hamam duvarlarının bir tarafı çökmüş ve Vakıf Hanı tamamen yıkılmıştır. Dokuz hane ise duvarlarında oluşan çatlaklar sebebiyle içinde ikâmet edilemeyecek derecede ağır hasara uğramıştır.²⁴⁸

50) 21 Kasım 1909 Ertit Depremi

Deprem, Bitlis ve Muş'ta gece saat 20.17'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. İsmi geçen yerlerde şiddetli derecede bir sarsıntı daha hissedilmiştir. Ana deprem yaşanmadan önce yaklaşık bir aydan beri Bitlis'te hafif derecede sarsıntıların hissedildiği belirtilmiştir. Muş ve Bitlis merkezlerinde hasara yol açmayan deprem bu iki şehre civar olan 6 köydeki hanelerin büyük bir kısmının yıkımına ve hayvanattan çoğunun enkaz altında kalarak telef olmasına sebep olmuştur.²⁴⁹ Bölgede yapılan incelemeler sonucunda 70 haneden oluşan

²⁴⁵ İkdâm, sayı 5320, 25 Safer 1327.

²⁴⁶ BOA, DH.MKT., 2771/16, 24 Safer 1327.

²⁴⁷ BOA, DH.MKT., 2771/16, 7 Rebiülevvel 1327.

²⁴⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10292, 13 Zilkade 1327.

²⁴⁹ BOA, DH.MUİ., 39-2/12, 8 Zilkade 1327.

Muş sancağına bağlı Ertit köyünün tamamen yerle bir olduğu tespit edilmiştir. Köy halkından 4 kişinin yaralandığı depremde, 40'tan fazla koyun ve keçi telef olmuştur.²⁵⁰

51) Nisan 1910 Henege Depremi

Bu depremin meydana gelme zamanı hakkında kesin bir kayıt yoktur. Arşiv belgelerinden elde ettiğimiz veriler ışığında en erken tarihli belge Trabzon vilâyetinden yazılan ve Dâhiliye Nezâreti tarafından Şûrâ-yı Devlete havale edilen tezkerede geçen 20 Nisan 1910 tarihine aittir.²⁵¹ Bu cümleden hareketle depremin Nisan ayının ilk haftalarında gerçekleşmiş olduğunu tahmin edebiliriz.

Gümüşhane sancağına bağlı Kelkit kazasının Henege köyünde meydana gelen depremde köydeki mevcut hanelerin büyük bir kısmının yıkıldığı anlaşılmaktadır. Yıkılan bu hanelerin tekrar inşa edilmesi kararlaştırılmış olmakla beraber söz konusu hanelerin başka bir yere inşası da uygun görülmüştür. Bu durumda köyün üzerine kurulduğu arazinin deprem veya başka afetler için güvenli bulunmadığı sonucuna ulaşmakta mümkündür.²⁵²

52) 26 Haziran 1910 Kastamonu Depremi

Deprem, gece saat 21.59 civarında şiddetli ve sürekli derecede meydana gelmiştir. Gece yarısına kadar birkaç kere hafif derecede artçı sarsıntıları hissedilmişse de hasara yol açmamıştır.²⁵³ Aynı deprem İskilip ve Osmancık çevresinde de hissedilip ismi geçen yerlerde yaklaşık iki hafta kadar devamlı artçı şokları yaşanmıştır. Bu sarsıntılar sırasında bazı yerlerde hasar meydana gelmiştir. Kastamonu depreminden bir gece önce İnebolu'da saat 22.24 sularında oldukça şiddetli bir sarsıntı hissedilmiştir. 25 saniye devam eden depremde hasar meydana gelmemiştir.²⁵⁴

53) 28 Haziran 1910 İskilip Depremi

Deprem, gece saatlerinde meydana gelmiştir. Aynı gece iki defa ve ertesi sabah saat 05.24'e kadar farklı zamanlarda üç defa artçı şoku yaşanmıştır. Herhangi bir hasarın yaşanmadığı bildirilse de memurların görevlerini hükümet dairesinin bahçesinde yerine getirdikleri ve bölge halkının bahçe ve boş arazide bulunduğu belirtilmiştir. Yaşanan sarsıntılarda telaşa kapılan İskilip halkının mümkün mertebe heyecanlarının yatıştırılmasına çalışılmış, arzu edenlere de çadırlar dağıtılmıştır. Aynı depremde İkipınar

²⁵⁰ BOA, DH.MUİ., 39-2/12, 10 Zilkade 1327.

²⁵¹ BOA, BEO., 3781/283549, 5 Receb 1328.

²⁵² BOA, BEO., 3781/283549, 5 Receb 1328.

²⁵³ Yeni İkdâm, sayı 112, 26 Cemaziyelahir 1328.

²⁵⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10501, 19 Cemaziyelahir 1328.

köyünde 6 hane yıkılmış, diğer meskenlerde hasara uğramıştır. Yaşanan depremde köy imamı da enkaz altında kalmış, belinden aşağısı ezilmişse de sağ kurtarılmıştır. Afettede olanlara yardım etmek ve meydana gelen hasarın derecesini tespit etmek üzere bölgeye memurlar gönderilmiştir.

İkipınar köyünde yapılan incelemeler sonucunda hazırlanan rapora göre 7 hanenin tamamen yıkıldığı, 45 hanenin de kısmen yıkılarak harap olduğu belirtilmiştir. Bunlardan yirmi iki hanenin sahibinin yoksul olduklarından hanelerini yeniden inşa etmeye güç yetiremeyecekleri anlaşılmıştır. İkipınar köyü mevkiinde yeniden imar faaliyetlerine girişmenin söz konusu köyün konumu itibariyle güvenli olmayacağı, köyün iki tarafında dere bulunduğu, toprağın ise çürük ve kumsal olması, ayrıca deprem sırasında yerin çatladığı bu sebepten dolayı bölgenin yıkıma meyilli olduğu tespit edilmiştir. Bölge halkı genellikle köy dışında vakit geçirmekte olduklarından ve köye yaklaştırmaya çekindikleri için bu köyün civar arazi içinden uygun bir yere nakledilmesi gerektiği ve uygun görülecek bir yerin ikraz ve tahsisine izin verilmesi talep edilmiştir.

İskilip'te 28 Haziran gecesi meydana gelen ana depremden iki gün önce 26 Haziran'da öncü sarsıntılar yaşanmaya başlamıştır. Depremin yaşandığı sabah üç defa artçı sarsıntı hissedilmiştir. Yine aynı gün bir defa ve aynı günün gecesi üç defa, ertesi gün dahi üç olmak üzere toplamda on defa hafif derecede artçı sarsıntı hissedilmiştir. Meydana gelen bu sarsıntılar İskilip'e bağlı bütün yerlerde hissedilmiştir.²⁵⁵ 3 Temmuz'da yazılan bir telgrafa göre son 24 saatte İskilip'te biri şiddetli, on ikisi hafif derecede on üç sarsıntının yaşandığı haber verilmiştir.²⁵⁶ Aynı tarihli başka bir haberde ise üç defa gayet hafif derecede artçı sarsıntının hissedilmiş olduğu ifade edilmiştir.²⁵⁷ Temmuzun iki, üç ve dördüncü günlerinde hafif derecede sekiz defa,²⁵⁸ beş, altıncı ve yedinci günlerinde hafif şiddette beş defa daha artçı şoku hissedilmiştir. Osmancık'ta 26 Haziran'da başlayan sarsıntılar 4 Temmuz'a kadar geceli gündüzlü birer ikişer kez hissedilmiştir. Bahsi geçen tarihte sabahleyin saat 00.30'da Osmancık ile Hacı Hamza nahiyesinde hafif derecede bir sarsıntı yaşanmıştır. Meydana gelen sarsıntılar ismi geçen yerlerde hasara yol açmamıştır.²⁵⁹

²⁵⁵ Yeni İkdâm, sayı 112, 26 Cemaziyelahir 1328.

²⁵⁶ Yeni İkdâm, sayı 114, 28 Cemaziyelahir 1328.

²⁵⁷ Yeni İkdâm, sayı 116, 30 Cemaziyelahir 1328.

²⁵⁸ Yeni İkdâm, sayı 115, 29 Cemaziyelahir 1328.

²⁵⁹ Yeni İkdâm, sayı 119, 3 Receb 1328.

54) 27 Temmuz 1910 Akhisar Depremi

Deprem, Çarşamba günü saat 16.35 sularında şiddetli derecede ve 6 saniye süreli meydana gelmiştir. Ana depremden sonra hafif derecede artçı şokları yaşanmaya devam etmiştir. Aynı deprem Manisa, Harta, Süleymanlı, Salihli, Saruhanlı, Karaağaç, Çiftlik, İzmir, Soma ve Kapaklı'da²⁶⁰ da hissedilmiş, ancak buralarda herhangi bir hasara yol açmamıştır. Akhisar'dan gönderilen bir mektupta ortaya çıkan hasarın tam olarak incelenmediği fakat şimdiye kadar incelebilenlere göre deprem esnasında bir Müslüman hanesi altında 5 kişinin kaldığı belirtilmiştir. Bunlardan genç bir delikanlı enkaz altından ölü olarak çıkarılırken, diğerleri yaralı olarak kurtarılmıştır. Ancak bunların da kimi ağır kimi hafif yaralanmışlardır.

Depremin en büyük zararı verdiği Akhisar'da İslam inâs (kız) mektebi ile bazı haneler tamamen yıkılmıştır. İstasyon binâsı ve demiryolu şirketi müfettişinin hanesi çatlamış, Hacı Davi ile Hacı Drapoli'nin haneleri kısmen çökmüş, birçok bakkâl, kahvehaneler ve evlerin camekânlarından ekserisi paramparça olmuştur. Hacı Araboğlu'nun üç yaşındaki kız torunu deprem esnasında yıkılan hanelerinin duvarı altında kalarak vefat etmiştir. Yorgi Koçige namında birinin başına isabet eden büyük bir taş parçası ise şahsın ağır surette yaralanmasına sebep olmuştur.²⁶¹

Hükümet konağının birçok yerinde çatlaklar meydana gelmiştir. Güdük Camii'nin minaresi yıkılmış ve tütün amelesinden olan bir delikanlıyı ezmiştir. Bu gencin durumundan da ümit kesiktir. Ulu Camii'nin minaresi de yıkılmış kimseye zararı dokunmamıştır. Efendi Camii'nin minaresi çatlamış ve yaşanması muhtemel bir tehlikenin önüne geçilmek için hükümet tarafından minarenin yıktırılması kararı alınmıştır. Efendi Mahallesi'nde yıkılan bir duvarın altında kalan küçük bir Rum çocuğu ölmüştür. Bununla beraber 5 kişi de yaralanmıştır.

Artçı şokların devam etmesinden dolayı korku içinde olan bölge halkı bağlara ve yüksek yerlere çıkmış, çadırlarda yaşamaya başlamıştır. Meydana gelen hasarın tespiti ve afetzedelerin ihtiyacını karşılamak için Kaymakam Bey bir yandan şehri gezmiş, bir yandan da ilan verdirerek evlerinde hasarı olanların hükümete gelmelerini istemiştir. Rum gazetelerinde ise depreme dair biraz abartılı ifadeler yer verilmiştir. Bunlardan biri yerin

²⁶⁰ Yeni İkdâm, sayı 142, 27 Receb 1328.

²⁶¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10536, 25 Receb 1328.

yarıldığı, siyah dumanlar ve kaynar su çıktığı yönündedir. Bu haberlerin aslı olmayıp yalnızca tulumbalardan çıkan sulara biraz sıcaklık görülmüştür.²⁶²

55) 19 Ağustos 1910 Palu Depremi

Deprem, akşam saat 22.01 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde olan deprem, 30 saniye boyunca kesintisiz devam etmiştir. Birkaç defa hafif derecede artçı şokları hissedilmiştir. Saat 23.36'da oldukça şiddetli fakat kısa süreli, sabah saat 06.01'de 2 saniye süreli ve gayet şiddetli derecede yaşanan sarsıntıdan sonra saat 07.16'da oldukça uzun süreli bir deprem daha meydana gelmiştir. Bahsi geçen sarsıntılardan sonra da bölgede artçı şoklar yaşanmaya devam etmiştir.²⁶³

Palu'da bulunan binaların tamamına yakını hasar almıştır. Askeriyeye ait binalar zedelenirken, bir hayli hane ve dükkân da yıkılmıştır. Can kaybının yaşanmadığı depremde birkaç kişi yaralanmıştır. Bunlardan birisi polis komiser muavini olup, evinin damından düşerek sağ kolu çıkmıştır. Bişi köyünde bir kadının enkaz altında kalarak vefat ettiği haber alınmış ise de olayın doğruluğunu öğrenmek için bölgeye bir memur gönderilmiştir.

Yaşanan sarsıntının tesiriyle hükümet dairesi oldukça ciddi derecede hasar almıştır. Dört yanı zedeleniği gibi üst katı birbirinden ayıran duvarlar da tamamen hasar görmüştür. Harap durumda olan kışla ise kullanılamaz bir hale gelmiştir. Cemşidiye Camii, ağır hasar alarak, tehlikeli bir hale gelmiştir. Hasarın derecesi birkaç bin lira olarak tahmin edilmiştir.²⁶⁴

19 Ağustos tarihinde yaşanan yıkıcı depremden sonra bölgede ikinci kez şiddetli bir deprem daha yaşanmıştır. Bu sarsıntı zaten harap durumda olan bölgedeki binaların tamamen, bazılarının da kısmen yıkılmasına yol açmıştır. 22 Ağustos gecesi saat 23.27, 01.02 ve sabah saat 07.12'de üç defa hissedilen sarsıntılardan sonra bölgede büyük bir hasar meydana gelmiştir. Palu ve civarında bulunan Hoşhan, Ümran, Tisin, Temri? köylerinde tahminen 1500 hane hasar görmüştür. Bunlardan 100 kadarı tamamen yıkılmış, geri kalan kısmı ise oturulamayacak bir hale gelmiştir.²⁶⁵

Palu'da artçı şokların uzun bir müddet kesintiliye uğramadan devam ettiği anlaşılmaktadır. 12 Eylül tarihinde gece saat 03.10'da ve 04.25'te hafif derecede iki defa²⁶⁶ 27 Eylülde saat

²⁶² Yeni İkdâm, sayı 142, 27 Receb 1328.

²⁶³ BOA, DH.İD., 24/12, 12 Şaban 1328.

²⁶⁴ Yeni İkdâm, sayı 162, 18 Şaban 1328.

²⁶⁵ BOA, DH.İD., 24/12, 22 Şaban 1328.

²⁶⁶ Yeni İkdâm, sayı 186, 12 Ramazan 1328.

12.16'da aralıklarla üç defa²⁶⁷ ve 24 Kasım'da saat 08.53'te oldukça şiddetli ve uzun süreli olarak meydana gelmiştir. Yaşanan bu sarsıntılar herhangi bir hasara yol açmamıştır.²⁶⁸

56) 19 Ağustos 1910 Erzurum Depremi

Deprem, Palu depreminin yaşandığı aynı gün saat 17.13 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bazı evlerin duvarları yıkılmıştır. Polis dairesi ve karakollardan bazıları tamire ihtiyaç duyacak derecede hasar almıştır. Hükümet konağının duvarları da birkaç yerinden çatlamıştır. Can kaybı yaşanmamıştır. Ertesi gün Hasankale ve Erzurum'da saat 17.00'de hafif derecede bir defa artçı şok yaşanmıştır. Bu sarsıntının yönü batıdan doğuya doğrudur. 21 Ağustos sabahı saat 06.10 civarında yine Erzurum'da bir sarsıntı hissedilmiştir. 19 Ağustos gecesi ise Malatya'da saat 01.22'de oldukça şiddetli bir deprem yaşanmışsa da herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.²⁶⁹ Bu depremden iki gün sonra 21 Ağustos gecesi Malazgirt ve Viri kasabalarında saat 21.24'te 3 saniye devam eden ve sabahleyin saat 05.44'te 2 saniye süren oldukça şiddetli iki deprem meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetinde gerçekleşen depremler herhangi bir hasara yol açmamıştır.²⁷⁰

57) 30 Aralık 1910 Bursa Depremi

Ana deprem Cuma günü saat 12.09'da oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu sarsıntı hafif dalgalanmalı ve 20 saniye kadar devam etmiştir. Depremin şiddetli tesiri sonrasında Bursa halkı büyük heyecan ve korkuya kapılmıştır. Ana deprem yaşanmadan önce bölgede sık sık öncü sarsıntılar da hissedilmeye başlanmıştır. Bu sarsıntıların ilki 28 Aralık Çarşamba günü saat 13.06.10'da şiddetli ve daha sonra hafif derecede hissedilmiş ve sarsıntının tesiriyle bir hane hasar görmüştür. Perşembe günü gecesinde saat 01.53.02'de hafif derecede bir sarsıntı daha yaşanmıştır.

Depremin meydana geldiği Cuma gününden sonra da bölgede artçı şoklar yaşanmaya devam etmiştir. Bahsi geçen bu sarsıntılar 1 Ocak 1911 Pazar günü gecesi saat 03.08.02'de hafif, Pazartesi akşamı 19.28.04'te şiddetli ve yine aynı akşam saat 19.36.03'te hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı depremin Mudanya, Eskişehir ve Adranos'ta (Orhaneli) hissedildiği biliniyorsa da henüz buralardan depreme dair resmi bir yazı gelmemiştir.²⁷¹

²⁶⁷ Yeni İkdâm, sayı 200, 26 Ramazan 1328.

²⁶⁸ Yeni İkdâm, sayı 257, 26 Zilkade 1328.

²⁶⁹ Yeni İkdâm, sayı 162, 18 Şaban 1328.

²⁷⁰ Yeni İkdâm, sayı 163, 19 Şaban 1328.

²⁷¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 78602, 5 Muharrem 1329.

Cuma günü yaşanan deprem Bursa'da bir hayli hasara sebep olmuştur. Hisar'da bulunan Orhangazi Türbesi'nin kubbesiyle çevresinde bulunan yangın toplarının bulunduğu yer ve yine oradaki saat kulesi ile Orhan Camii'nin giriş kısmı ve mihrap duvarları çatlamıştır. Bundan başka Mahmut Karamanî Camii'nin minaresi zedelenmiş, Muradiye semtinde bulunan bir caminin minaresinin de sıvaları dökülmüştür. Hisarkapı taraflarında bulunan eski hisarların bazı yerleri yıkılmıştır. Aynı ve farklı birçok yerde bazı duvar ve bacalar yıkılmış, bazıları da çatlamıştır. Bundan başka depremimin şiddetine rağmen can kaybı yaşanmamıştır. Yalnızca küçük bir çocuğun başına sıva düşmüş ve hafifçe yaralanmasına sebep olmuştur.²⁷²

58) 19 Mart 1911 Kuyucak Depremi

Deprem, Kalecik'e bağlı Kuyucak köyünde Pazar günü saat 15.04'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Ertesi gece saat 01.06 civarında yine şiddetli bir sarsıntı yaşanmıştır. 20 haneden oluşan köyün dört tarafının su ile çevirili olması, bu sıralarda karların da erimeye başlamasına yaşanan depremin tesiri de eklenince toprak kaymaya başlamıştır. 9 hanenin yavaş yavaş yıkılmaya başladığının haber verilmesiyle bölgede hemen gerekli incelemelerin yapılmasına başlanmıştır.²⁷³

59) 10 Aralık 1911 Honaz Depremi

Deprem, akşam saatlerinde meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntının şiddeti hakkında bir mâlûmat olmasa da bu tarihten başlayarak Honaz'da uzunca bir müddet artçı şoklar hissedilmiştir.²⁷⁴ 11 Aralık gecesi başlayan sarsıntılarda Honaz'da bulunan hanelerin büyük bir kısmı sakatlanmış, 5-6 hane de tamamen yıkılmıştır.²⁷⁵

Honaz'da 12 Aralık sabahı saat 08.51 civarında bir deprem daha meydana gelmiştir. Yaşanan depremin tesiriyle 6 hane daha hasar görmüştür. Aynı günün gecesi Denizli'de oldukça şiddetli ve aralıklı bir deprem hissedilmişse de can kaybı ve hasara yol açmamıştır. 14 Aralık gecesi saat 23.52'de ve ertesi sabah saat 07.52'de meydana gelen sarsıntılar sonrasında 1 hanenin duvarları yıkılmıştır. Bu sarsıntılardan başka yedi sekiz defa hafif derecede artçı şokları hissedilmiştir.²⁷⁶ 16 Aralık gecesi üç defa ve ertesi gün dört defa yaşanan sarsıntılarda herhangi bir hasara yol açmamıştır.²⁷⁷

²⁷² Yeni İkdâm, sayı 294, 6 Muharrem 1329.

²⁷³ Yeni İkdâm, sayı 379, 29 Rebiülevvel 1329.

²⁷⁴ Yeni İkdâm, sayı 632, 22 Zilhicce 1329.

²⁷⁵ BOA, D.HH., 43/19, 20 Zilhicce 1329.

²⁷⁶ BOA, D.HH., 43/19, 26 Zilhicce 1329.

²⁷⁷ BOA, D.HH., 43/19, 27 Zilhicce 1329.

60) 9 Ağustos 1912 Mürefte-Şarköy Depremi

Deprem, Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece saat 03.30'da oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntı ise 40-50 saniye kadar devam etmiştir.²⁷⁸ Depremde en fazla tahribatın Mürefte, Şarköy ve Gelibolu civarında görülmesi hasebiyle 9 Ağustos 1912 Mürefte-Şarköy Depremi olarak anılmaktadır. Yapılan araştırmalara göre bu deprem Ganos (Gaziköy) ve Kavaklı arasında bulunan Ganos Fay'ında gerçekleşmiştir. Bölgede yapılan gözlemler neticesinde yüzey kırığının Ganos, Güzelköy, Mursallı, Yayaköy, Yörgüç ve Gölcük civarında meydana geldiğini göstermektedir. Yüzey dalgası Avrupa istasyonlarındaki mekanik aletler tarafından MS=7.3 olarak ölçülmüştür.²⁷⁹

Depremi etkisi oldukça geniş bir alanda hissedilmiş ve birçok yerde hasara sebep olmuştur. Özellikle Çanakkale Boğazı Havzası ve Edirne vilâyetinin güneybatı taraflarında etkili olan deprem İstanbul, Balıkesir, Bursa, Manisa ve İzmir'de de hissedilmiştir. Dedeagaç, Dimekota, Cısr-i Ergene, Kırcaali, Ortaköy ve Cısr-i Mustafapaşa'da depremin hissedildiği yerler arasında olup, buralardaki binaların çoğunda hasar meydana gelmiştir. Deprem esnasında evlerde yanmakta olan gaz lambalarının düşmesi sonucunda çıkan yangınlar, depremin meydana getirdiği hasarı kat kat artırmıştır.²⁸⁰

Giriş'te bahsedildiği üzere Mürefte-Şarköy depremi hakkında birçok makale ve bildiri yayınlanmış olmakla beraber bu deprem hakkında yazılanlar genel itibariyle depremin yıkıcı etkisi, afet yönetimi ve yapılan yardım çalışmalarına yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle bu tezde Mürefte-Şarköy hattında yaşanan hasar ve zayıata da değinmekle beraber aslında ismi geçen bu hattın dışında kalan ancak isimleri diğer çalışmalarda zikredilmeyen yerlerde meydana gelen hasar ele alınmıştır.

A. Hasarın Derecesi

9 Ağustos Cuma gecesi yaşanan şiddetli deprem birçok yerde ağır hasara ve can kaybına yol açmıştır. Depremi meydana getirdiği tahribattan en fazla etkilenen yerler hiç şüphesiz Mürefte, Şarköy ve Gelibolu olmuştur. Deprem sırasında ahşap hanelerin alev alması da bölgede ikinci bir felaketin yaşanmasına sebep olmuştur. Mürefte, Hora (Hoşköy), Kiraste ve Milan (Güzelköy) köyleri çıkan yangınlarda tamamen küle dönmüştür. Şarköy, Gevte,

²⁷⁸ BOA, DH.MTV., 16/18, 29 Şaban 1330.

²⁷⁹ Yaltırak, Alpar ve Altınok, **agm**, s.90.

²⁸⁰ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

Bala-yı Turna, Fatos ve Uçmakdere köyleri de hem depremde hem de çıkan yangınlardan harap olmuştur.

İkdâm gazetesinin Rumca yayın yapan Tahideromulus gazetesinden aktardığı haberine göre hem deprem hem de yangınlarda hasar gören yerler arasında Mürefte, Pristasi (Şarköy), Eriklice, Hora ve İstirna yer almaktadır. Mürefte'de bulunan 1000 haneden yalnızca 30'u, Pristasi'deki 1200 haneden 30-40 kadarı, Eriklice'deki 700 haneden 50'si, İstirna'daki 2000 haneden ancak yarısı kurtulabilmiş, Hora'da ise dikili bina kalmamıştır. Yalnız depremde hasar gören yerlerden bazıları ise Kalamisi (Kalamiç/Yukarı Kalamiç), Milisa, Palatnos, Ganos (Gaziköy), Avidimi (Uçmakdere), Kiraşye ve Lupidat'tır. Kalamisi'de 1600 haneden yalnızca 50-60, Palatnos'ta 500 ve Kiraşye'de 400 haneden geriye sadece 20 hane kalmıştır.

Mürefte'de yaşanan deprem ve sonrasında meydana gelen yangın hakkında İkdâm gazetesinin Amirolipotus gazetesinden aktardığı haberinde bir görgü tanığı olayı şu şekilde anlatmıştır:

Ailem ile hava tebdili maksadıyla Mürefte'de bulunuyordum. Geçen gece ilk hareket-i arz bizi uyandırdı. Bir gün evvelsi hava pek sıkıntılı olduğundan esasen bir zelzele vuku'undan husûf idiliyordu. Birinci hareket-i arzı müteâkib kadınların ah ve iniltisi etrafı doldurdu. Tekrar daha şedîd ve daha medîd olmak üzere ikinci bir hareket vuku buldu. Akabinde bir inhidâm gürültüsü işitildi. Hanemizin birinci katı münhedim olmuş ve zavallı hâne sahibi kadın ile bir kız evladı enkâz altında kalmış idi. Her taraftan işitilen nâle-i figân manzaradaki dehşeti tezyîd ediyordu. Bir müddet sonra iktisâb itidâl ile aşağı indim. Enkâz altında kalan kadınları güç hâl ile tahlîs edebildim. Hafifçe mecrûh olmuşlardı. Fakat çok geçmedi yeniden daha şedîd ve daha hazîn feryâd sesleri işitildi. Biraz aşağıda ahşab bir hâne alevler içinde kalmış yanıyordu. İmdâda koşmak istedim. Fakat muhtelif cihetlerden feryâd sesleri işitince kendi kendime zavallı Mürefteliler, zelzeleden sonra lambalarını yaktılar ve lambaların üzerine yıkılan ahşab hâneler ateş aldı, dedim ve alevler büyük bir daireyi teşekkül etmiş olduğundan evlâdlarımı kucaklayarak harîkin daire-i tesîratından hârice çıkardım. O vakit önümde bir manzara-yı fâcia inkişâf etti. Tezelzûlat-ı arziye ile başlayan rüzgâr şiddetle esmekte olduğundan alevi her tarafa sevk ediyor, zelzelenin dikili bıraktığı binâlar mahvolub gidiyordu. Sokakların darlığı, hânelerin ahşab olması, rüzgârın şiddeti harîk-i hâilin tevsîine yardım ediyordu. Bir tarafta nîm üryân vâlideler evlâdlarını arıyor, diğer tarafta küçük çocuklar vâlidelerini çağırıp feryâd ediyorlardı. Biraz sonra Mürefte âfâkı birden bire karardı, sonra kızardı ve nihâyet aleve tebdîl etti. Pristasi, İstirna, Palatnos, Eriklice, Halalici, Avidimi ve Milisa köyleri ateşi görünmeğe

başladı. Mezkûr köyler Mürefte gibi yanub küle münkalib oluyordu. Zâyiata gelince Ganos ve Hora'da mecrûh ve maktûllerin adedi bin iki yüze bâliğ olmaktadır.²⁸¹

Mürefte ve çevresinde yapılan resmi incelemelerin soncunda Dâhiliye Nezâretine gönderilen hasar miktarı şu şekilde verilmiştir: Mürefte'de mevcut bulunan 950 hanenin yalnızca 50'si harap bir halde kurtulurken, geriye kalanların tümü yanmış ve yıkılmıştır. Hora köyünde bulunan 600 hane tamamen harap olurken, Ganos'ta bulunan 500 hanenin tamamı yıkılmıştır. Uçmakdere köyünde 250 haneden 150'si tamamen, geriye kalanlar ise kısmen yıkılmıştır. Milan köyünde 250 hane tamamen yerle bir olmuştur. Kirasye köyünde mevcut bulunan 200 hane önce depremde tamamen yıkılmış, daha sonra çıkan yangında ise hiçbir eşya kurtarılamamıştır. Palatnos'da 350, Kalamiç'te 130, Mursallı'da 55, Yaya köyünde 20, Yörgüç köyünde 50, Tatarlı'da 20 ve Beyoğlu köyü 60 haneden ibaret olduğu halde bu köylerdeki hanelerde tamamen yıkılmıştır. Kestanbolu'da 250 haneden 200'ü ve Yenice'de bulunan 300 hanenin yarısı yıkılmış, geriye kalanlar harabeye dönmüştür.²⁸²

Mürefte'ye bağlı 14 köyde ölenlerin sayısı ise şu şekilde verilmiştir: Mürefte 200, Hora 200, Ganos 30, Uçmakdere 20, Milan 50, Kiraspe 120, Palatnos 40, Kalamiç 30, Mursallı 40, Yaya 4, Yörgüç 15, Kestanbolu 20, Yenice 15, Tatarlı 5 ve Beyoğlu'nda 2 kişi olmak üzere toplamda vefat edenlerin sayısı 791'e ulaşmıştır. Vefat edenlerin çoğu enkaz altında kalıp çıkan yangınlar sonucunda diri diri yanmıştır. Verilen bu sayılar henüz incelemesi yapılanları kapsamakla beraber bölgede yapılan enkaz kaldırma çalışmaları devam ettiği için tamamlanmış değildir.²⁸³ Mürefte ve 14 köyünde yaralananların sayısı ise 1268 kişiye ulaşmıştır.²⁸⁴

²⁸¹ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

²⁸² BOA, DH.MTV., 16-2/20, 29 Şaban 1330.

²⁸³ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

²⁸⁴ İkdâm, sayı 5564, 4 Ramazan 1330.

Tablo 6: Mürefte ve Köylerinde Meydana Gelen Hasar ve Zaiyat Miktarı

Yerleşim Birimi	Ölü Sayısı	Bina Sayısı	Tamamen Yıkılan Bina Sayısı	Kısmen Yıkılan Bina Sayısı
Mürefte	200	950	900	50
Hora	200	600	600	-
Ganos	30	500	500	-
Uçmakdere	20	250	100	150
Milan	50	250	250	-
Kirasye	120	200	200	-
Palatnos	40	350	350	-
Kalamiç	30	130	130	-
Mursallı	40	55	55	-
Yaya	4	20	20	-
Yörgüç	15	50	50	-
Kestanbolu	20	200	200	50
Yenice	15	150	150	150
Tatarlı	5	20	20	-
Beyoğlu	2	60	60	-
TOPLAM	791	3.785	3.585	400

İkdâm gazetesinin Yeni Edirne gazetesinden aktardığı haberine göre Mürefte Rum Mahallesi'nde 1550 hane mevcut olup burada 5500 kişi yaşamaktadır. Depremde 308 hane yıkılmış ve yangında 1100 hanesi yanmıştır. Bunlardan 50 hane tamire ihtiyaç duyacak derecede hasar görmüştür. 68 kişi vefat etmiş, 270 kişi de yaralanmıştır. 35 kişinin halen enkaz altında olduğu ve çıkarılmadıkları belirtilmiştir. Mürefte'nin Müslüman Mahallesi'nde 123 hane olup, 650 kişilik nüfusa sahiptir. Depremde 36 hane yıkılmış, yangında 83 hane yanmıştır. Ayrıca 4 hanenin tamire ihtiyaç duyacak derecede hasar aldığı, 14 kişinin de yaralandığı belirlenmiştir.²⁸⁵

²⁸⁵ İkdâm, sayı 5585, 25 Ramazan 1330.

Resim 1: Mürefte Depreminde Harap Olan Binalardan Biri²⁸⁶

Şarköy'de aynı gece meydana gelen depremde ise burada bulunan 1000 haneden 750'si içinde ikâmet edilemeyecek derecede hasara uğramıştır. 250 hane ise çıkan yangın sebebiyle mahvolmuştur. İlk belirlemelere göre 80 kişi ölmüş, 100'den fazla kişi yaralanmıştır. Jandarmadan 2 kişi vefat etmiş, 6 kişi de ağır yaralanmıştır.²⁸⁷

İkdâm gazetesinin 14 Ağustos 1912 tarihli haberinde Mercan İdadisi mezunlarından Pandelaki Papadapulos'un yazmış olduğu hususi bir mektupta Şarköy'de yaşanan felaket hakkında bazı önemli bilgilere yer verilmektedir. Hava değişikliği için Şarköy'e gönderdiği ailesi hakkında depremden sonra haber alamayınca Bandırma Vapuru'yla buraya gelen Papadopoulos'un Kaymakam Kalun Efendi'den öğrendiğine göre Şarköy'de yaklaşık 1200 hane bulunmaktadır. Bunlardan 200 hane İslam, 1000 hanede Gayrimüslim halka aittir. Depremden hemen sonra başlayan yangında Doktor Gazepi Efendi'ye ait 4 hane ve Liman Dairesi'nden başka bütün binalar mahvolmuştur. Enkaz altından çıkarılan cesetlerin miktarı 95'e ulaşmıştır. Bunlardan 15'i İslam, 79'u Hıristiyan olup, 1 kişi de Musevi milletine mensuptur. Ağır yaralı 10 kişi vardır, bunlardan 5 kişi önceden, geri kalanlarda 14 Ağustos'ta tedavi edilmek üzere Basra Torpidosu ile İstanbul'a götürülmüştür. Hafif

²⁸⁶ Sadi, **age**, s.10.

²⁸⁷ BOA, DH.MTV., 16/18, 29 Şaban 1330.

yaralı olanların sayısı çok olmakla beraber bunların tedavilerini bölgedeki doktorlar yapmaktadır. Kasabada bulunan iki eczane de yanarak kullanılamaz bir hale gelmiştir.²⁸⁸

Tablo 7: Şarköy ve Köylerinde Meydana Gelen Hasar ve Zayıat Miktarı²⁸⁹

Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	Genel Nüfus	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Yıkılan Hane Sayısı
Şarköy	1085	5214	57	100	1085
Gölcük	98	476	29	44	98
Ulaman	26	140	-	-	26
Yayaağaç	55	226	-	9	-
İshaklı	45	216	-	1	38
Emirali	44	188	-	3	38
Aksakal	70	312	-	3	61
Müstecib	61	298	-	4	52
Deliler	22	119	-	-	18
İdemir?	43	221	1	-	38
Balyole?	35	171	-	-	30
Yiva	14	60	-	-	12
Araphacı	35	202	-	-	30
Bey	43	209	-	-	37
Esendik	131	595	-	6	105
Palamut	100	430	-	3	87
Bulgur	22	119	-	-	19
Güzelceterzi	48	232	-	-	38
Kocaali	18	73	-	-	2
Sofu	9	46	3	3	9
Cedid	160	679	7	10	150
İstirna	607	2443	10	60	200
Iraklıca	326	1255	30	42	296
Çengelli	33	140	-	5	30
Arablı	293	1245	46	36	248
TOPLAM	3523	15314	183	329	2647

²⁸⁸ İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

²⁸⁹ Sadi, **age**, s.24.

A.1. Tekirdağ

Tekirdağ da depremin meydana getirdiği tahribattan kurtulamamıştır. Depremden birkaç gün evvel şehirde şiddetli sıcakların hüküm sürdüğü ve tahammül sınırını aştığı belirtilmiştir. Yönü kuzeydoğu-güneybatı istikâmetinde gerçekleşen şiddetli sarsıntıya uykuda yakalanan bölge halkı hemen kalkarak sokaklara çıkmışlardır. Depremin ne kadar süre devam ettiği konusunda ihtilaf olsa da 20 ilâ 40 saniye arasında olduğu belirtilmiştir. Depremin meydana geldiği günden başlayarak artçı sarsıntılarda aralıklarla devam etmiştir. Bunlardan ikinci yaşanan deprem şehirde birtakım hasara sebep olmuştur. Beş gün içinde yaşanan artçı şokların sayısı ise 37'ye ulaşmıştır. Fakat bunlardan yalnız dört tanesi şiddetli olup, diğerleri oldukça hafif hatta bazıları hissedilmeyecek derecededir.

Depremin şiddetli etkisiyle Tekirdağ'da bulunan neredeyse bütün binalar hasara uğramıştır. Can kaybı az olsa da hasarın derecesinin 20.000 liradan fazla olduğu tahmin ediliyor. Şehirde bulunan camilerden biri tamamen yıkılmış, diğerleri ise harap olmuştur. Camilerin minareleri genellikle yıkılmıştır. Bundan başka meskenlerden 15 hane, 6 dükkân, 1 kilise ve şehrin saat kulesi tamamen yıkılmıştır. Ziraat Bankası, hapishane, hamam, 3 fırın, 6 dükkân,²⁹⁰ 79 hane, 4 çeşme ve 2 han kısmen yıkılmış olmakla beraber bunların çoğu ikâmet edilemeyecek durumdadır. Enkaz altında kalan 19 kişiden 1'i ölü olarak çıkarılmış ve 18 kişi yaralanmıştır. 8 hayvanda enkaz altında kalarak telef olmuştur.²⁹¹ Ölen kişi İslam ahalisinden olup, bir kadındır. Yaralananların durumları ise 1 kişi hariç gayet hafiftir.

Depremin ardından vilâyet valisi Halil Bey maiyetiyle beraber bölgeye gelerek gerekli tedbirlerin alınması için çalışmaya başlamıştır. Hükümetçe de olası kazaların önüne geçilmek için harap olan ve tehlike arz eden binalar yıktırılmaya başlanmıştır. Bundan başka telgrafhane binası harap olmuş, memurlar çadırlara alınmıştır. Bu sebeple ne Edirne ile ne de civar yerlerle haberleşmek mümkün olmamıştır.

Tekirdağ'a bağlı çevre yerlerde depremin meydana getirdiği felaket merkeze göre oldukça fazladır. Bunlardan Işıklar köyü tamamen mahvolmuştur. 1200'den fazla hane yıkılmıştır. 50-60 kişi vefat etmiş, 300'den fazla kişi de yaşanan yıkımlarda yaralanmıştır. Diğer köylerden Batadoy, Kumbağı, İncik ve Naib depremden oldukça fazla hasara uğrayan

²⁹⁰ İkdâm, sayı 5563, 3 Ramazan 1330.

²⁹¹ BOA, DH.MTV., 16-2/20, 29 Şaban 1330.

yerlerdendir. Bu köylerde 10 kişi ölmüş, yaralananların sayısı da 28'e ulaşmıştır. Buralarda bulunan 250 hane tamamen yıkılmış, 6000 hane ise kısmen yıkılmıştır.²⁹²

Resim 2: Tekirdağ'da Tamamen Yıkılan Gemerek Camii Enkazı²⁹³

A.2. Gelibolu

Depremi en şiddetli yaşandığı bir diğer yer ise Gelibolu olmuştur. Cuma gecesi batı-doğu istikâmetinde meydana gelen şiddetli depremin etkisiyle şehirde bulunan hemen bütün devlet daireleri, camiler, ticari kurumlar küçük ya da büyük oranda hasara uğramış, cami minareleri tamamen yıkılmıştır. Askeriyeden 3 kişi vefat etmiş, 1'i de ağır yaralanmıştır. Bölge halkından ise 2'si erkek, 1'i yaşlı bir kadın olmak üzere toplamda 3 kişi vefat etmiştir. Ağır ve hafif olmak üzere birçok yaralı vardır. Kiliselerin geneli hasara uğramıştır. Önemli zayiata uğrayan ve yıkılan binalardan adliye dairesi, hapishane, polis dairesi, telgrafhane, jandarma dairesi, evrak mahzeni, mekteb-i idadi, saat kulesi, kütüphane, gümrük, karantina, liman ve kantar daireleri, redif dairesi ve Fransız mektebi hasar gören yerler arasındadır. Ahşap olan hükümet konağının hasarı bir nebze daha azdır. Hasara uğrayan hanelerin miktarının ise sayılamayacak derecede fazla olduğu belirtilmiştir. Sahilde bulunan iki büyük dakik (un) fabrikasının bacaları tamamen yıkıldığı gibi fabrika binalarının çeşitli kısımları da önemli ölçüde hasara uğramıştır.²⁹⁴

²⁹² İkdâm, sayı 5563, 3 Ramazan 1330.

²⁹³ Sadi, **age**, s.20.

²⁹⁴ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

Gelibolu merkezinde bulunan binaların dörtte üçü hasara uğramıştır. Kargir (taş yapı) binalardan hiç birisi depremin tahribatından kurtulamamıştır. Ahşap binaların da büyük bir kısmı zedelenmiştir. En ufak hasar alan hanelerde bile büyük yarıklar meydana gelmiştir. Cami-i Kebir denilen camiden başka şehirde bulunan bütün cami ve minareler yıkılmış, genelinin kaya ve duvarları dökülmüştür. Cam-i Kebir yıkılmamış olsa da üzerinde büyük yarıklar ve çatlaklar oluşmuştur. Kilisenin çan kulesi, hükümet konağı önünde bulunan saat kulesinin büyük bir kısmı ve Gelibolu'ya 15 dakika mesafede bulunan Gelibolu Feneri'nin içinde ışık yansıması için kullanılan aynaların tutuşması sonucu fenerin civarındaki camlar parçalanmış, tavan kısmında da çatlaklar oluşmuştur.

Meclis-i Ayan azasından Nuri Bey'in mutasarrıflığı zamanında mahalli ihtiyaçlara uygun bir biçimde yaptırılan mekteb-i idadi, zükur ve inâs mektepleri, idadi mektebi, mahreç mekteb-i idadisi ve birçok mekteb, içinde ikâmet edilemeyecek surette ağır hasar almıştır. Ticari binalardan oteller, kahveler, değirmenler, meyhaneler ve dükkânların dörtte üçü harap bir hale gelmiştir.²⁹⁵

Resim 3: Gelibolu'da Hasar Gören Mekteb-i İdadi Binâsı²⁹⁶

Sokaklar her tarafı dolduran enkaz dolayısıyla geçilemeyecek bir hale gelmiştir. Liman taraflarında bir otel ve mahalle arasında bir hane deprem esnasında ateş almış ise de söndürülmüştür.

²⁹⁵ İkdâm, sayı 5564, 4 Ramazan 1330.

²⁹⁶ Sadi, **age**, s.14.

Telgraf ve telefon hatlarının bozulması çevreyle irtibatı koparmıştır. Köylerden azar azar alınan bilgiler neticesinde çoğu çamurlu harçtan yapılan köy evlerinin hemen büyük bir kısmı yıkılmış, çevre yerler ve nahiyeler birer harabeye dönmüştür. Yaşanan zayıatın miktarı öğrenilemiyorsa da bir hayli ölü ve yaralı olduğu anlaşılmaktadır. Bolayır nahiyesinde 1 memur enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Bayır köyünde mevcut olan 400 haneden 350'si kısmen harap olmuş, bir kısmı da yıkılmıştır. İsmi geçen köyde 17 yaşında bir kız vefat ederken, 5-6 kişi de yaralanmıştır. Hayvanlardan da oldukça büyük bir telefata yaşanmıştır. Köylere sivil ve askeri tabibler sevk edilmiştir.²⁹⁷ Ekzemil, Bolayır, Evreşin, Gülice, Bayramiç, Adilhevan ve Elmalı'ya civar küçük ve büyük köyde bulunan halkın %30'unun yaralandığı, %10'luk kısmının öldüğü belirtilmiştir. Bunlardan Ekzemil köyünde yıkılmadık hiçbir hane kalmamıştır. Buraya Maydos'tan askeri tabibler gelerek yardıma başlamışlardır.²⁹⁸ Gelibolu Nizamiyesinde 1 asker vefat etmiş, 1 asker de yaralanmıştır. Jandarmadan ise 2 asker vefat etmiş, Bolayır kışlasında 3 zabıt hafif derecede yaralanmıştır. Bunun gibi 5 neferde yaralı kurtarılmıştır.²⁹⁹

Evkâf Nezâret İnşaat ve Tamirat Genel Müdürü Kemal Bey ve Mimar Vasil Efendi ve Mühendis Hüseyin Efendi hem afetzedelere yardım etmek hem de Evkâfa ait olan hasarın tespiti için Amerika sefaretine ait vapurla Gelibolu'ya gelmişlerdir.³⁰⁰ Yapılan incelemeler sonucunda Evkâfa ait olan cami, mescid ve Evkâfa bağlı çeşitli yerlerin 10.000 lira derecesinde hasarzedede olduğu Evkâf Nezâretine raporla bildirilmiştir.³⁰¹

Tablo 8: Gelibolu ve Çevresinde Meydana Gelen Hasar ve Zayıat Miktarı³⁰²

Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	Genel Nüfus	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Yıkılan Hane Sayısı
Gelibolu	2344	13127	5	16	802
Cedid	592	2604	8	21	252
Fındıklı	466	1914	-	20	92
Cevizli	35	160	-	3	31
Bayır	340	1609	1	8	307
Galata	288	1287	-	-	7
Cumalı	29	120	2	3	27

²⁹⁷ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

²⁹⁸ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

²⁹⁹ İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

³⁰⁰ İkdâm, sayı 5562, 2 Ramazan 1330.

³⁰¹ İkdâm, sayı 5563, 3 Ramazan 1330.

³⁰² Sadi, **age**, s.25.

Burhanlı	45	217	-	3	47
Pazarlı	36	150	-	4	38
Tayfur	359	1490	-	-	5
Bergos	220	725	-	9	47
Bolayır	467	2113	5	20	257
Eğseml?	232	1208	-	22	104
Evreşe	314	1373	1	5	174
Adilhan	84	360	-	1	78
Kavak	147	609	7	4	150
Bayramiç	127	517	-	-	121
Bölice/Yülice	97	447	-	-	75
Gelibolu	80	356	-	-	72
Şadıllı	109	447	-	-	51
Çokal	60	311	2	1	45
Kalealtı	29	132	-	-	17
Karaçalı	50	205	2	2	47
Mearız	107	468	-	-	25
TOPLAM	6699	32263	33	142	2890

Mürefte, Şarköy ve Gelibolu'ya ait tablolar incelendiğinde toplamda 1007 kişinin öldüğü, 1735 kişinin de yaralandığı anlaşılmaktadır. Buralarda 9122 bina tamamen yıkılırken, 400 bina da kısmen yıkılmıştır.

A.3. Çanakkale

Çanakkale'de güney-kuzey istikâmetinde meydana gelen şiddetli sarsıntı şehirde bulunan hanelerin ahşap olanlarını içinde oturulamayacak derecede hasara uğrattırken, kargir olanlarını tamamen harap etmiştir. İki minare yıkılmış, diğerleri ise önemli ölçüde sakatlanmıştır. Büyük saat kulesi orta derecede hasar almıştır. Şehirde meydana gelen maddi hasarın 100.000 lira olduğu tahmin edilmiştir. 1'i kadın, 2'si çocuk olmak üzere toplamda 3 kişi vefat etmiş 4 kişi de hafif derecede yaralanmıştır.

İkdâm gazetesinin Levant Herald gazetesinden aktardığı haberinde deprem sırasında Çanakkale'de bulunan bir tanığın ifadesine göre, şehrin özellikle deniz taraflarında ciddi hasar meydana gelmiştir. Deprem İstanbul'da olduğu gibi gece saat 03.30 civarında yaşanmıştır, fakat burada yalnızca 10 saniye devam ederek, önce şiddetli daha sonra hafif

derecede hissedilmiştir. Yine aynı kişinin ifadesine göre 1894 senesinde yaşanan İstanbul depremi Çanakkale depreminin yanında hiç kalmaktadır.

Depremi verdiği tahribat bazı garip durumlara da sebebiyet vermiştir. Sahil kenarlarındaki binaların denize bakan tarafları tamamen yıkılırken, arka tarafları sağlam kalmıştır. Şehirde bulunan ahşap haneler, taştan hanelere göre depreme daha fazla dayanıklılık göstermiştir. Yıkılan yerler arasında İran ve Avusturya konsoloslarıyla sıhhiye doktorunun evleri de bulunmaktadır. İngiliz ve Flemenk konsoloslukları oldukça fazla hasara uğramıştır. Yıkılan Rusya Konsolosluğu'nun içinde bulunan başkâtip ağır derecede yaralanarak, tedavi için İstanbul'a getirilmiştir. Bundan başka şehirde bulunan Rum kilisesi, Yunanistan Konsolosluğu, Rüşûmat Dairesi, Liman Riyaseti Dairesi enkaza dönmüştür. Sahil boyunca Avusturya ve İngiliz konsoloslukları arasındaki toprak açılarak etrafı sıcak su sarmış ise de daha sonra kaybolmuştur. Deprem denizde dahi hissedilmiş, gemiler şiddetle sarsılmıştır. Yine Levant Herald gazetesinden aktarılan habere göre, Gelibolu Çanakkale'den daha fazla hasara uğramıştır. Gelibolu'nun hemen bütün kasabaları yeniden inşaya ve tamire ihtiyaç duymaktadır.³⁰³

Maydos merkezinde Çanakkale ve Gelibolu'da olduğu gibi büyük bir hasarın olmadığı anlaşıyor. Burada birkaç hanenin bacasıyla avlu duvarları yıkılmıştır. Ayrıca Duvarcı Yorgi isminde bir kişinin hane duvarları Bahçivan Apistol'un eski ve ahşap evinin üzerine düşmüş, iki yaşında bir erkek ve beş yaşındaki kızı enkaz altında kalarak vefat etmişlerdir. Bundan başka Rum halkından 2 kadın ve 1 erkek hafif derecede yaralanmıştır. Maydos merkezinde bunlar dışında bir hasar ve zayıat olmamıştır.

Maydos'a bağlı olan köylerde ise hasara uğramayan yer neredeyse yoktur. Ilgardere ve Sivli köyleri ise en fazla hasar gören yerler arasındadır. Ilgardere'de 60, Sivli köyünde 30 haneden fazlası yıkılmış, bu köylerde sadece 15 hane sağlam kalmıştır. Bölge halkından 3 kişi de vefat etmiştir. Ölenlerin sayısının bu kadar az olmasına sebep olarak ise bölge halkının genel olarak çocuklarıyla kırlarda ve harmanlarda olmaları gösterilmiştir.³⁰⁴

İmroz'da (Gökçeada) evlerin hemen hepsinin tek katlı ve dağınık olarak inşa edilmiş olması ilk sarsıntının da hafif derecede meydana gelmesiyle bölge halkı evlerinden dışarı çıkma fırsatı bulmuştur. Birinci sarsıntıyı takip eden şiddetli depremde hanelerin büyük bir kısmı yıkılmış, birçoğu da tahrip olmuştur. Adada deprem sırasında yalnız 1 kişi ölmüş, 13

³⁰³ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

³⁰⁴ İkdâm, sayı 5566, 6 Ramazan 1330.

kişi de hafif derecede yaralanmıştır.³⁰⁵ Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından Doktor Mahir Bey'in başkanlığı altında Doktor Behçet ve birkaç doktorla hasta bakıcıdan oluşan bir heyet İtaki Vapuru'yla İmroz Adası'na yardım için gönderilmiştir. Heyetin ifadesine göre İmroz'a bağlı yedi köyde ancak 15-20 hane sağlam kalmıştır.³⁰⁶

Kilidülbahir de depremin şiddetli sarsıntısıyla neredeyse harabeye dönmüştür. Çarşı ve meydan camileri hasara uğramış, minareleri de çökmüştür. Kilidülbahir'de mevcut bulunan 300 haneden 200'ü içinde oturulamayacak derecede hasar görmüştür. Bölge halkından Ahmet adında bir şahıs vefat etmiş, 2 kadın da yaralanmıştır. Esasen köy halkının zaten fakir olduğu depremden sonrada iyice sefalet içinde kaldıkları belirtilerek hükümetin ve yardımseverlerin bir an evvel bölge halkına yardım ulaştırmaları istenmiştir.³⁰⁷

A.4. Edirne

İkdâm gazetesinin İstanbul gazetesinden aktardığı haberinde Edirne'den gönderilen bir mektuba göre: oldukça şiddetli derecede hissedilen deprem, yaklaşık 1 dakika kadar devam etmiştir. Sarsıntının tesiriyle aniden uykularından uyanan Edirne halkı kendilerini bahçe ve sokaklara atmışlardır. Halkın korku ve yaşadığı dehşete rağmen can kaybı olmamış, şehirde ciddi derecede bir hasarda meydana gelmemiştir. Bununla beraber birçok baca yıkılmış, yine birçok hanenin duvarlarında çatlaklar oluşarak sıvaları dökülmüştür. Şehirde bulunan büyük bina hasar almamıştır. İki Kapılı Han ile Rüstem Paşa Hanı'nda birkaç kubbeli tavan yıkılmış ve sıvalar dökülmüştür. Zindanaltı'nda bir mağazanın balkonu yıkılmış, şehirde bulunan yangın kulesi tehlikeli derecede hasara uğramıştır.³⁰⁸

Edirne'de bulunan 20 caminin hasar gördüğü belirtilmiştir. Bu camilerden Sultan Murad zamanında yaptırılan Üç Şerefeli Camii'nde orta kapı üzerindeki kemerler ayrılmış ve taşlar düşmüştür. Çelebi Sultan Mehmet Han Camii'si üzerindeki kubbe çatlamıştır. Selimiye Camii'nin kubbelerinin bazı yerlerinden sıvalar düşmüştür. Küfeciler içindeki caminin şerefeden yukarı kısmı tamamen yıkılmıştır. Fazlullah Paşa Camii minaresinin şerefesinin kapısı zedelenerek düşmüştür. Kadı Bedrettin Camii'nin kapısının üzerindeki kemerle duvarları harap olmuştur. Süle Çelebi Camii bazı yerleri harap olduğu gibi minaresinin şerefeden yukarı kısmı tamamen yıkılmıştır. Hazreti Sezai Dergâhı Camii minaresinin şerefeden yukarı kısımları zedelenmiştir. Hacı Bali Camii minaresi çatlamış

³⁰⁵ İkdâm, sayı 5572, 12 Ramazan 1330.

³⁰⁶ İkdâm, sayı 5567, 7 Ramazan 1330.

³⁰⁷ İkdâm, sayı 5569, 9 Ramazan 1330.

³⁰⁸ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

ve şerefesinden taşlar düşmüştür. Belediye yakınındaki Fazlullah Paşa Camii'nin kubbesi birçok yerinden çatlamış, minaresi de tehlikeli derecede hasara uğramıştır. Kadiasker Esad Paşa Camii'nin hem iç hem de dış duvarları çatlamıştır. İskifci Hıdır Camii minaresinin şerefe kısmı tamamen yıkılmıştır. Mahmud Paşa Camii'nin minaresi ile duvarlarından taşlar düşmüştür. Baruthane yakınlarındaki İsmail Ağa Camii'nin minaresi yıkılmıştır. Mir-i Miran Sinan Paşa Camii'nin duvarlarıyla minaresi harap olmuştur. Yenice Camii'nin duvarları yıkılmış, Kuşçu Doğan Camii'nin minaresi ve duvarları çatlamıştır. Karabulut İbrahim Bey Camii'nin minaresindeki külâh düşmüştür. Muradiye Sarı Camii ve Kürd Hacı Camiilerinin minareleri tehlikeli derecede hasara uğramıştır. Muradiye Camii'nin kubbeleriyle minaresi ağır hasar almıştır. Laleli Ulu Medresesi'nin duvarları çatlamış ve bacaları düşmüştür.³⁰⁹ Edirne'de depremde hasara uğrayan ibadethanelerden vakıfları olanların tamiri için Evkâf Nezâretinden 50.000 kuruş gönderilmiştir.³¹⁰

Keşan'da Merkez Jandarma Süvari hayvanlarının ahırları harap olmuş ve zâbitân odasının bölme duvarları çatlamıştır. Kısıkkaya, İrice ve Erikli karakollarıyla cami ve caminin yanına yapılan cami odası yıkılmıştır. Karatepe, Yayla, Seydi, Kadı Mahmud ve Mavruz köylerinin cami, mekteb ve kilise gibi binaları da dâhil olduğu halde mevcut bütün binaları tamamen denilebilecek derecede yıkılmıştır. Köseelli, Koruklu, Danişmend köylerinin mekteb ve camileriyle hanelerinin bir kısmı yıkılmıştır. Çeltik ve Siğilli köylerinin kilise ve değirmenlerinin büyük bir kısmıyla, Akçeşme Camii'nin minaresi ve bazı hanelerle bacalar yıkılmıştır. Karatepe köyünde bir hanede 4 kişi, Mavruz ve Kadı köylerinde 1 ve Seydi köyünde 1 kişi olmak üzere toplamda 7 kişi ağır surette yaralanmıştır. Kadı köyünde üç yaşında bir Hristiyan çocuğu enkaz altında kalarak ölmüştür. Keşan'a bağlı olup buraya uzak olan köylerinden henüz haber alınamadığı için durum incelenmeye devam edilmektedir.³¹¹

A.5. Çorlu

Cuma gecesi Çorlu'da şiddetli derecede hissedilen deprem gerek nüfus gerekse binalarda ciddi bir hasar ve zayiata yol açmamıştır. Burada yalnızca eskimiş birkaç ev yıkılmıştır. Fakat kasabanın Aşağı Çarşı denilen mahallesinde Mustafa Efendi'nin bakkâlında tavana iple bağlanmış yüzlerce kibrit depremin şiddetiyle yere düşerek alev almış ve büyük bir yangının çıkmasına sebep olmuştur. Depremin şaşkınlığıyla sokaklara çıkan bölge halkı ise

³⁰⁹ İkdâm, sayı 5571, 11 Ramazan 1330.

³¹⁰ İkdâm, sayı 5562, 2 Ramazan 1330.

³¹¹ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

yangını çok geç fark etmiştir. Yangın iki buçuk, üç saat kadar devam ederek çarşıda bulunan Yahudi Mahallesi'yle civarda bulunan 75 dükkân, 76 hane, 12 mağaza, 1 otel, 1 han ve 2 fırını tamamen küle çevirmiştir. Bu yangında en fazla zarara uğrayan Yahudiler olmuştur. Meydana gelen maddi hasarın 100.000 lira civarında olduğu tahmin edilmiştir.

Edirne valisi Halil Bey beraberinde Jandarma Alay Kumandanı, Başmühendis Şefik Bey, Sıhhiye Müfettişi Abdurrahman Bey ve hususi kâtibiyile beraber Çorlu'ya gelerek yangın bölgesini ziyaret etmiştir.³¹² Çorlu yangınında hasar gören hane ve dükkânların deprem sebebiyle hasar gördüğü iddiası olsa da ismi geçen heyetin yaptığı incelemeler sonucunda bu durum yalanlanmıştır. Açıkta kalanlar çadırlara yerleştirilmiştir.³¹³

A.6. İstanbul

İstanbul'da deprem meydana gelmeden önceki sabah gölgede 35 °C ve güneşte 45 °C derece yakıcı bir sıcaklık hissedilmiştir. Gece saat 01.17 sularında ise bu sıcaklık yerini yaklaşık üç saat devam eden şiddetli ve gürültülü bir fırtınaya bırakmıştır. Fırtınayı müteakip gece saat 03.25'te kuzeybatıdan başlayarak güneydoğuya doğru meydana gelen ve 45-50 saniye devam eden depremden sonra fırtına da dinmiştir. Depremin şiddetli etkisiyle korku ve telaşa kapılan İstanbul halkı sokaklara dökülmüş ve geceyi dışarıda geçirmiştir.³¹⁴

İstanbul'da yaşanan depremde çok sayıda bina hasar görmüş, ufak tefek yaralanmalara da sebebiyet vermiştir. Edirnekapı civarında bulunan bir bakkâl dükkânının çökmesiyle bakkâl enkaz altında kalmıştır. Yaralı olarak kurtarılan bakkâl Gureba-yı Müslimin Hastanesine kaldırılmıştır. Yine Karagümrük'te yoldan geçmekte olan bir çamurcunun başına duvardan düşen bir taşın isabet etmesi sonucunda ağır derecede yaralanmıştır. Bu kişi de ismi geçen hastaneye götürülerek tedavi altına alınmıştır.

Saraçhane başında Hifafhane'de 2 dükkân yıkılmış, 3 dükkân ise ağır hasara uğramıştır. Cündî Meydanı ve çevresinde birçok hanenin bacaları yıkılmıştır. Fatih Camii civarında bulunan Taşhan'ın her yerinde çatlaklar oluşmuştur. Kızılçeşme'de bulunan bir debbağhane tamamen yıkılmıştır. Kadırga'da ise hanelerin bacaları yıkılmış ve birçoğu da çatlamıştır. Dolmabahçe Sarayında dahi bazı avize ve kandiller düşerek ufak çapta hasar meydana gelmiştir.

³¹² İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

³¹³ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

³¹⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 11261, 25 Şaban 1330.

Resmi dairelerde de durum bundan pek farklı değildir. Maâdin ve Ziraat Nezâretinin üst katındaki ahşap kısmın tavan sıvaları dökülmüş ve bazı yerlerinde çatlaklar oluşmuştur. Defter-i Hâkânî Encümen Dairesi'nde ve Halkalı Ziraat Mektebi'nin duvarları birkaç yerinden çatlamıştır. Maliye Nezâreti kalemlerinden bazılarının duvarları çok, bazıları da küçük derecelerde hasara uğradığı gibi soba bacaları dahi hasar görmüştür. Daire müdürü İsmail Bey'in başkanlığı altında oluşturulan bir heyet daireyi inceleyerek meydana gelen hasar hakkında bir defter düzenlemeye başlamıştır. Tehlike arz eden bacalar yıkılarak yaşanması olası bir kazanın önüne geçilmiştir. Heyet-i Fenniye tarafından yapılan inceleme sonucunda verilen rapora göre meydana gelen yarıkların eski depremden kaldığı ve bu sarsıntıda genişlediği beyan edilmiştir. Harbiye Nezâretinin duvarlarında oldukça fazla hasar vardır. Bundan başka diğer nezâretlerde de duvarlar çatladığından bu dairelerde bir heyet tarafından incelenmektedir.

Ana depremden sonra farklı aralıklarla hafif derecede artçı sarsıntılar yaşanmış ve sabaha kadar sürmüştür. İstanbul'da ertesi gün saat 11.21'de ve 11.47'de 2-3 saniye devam eden iki sarsıntı yaşanmıştır. Bu iki sarsıntıda herhangi bir hasara yol açmamıştır. Aynı gün öğleden sonra saat 14.05'te bir sarsıntı daha hissedilmiştir. Depremin şiddetiyle Şehremaneti binâsı bir miktar hasara uğramıştır. Bu depreme İttihat Terakki Cemiyet-i Umûmiyesi toplantı esnasında yakalanmıştır. Depremin hissedilmesiyle toplantı salonunu terk eden üyelerin her biri dağılarak kendi dairelerindeki durumu incelemeye koyulmuştur.

Bu deprem sırasında birçok kurumda birtakım hasarlar meydana gelmiştir. Jandarma Dairesi'nin bütün şubelerindeki duvarlarda çatlaklar oluşmuştur. Üst kattaki koridorlarla duvarlar arasında bulunan demir poterlerin sallanması sonucunda sıvalar düşmüştür. Umûmi Jandarma Kumandanlığı Dairesi'nde önemli yarıklar meydana gelmiş ve İkinci Şube koridorlarındaki duvarlar yukarıdan aşağı dikey olarak çatlamıştır. Kumandan odasının duvarlarıyla, 17 numaralı Sarraf Taşçıoğlu Mihalaki'nin dükkânının ayaklarında, Birinci Şube tarafında ve Başkâtip Dairesi'nin yanında bulunan helâların duvarlarında önemli tahribat ve yarıklar oluşmuştur.³¹⁵

Maliye Nezâretinin Heyet-i Fenniye memurlarından Muammer Useb Efendi tarafından ikinci defa yapılan muayenesinde depremden meydana gelen çatlakların kapatılmasıyla beraber gerekli olan diğer tamiratı için 1000 lira kadar harcanması raporla Nezârete bildirilmiştir. Posta Telgraf ve Telefon Dairesinin bazı mahallerinde oluşan hasar sebebiyle

³¹⁵ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

Şehremaneti Heyet-i Fenniyesinden birkaç kişinin gönderilmesi istenmiştir. Bâb-ı Âli Dairesinin dahi deprem dolayısıyla muayene edilmesi için Şehremanetinden iki mühendis talep edilmiştir.³¹⁶

İstanbul'da cami ve hayır müesseselerinin de hasar görmesi sebebiyle bu kapsamda inceleme yapmak üzere Evkâf Nezâreti İnşaat ve Tamirat Genel İdâresiyle, Heyet-i Fenniye memurları tarafından ismi geçen yerlerin incelenerek bir rapor hazırlanması Evkâf Nezâretinden ilgili yerlere bildirilmiştir. Depremden etkilenen yerlerden biri de Bayezid harik (yangın) kulesi olmuştur. Kulenin bazı kısımları hasar almış ve boşaltılmıştır. Herhangi bir yangın çıkması ihtimaline karşı da fenerler asılarak işaretleşme kararı alınmıştır. Fatih Sultan Mehmet Han zamanında yaptırılan Fatih Camii yakınında bulunan Taçhane Medresesi'nin birçok yerinde çatlaklar meydana gelmiştir. İki kubbesinde oluşan yarıklar ise tehlikeli bulunarak yıkılmasını engellemek ve tehlikeyi ortadan kaldırmak için derhal tamirinin yapılması Evkâf Nezâretine bildirilmiştir.³¹⁷

Deprem, Çatalca'da ise saat 03.40'ta şiddetli derecede hissedilmiş ve 56-60 saniye devam etmiştir. Sarsıntının uzun süre devam etmesine rağmen burada önemli bir hasara yol açmamıştır. Birkaç harçsız yapılmış kuru duvar ile bir metropolit hanenin bacası yıkılmıştır. Bir bakkâl dükkânından düşen kibritler ateş almış ise de yangın çıkmasına meydan verilmeden söndürülmüştür. Korkuyla evlerinden çıkan bölge halkı da bir süre sonra evlerine dönmüşlerdir. Bundan başka saat 07.30'da bir defa hafif bir sarsıntı hissedilmiştir. Terkos Kaymakamlığından bildirildiğine göre ise burada bazı bacalar ve hane duvarları yıkılmış ancak can kaybına yol açmamıştır.

A.7. Karesi (Balıkesir)

Deprem, gece saat 03.15'te güney-kuzey istikâmetinde meydana gelerek, 50 saniyeden fazla devam etmiştir. Depremin Karesi merkezinde hafif şiddetli derecede hissedilmesi olası büyük bir hasarın yaşanmasının önüne geçmiştir. Karesi çevresinde ise birtakım hasar ve zayiat yaşanmıştır.³¹⁸ Erdek kazası merkezinde bulunan hükümet dairesi ve yeni yapılmakta olan Rum mektebinin duvarlarıyla, Çarşı Camii minaresi önemli ölçüde hasara uğramıştır. Çürük olan bazı duvarlarla beraber 3 dükkân yıkılmıştır. Bir kadın ve çocuğu da hafif derecede yaralanmışlardır. Paşalimanı nahiyesi merkezinde önemsiz sayılabilecek bazı hasarın olduğu ve yine ismi geçen nahiyeye bağlı Alonya köyünde 20 hane, mağaza,

³¹⁶ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

³¹⁷ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

³¹⁸ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

1 fırın ve değirmen tamamen yıkılmış, kilisenin ise sadece duvarları yıkılmıştır. 1 kız çocuğu vefat etmiş, 1 kadın da ağır yaralanmıştır. Alonya köyünde hasar görmeyen neredeyse hiçbir bina kalmamış, 15 hane halkı açıkta kalmıştır. Gönen'de Kurşunlu Camii minaresinin bir kısmı ve Çarşı Camii tavanının bir tarafı ile mutfak bacaları düşmüştür. Balya, Edremit ve Fart (Susurluk) nahiyelerinde bazı hanelerin mutfak bacaları ve duvarları sakatlanmıştır. Ayvalık'ta deprem sonrası çıkan yangında ise 3 hane kısmen, 10 hane de tamamen yanmıştır. 2 kadın da hafif derecede yaralanmıştır.³¹⁹

A.8. Bursa

Cuma gecesi yaşanan depremde İnegöl'de Sinan Bey Camii minaresi yıkılmış ve bu minarenin Ahi Yusuf Tekkesi ile ibtidai mektebine isabet etmesiyle bahsi geçen binalar kısmen harap olmuştur. İshak Paşa Camii'de tehlikeli surette hasar almıştır. Aynı gece Bilecik'te saat 04.27'de hissedilen depremde ise can kaybı yaşanmamıştır. Ertesi gün saat 12.17'de hafif bir artçı şoku hissedilmiştir.³²⁰ Kirmastı (Mustafakemalpaşa) ve çevresinde şiddetli derecede hissedilen depremde ise birçok hanede ufak tefek hasar oluşmuş, bazı duvarlar çatlamış, bazı evlerin de bacaları yıkılmıştır. Kirmastı'da can kaybı yaşanmazken, İzadlı köyünde 6 aylık bir kız çocuğu yıkılan bir hanenin altında kalarak ölmüştür.³²¹

A.9. Manisa

Deprem, Cuma gecesi saat 04.38'de uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Saat 09.23'te hafif bir defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı deprem Soma ve Akhisar'da da yaşanmıştır. Palamut nahiyesi merkezinde Midillili Enderya'nın evinin tavanı ve Bahçıvan Teodori'nin evinin damıyla duvarlarında hasar meydana gelmiştir. Nahiye bundan başka hasarın olmadığı belirtilmiştir.³²²

61) 25 Ağustos 1912 Afyonkarahisar Depremi

Deprem, Pazar günü sabahı saat 07.05'te dalgalanmalı ve oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. 4-5 saniye devam etmiştir. Bu sarsıntıdan sonra 30 dakika aralıklarla şiddetli ve hafif derecelerde akşama kadar artçı sarsıntılar hissedilmeye devam etmiştir. Bu sarsıntıların tesiriyle bazı hanelerde ufak tefek çatlaklar meydana gelmiştir. Afyon'un çevresindeki bazı yerlerde hanelerin hasar aldığı bildirilmiş ve buralara inceleme yapmak

³¹⁹ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

³²⁰ İkdâm, sayı 5572, 12 Ramazan 1330.

³²¹ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

³²² İkdâm, sayı 5581, 21 Ramazan 1330.

üzere memurlar sevk edilmiştir. Sandıklı'da aynı saatte yaşanan şiddetli deprem ise hasara yol açmamış,³²³ ancak halk arasında büyük bir endişeye yol açmıştır

Pazar akşamı saat 19.45 civarında oldukça şiddetli derecede bir sarsıntı daha meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde olan bu deprem kısa bir süre devam etmiştir. Gece yarısına kadar farklı aralıklarla beş altı tanesi şiddetli olmak üzere, bölgede elli kadar artçı sarsıntı hissedilmiştir. Yaşanan bu sarsıntıların tesiriyle hükümet dairesi ve hapishane gibi kargir binalar çatlamış, 3-4 hanede yıkılmıştır. Bölge halkı korku ve panikle evlerini terk ederek boş arazilere çıkmış geceyi dışarıda geçirmişlerdir. Afyonkarahisar çevresinde ve Sandıklı'da artçı sarsıntılar üç gün boyunca hissedilmiştir. Depremde can kaybı yaşanmamıştır.³²⁴

62) 14 Eylül 1912 Mürefte Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 01.30'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. 9 Ağustos depreminden sonra bölgede yaşanan bu sarsıntı Gelibolu, Şarköy ve İstanbul'da birtakım yeni hasarın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gelibolu'da hasara uğrayan bütün binalar yıkılmış, çökmeyen binalarda ciddi hasara uğramıştır. Halk büyük bir heyecana kapılmış, 2 kişi de ağır surette yaralanmıştır. Tekirdağ'da ise bazı gürültü sesleriyle hissedilen depremde ciddi bir hasar yaşanmamıştır. En fazla hasara uğrayan yerler arasında Ganos ve Hora yer almaktadır. Bir önceki depremde ayakta kalabilen binaların tümü yerle bir olmuştur. Bölgede yeni inşa edilen fırın yıkılmış olduğundan memurlar tarafından bölgeye ekmek gönderilmesi istenmiştir. Depremin yüzlerce adada hissedildiği ve birçok hanenin yıkıldığı belirtilmiştir. İstanbul'da aynı saatte yaşanan deprem birbiri ardına dört defa hissedilmiştir. Bunlardan ikincisi, en şiddetlisi ve uzun süreni olmuştur. Ortaköy Camii'nin geçen ki depremde hasar gören kısımları bu sarsıntıdan da nasibini almıştır. Depremin yine gece yarısından sonra şiddetli derecede meydana gelmesine rağmen halk arasında heyecan ve telaşa sebep olmadığı görülmüştür. Deprem sırasında herkes uyanmış, ışıklar yakılmış fakat sokaklara dökülmek gibi bir durum yaşanmamıştır.

Sismograf aletinin verilerine göre depremin şiddeti ve süresi şu şekildedir: Birinci deprem, hafif derecede meydana gelmiş, 16 saniye devam etmiştir. 1 saniyelik aradan sonra ikinci sarsıntı şiddetli olsa da 4 saniye sürmüştür. Üçüncü sarsıntı ise 15 saniye devam ederek gittikçe hafiflemiştir. Dördüncü ve son sarsıntı 70 saniye sürmüştür. Oldukça uzun ve

³²³ İkdâm, sayı 5586, 26 Ramazan 1330.

³²⁴ İkdâm, sayı 5577, 17 Ramazan 1330.

şiddetli olan sarsıntılar, 9 Ağustos depremiyle kıyaslandığında ancak üçte iki büyüklüğüne ulaşabilmiştir. Depremi yönü kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşmiştir.³²⁵

Aynı deprem ismi geçen saatte Karesi'de 8-10 saniye devam etmiş, şiddetli derecede hissedilmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir. Bundan başka Çanakkale'de saat 01.25'te yaşanmıştır. Edirne ve Keşan'da hissedilen deprem ise 20 saniye devam etmiştir. İsmi geçen yerlerde herhangi bir hasar ve zayiata yol açmamıştır.³²⁶

63) ? Mayıs-? Haziran 1913 Ankara Depremi

İkdâm gazetesinin 9 Haziran 1913 tarihli nüshasında Ankara'da "aralık aralık" depremlerin yaşandığı haber verilmektedir. Bu ifadeden yaşanan depremlerin tarihi konusunda kesin bir çıkarımda bulunmak zor olsa da aralıklarla meydana gelmesinden dolayı Mayıs ayının sonu ve Haziran ayının ilk haftasında yaşandığını tahmin edebiliriz. Habere göre can kaybının yaşanmadığı depremlerde, pek o kadar hasar olmadığı belirtilmiştir. Bu cümleden ufak tefek birtakım hasarın yaşandığı anlaşılmaktadır.³²⁷

64) 10 Aralık 1913 Kiğı Depremi

Deprem, gece saat 22.00 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem, 30 saniye devam etmiştir.³²⁸ Kiğı'ya bağlı Kurtyüzü nahiyesinde hissedilen depremde buraya bağlı Şorak/Şorek köyünün haneleri ciddi derecede hasar görmüştür. 2 kadın ve 2 erkek olmak üzere toplamda 4 kişi enkaz altında kalarak can vermiş, 2 kişi de yaralanmıştır. Çanak köyünün haneleri de önemli ölçüde hasar görmüştür. Meydana gelen hasarın miktarı hakkında bilgi alınamadığı için hasarın derecesinin araştırılması, açıkta kalanların uygun yerlere yerleştirilmesi ve yardıma muhtaç olan afetzedelere yardım etmek üzere Kiğı Kaymakamlığı tarafından bölgeye nahiye müdürü gönderilmiştir.³²⁹ Aynı deprem Kiğı'nın Hösnek nahiyesinde ve Hınıs'ta şiddetli derecede hissedilmiş ise de buralarda herhangi bir hasara yol açmamıştır.³³⁰

65) 6 Mart 1914 Ahlat Depremi

Deprem, Cuma gecesini saat 21.00'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem Ahlat'ta olduğu gibi Bitlis'te de şiddetli derecede hissedilmiştir. Ahlat'ın Kırklar

³²⁵ İkdâm, sayı 5592, 4 Şevval 1330.

³²⁶ İkdâm, sayı 5594, 6 Şevval 1330.

³²⁷ İkdâm, sayı 5855, 4 Receb 1331.

³²⁸ İkdâm, sayı 6035, 12 Muharrem 1332.

³²⁹ İkdâm, sayı 6044, 21 Muharrem 1332.

³³⁰ İkdâm, sayı 6039, 16 Muharrem 1332.

Mahallesi'nde 442 hane tamamen yıkılmıştır. 1 erkek ve 1 kız çocuğu enkaz altında kalarak vefat etmiş, 4 hayvan da telef olmuştur. Akçaviran Mahallesi'nde ise 10 hane harap olmuştur.³³¹ Hanelerden başka mektebler ve dini yapılar da yaşanan deprem sırasında hasar gören yerler arasındadır.³³²

66) 18 Mayıs 1914 Akdağmadeni Depremi

18 ve 19 Mayıs günlerinde Akdağmadeni'nde farklı saatlerde şiddetli ve hafif derecelerde altı sarsıntı meydana gelmiştir. Bu sarsıntılardan ilkinin etkisiyle civarda bulunan birkaç köyde dam ve bacalar yıkılmış, can kaybı yaşanmamıştır.³³³ Deprem, Sivas'ta ise saat 13.35'te oldukça uzun bir süre hissedilmiştir. Depremin buradaki yönü güneyden kuzeye doğrudur. Aynı deprem Tokat, Yıldızeli, Tonus ve Aziziye'de de yaşanmıştır.³³⁴ Aynı gün saat 18.50'de Erbaa'da doğu-batı istikâmetinde şiddetli bir deprem yaşanmış, bu sarsıntı esnasında herhangi bir hasar meydana gelmemiştir.³³⁵

67) 28 Mayıs 1914 Akdağmadeni Depremi

Deprem, gündüz saat 14.17'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. 10 saniye devam etmiştir. Saat 15.32 ve 16.17'de ilk depreme göre hafif derecede iki artçı sarsıntı daha yaşanmıştır. Bazı çürük duvarlar yıkılmış ise de bundan başka hasarı olmamıştır. Aynı saatte Kalecik'te kuzey istikâmetinde sürekli bir sarsıntı hissedilmiştir.³³⁶ Aynı deprem Sivas, Tokat, Erbaa, Aziziye, Tonus ve Gemerek nahiyesinde uzun süreli ve şiddetli derecede hissedilmiştir. Bu yerlerden yalnızca Gemerek nahiyesinde 1-2 hane ve bahçe duvarı yıkılmış, hükümet dairesi de sakatlanmıştır.³³⁷

68) 4 Ağustos 1914 Sarayköy Depremi

Deprem, gece saatlerinde şiddetli derecede yaşanmıştır. Kahvehanelerdeki nargileler ile fincanlar kırılmış ve buna benzer birtakım maddi hasar meydana gelmiştir.³³⁸

69) 12 Ağustos 1914 Adilcevaz Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde yaşanmıştır. Sarsıntının şiddetiyle Norşincik, (Harmantepe) Dizdar ve Cihangir köylerinde 60 hane tamamen yıkılmıştır. Bölge halkı açıkta kalmış,

³³¹ BOA, DH.EUM.MTK., 16/7, 10 Rebiülahir 1332.

³³² BOA, DH.İ.UM.EK., 70/15, 17 Cemaziyevvel 1332.

³³³ İkdâm, sayı 6201, 2 Receb 1332.

³³⁴ BOA, DH.EUM.EMN., 75/45, 22 Cemaziyelahir 1332.

³³⁵ BOA, DH.EUM.EMN., 76/30, 26 Cemaziyelahir 1332.

³³⁶ İkdâm, sayı 6212, 13 Receb 1332.

³³⁷ İkdâm, sayı 6205, 6 Receb 1332.

³³⁸ İkdâm, sayı 6276, 19 Ramazan 1332.

ismi geçen üç köyde 20.000 kuruşluk maddi hasar meydana gelmiştir. Enkaz altında kalan üç yaşında bir çocuk vefat etmiş, 4 çocuk da ağır derecede yaralanmıştır. Yıkılan hanelerin inşasına başlamaya teşebbüs edilmiş ise de bölgedeki hasarın henüz duyulmamış olması sebebiyle özellikle de Birinci Dünya Savaşı dolayısıyla seferberlik ilan edilmesinden kaynaklı olarak bu inşaatlarda çalışacak işçi temin edilememiştir. Adilcevaz halkından eğitimi olmayan (talimsiz) kişiler arasından Erciş'e sevk edilenlerin iade edilmesi konusu kaymakamlık tarafından bildirilmesiyle, gereğinin yapılması hakkında Jandarma Alay Kumandanlığına emir ve tebliğ yollanmıştır.³³⁹

70) 4 Ekim 1914 Isparta-Burdur Depremi

Deprem, Burdur'da gece saat 12.05'te oldukça şiddetli derecede ve uzun süreli meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntının şiddetiyle Burdur şehri tamamen harap olmuştur. Depremi verdiği hasarın haber alınmasıyla Konya valisi Azmi Bey aynı gece bölgeye ulaşmıştır. Burdur şehri tamamen harap olmuştur ve şehirde yaşanan zayıat çok fazladır. Bölgeye acilen ekmek, çadır, kazma-kürek gibi yardım malzemelerinin gönderilmesi istenmiştir. Bunun yanı sıra enkaz altındaki kalanların kurtarılmaları ya da cenazelerinin çıkarılması için mümkün olduğu kadar askerin bölgeye gönderilmesi istenmiştir. Telgraf tellerinin yaşanan depremde hasar görmesinden dolayı Isparta ve Konya ile haberleşme sağlanamamıştır.³⁴⁰

Sabâh gazetesinin 16 Ekim 1914 tarihli nüshasında Püzantiyon gazetesinden aktardığı haberine göre deprem gece yarısında herkesin uykuda olduğu bir sırada oldukça şiddetli derecede yaşanmıştır. Sarsıntı esnasında yer altından gürültüler de duyulmuş, yaklaşık 35-40 saniye devam etmiştir. Bu süre şehrin yerle bir olmasına yetmiştir. Sabah olduğunda ise hasarın derecesi gün yüzüne çıkmıştır. Burdur şehrinin bütün camileri, otel, hamam ve kiliseleri yıkılmış, 20 metre uzunluğundaki saat kulesi de harap olmuştur. Çarşı tamamen yıkılmış, maddi hasarın ise yaklaşık 1 milyon lira civarında olduğu tahmin edilmiştir. Bunun dışında gölün iki yakasında bulunan 2-3 mil mesafede bulunan gül bahçeleri ve diğer araziler 10-15 metre kadar yerin dibine geçmiş üzerleri su ile kaplanmıştır. Şehrin bütün çeşmeleri de kurumuştur. Afetzedelerin su ihtiyacı iki kuyudan sağlanmıştır.³⁴¹

³³⁹ BOA, DH.İ.UM., 32/10, 26 Ramazan 1332.

³⁴⁰ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/45, 14 Zilkade 1332.

³⁴¹ Sabâh, sayı 9008, 26 Zilkade 1332.

A. Hasarın Derecesi

Burdur ve Isparta'da yaşanan büyük felakette şehir merkezlerinin yanı sıra buralara bağlı birçok köy harabeye dönmüştür. Çok sayıda insanın ölümüyle sonuçlanan depremde, sağlam bina neredeyse kalmamıştır. Yıkıcı depremin yaşandığı Burdur şehir merkezinde 5000 hanenin bulunduğu belirtilmiştir. Bu hanelerden üçte ikisi harap olmuş, geriye kalanlar ise kısmen hasara uğramıştır. Depremin yaşandığı ilk gün enkaz altından çıkarılan ölü sayısı ise 150'yi geçmiştir. Şehrin tamamının harabeye dönmesi ve felaketten sağ kurtulmayı başaranların da afetzede olması hasebiyle enkaz kaldırma çalışmaları oldukça sekteye uğramıştır. Bu durumda hayatta kalanların kurtarılması ve ölenlerin enkaz altından çıkarılması için bölgeye acilen amele taburlarıyla beraber kazma kürek gönderilmesi istenmiştir. Burdur merkezinde ölenlerin sayısı ilk etapta 600-700 kişi olarak tahmin edilmiştir.

Köylerden gelen haberler ise Burdur'daki felaketi aratmayacak derecededir. Telgraf hatlarının da bozuk olması sağlıklı haberleşmeyi oldukça etkilemiştir. Bu sebepten dolayı köylerdeki hasarın tespitini yapmak üzere buralara memurlar gönderilmiştir. Fakat bu memurların çoğunun henüz incelemelerini tamamlayıp dönmedikleri bildirilmekle beraber köylülerden Burdur'a gelmiş olanlardan haber alındığına göre buralarda da tahmini 500-600 civarında insanın hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Ölen ve yaralananların miktarı hakkında bu şartlar altında net sayılar vermek elbette ki pek mümkün değildi, fakat Vali Azmi Bey'in tahmini Burdur ve çevresinde 2000 kişiden fazla zayıat olacağı yönünde olmuştur.³⁴²

12. Fırka Kumandanlığından hasara dair yazılan bir telgrafta ise Burdur Hastanesi'nin balkon ve arka tarafların çatlayarak yıkılmaya yüz tutmuş bir hale geldiği belirtilmiştir. Askeri deponun durumu biraz daha iyi olmakla beraber, damının üç köşesi çatlamış ve yeni inşa edilmekte olan tavlalar (ahırlar) yerle bir olmuştur. Hapishanenin önemsiz derecede hasara uğradığı ifade edilse de bu bilginin pekte gerçeği yansıtmadığı aşîkârdır. Zira afet yönetimi konusunda değinildiği üzere Isparta ve Burdur hapishanelerinde yaşanan ağır hasardan dolayı mahkûmlar çevre hapishanelere nakledilmiştir. Bundan başka Burdur'da 20 asker enkaz altında kalarak can vermiş, yine askeriyeeye ait olduğu anlaşılan 45 hayvan da telef olmuştur.³⁴³

³⁴² BOA, DH.İ.UM.EK., 72/66, 14 Zilkade 1332.

³⁴³ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/52, 14 Zilkade 1332.

Isparta'da ise ilk belirlemelere göre şehrin 29 mahallesinden 11'inde çıkarılan ölü sayısı 248 kişiye ulaşmıştır. Enkaz kaldırma çalışmaları devam ettiği için başka mahallelerde ölenlere dair kesin bir sayı söylemek burada da mümkün olmamıştır. Isparta'ya bağlı Ali köyünde 8, Gönen'de 40 ve Uluborlu'da 4 kişinin vefat ettiği, 5 kişinin de yaralandığı belirtilmiştir. Bundan başka köylerdeki hane, cami, mescid gibi yapıların yüzde sekseni harap olmuş, geriye kalanlar ise içinde oturulamayacak derecede hasar görmüştür.³⁴⁴

Depremden bir gün sonra Isparta'ya giden Azmi Bey buradaki durumun da Burdur'dan farksız olmadığını görmüştür. Isparta merkezinde bulunan 5500 haneden 3000'i tamamen yıkılmış, geriye kalanlar içinde oturulamayacak derecede hasara uğramıştır. Isparta ve çevresi de dâhil olduğu halde 1500 kişi ölmüş, 100 kişi yaralanmıştır. Enkaz kaldırma çalışmaları devam etmekte olsa da ölenlerin sadece bir kısmı toplatılabilmektedir. Burdur'da olduğu gibi burada da afetzedelerin perişan hallerinden dolayı onlardan istifade mümkün olmamış, dolayısıyla amele taburlarının yardımına büyük bir ihtiyaç duyulmuştur.³⁴⁵

Depremde Isparta Ulu Camii tamamen yıkılırken mekteb-i idadi, askerlik dairesi, telgrafhane ve harbiye dairesi kısmen yıkılmıştır. Hastanede bulunan 9 kişi enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Aynı gece bir handa başlayan yangın çevredeki binalara sıçrayarak 15 dükkânı ve 2 haneyi küle çevirmiştir.³⁴⁶ İkdâm gazetesinin haberine göre ise aynı yangında 18 hanenin yandığı belirtilmiştir.³⁴⁷ Isparta'da bulunan camilerin tamamı yıkılırken, resmi daireler de içinde oturulamayacak derecede hasar görmüştür. Barınacak hiçbir yer kalmayan Isparta'da 20.000 kişi açıkta kalmıştır.³⁴⁸

Isparta ve Burdur çevresindeki yerlerden bildirilen zayıat miktarı ise şu şekildedir: Burdur'a yakın olan Isparta'nın Keçiborlu köyünde 60 kişi vefat etmiş, 100 kişi de yaralanmıştır. Kılınç köyünde 400 vefat, 100 yaralı; Senir köyünde 170 vefat 100 yaralı; Burdur'un Kışla köyünde 60 vefat 20 yaralı; Gönen'de 23 vefat, 5 yaralı; Askeriye köyünde 7 vefat, 2 yaralı; Geresin'de 7 vefat 3 yaralı; Hacılar'da 10 vefat 2 yaralı ve Büğdüz'de 84 vefat 65 yaralı olduğu tespit edilmiştir. Burdur ve Isparta şehirlerinde depremden iki gün sonra verilen bu tabloya rağmen hala enkaz altından diri ve ölü insanların çıkarılmakta olduğundan geriye kalan miktar henüz tespit edilememiştir. Şimdiye kadar enkaz altından

³⁴⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 14 Zilkade 1332.

³⁴⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/80, 15 Zilkade 1332.

³⁴⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 14 Zilkade 1332.

³⁴⁷ İkdâm, sayı 6331, 16 Zilkade 1332.

³⁴⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 15 Zilkade 1332.

1000'den fazla kişi çıkarılmıştır. Burdur ve Isparta'da 45 kişinin ağır yaralı ve 150 kişinin de hafif derecede yaralı oldukları belirtilmiştir.³⁴⁹

Depremde en çok hasar gören yerlerden biri de Dinar olmuştur. Saat 00.45'te 5 saniye süren şiddetli sarsıntı Dinar ve buraya bağlı köylerinin harap olmasına yetmiştir. Yaşanan depremde hükümet dairesi, hapishane, 1 otel, 2 han ve 12 kadar hane tamamen yıkılmıştır. 2'si kadın, 1'i erkek toplamda 3 kişi enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Dinar'a bağlı köylerden çok sayıda hasar ve zayıat haberleri gelmesi üzerine köylere yardım ulaştırmak ve inceleme yapmak üzere jandarmalar gönderilmiştir.

Dinar'a bağlı köylerdeki hasar miktarı ise şu şekildedir: İncesu köyünde haneler tamamen yıkılmış, 4 kişi ölmüştür. Yeregiren köyünde 3 kişinin öldüğü bildirilse de hala enkaz altından çıkarılmayan insanların olduğu belirtilmiştir.³⁵⁰ Burada bulunan 120 hane tamamen yıkılmış, geriye kalan haneler ise tamire muhtaç bir hale gelmiştir. 102 hayvan da enkaz altında kalarak telef olmuştur. Başakçı köyü Aşağı Mahallesi'ndeki haneler tamamen yıkılmış, 6'sı kadın 4'ü erkek toplamda 10 kişi ölmüş, 2 kişi de yaralanmıştır. Bu köydeki hayvanların büyük bir kısmı enkaz altında kalmıştır. Ceballü köyünde 10 hane yıkılmış, 20 hane hasar görmüşse de burada can kaybı yaşanmamıştır. Gökçeli köyünün haneleri tamamen yıkılıp harap olmuş, 15 kişi vefat etmiştir. Bölge halkının eşyalarıyla hayvanlarının yanı sıra zahireleri de enkaz altında kalmış olduğundan son derece perişan ve yardıma muhtaç bir halde kalmışlardır.³⁵¹

Garb-i Karaağaç'ın Alanköprü köyü yaşanan şiddetli sarsıntının tesiriyle tamamen harap olmuştur. Burada 6 kişi enkaz altında kalarak vefat etmiş, çok sayıda hayvan da telef olmuştur. Çamy köyünde ise 17 hane hasar görmüş, burada can kaybı yaşanmamıştır. Isparta ve Burdur'dan başka Hamidiye, Apa, داریک, Sütlaç'ta hanelerin birçoğu yıkılmıştır. Buralarda can kaybı olup olmadığı hakkında bir bilgi yoktur.³⁵² Eğirdir'de 1 cami ve 2 hane hafif derecede hasar görmüş, yine fırınlardan 2'sinin hasarı az olup kullanılmaya devam edilse de diğerler fırınlar harap olmuştur.³⁵³ Bu fırınlar bölgenin ekmek ihtiyacının karşılanması açısından son derece önem kazanmıştır. Isparta'da yangın çıkması endişesiyle

³⁴⁹ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/92, 17 Zilkade 1332.

³⁵⁰ BOA, BEO., 4316/323661, 14 Zilkade 1332.

³⁵¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/37, 15 Zilkade 1332.

³⁵² İkdâm, sayı 6333, 18 Zilkade 1332.

³⁵³ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 14 Zilkade 1332.

çalıştırılmayan fırınlardan istifade edilememiş, bu sebeple ekmek ihtiyacı Eğirdir'de sağlam kalan fırınlardan sağlanmıştır.³⁵⁴

Tablo 9: Burdur'un Mahallelerinde Meydana Gelen Hasar ve Zayıat Miktarı³⁵⁵

Yerleşim Birimi Mahalle	Hane Sayısı	Yardıma Muhtaç Nüfus	Ölü Sayısı		Yaralı Sayısı		Tamamen Yıkılan Hane Sayısı	Kısmen Yıkılan Hane Sayısı
			Erkek	Kadın	Erkek	Kadın		
Hacı Ahmed	139	278	3	1	5	8	67	52
Hacı Ömer	54	182	17	28	3	4	45	9
Cami-i Kebir	119	257	12	17	2	3	51	68
Hacı İbrahim	112	288	7	16	3	2	88	20
Burç	63	243	9	16	2	1	50	13
Derslik	310	815	7	6	2	-	193	184
Üçdibek	198	417	23	10	4	6	86	112
Yenice	314	1122	19	47	5	4	281	24
Hamidiye	305	1305	70	106	3	6	217	46
Receb	84	251	7	17	2	3	46	38
Dere	86	69	3	3	-	-	16	57
Haçın	165	502	3	10	1	-	37	123
Kuyu	103	199	1	2	2	-	73	31
Divanbaba	241	640	6	5	-	-	149	92
Manastır	104	385	6	12	5	4	48	47
Karasenir	167	331	7	13	2	1	101	66
Yoğurtçu	65	56	13	15	1	2	37	35
Rum	433	1285	17	24	-	-	288	196
Ermeni	203	312	3	4	-	-	22	85
Şeyh Sinan	246	964	16	29	3	-	148	99
TOPLAM	3.511	9.901	249	381	45	44	2.043	1.397

³⁵⁴ İkdâm, sayı 6373, 28 Zilhicce 1332.

³⁵⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/63-3, 26 Zilhicce 1332.

Tablo 10: Burdur'a Bağlı Köylerde Hasar ve Zayıyat Miktarı³⁵⁶

Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Tamamen Yıkılan Hane Sayısı	Kısmen Yıkılan Hane	Hayvan Telefâtı
Bügdüz	159	84	12	130	21	98
Bayındır	54	-	1	59	-	6
Kırvaz	166	-	-	5	60	-
Soğanlı	17	-	1	-	6	-
Kışla	158	58	20	157	-	200
Bereket	29	-	-	17	12	-
Geresin	112	8	3	50	63	10
Sarıova	8	1	-	6	-	-
Çerçin	174	-	-	-	22	-
Çine	61	-	-	-	16	-
Taşkapı	62	1	2	4	28	-
Çendik	32	1	-	5	25	-
Suludere	58	-	-	-	38	-
Kuruçay	36	8	3	36	-	-
Akyaka	69	-	-	45	24	11
Yassıgüme	106	1	-	10	96	1
Yazı	137	-	-	-	102	30
Yarı	95	-	-	5	90	-
Lengüme	67	-	-	21	-	-
Haçın	92	-	-	-	42	-
Düğer	154	-	-	25	92	-
Karakent	31	-	-	31	-	-
İnar	79	-	-	-	22	-
Çenbilli	38	-	-	-	17	-
Sala	172	-	-	36	41	-
Marmara	36	-	-	5	-	-
Askeriye	221	7	2	15	21	-
Mendirne	54	-	-	-	4	-
Kurna	77	19	4	21	-	-
Yazı	52	-	-	21	-	-
Ağlasun'un Sakarca Mahallesi	170	-	-	-	96	-
Ağlasun'un Kum Mh.	86	-	-	-	68	-
Ağlasun'un Bala Mh.	151	-	-	-	51	-
TOPLAM	3013	188	48	705	1.057	350

³⁵⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/63-2, 26 Zilhicce 1332.

Tablo 11: Isparta Mahalle ve Köylerinde Meydana Gelen Hasar ve Zayıat Miktarı³⁵⁷

Mahalle/ Köy	Ölü Sayısı		Yaralı Sayısı		Tamamen Yıkılan Hane Sayısı	Kısmen Yıkılan Hane Sayısı	Hasarın Miktarı
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın			
Hacı Elfi-Şeyh	22	35	10	6	210	28	992300
Cami-i Atik	3	1	8	5	72	110	1237600
Yaylazade	45	63	25	12-14	357	66	1519900
Çelebiler	5	10	8	6	103	91	1072500
Cedid	5	5	-	-	16	15	128000
Tekye	15	12	8	4	70	29	357800
Sülübey	-	-	-	-	11	31	75900
Hisaraksa-İlisucu	-	-	-	-	15	25	37600
Hacı Ayvaz	-	-	-	-	41	64	285400
İskender	3	2	-	-	32	74	474500
Karaağaç	8	11	5	6	142	157	495250
Germiyan	2	-	-	-	32	69	327500
Evrar	1	-	-	-	11	39	85700
Debbaghane	-	-	-	-	60	86	536800
Feyzi-ah	3	2	6	3	60	140	388000
İğneci	1	-	-	-	19	30	228500
Dere	-	1	-	-	60	51	210700
Yenice	-	4	-	-	64	58	343750
Keçeci	12	18	10	8	138	188	1332250
Doğancı	9	10	8	5	75	80	896950
Hocazade	6	6	1	2	83	95	743500
Emre (Rum)	-	-	-	-	16	82	115150
Temel "	22	22	15	6	104	74	809600
Çavuş "	80	107	30	22	255	60	3690500
Kemer "	13	15	8	6	79	126	1315500
Ermeni Mh.	3	3	6	9	63	34	1026000
Ermeni Saçhacı?	-	-	-	-	14?	15	288000
Lağos köysi	10	20	8	10	502?	45	646500
Deregümü "	41	63	20	15	119	20	936000
Kayı "	3	2	-	-	30	35	227750
Çukur "	34	44	20	25	127	16	527750
Diyadin "	4	4	2	-	25	15	29100
Ali "	4	2	-	-	15	28	24500
Kuleönü "	-	-	-	-	-	21	14650
Bozanönü "	9	12	5	3	91	13	310500
Fezahi "	-	-	-	-	14	51	50700
Baradız "	-	-	-	-	4	30	7450
İğdecik "	-	-	3	4	20	39	47650
Gönen Mh.	21	24	10	5	160	219	206000
Keçiborlu	18	33	15	8	304	276	1398100
Geresun köyü	6	4	2	-	88	112	124200
Kılınç "	98	158	30	22	174	25	496000
Kuyucak "	1	1	-	-	31	2	10100

³⁵⁷ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/63/1-4, 26 Zilhicce 1332.

Çukurviran "	-	-	-	-	4	10	2700
Çakallar "	1	2	-	-	13	7	3600
İlyas "	11	10	4	3	68	65	37700
Hamallar "	4	1-4	-	-	14	11	5500
Hamidiye "	1	6	-	-	42	19	12050
Senir "	68	86	30	12	177	58	122050
Gölbaşı "	1	10	-	-	27	4	60400
Ayazmana "	1	1	-	-	88	64	77050
İber "	5	13	6	4	58	30	62000
Kozluca "	12	18	8	5	48	4	46100
Beltarla "	3	4	2	-	11	3	3550
Ovacık "	-	-	-	-	2	13	4200
Çığrı "	-	-	-	-	3	5	2200
Yaka "	-	-	-	-	4	42	9332
Yassıviran "	-	-	-	-	-	4	396
TOPLAM	614	845	313	116	4.465	3.203	

Tablo 12: Isparta Geneline Meydana Gelen Hasarın Derecesi ve Zayıat Miktarı³⁵⁸

Sıra No	Kasaba Mahalle Köy	Ölü Sayısı		Yaralı Sayısı		Açıklamalar
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
1	Isparta	250	317	147	98	Isparta'nın mahalleleri ve hanelerin %90'ı tamamen, %10'u kısmen yıkılmıştır
2	Lagos köyü	6	6	1	2	Hanelerin %95'i tamamen yıkılmış
3	Deregümü "	10	20	8	10	
4	Kayı "	41	63	20	15	Tamamen yıkılmış
5	Diyadin "	3	2	-	-	
6	Çukur "	34	44	20	25	
7	Ali "	4	4	2	-	Hanelerin %80'i tamamen yıkılmış
8	Kaleönü "	4	2	-	-	Hanelerin %25'i yıkılmış
9	Bozanönü "	35	18	25	30	Haneler tamamen yıkılmış
10	Fezahi "	9	12	5	3	Hanelerin %85'i tamamen yıkılmış
11	Baradız "	3	2	4	3	Hanelerin %65'i kısmen yıkılmış
12	Gönen "	-	-	3	4	Hanelerin %55'i kısmen yıkılmış
13	Ağlasun kasabası					Hanelerin büyük bir kısmı yıkılmış, geriye kalanlar sakatlanmıştır
14	Baş köyü					Yarısı yıkılmış
15	Yazır "					20 hane kısmen yıkılmış
16	Dere "					Hanelerin geneli yıkılmış
17	Yumrutaş "					Hanelerin %10'u yıkılmış
18	Hazar "					
19	Hamak "					
20	Sülemiş "					Hanelerin %40'ı yıkılmış
21	Beşfidan "					
22	Erovalli "					

³⁵⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/45-12, 20 Zilhicce 1332.

23	Kestel "					Hanelerin %10'u yıkılmış
24	Kuz "					
25	Keçili "					
26	Çelenkçi "					
27	Ceyş "					
28	Seydi "					
29	Tufarcık "					
30	Kuşbaba "					
31	Kemahlı "					
32	Aziziye "					
33	Böregilli "					
34	Örgütlü "					
35	Ağlasun nahiyesi					Hanelerin %20'si yıkılmış
36	İslam köyü					
37	Kundus-ı Kebir					
38	Kundus-ı Sağır					
39	Gönderle					
40	Sav					
41	Kışla					
42	Penbeli					
43	Darbobarak					
44	Giran					

Tablolarda verilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere Isparta, Burdur ve buraya bağlı yerlerde toplam 2277 kişi vefat etmiş, 566 kişi de yaralanmıştır. Bu depremde en fazla can kaybı 1459 kişiyle Isparta'da yaşanmıştır. 7213 bina tamamen, 5657 bina da kısmen olmak üzere toplamda 12.870 bina yıkılmıştır. En fazla hasar ise 7668 binanın yıkıldığı Isparta'da meydana gelmiştir.

B. Artçı Sarsıntılar

Isparta ve Burdur hattında yaşanan büyük felaketin etkisi oldukça büyük bir alanda hissedilmiştir. Deprem sadece Isparta ve Burdur'da değil bu iki şehre sınır olan birçok yerde hissedilmiştir. Yıkıcı depremin meydana geldiği gecedan önce Burdur ve çevre yerlerde öncü sarsıntılar yaşanmaya başlamıştır.

3 Ekim gecesı saat 12.00 civarında Denizli ve çevresinde önce şiddetli, sonra hafif derecede aralıklı bir sarsıntı hissedilmiştir³⁵⁹ Aynı saatte Kütahya'da hafif derecede,³⁶⁰ Bolvadin'de ise 10 saniye devam eden sarsıntılar yaşanmıştır. Çivril'de ise artçı sarsıntılar 5 Ekim tarihine kadar hafif surette devam etmiştir.³⁶¹ Antalya'da şiddetli derecede yaşanan deprem, 2 dakika devam etmiştir.³⁶² Alaşehir'de de gece yarısı bir sarsıntı hissedilmiştir.³⁶³ 12. Fırka Kumandanlığı tarafından verilen bilgiye göre Burdur'da 3 Ekim günü öğleden

³⁵⁹ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 14 Zilkade 1332.

³⁶⁰ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/37, 16 Zilkade 1332.

³⁶¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/37, 17 Zilkade 1332.

³⁶² BOA, DH.İ.UM.EK., 89/33, 9 Zilhicce 1332.

³⁶³ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/80, 15 Zilhicce 1332.

sonra saat 11.50'de başlayan depremin öncü sarsıntıları 4 Ekim gecesi saat 11.30'a kadar belli aralıklarla devam etmiş, saat 12.05 civarında ana deprem gerçekleşmiştir.³⁶⁴

Ana depremin yaşandığı 4 Ekim gecesi ise Konya'da 1 dakika devam eden oldukça şiddetli bir sarsıntı hissedilmiştir. Aynı saatte Beyşehir'de 1 dakika ve 6 saniye süren iki sarsıntı meydana gelmiştir. Antalya'da oldukça şiddetli hissedilen deprem, yaklaşık 1-2 dakika kadar sürmüştür. Burada bir ağacın devrilmesinden başka hasar olmamıştır.³⁶⁵ Dinar'da saat 00.45 civarında batı-doğu istikâmetinde gerçekleşen deprem, 5 saniye devam ederek burada ve köylerinde birçok binanın yıkılmasına ve can kayıplarına yol açmıştır. Aynı saatte Afyonkarahisar ve Sandıklı'da 10 saniye süren iki sarsıntı hissedilirken, Çivril'de oldukça şiddetli derecede bir sarsıntı meydana gelmiştir. Çivril'deki bu sarsıntılar sabaha dek sayılamayacak kadar çok hissedilmiştir. Şuhut'ta ise iki defa hissedilen sarsıntılarda yalnızca bazı duvar ve bacalar yıkılmıştır.³⁶⁶ 9 Ekim günü saat 11.00 civarında Ilgın'ın Argıthanı nahiyesinde birbiri ardına uzun süreli ve hafif, saat 16.30 civarında ise biraz şiddetli derecede sarsıntılar hissedilmiştir.³⁶⁷

Yalvaç ve Burdur'da 12 Ekim günü meydana gelen deprem, maddi hasarın yanı sıra can kayıplarının yaşanmasına da yol açmıştır. Yalvaç'a bağlı مدرسة köyünde askerlere ait olduğu belirtilen 13 hane yıkılmıştır. Keçiborlu'da 350 hane yıkılmış, geri kalan binaların büyük bir kısmı hasar görmüştür. Burdur'daki Daire-i Askeriye'nin üst katı yıkılmış, askeriye'nin bazı yerleri de kısmen ve tamamen hasar görmüştür. Yine Burdur'da göle yakın 500 dönüm bahçe ve arazi sular içinde kalmıştır.³⁶⁸ Burdur'un güneydoğusunda bulunan Sivritepe'nin iç kısımlarıyla biraz güney tarafları, bundan başka Odun İskelesi gölün içinde kalan yerler arasındadır.

Eğirdir'de dahi 13-14 Ekim tarihleri arasında biri şiddetli, ikisi hafif derecede bundan başka Dinar'da doğu-batı istikâmetinde yine hafif derecede sarsıntılar hissedilmiştir.³⁶⁹ Isparta'da da depremin yaşandığı tarihten itibaren artçı sarsıntılar geceli gündüzlü genellikle hafif derecede devam etmektedir. Arşiv belgesindeki ifadeyle Isparta'da "evvelsi günkü gece" saat 02.15'te ana depreme denk oldukça şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Bu cümleden hareketle bahsi geçen depremin 14 veya 15 Ekim tarihleri arasında

³⁶⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/52, 14 Zilkade 1332.

³⁶⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/45, 14 Zilkade 1332.

³⁶⁶ BOA, BEO., 4316/323661, 14 Zilkade 1332.

³⁶⁷ BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 25 Zilkade 1332.

³⁶⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/45, 25 Zilkade 1332.

³⁶⁹ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/45, 25 Zilkade 1332.

gerçekleşmiş olduğunu tahmin edebiliriz. Yaşanan bu şiddetli sarsıntı sonrasında daha önceki depremde hasar gören bazı haneler yıkılmıştır. Bölge halkının geneli çadırlarda barındığından can kaybı yaşanmamıştır.³⁷⁰

Burdur, Isparta ve çevresinde yaşanan artçı sarsıntılar uzun bir süre hissedilmeye devam etmiştir. Yaşanan sarsıntıların etkisiyle bazı yıkımların da yaşandığı görülmektedir. Bunlardan biri Burdur'da 8 Aralık Salı akşamı saat 18.32 ve 19.12'de oldukça şiddetli derecede meydana gelen sarsıntılardan sonra yaşanmıştır. Bu sarsıntılarda bazı binaların duvarları yıkılmıştır. Arşiv belgesinde geçen ifadeyle "evvelsi gece" ismi geçen depremden önce kuvvetle muhtemel 6 Aralık tarihinde yaşanan sarsıntıda ise bir kadın enkaz altında kalarak vefat etmiştir. Yaşanan bu olay neticesinde afetzedelerin böyle tehlikeli yerlerde ikâmet etmelerine meydan verilmemesi mutasarrıflığa bildirilmiştir.³⁷¹ Depremden sonra yaşanan artçı sarsıntılar aylarca devam etmiştir. Bu sarsıntılar sırasında Antalya-Burdur yolu üzerinde bulunan dört beş köprü de yıkılmıştır.³⁷² 27 Aralık tarihli bir telgraf haberinden anlaşıldığı üzere ise Isparta ve Burdur'da artçı sarsıntılar günde birer ikişer defa hala devam etse de bunların hasara sebep olmadığı belirtilmiştir.³⁷³

71) 24 Ocak 1916 Hafik Depremi

Deprem, şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sarsıntının tesiriyle Hafik'e bağlı yedi köy tamamen yerle bir olmuştur. Enkaz altında kalan 107 kişi vefat etmiş, 50'den fazla kişi de yaralanmıştır. Bu köylerde bulunan koyun ve sığır gibi hayvanlardan bir haylisi telef olmuştur. Yarası hafif olanlar merkez vilâyette tedavi edilirken, ağır yaralı olanlar ise Sivas Memleket Hastanesine götürülerek tedavi altına alınmışlardır. Meydana gelen hasarın tespitine çalışıldığı ve ilk beş gün içerisinde bazen hafif bazen şiddetli derecede artçı sarsıntılar hissedilmiştir.³⁷⁴

Aynı deprem Gümüşhane, Torul ve diğer köylerde saat 09.48'de şiddetli derecede yaşanmış, 5 saniye devam etmiştir.³⁷⁵ Trabzon'da ise saat 09.56'da kuzey-güney istikâmetinde hafif derecede hissedilmiştir. Ordu'da sabah saat 09.52'de şiddetli derecede yaşanan sarsıntı yine 5 saniye devam etmiştir. Şiddetli sarsıntının tesiriyle 1 mağaza ve 1 dükkân tamamen, diğer 1 mağaza ise kısmen yıkılmıştır. 13 hanenin de bacaları yıkılmış,

³⁷⁰ BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 27 Zilkade 1332.

³⁷¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 21 Muharrem 1333.

³⁷² İkdâm, sayı 6373, 28 Zilhicce 1332.

³⁷³ BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 9 Safer 1333.

³⁷⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 15/32, 23 Rebiülevvel 1334.

³⁷⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 15/30, 21 Rebiülevvel 1334.

can kaybı yaşanmamıştır. Aynı deprem saat 09.30 civarında Giresun'da³⁷⁶ ve sabah saatlerinde uzun süreli fakat hafif derecede Koçhisar'da hissedilmiştir.³⁷⁷

Tokat'ın Almus nahiyesine bağlı on köy ve Zara'da bir köydeki hanelerin büyük bir çoğunluğu yıkılmış, geriye kalanlar ise oturulamayacak derecede hasar görmüştür. Açıkta kalanların iskânları için Sivas vilâyetinden para yardımı talep edilmiştir. Yapılan talep üzerine bölgede sarsıntıların hala devam etmesinden dolayı depremzedelere mahsûs olmak üzere "masârif-i gayr-i melhûze tertibinden" 1000 lira verilmesi Maliye Nezâretine bildirilmiştir.³⁷⁸

72) 15-19 Ocak 1918 Bolvadin Depremi

Depremi meydana gelme zamanı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Depreme dair elimizde bulunan en erken tarihli kayıt 19 Ocak 1918 tarihli arşiv belgesidir. Bu tarihte Sadârete gönderilen bir yazıda Bolvadin'de meydana gelen depremin şiddetle devam etmesinden dolayı korku ve telaş içinde olan bölge halkının meydanlık yerlerde ve bahçelerde barınmaya çalıştığı belirtilmiştir. Açıkta kalanların barınması için en yakın merkezden 500 çadırın acilen gönderilmesi için Harbiye Nezâretinden gerekli yerlere bildiri gönderilmesi istenmiştir.³⁷⁹ Bu cümleden hareketle depremin artçı sarsıntılarının hala devam etmesinden ve çadır talebinde bulunulmasından dolayı bu depremin 15-19 Ocak 1918 tarihleri arasında gerçekleşmiş olduğunu tahmin edebiliriz.

Karahisar-ı Sahib Mutasarrıflığından bildirildiğine göre deprem, sadece Bolvadin'de değil Karahisar'a bağlı birçok yerlerde etkili olmuş, bölge halkı yardıma muhtaç bir halde ortada kalmıştır.³⁸⁰

73) 9 Ağustos 1918 Kengiri Depremi

Deprem, gece saat 03.28 civarında meydana gelmiştir. 40 saniye devam sarsıntıda Çankırı merkezinde bulunan 1 hane, 1 dükkân yıkılmıştır. Çankırı'ya bağlı Tuht (Yapraklı) nahiyesinde ise bazı binaların yıkıldığı belirtilmiştir. Nahiye de 12 kişi enkaz altında kalarak vefat etmiş, 12 kişi de yaralı olarak kurtulmuştur. 40 kadar hayvan da yaşanan deprem sırasında enkaz altında kalarak telef olmuştur. Yaralananların tedavilerinin yapılmakta olduğu da belirtilmiştir.

³⁷⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 15/30, 18 Rebiülevvel 1334.

³⁷⁷ BOA, DH.İ.UM.EK., 15/25, 19 Rebiülevvel 1334.

³⁷⁸ BOA, BEO., 4396/329685, 28 Rebiülevvel 1334.

³⁷⁹ BOA, BEO., 4500/337462, 6 Rebiülahir 1336.

³⁸⁰ BOA, BEO., 4500/337462, 8 Rebiülahir 1336.

Tuht halkından haneleri yıkılanların yenisini inşa etmeye güçlerinin yetmediği için açıkta kalanların münasip yerlere yerleştirilmeleri Çankırı Mutasarrıflığından talep edilmiştir. Aynı deprem Kastamonu'yla çevresinde³⁸¹ ve Ankara, Çorum ve İskilip'te hafif ve şiddetli derecelerde yaşanmıştır. Buralarda herhangi bir hasara yol açmamıştır.³⁸²

74) 3? Kasım 1918 Kengiri Depremi

Bu depremin tarihi hakkında kesin bir mâlûmat olmamakla beraber Çankırı'da yirmi dört günden beri aralıklarla şiddetli ve hafif artçı sarsıntıların devam ettiği belirtilmiştir. Bu sarsıntılarda can kaybı yaşanmazken, bazı minarelerin şerefeden yukarı kısımları ve bir kısım duvarlarla birkaç çatı yıkılıp hasara uğramıştır.³⁸³

75) 27 Mayıs 1919 Tarsus Depremi

Deprem, gündüz saat 08.58 civarında meydana gelmiştir. 10-12 saniye kadar devam eden sarsıntı Tarsus'ta 50.000 liralık maddi hasara yol açmıştır. Aynı saatte Adana ve Mersin'de de hissedilmiştir.³⁸⁴

76) 1-10? Eylül 1919 Amasya Depremi

İkdâm gazetesinin 12 Eylül 1919 tarihli nüshasında depremin tarihiyle ilgili bir ifadeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla depremin bir müddet önce gerçekleştiğini tahmin edebiliriz. İkdâm gazetesinin Ermenice yayın yapan Jamanak gazetesinden aktardığı habere göre Amasya'da oldukça şiddetli bir depremin meydana geldiği ve şimdiye kadar burada bu büyüklükte bir depremin yaşanmadığı, artçı şokların sayısının ise dokuza ulaştığı belirtilmiştir. Nüfus ve binalarda büyük bir zayıat ve hasarın meydana geldiği, şehirde bulunan Sultan Bayezid Camii'nde ki hasarın da oldukça fazla olduğu ifade edilmiştir.³⁸⁵

Bu haberden yaklaşık altı gün sonra İkdâm gazetesinde yer alan bir başka haberde Ermeni gazetesinin verdiği abartılı bilgilerin gerçeği yansıtmadığı ifade edilerek Amasya'da ki hasar yalanlanmıştır. Sivas gazetesinden nakledilen haberde Amasya'da meydana gelen depremin şiddetinin Ermeni gazetelerinde söylendiği gibi çok büyük olmadığı, beş saat içinde altı defa hafif derecede artçı sarsıntının yaşandığı belirtilmiştir. Şehirde can kaybı

³⁸¹ BOA, DH.EUM.6Şb., 53/21, 8 Zilkade 1336.

³⁸² BOA, DH.EUM.6Şb., 53/14, 4 Zilkade 1336.

³⁸³ BOA, DH.ŞFR., 594/35, 28 Muharrem 1337.

³⁸⁴ İkdâm, sayı 8022, 10 Ramazan 1337.

³⁸⁵ İkdâm, sayı 8112, 16 Zilhicce 1337.

yaşanmazken, Sultan Bayezid Camii'nde bir kemer ve tavan çatlamıştır. Aynı deprem Tokat ve Zile'de de hissedilmiştir.³⁸⁶

77) 18 Kasım 1919 Soma Depremi

Sabâh gazetesi, Soma depreminin yaşandığı gecenin öncesinde, birkaç günden beri Anadolu'nun güney kısımlarında bazı öncü sarsıntıların hissedilmeye başlandığını belirtmiştir.³⁸⁷ Bu ifadeyi destekleyen bir başka bilgiye ise İzmir'e Doğru gazetesinden ulaşmaktayız. 16 Kasım 1919 tarihli habere göre "geçen gün" meydana geldiği ifade edilen depremde Balıkesir'in Korucu nahiyesine bağlı Tuğla köyü tamamen harap olmuştur. Enkaz altında kalan insanlar askerler tarafından kurtarılmıştır. Vefat edenlerin sayısı bilinmiyor, hayvanlardan sağ kalanlar ise dağlarda başıboş dolanmaktadır. Sivritepe isimli dağda ise yarıklar meydana gelmiştir.³⁸⁸ Ana depremden bir gece önce İstanbul'da da hafif derecede bir sarsıntı hissedilmiştir.³⁸⁹

Deprem, Salı gecesı saat 12.00'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiş ve Soma ile Balıkesir'e bağlı birçok yerde hasara yol açmıştır. Ana depremin yaşanmasının ardından devam eden bir saat zarfında yirmi beşten fazla artçı sarsıntı hissedilmiştir.³⁹⁰ Soma'da olduğu gibi İzmir civarında özellikle Bergama ve çevresinde oldukça şiddetli derecede yaşanan sarsıntı, büyük bir hasar ve zayiata yol açmıştır. Soma'da yaşanan şiddetli sarsıntının ne kadar süre devam ettiği hakkında bir mâlûmat olmasa da İzmir'de yaşanan deprem, 30 saniye devam etmiştir. Bu depremin merkez üssünün Manisa ve Soma olduğu da tespit edilmiştir.³⁹¹ Aynı gece Balıkesir, Manisa, Menemen, Muğla, Çanakkale, Tekirdağ, Gelibolu ve Edirne'den hissedilen sarsıntılar, bazı yerlerde ufak tefek hasarlara sebep olmuştur.³⁹²

Soma'ya bağlı köylerde meydana gelen hasar ise şu şekildedir: 260 haneli Hatun, 100 haneli Akçadolu, 100 haneli Sevişler, 300 haneli Uruşlar, 40 haneli Menteşe, 70 haneli Dualar, 80 haneli Nalband ve Gül/Göl köyleri tamamen harap olmuş, Soma çevresindeki bazı yerlerde ise binalar kısmen yıkılmıştır. İlk alınan mâlûmata göre ölenlerin sayısı 20'ye

³⁸⁶ İkdâm, sayı 8117, 21 Zilhicce 1337.

³⁸⁷ Sabâh, sayı 10784, 1 Rebiülevvel 1338.

³⁸⁸ Gökdemir, **age**, s.36-37.

³⁸⁹ İkdâm, sayı 8180, 26 Safer 1338.

³⁹⁰ Oktay Gökdemir, **İzmir'e Doğru**, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir 2010, s.36-37.

³⁹¹ İkdâm, sayı 8187, 4 Rebiülevvel 1338.

³⁹² İkdâm, sayı 8184, 1 Rebiülevvel 1338; İkdâm, sayı 8185, 2 Rebiülevvel 1338; Sabâh, sayı 10784, 1 Rebiülevvel 1338; BOA, DH.İ.UM., 19/3, 28 Safer 1338.

ulaşmış, birçok kişide yaralanmıştır. Bölge halkı yaşadıkları korku ve heyecandan dolayı tamamen dağlara ve açık alanlara çıkarak buralarda barınmaya başlamıştır.³⁹³

Yapılan incelemeler sonucunda Soma'ya bağlı 15 köyün harap olduğu, 20 kişinin vefat ettiği ve 30 kişinin de yaralı olarak kurtulduğu tespit edilmiştir. Yaralı olanlar tedavi altına alınmışlardır. Depremi oldukça şiddetli olmasına rağmen aralıklı olması köylülerin hanelerinden dışarı çıkabilmelerine imkân sağlamış, bu sebeple can kaybının fazla olmadığı belirtilmiştir.³⁹⁴ Soma ve buraya bağlı köylerde açıkta kalanların sayısının 3000 civarında olduğu tahmin ediliyor.³⁹⁵

Sabâh gazetesinin, İzmir gazetelerinden aktardığı, 27 Kasım 1919 tarihli haberine göre İzmir'de ana deprem yaşanmadan önce akşamüzeri saat 17.20'de güneydoğu istikâmetinde hafif bir öncü sarsıntı hissedilmiştir. Bu depremin ardından gece yarısına 5 dakika kala yine güneydoğu istikâmetinde oldukça şiddetli bir sarsıntı daha meydana gelmiştir. Depreme uykuda yakalanan İzmir halkından şiddetli sarsıntının tesiriyle uyanmayan hiç kimse kalmamış, bu sarsıntı büyük bir panik ve telaşa sebep olmuştur. Üçüncü sarsıntı ise saat 01.40 civarında hafif derecede hissedilmiştir.³⁹⁶ Bu deprem, İzmir merkezinde hasara sebep olmamakla beraber Bergama ve buraya bağlı Göçbeyli nahiyesinde hayli hasar ve can kayıplarının yaşanmasına yol açmıştır. Göçbeyli'de 40 kişi ölmüş, birçok hane de yıkılmıştır.³⁹⁷ Bergama'ya bağlı 30-35 civarında köy de harabeye dönmüştür.³⁹⁸

30 Kasım 1919 tarihli İzmir'e Doğru gazetesinin haberinde bu tarihe kadar köylerde tespit edilen ölü sayısı 200'e yaklaşmıştır. Akçasulu, Naldöken, Vakıflı, Menteşe, Türkali, Söğüşler, Karacahisar, Göçbeyli, Alibeyli ve birçok köy mahvolmuştur. Diğer köylerde can kaybı ve hasar varsa da öğrenilememiştir. Hayvanların büyük bir çoğunluğu enkaz altında kalmış ve çok azı kurtarılabilmektedir.³⁹⁹

³⁹³ İkdâm, sayı 8184, 1 Rebiülevvel 1338.

³⁹⁴ İkdâm, sayı 8185, 2 Rebiülevvel 1338.

³⁹⁵ Sabâh, sayı 10787, 4 Rebiülevvel 1338.

³⁹⁶ Sabâh, sayı 10787, 4 Rebiülevvel 1338.

³⁹⁷ İkdâm, sayı 8194, 11 Rebiülevvel 1338.

³⁹⁸ İkdâm, sayı 8186, 3 Rebiülevvel 1338.

³⁹⁹ Gökdemir, *age*, s.36-37.

Tablo 13: Soma ve Bergama'ya Bağlı Köylerde Hasar ve Zayıat Miktarı

Yerleşim Birimi	Tamamen Yıkılan Hane Sayısı	Ölenlerin Sayısı
Hatun	260	
Akçadolu	100	
Sevişler	100	
Uruşlar	300	
Menteşe	40	
Dualar	70	
Nalbant	80	
Göçbeyli	Tamamına Yakını	40
Alibeyli		200
Türkali		
Karacahisar		
Vakıflı		
Gül/Göl		
TOPLAM	950	240

Tablodan da anlaşılacağı üzere toplamda 950 bina yıkılmış, 240 kişi hayatını kaybetmiştir. En fazla hasarı 300 haneli Uruşlar köyü alırken, can kaybının en çok yaşandığı yer 40 kişiyle Göçbeyli olmuştur.

Depremi hasara yol açtığı yerlerden birisi de Balıkesir'dir. Balıkesir, İvrindi, Susurluk, Bigadiç ve Edremit'te şiddetli derecede hissedilen sarsıntılar, Edremit'te Yeni Camii'nin minaresi ile eski ve boş olduğu belirtilen 2 hanenin yıkılmasına, diğer 2 hanenin de yıkılmaya yüz tutacak derecede hasar görmesine yol açmıştır. İvrindi çevresinde de bazı haneler harap olmuştur.⁴⁰⁰

78) 19 Kasım 1919 Çanakkale Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 01.32 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Bayramiç, Ayvalık ve Mamure nahiyesinde oldukça şiddetli yaşanan deprem, Ezine'de hafif derecede hissedilmiştir. Bu yerlerden sadece Bayramiç'te hükümet konağının duvarları çatlamış ve sıvaları dökülmüştür. Bundan başka can kaybı ve hasar meydana gelmemiştir.⁴⁰¹ Bahsi geçen bu depremden yarım saat önce Gelibolu'da şiddetli derecede 7 saniye, Tekirdağ'da ise 2 saniye süreli hafif sarsıntılar hissedilmiştir.⁴⁰²

79) 28 Eylül 1920 İzmir Depremi

Deprem, Salı günü öğleden sonra saat 15.06 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeydoğu-güneybatı istikâmetinde olan deprem, 4 saniye kadar devam etmiştir. Depremi şiddeti şehirde birtakım hasarın yaşanmasına yol açmıştır. Bunlardan

⁴⁰⁰ İkdâm, sayı 8183, 29 Safer 1338.

⁴⁰¹ BOA, DH.İ.UM., 19/3, 28 Safer 1338.

⁴⁰² İkdâm, sayı 8185, 2 Rebiülevvel 1338.

Çayırılıbahçe Caddesi'nde bir hanenin duvarı yıkılmış, Ermeni Mahallesi'nde ise 2 hane hasara uğramıştır. Bu hanelerden birinin tavanı Ermeni milletinden olan bir kızın üzerine düşerek yaralanmasına sebep olmuştur. Başka yerlerde de ufak tefek hasarın olduğu depremde can kaybı yaşanmamıştır. İzmir çevresinden depremin hissedilip hissedilmediğine dair bir bilgi alınamamıştır.⁴⁰³

80) 25-27 Eylül 1921 Ilgın Depremi

İkdâm gazetesinin 28 Ekim 1921 tarihli nüshasında depremin tarihi hakkında bir ifadeye yer verilmemiştir. Aynı nüshada Argıthanı köyünde ölen kişilerin enkaz altından 27 Eylül tarihinde çıkarıldığı ifadesi yer almaktadır. Bu cümleden hareketle olası bir depremde enkaz altında kalanları kurtarmaya yönelik çalışmaların ilk üç gün içinde gerçekleştirilmiş olacağını varsayarsak depremin 25-27 Eylül tarihleri arasında yaşanmış olduğu tahmininde bulunabiliriz.

Deprem, Akşehir ve Ilgın'da oldukça şiddetli derecede meydana gelmiş, birçok köy harap olmuştur. Ilgın'ın Argıthanı köyü tamamen yerle yeksan olmuştur. Burada Eylül'ün 27. günü akşamına kadar 3'ü erkek, 9'u kadın toplamda 12 kişinin naaşı enkaz altından çıkarılarak defnedilmiştir. 16 kişi de enkaz altından sağ olarak kurtarılmıştır.⁴⁰⁴ Bunlardan 2'si erkek, 4'ü kadın 6 kişi yaralanmıştır.

Ilgın'ın Ak Mahallesi'nde 106, Azarı Mahallesi'nde 90, Torun Mahallesi'nde 74, İskân Mahallesi'nde 57, Avgıt Mahallesi'nde 48, Türkmen Mahallesi'nde 128 olmak üzere toplamda 503 hane, 3 medrese, 3 cami, 4 mescid ile belediye dairesi, jandarma karakolu ve erkek mektebi yıkılmıştır. Geriye kalan 50 hanenin de bazılarının duvarları çatlamış, bazıları ise temelinden oynamıştır. Bu hanelerin tamir edilmedikçe içlerinde ikâmet edilmesinin uygun olmadığı belirtilmiştir.

Akşehir'e bağlı Azarı köyünde istasyon binâsının tavanı yarılarak kiremitleri düşmüş, 1 su değirmeni kısmen, 12 hane de tamamen yıkılmıştır. Mecidiye köyünde 60 hane ve 1 cami tamamen yıkılmıştır. Biri kız diğeri erkek 2 çocuk hafif derecede yaralanmıştır. Konarı köyünde ise hanelerin tamamı tehlikeli derecede çatlamıştır. Yıkılan bir duvarın altında kalan 3 kişiden 1'i ağır yaralı olarak kurtarılmıştır. Erdoğan köyünde 14 hane ve 1 ahır, Menlik köyünde ise 8 hane yıkılmış, geriye kalan hanelerin çoğunun duvarları çatlamıştır.

⁴⁰³ İkdâm, sayı 8469, 20 Muharrem 1339.

⁴⁰⁴ İkdâm, sayı 8842, 25 Safer 1340.

Mamuratülhamid ve Mecidiye köylerinde bulunan binaların ise tamamı yıkılmış, bölge halkı açıkta kalmıştır.⁴⁰⁵

Tablo 14: Ilgın ve Akşehir'de Meydana Gelen Hasar ve Zayıtın Miktarı

Yerleşim Birimi Mahalle/Köy	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Tamamen Yıkılan Bina Sayısı	Kısmen Yıkılan Bina Sayısı
Ak Mahallesi	-	-	106	-
Azarı Mahallesi	-	-	90	-
Torun Mahallesi	-	-	74	-
İskân Mahallesi	-	-	57	-
Avgıt Mahallesi	-	-	48	-
Türkmen Mahallesi	-	-	128	-
Argıthanı	12	6 kişi	Tamamen	-
Azarı köyü	-	-	12	1 su değirmeni, istasyon binâsı
Mecidiye Köyü	-	2 çocuk	60 hane ve 1 cami	-
Konar	-	1'i ağır 3 kişi	-	tamamen
Erdoğdu	-	-	14 hane ve 1 ahır	-
Menlik	-	-	8 hane	geri kalan hanelerin çoğu
Mecidiye	-	-	Tamamen	-
Mamuratülhamid	-	-	Tamamen	-
Ilgın (Ilgın'a bağlı mahallelerden)	-	-	3 medrese, 3 cami, 4 mescid, belediye dairesi, jandarma karakolu, erkek mektebi	50 hane
GENEL TOPLAM	12	11	612	52

Tablodan da anlaşıldığı üzere Ilgın ve Akşehir dolaylarında etkili olan depremde 12 kişi ölmüş, 11 kişi de yaralanmıştır. Toplamda 664 binanın hasar gördüğü depremde en fazla hasarı tamamen yıkılan Argıthanı, Mecidiye ve Mamuratülhamid köyleri almıştır.

Bu depremden yaklaşık altı ay sonra 22 Mart 1922 Çarşamba günü Argıthanı'nda saat 15.13 civarında bir sarsıntı yaşanmıştır. Aynı günün gecesi ve Perşembe sabahı Ilgın ve havalisinde hafif derecede hissedilen sarsıntılar, Argıthanı'nda şiddetli derecede meydana gelmiştir. Daha önceki depremde Argıthanı'ndaki hanelerin büyük bir kısmı hasara uğramıştı. Yaşanan bu ikinci şiddetli sarsıntının da tesiriyle 8-10 evin samanlık ve mutfak duvarları yıkılmıştır. Geri kalan binaların da sağlam olmadığı, yaşanacak olası şiddetli bir depremde bunlarında yıkılma tehlikesinin olduğu belirtilmiştir.⁴⁰⁶

⁴⁰⁵ İkdâm, sayı 8845, 28 Safer 1340.

⁴⁰⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 14741, 20 Şaban 1340.

İlgın depreminin artçı şokları oldukça uzun bir müddet devam etmiştir. İlgın'ın bazı yerlerinde özellikle Argıthanı çevresinde Haziran ayının sonlarına kadar sarsıntıların aralıklarla devam ettiği belirtilmiştir. Argıthanı'nda günde en az dört defa artçı sarsıntı hissedilmekle beraber bölge halkı bu duruma son derece alışmıştır.⁴⁰⁷

81) 1 Mayıs 1922 İzmir Depremi

Deprem, saat 05.22'de hafif derecede meydana gelmiştir.⁴⁰⁸ Bu sarsıntının tesiriyle Arastabaşı'nda Karaosmanoğlu Hanı'nın karşısındaki poğaça fırınının cephesi tamamen yıkılmıştır. Bundan başka hasarın olmadığı depremde, can kaybı da yaşanmamıştır.⁴⁰⁹

82) 5 Mayıs 1922 Konya Depremi

Deprem, Cuma günü saat 13.01 sularında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sarsıntının tesiriyle Sille'de 3 kadın bir duvarın yıkılması sonucu enkaz altında kalmıştır. Yaralı olarak kurtarılan kadınlar hastaneye sevk edilmişlerdir. Cumartesi sabahı ise beşer dakika arayla iki defa daha şiddetli sarsıntı hissedilmiştir.⁴¹⁰

⁴⁰⁷ İkdâm, sayı 9072, 22 Şevval 1340.

⁴⁰⁸ Sabâh, sayı 11662, 10 Ramazan 1340; Tercümân-ı Hakikat, sayı 14764, 13 Ramazan 1340.

⁴⁰⁹ Sabâh, sayı 11666, 14 Ramazan 1340.

⁴¹⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 14764, 14 Ramazan 1340.

II. BÖLÜM

HASAR VERMEYEN DEPREMLER

Osmanlı Türkiye'si'nde 1900-1923 tarihleri arasında onlarca hasar veren deprem yaşandığı gibi yüzlerce de hafif şiddetli ve hasara yol açmayan deprem yaşanmıştır. Hasara yol açmayan depremler hasara yol açanlardan yedi kat daha fazla idi ve daha geniş bir coğrafyada hissedilmiştir. Bu bölümde hasara yol açmayan depremler kronolojik olarak sıralanmış bazı teknik özellikleri ele alınmıştır.

1900 Yılı Depremleri

1) 2- 9 Ocak 1900 Aydın ve Denizli Depremleri

Deprem, 2-3 Ocak Salı ve Çarşamba geceleri Aydın vilâyeti ve buraya bağlı bazı yerlerde hissedilmiştir.⁴¹¹ İzmir'den yazılan bir telgrafta ise vilâyet ve çevresinde sürekli yeni sarsıntılar meydana geldiği haber verilmiştir. Yaşanan sarsıntıların etkisiyle bölge halkı korku ve telaşa kapılmıştır. Bahsi geçen bu sarsıntılar 5 Ocak Cuma gününden başlayarak Salı gününe kadar aralıklarla devam etmiştir. Bu sarsıntılardan ilki Umurlu'da akşam saat 19.36 ve sabaha karşı saat 05.36 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece Germencik'te saat 05.56'da şiddetli ve aralıksız iki defa yaşanmıştır. Sarsıntı sırasında yerin derinliklerinden torpil patlamasına benzer sesler de işitilmiştir. Denizli'de ertesi gece saat 18.07'de hafif derecede bir defa yaşanmıştır. 7 Ocak akşamı Kemer'de saat 20.15'te ve 20.55'te, Aziziye'de saat 20.35'te, Umurlu'da saat 20.55'de ve Balatçık'ta saat 21.14 civarında şiddetli derecede hissedilmiştir. İsmi geçen bu sarsıntılar Söke'den de hissedilmiştir. Aziziye'de yaşanan deprem sonrasında ise yerin derinliklerinden gelen

⁴¹¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6719, 4 Ramazan 1317.

gürültülerle beraber dört defa daha artçı sarsıntı meydana gelmiştir. Son olarak 9 Ocak gecesi Germencik'te şiddetli derecede meydana gelen sarsıntı⁴¹² Söke'de saat 20.44'te hafif derecede hissedilmiştir.⁴¹³ Bahsi geçen bu depremlerin 20 Eylül 1899 Aydın-Denizli hattında yaşanan büyük depreminin artçı sarsıntıları olduğu varsayımı yapılabilir.

2) 4 Ocak 1900 Adana Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 21.41'de sürekli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğudan batıya doğrudur. Yalnızca birkaç saniye devam etmiştir. Aynı deprem Tarsus'ta da yaşanmıştır.⁴¹⁴

3) 10 Şubat 1900 Akşehir Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 00.34 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁴¹⁵

4) 11 Şubat 1900 Karapınar Depremi

Deprem, gündüz saat 09.48 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Aydın ve Erbeyli taraflarında hafif derecede hissedilmiştir.⁴¹⁶

5) 17 Şubat 1900 Tortum Depremi

Deprem, gece saatlerinde yaşanmıştır. Derecesi hafif olan sarsıntı aynı gece Kemah'tan hissedilmiştir. 19 Şubat gecesi Kemah ve Tortum'da yaşandığı bildirilen deprem ise bahsi geçen tarihte bir sonraki bölümde ele alınacağı üzere Doğu Bayezid'te hasara sebep olan şiddetli depremin bir uzantısıdır.⁴¹⁷

6) 1 Mart 1900 Isparta Depremi

Deprem, Perşembe günü saat 12.58'de meydana gelmiştir. Uzun süre devam etmiş olsa da hafif derecede hissedilmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir.⁴¹⁸

7) 10 Mart 1900 Bafra Depremi

Deprem, Cumartesi günü sabahleyin saat 10.14 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁴¹⁹

⁴¹² Tercümân-ı Hakikat, sayı 6726, 14 Ramazan 1317

⁴¹³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6723, 11 Ramazan 1317

⁴¹⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6722, 7 Ramazan 1317.

⁴¹⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6757, 17 Şevval 1317.

⁴¹⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6752, 12 Şevval 1317.

⁴¹⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6773, 4 Zilkade 1317.

⁴¹⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6778, 9 Zilkade 1317.

⁴¹⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6790, 21 Zilkade 1317.

8) 30 Mart 1900 Urla Depremi

Deprem, gece saat 00.12'de dikey olarak gerçekleşmiştir. Ertesi gün saat 11.28'de yer altından duyulan gürültülerin ardından şiddetli derecede bir sarsıntı daha hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁴²⁰

9) 31 Mart 1900 Aydın Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 03.37'de yer altından duyulan gürültü seslerinin ardından meydana gelmiştir. Sabahın erken vakitlerinde saat 05.06'da bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁴²¹ Ertesi gece Karacasu'da şiddetli derecede bir sarsıntı yaşanmıştır.

10) 4 Nisan 1900 Denizli Depremi

Deprem, gece saatlerinde uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece Çal'da şiddetli, Bozdoğan'da hafif derecede hissedilmiştir. Denizli'de birkaç kez daha artçı şoklar yaşanmıştır.⁴²²

11) 18 Nisan 1900 Dazkırı Depremi

Deprem, Çarşamba gece saatlerinde meydana gelmiştir.⁴²³

12) 25 Nisan 1900 Akşehir Depremi

Deprem, Çarşamba akşamı saat 19.47 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşmiştir. Aynı gece saat 02.42'de bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁴²⁴

13) 26 Nisan 1900 Yozgat Depremi

Deprem, Perşembe günü akşamı saat 20.18'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. 28 Nisan gecesi saat 03.24'te hafif bir defa artçı şok yaşanmıştır.⁴²⁵

14) 5 Mayıs 1900 Sarayköy Depremi

Deprem, sabahleyin saat 08.06 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁴²⁶

⁴²⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6798, 29 Zilkade 1317.

⁴²¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6805, 6 Zilhicce 1317.

⁴²² Tercümân-ı Hakikat, sayı 6820, 23 Zilhicce 1317.

⁴²³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6820, 23 Zilhicce 1317.

⁴²⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6825, 28 Zilhicce 1317.

⁴²⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6833, 7 Muharrem 1318.

⁴²⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6833, 7 Muharrem 1318.

15) 15 Mayıs 1900 Kozköy Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 22.28'de hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁴²⁷

16) 27 Mayıs 1900 Nevşehir Depremi

Deprem, Pazar akşamı saat 20.53'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güneydoğudan kuzey istikâmetindedir.⁴²⁸

17) 29 Mayıs 1900 Manisa, Ödemiş ve Bayındır Depremleri

Deprem, Manisa'da gece saat 01.34'te meydana gelmiştir. Aynı gece saat 04.34'te bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı gece saat 01.35'te Ödemiş'te birbiri ardına iki defa, Bayındır'da aynı saatlerde üç defa hissedilmiştir. Ertesi Çarşamba gecesi Bayındır'da şiddetli derecede iki defa ve gece yarısından sonra Çıplak mevkiinde de iki defa hissedilmiştir.⁴²⁹

18) 3 Haziran 1900 Şarlı Depremi

Deprem, Pazar gecesi saat 01.00 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem 10 saniye devam etmiştir.⁴³⁰ Aynı saatte Görele'de 5 saniye süreli şiddetli bir sarsıntı hissedilmiştir.⁴³¹

19) 5 Haziran 1900 Tire Depremi

Deprem, Salı günü saat 13.56'da uzun süreli yaşanmıştır.⁴³²

20) 6 Haziran 1900 Adranos (Orhaneli) Depremi

Deprem, akşam saat 19.37 civarında meydana gelmiştir. 5 dakika sonra ve ertesi gün saat 14.07 civarında iki defa artçı şoku hissedilmiştir.⁴³³

21) 9 Haziran 1900 Elbistan Depremi

Deprem, Cumartesi günü sabahleyin saat 10.50'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde olan deprem 2 saniye sürmüştür. Deprem esnasında gök gürültüsüne benzer sesler de işitilmiştir.⁴³⁴

⁴²⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6845, 19 Muharrem 1318.

⁴²⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6857, 1 Safer 1318.

⁴²⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6857, 1 Safer 1318.

⁴³⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6879, 23 Safer 1318.

⁴³¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6871, 15 Safer 1318

⁴³² Tercümân-ı Hakikat, sayı 6871, 15 Safer 1318.

⁴³³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6880, 24 Safer 1318.

22) 10 Haziran 1900 İzmir Depremi

Deprem, gündüz saat 14.42 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem Çıplak mevkiinde de hissedilmiştir.⁴³⁵

23) 15 Haziran 1900 Tekfurdağı Depremi

Deprem, Cuma günü saat 19.29 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁴³⁶

24) 17 Haziran 1900 Elbistan Depremi

Deprem, Pazar günü sabahleyin saat 07.04 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem 1,5 saniye sürmüştür.⁴³⁷

25) 18 Haziran 1900 Bursa Depremi

Deprem, Pazartesi günü öğleden sonra saat 18.39'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Hemen ardından bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan iki deprem toplamda 5 saniye devam etmiştir. Aynı günün akşamı saat 22.47'de Mudanya'da doğu-batı istikâmetinde hafif derecede, Pendik'te saat 11.14'te kuzey-güney istikâmetinde biri hafif diğeri şiddetli 3 saniye devam iki sarsıntı yaşanmıştır.⁴³⁸ 19 Haziran Salı gecesi saat 22.45 civarında ise Pazarköy ve Yenişehir'de biri hafif diğeri şiddetli iki sarsıntı hissedilmiştir.⁴³⁹ Bahsi geçen bu depremler İstanbul'da saat 23.04'te hafif derecede hissedilmiştir.⁴⁴⁰

26) ? Haziran-? Temmuz 1900 Çapakçur Depremi

Deprem, Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 6 Temmuz 1900 tarihli haberine göre "geçende" Çapakçur kazasında hafif derecede bir depremin meydana gelmiş olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeden depremin Haziran ayının son haftasıyla Temmuz ayının başlarında yaşandığını tahmin edebiliriz.⁴⁴¹

27) 6 Temmuz 1900 Erçek Depremi

Deprem, akşam saat 19.40 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁴⁴²

⁴³⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6879, 23 Safer 1318.

⁴³⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6869, 13 Safer 1318.

⁴³⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6874, 18 Safer 1318.

⁴³⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6877, 21 Safer 1318.

⁴³⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6879, 23 Safer 1318.

⁴³⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6880, 24 Safer 1318.

⁴⁴⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6878, 22 Safer 1318.

⁴⁴¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6893, 8 Rebiülevvel 1318.

⁴⁴² Tercümân-ı Hakikat, sayı 6917, 2 Rebiülahir 1318.

28) 12 Temmuz 1900 Ağva Depremi

Deprem, gece saat 22.10 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁴⁴³ Aynı gece saat 22.40 civarında İstanbul'da iki defa ve sabahında saat 07.10 civarında bir defa olmak üzere üç sarsıntı hissedilmiştir.⁴⁴⁴

29) 16 Temmuz 1900 Papalık Depremi

Deprem, Pazartesi günü sabahleyin saat 07.30'da meydana gelmiştir. Yönü kuzeydoğu-güneybatı istikâmetinde gerçekleşmiştir. Herhangi bir hasara yol açmayan depremin üç defa hafif ve şiddetli derecelerde artçı sarsıntıları hissedilmiştir.⁴⁴⁵

30) 18 Temmuz 1900 Erzurum Depremi

Deprem, Perşembe günü saat 11.55'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Saat 18.15'te iki defa daha şiddetli sarsıntısı hissedilmiştir.⁴⁴⁶

31) 18 Temmuz 1900 Urla Depremi

Deprem, saat 04.41 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. İki defa hafif derecede artçı şoku yaşanmıştır.⁴⁴⁷ Aynı deprem İzmir'de hafif derecede hissedilmiştir.⁴⁴⁸

32) 27 Temmuz 1900 Malatya Depremi

Deprem, Cuma günü saat 13.48 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir. Aynı saatte Akçadağ'da da şiddetli derecede hissedilmiştir.⁴⁴⁹

33) 1 Ağustos 1900 Göynük Depremi

Deprem, sabah saat 06. 19 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu sarsıntıdan 3 saat sonra 09.19 civarında yine şiddetli bir deprem yaşanmıştır. 31 Temmuz gecesi ise saat 23.23 ve 02.19 civarında iki defa hafif derecede öncü sarsıntıları hissedilmiştir.⁴⁵⁰

⁴⁴³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6903, 18 Rebiülevvel 1318.

⁴⁴⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6901, 16 Rebiülevvel 1318.

⁴⁴⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6906, 21 Rebiülevvel 1318.

⁴⁴⁶ İkdâm, sayı 2177, 25 Rebiülevvel 1318.

⁴⁴⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6920, 5 Rebiülahir 1318.

⁴⁴⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6913, 28 Rebiülevvel 1318.

⁴⁴⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6931, 16 Rebiülahir 1318.

⁴⁵⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6926, 11 Rebiülahir 1318.

34) 4 Ağustos 1900 Karesi Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 15.25 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeybatı-güneydoğu istikâmetinde olan deprem, 5 saniye devam etmiştir.⁴⁵¹

35) 13 Ağustos 1900 Trabzon Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 03.54'te hafif şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeydoğudan güneybatıya doğru olan deprem, 3 saniye kadar devam etmiştir. Aynı deprem 5 dakika sonra Tirebolu ve Giresun'da da hafif şiddetli hissedilmiş, sadece 1 saniye sürmüştür.⁴⁵² Aynı gece Akçaabat, Vakfıkebir, Şarlı ve Yomra'da sarsıntılar yaşanmıştır.⁴⁵³

36) 13 Ağustos 1900 Sivas Depremi

Deprem, Pazartesi günü sabahleyin saat 05.13'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde olan deprem 28 saniye devam etmiştir. Aynı gün Hafik'te saat 13.37 civarında şiddetli derecede fakat kısa süreli bir sarsıntı hissedilmiştir.⁴⁵⁴

37) 17 Ağustos 1900 Değirmencik Depremi

Deprem, akşam saat 20.13 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Birbiri ardına yaşanan depremden hemen sonra iki defa daha şiddetli derecede sarsıntılar hissedilmiştir. Bölgede artçı şoklar belli bir süre ara sıra devam etmiştir. Ana depreminin şiddetli tesiri sebebiyle bölge halkı korku ve telaşa kapılarak geceyi sokaklar da geçirmişlerdir.⁴⁵⁵

38) 18 Ağustos 1900 Erciş Depremi

Deprem, Cumartesi günü sabahın erken vakitlerinde saat 06.05'te hafif şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. İki defa hafif derecede artçı şoku yaşanmıştır.⁴⁵⁶ Aynı deprem Erçek'te aynı derecede hissedilmiştir.⁴⁵⁷

39) 18 Ağustos 1900 Eskişehir Depremi

Deprem, Cumartesi günü şiddetli derecede meydana gelmiştir. Eskişehir'de şiddetli derecede yaşanan deprem, Kütahya'da da hafif şiddetli derecede hissedilmiştir.⁴⁵⁸

⁴⁵¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6925, 10 Rebiülahir 1318.

⁴⁵² İkdâm, sayı 2201, 19 Rebiülahir 1318.

⁴⁵³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6949, 4 Cemaziyelevvel 1318.

⁴⁵⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6927, 23 Rebiülahir 1318.

⁴⁵⁵ İkdâm, sayı 2211, 29 Rebiülahir 1318.

⁴⁵⁶ İkdâm, sayı 2206, 24 Rebiülahir 1318.

⁴⁵⁷ İkdâm, sayı 2222, 10 Cemaziyelevvel 1318.

⁴⁵⁸ İkdâm, sayı 2206, 24 Rebiülahir 1318.

40) 21 Ağustos 1900 Kabev (Arsuz) Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 04.00 civarında oldukça şiddetli derecede yaşanmıştır. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁴⁵⁹

41) 25 Ağustos 1900 Çorum Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 12.42'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde olan deprem sadece 1 saniye devam etmiştir.⁴⁶⁰

42) 5 Eylül 1900 Tire Depremi

Deprem, Çarşamba günü saat 11.10 civarında meydana gelmiştir. Bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁴⁶¹

43) 5-7 Eylül 1900 Denizli Depremi

İkdâm gazetesinin 9 Eylül 1900 tarihli nüshasında depremin "geçen gün" meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu cümleden hareketle depremin 5-7 Eylül tarihleri arasında yaşandığını tahmin edebiliriz. Deprem, saat 13.32 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁴⁶²

44) 7 Eylül 1900 Göynük Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu depremin hemen ardından şiddetli bir sarsıntı daha yaşanmıştır.⁴⁶³

45) 9 Eylül 1900 Pazarköy Depremi

Deprem, sabah saatlerinde meydana gelmiş, bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁴⁶⁴

46) 13 Eylül 1900 İzmir Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 02.00'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu sarsıntıdan önce saat 12.45 ve 01.25'te hafif şiddetli iki öncü şoku hissedilmiştir.⁴⁶⁵

47) 19 Eylül 1900 Ünye Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 22.30'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu depremin hemen ardından şiddetli derecede bir sarsıntı daha hissedilmiştir. İki sarsıntı yaklaşık 4

⁴⁵⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6955, 10 Cemaziyelevvel 1318.

⁴⁶⁰ İkdâm, sayı 2213, 1 Cemaziyelevvel 1318.

⁴⁶¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 6960, 15 Cemaziyelevvel 1318.

⁴⁶² İkdâm, sayı 2226, 14 Cemaziyelevvel 1318.

⁴⁶³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 2 Cemaziyelahir 1318.

⁴⁶⁴ İkdâm, sayı 2227, 15 Cemaziyelevvel 1318.

⁴⁶⁵ İkdâm, sayı 2236, 24 Cemaziyelevvel 1318.

saniye kadar devam etmiştir.⁴⁶⁶ Aynı gece Ordu'da saat 00.47'de önce hafif daha sonra uzun süreli ve şiddetli bir sarsıntı yaşanmıştır.⁴⁶⁷

48) 29 Eylül 1900 Bulanık Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 10.04 civarında hafif derecede yaşanmıştır. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan depremin hafif bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁴⁶⁸

49) 11 Ekim 1900 Antakya Depremi

Deprem, Perşembe günü saat 13.12 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁴⁶⁹

50) 14 Ekim 1900 Elmalı Depremi

Deprem, Pazar gecesi saat 22.02 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁴⁷⁰

51) 16 Ekim 1900 Sarayköy Depremi

Deprem, Salı günü akşam saatlerinde meydana gelmiştir.⁴⁷¹ Aynı gece Kürden'de de bir sarsıntı hissedilmiştir.⁴⁷²

52) 17 Ekim 1900 Alaşehir Depremi

Deprem, gece saat 20.02'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sabah saat 08.00 civarında hafif derecede bir artçı şoku yaşanmıştır.⁴⁷³

53) 22 Ekim 1900 Uşak Depremi

Deprem, akşam saat 19.51 civarında meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetine doğrudur. Depremin şiddetli etkisiyle bölge halkı korku ve telaşa kapılmıştır.⁴⁷⁴

54) 23 Ekim 1900 Ma'mûretü'l-'Âzîz (Elazığ) Depremi

Deprem, Salı sabahı saat 06.51 civarında oldukça hafif derecede hissedilmiştir.⁴⁷⁵

⁴⁶⁶ İkdâm, sayı 2237, 25 Cemaziyelevvel 1318.

⁴⁶⁷ İkdâm, sayı 2259, 17 Cemaziyelahir 1318.

⁴⁶⁸ İkdâm, sayı 2271, 29 Cemaziyelahir 1318.

⁴⁶⁹ İkdâm, sayı 2264, 22 Cemaziyelahir 1318.

⁴⁷⁰ İkdâm, sayı 2263, 21 Cemaziyelahir 1318.

⁴⁷¹ İkdâm, sayı 2268, 26 Cemaziyelahir 1318.

⁴⁷² İkdâm, sayı 2274, 3 Receb 1318.

⁴⁷³ İkdâm, sayı 2266, 24 Cemaziyelahir 1318.

⁴⁷⁴ İkdâm, sayı 2270, 28 Cemaziyelahir 1318.

⁴⁷⁵ İkdâm, sayı 2275, 4 Receb 1318.

55) 24 Ekim 1900 Aziziye (Pınarbaşı) Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 23.17 civarında meydana gelmiştir. İkdâm gazetesi sarsıntının Aziziye’de 5 dakika kadar sürekli devam ettiğini ifade etmişse de, depremin artçı şoklarla birlikte bu kadar devam ettiği daha fazla akla yatmaktadır. Aynı deprem Darende’de hafif derecede hissedilmiştir.⁴⁷⁶

56) 27 Ekim 1900 Isparta Depremi

Deprem, sabaha karşı saat 05.12 civarında uzun süreli ve hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁴⁷⁷

57) 29 Ekim 1900 Tire Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 11.10’da şiddetli derecede Tire’de meydana gelmiştir. Ana depremden önce saat 09.20 civarında hafif bir defa öncü şoku yaşanmıştır. Şiddetli sarsıntıdan sonra saat 14.20 civarında yine hafif derecede bir artçı şoku hissedilmiştir. Aynı deprem Aydın’da saat 11.00 civarında hafif derecede hissedilmiştir.⁴⁷⁸ Aynı günün gecesi saat 02.15 civarında Denizli ve Sarayköy’de 2 saniye devam eden şiddetli bir sarsıntı yaşanmıştır.⁴⁷⁹

58) 30 Ekim 1900 Söke Depremi

Deprem, gece saat 19.34 civarında meydana gelmiştir. Şiddetli derecede hissedilen depremin saat 00.49’da hafif bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı deprem Demirci, Kasaba (Turgutlu) ve Alaşehir’de de şiddetli derecede hissedilmiştir.⁴⁸⁰

59) 4 Kasım 1900 Söke Depremi

Deprem, Pazar günü saat 09.23 civarında Söke’de meydana gelmiştir.⁴⁸¹ Aynı deprem saat 10.05 sularında ve 5 Kasım Pazartesi gecesi saat 02.05 civarında Nazilli’de hafif derecede hissedilmiştir.⁴⁸²

60) 11 Kasım 1900 Malatya, Elazığ ve Adıyaman Depremleri

Deprem, Pazar gecesi saat 18.59 civarında Elbistan’da oldukça şiddetli derecede yaşanmıştır. Yönü batı-doğu istikâmetinde gerçekleşen depremin bir defa artçı şoku

⁴⁷⁶ İkdâm, sayı 2274, 3 Receb 1318.

⁴⁷⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7015, 11 Receb 1318.

⁴⁷⁸ İkdâm, sayı 2282, 11 Receb 1318.

⁴⁷⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7024, 20 Receb 1318.

⁴⁸⁰ İkdâm, sayı 2282, 11 Receb 1318.

⁴⁸¹ İkdâm, sayı 2289, 18 Receb 1318.

⁴⁸² İkdâm, sayı 2286, 15 Receb 1318.

hissedilmiştir. Aynı saatte Maraş'ta hafif derecede meydana gelmiştir.⁴⁸³ Pazar gecesi Malatya'da saat 19.09 civarında meydana gelen depremin derecesi de şiddetli olmuştur. Depremin yönü doğu-batı istikâmetindedir. 3 saniye devam etmiş, saat 19.19 ve 19.34 civarında şiddetli derecede iki sarsıntısı daha hissedilmiştir.⁴⁸⁴ Aynı saatte Elazığ'da sürekli ve şiddetli derecede yaşanan depremin saat 08.25'te bir defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı deprem Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Kahta, Akçadağ ve Eğin'de hafif ve şiddetli olarak farklı derecelerde yaşanmıştır.⁴⁸⁵ Antep ve Urfa'da saat 19.10 sularında kuzey-güney istikâmetinde şiddetli hissedilen sarsıntının saat 19.30'da hafif bir artçı şoku yaşanmıştır.⁴⁸⁶ Çemişgezek'te saat 19.15'te 4 saniye süreli şiddetli derecede hissedilen depremin saat 19.35'te hafif derecede bir artçı şoku yaşanmıştır. Aynı saatlerde Malazgirt'te hafif olarak iki defa hissedilmiştir.⁴⁸⁷ Diyarbakır, Mardin ve Siverek'te saat 19.18'de şiddetli ve hafif iki defa bundan başka Mardin'de saat 23.17 civarında bir artçı şok daha hissedilmiştir.⁴⁸⁸ Rumkale'de saat 19.37 civarında yaşanan sarsıntı batı-doğu istikâmetinde meydana gelmiştir. Saat 20.53'te bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁴⁸⁹

61) 16 Kasım 1900 Arapsun Depremi

Deprem, gece saat 22.04 civarında sürekli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Saat 02.34'te bir defa artçı şoku yaşanan depremin yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁴⁹⁰

62) 16 Kasım 1900 Sarayköy Depremi

Deprem, Cuma günü saat 13.00 civarında şiddetli fakat kısa süreli meydana gelmiştir. Bir defa hafif derecede artçı şoku hissedilmiştir.⁴⁹¹

63) 24 Kasım 1900 Şitak (Çatak) Depremi

Deprem, gece saat 18.28 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁴⁹²

64) 25 Kasım 1900 Aziziye (Pınarbaşı) Depremi

Deprem, akşam saat 17.47 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁴⁹³

⁴⁸³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7048, 14 Şaban 1318.

⁴⁸⁴ İkdâm, sayı 2290, 19 Receb 1318.

⁴⁸⁵ İkdâm, sayı 2304, 4 Şaban 1318.

⁴⁸⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7039, 6 Şaban 1318.

⁴⁸⁷ İkdâm, sayı 2310, 10 Şaban 1318.

⁴⁸⁸ İkdâm, sayı 2304, 4 Şaban 1318.

⁴⁸⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7067, 4 Ramazan 1318.

⁴⁹⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7036, 3 Şaban 1318.

⁴⁹¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7045, 12 Şaban 1318.

⁴⁹² Tercümân-ı Hakikat, sayı 7065, 2 Ramazan 1318.

⁴⁹³ İkdâm, sayı 2308, 8 Şaban 1318.

65) 26 Kasım 1900 Kahramanmaraş Depremi

Deprem, Pazartesi akşamı saat 18.22 civarında meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. Derecesi hafif olan deprem, Andırın ve Elbistan'da hissedilmiştir.⁴⁹⁴

66) 27 Kasım 1900 Burhaniye (Ortakçı) Depremi

Deprem, Salı günü hafif derecede meydana gelmiştir. Ertesi Çarşamba günü Sarayköy'de yine hafif derecede bir sarsıntı hissedilmiştir.⁴⁹⁵

67) 3 Aralık 1900 Bursa Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 23.15 civarında şiddetli derecede yaşanmıştır. Aynı deprem Kirmastı'da (Mustafakemalpaşa) şiddetli, Gemlik, Pazarköy ve İnegöl'de hafif derecede hissedilmiştir.⁴⁹⁶ Aynı gece İstanbul'da saat 23.13'te kuzeybatı-güneybatı istikâmetinde hafif bir sarsıntı yaşanmıştır.⁴⁹⁷

68) 5 Aralık 1900 Arıkbaşı Depremi

Deprem, gece Aydın demir yolu güzergâhında bulunan Arıkbaşı'nda saat 04.27 civarında şiddetli derecede yaşanmıştır.⁴⁹⁸

69) 7 Aralık 1900 Koçpınar Depremi

Deprem, Aydın'a bağlı Koçpınar kazasında Cuma günü şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁴⁹⁹

70) 10 Aralık 1900 Karesi Depremi

Deprem, gece saat 21.51 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güneybatı-kuzeydoğu istikâmetindedir.⁵⁰⁰

71) 26 Aralık 1900 Ünye Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 23.45 sularında hafif derecede yaşanmıştır. 2 saniye kadar devam etmiştir.⁵⁰¹

⁴⁹⁴ İkdâm, sayı 2334, 4 Ramazan 1318.

⁴⁹⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7045, 12 Şaban 1318.

⁴⁹⁶ İkdâm, sayı 2318, 17 Şaban 1318.

⁴⁹⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7045, 12 Şaban 1318.

⁴⁹⁸ İkdâm, sayı 2315, 14 Şaban 1318.

⁴⁹⁹ İkdâm, sayı 2323, 22 Şaban 1318.

⁵⁰⁰ İkdâm, sayı 2320, 19 Şaban 1318.

⁵⁰¹ İkdâm, sayı 2348, 18 Ramazan 1318.

72) 28 Aralık 1900 Bursa Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 21.37 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁵⁰²

73) 29 Aralık 1900 Dazkırı Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵⁰³

74) 30 Aralık 1900 Balatçık Depremi

Deprem Pazar günü saat 10.37 sularında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu sarsıntıyı müteakip iki defa hafif derecede artçı şoku hissedilmiştir. Aynı deprem Aziziye, Koçpınar, Moralı, Ayasuluğ'da aynı derecede hissedilmiştir. Deprem yol açtığı şiddetli sarsıntı sonrası bölge halkı korku ve telaşa kapılarak sokaklara fırlamış ve bir müddet evlerine girmeye cesaret edememiştir.⁵⁰⁴

1901 Yılı Depremleri

75) 7 Ocak 1901 Maraş Depremi

Deprem, Salı akşamı saat 18.37'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem aralıksız 1 dakika devam etmiştir. Aynı deprem Elbistan, Ayıntab (Antep) ve Pazarcık'ta da hissedilmiştir.⁵⁰⁵

76) 4 Ocak 1901 Denizli Depremi

Deprem, Cuma günü sabahleyin saat 06.35 sularında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Telaşa kapılan bölge halkı belli bir müddet dışarıda kalarak evlerine girmeye cesaret edememiştir.⁵⁰⁶

77) 11 Ocak 1901 Denizli Depremi

Deprem, gece saat 02.11'de hafif derecede hissedilmiştir.⁵⁰⁷

78) 22 Ocak 1901 Adana? Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 04.33 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. 5 saniye kadar devam etmiştir. Aynı zamanda Mersin, Tarsus, Hamidiye ve Misis'te hissedilmiş herhangi bir hasara yol açmamıştır.⁵⁰⁸

⁵⁰² İkdâm, sayı 2339, 9 Ramazan 1318.

⁵⁰³ İkdâm, sayı 2339, 9 Ramazan 1318.

⁵⁰⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 1876, 13 Ramazan 1318; İkdâm gazetesinin 4 Ocak 1901 tarihli nüshasında depremin sabaha karşı meydana geldiği ifade edilmiştir. Bkz. İkdâm, sayı 2343, 13 Ramazan 1318.

⁵⁰⁵ İkdâm, sayı 2370, 10 Şevval 1318.

⁵⁰⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 1882, 19 Ramazan 1318.

⁵⁰⁷ İkdâm, sayı 2353, 23 Ramazan 1318.

79) 27 Ocak 1901 Sarayköy Depremi

Deprem, akşam vakitlerinde şiddetli derecede yaşanmıştır. İki defa artçı şoku hissedilmiştir.⁵⁰⁹

80) 1 Şubat 1901 İzmir Depremi

Deprem, Cuma günü saat 16.01 civarında hafif derecede yaşanmıştır.⁵¹⁰

81) 10-17 Şubat 1901 Pötürge Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 18 Şubat 1901 tarihli nüshasında depremin "geçen gün" meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu cümleden kesin bir tarih vermek mümkün olmamakla beraber depremin 10-17 Şubat tarihleri arasında yaşandığını söylemek mümkündür. Deprem, şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵¹¹

82) 12 Şubat 1901 Erbeyli Depremi

Deprem, Aydın demir yolu güzergâhında bulunan Erbeyli'de sabaha karşı şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵¹²

83) 20 Şubat 1901 Denizli Depremi

Deprem, Çarşamba günü öğleden sonra saat 14.00 sularında hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem Genceli'de birbiri ardına üç defa hafif derecede yaşanmıştır.⁵¹³

84) 25 Şubat 1901 Maraş Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 02.29 sularında meydana gelmiştir. Aynı gece saat 06.00 ve 08.00 civarında iki defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁵¹⁴

85) 1 Mart 1901 Burdur Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 02.29 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güneyden kuzeye doğrudur. 4 saniye devam etmiştir.⁵¹⁵

⁵⁰⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 1907, 16 Şevval 1318.

⁵⁰⁹ İkdâm, sayı 2371, 11 Şevval 1318.

⁵¹⁰ İkdâm, sayı 2374, 14 Şevval 1318.

⁵¹¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 1919, 28 Şevval 1318.

⁵¹² İkdâm, sayı 2384, 24 Şevval 1318.

⁵¹³ İkdâm, sayı 2397, 8 Zilkade 1318.

⁵¹⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7148, 28 Zilkade 1318.

⁵¹⁵ İkdâm, sayı 2407, 18 Zilkade 1318.

86) 12 Mart 1901 Tonya Depremi

Deprem, Salı günü saat 13.03'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. 14 Mart Perşembe günü saat 09.05'te hafif derecede bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁵¹⁶

87) 24 Mart 1901 Mengen Depremi

Deprem, Pazar günü saat 11.01 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. İki defa hafif derecede artçı şoku yaşanmıştır.⁵¹⁷ Aynı gün Akhisar'da saat 11.00, 12.50 ve 13.45'te üç defa İkdâm gazetesinin ifadesiyle "hızlıca" yaşanmıştır.⁵¹⁸

88) 29 Mart 1901 Bünyanhamit Depremi

Deprem, gece saat 04.24'te şiddetli derecede yaşanmıştır. Yönü kuzeyden güneye doğru olan deprem, 1 saniye kadar devam etmiştir.⁵¹⁹

89) 3-4 Nisan 1901 Erbaa Depremi

Deprem, Çarşamba günü sabahı saat 10.33 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁵²⁰

90) 14 Nisan 1901 Balıkesir Depremi

Depremi meydana gelme saati ve şiddeti hakkında bir mâlûmat yoktur.⁵²¹ İkdâm gazetesinin Amalthia gazetesinden aktardığı habere göre Pazar gecesi Akhisar'da yaşanan deprem Balıkesir depreminin bir aks şiddetiymiş.⁵²² Bu depremden önce Akhisar'da Cumartesi gece saat 00.51 civarında hafif, Pazar günü saat 16.52 ve gecesi 01.52, 03.52 ve 04.52 civarında şiddetli derecede üç defa hissedilmiştir.⁵²³ Bahsi geçen bu deprem Cumartesi günü İzmir'de ve Urla'da hafif, Pazar günü Aziziye, Balatçık, Moralı ve Kamarya'da şiddetli derecede yaşanmıştır.⁵²⁴

91) 16 Nisan 1901 Hamidiye Depremi

Deprem, Salı günü saat 09.55 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem Apa'da şiddetli,⁵²⁵ Geyikler'de (Dinar) doğu-batı istikâmetinde hafif derecede

⁵¹⁶ İkdâm, sayı2434, 15 Zilhicce 1318.

⁵¹⁷ İkdâm, sayı 2447, 28 Zilhicce 1318.

⁵¹⁸ İkdâm, sayı 2448, 29 Zilhicce 1318.

⁵¹⁹ İkdâm, sayı 2447, 28 Zilhicce 1318.

⁵²⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7192, 15 Muharrem 1319.

⁵²¹ İkdâm, sayı 2450, 1 Muharrem 1319.

⁵²² İkdâm, sayı 2450, 1 Muharrem 1319.

⁵²³ İkdâm, sayı 2453, 4 Muharrem 1319.

⁵²⁴ İkdâm, sayı 2454, 5 Muharrem 1319; İkdâm, sayı 2453, 4 Muharrem 1319.

⁵²⁵ İkdâm, sayı 2450, 1 Muharrem 1319.

hissedilmiştir.⁵²⁶ Aynı günün akşamı Geyikler'de ve gece saatlerinde Dazkırı'da bir sarsıntı daha hissedilmiştir.⁵²⁷

92) ? Nisan 1901 Denizli Depremi

İkdâm gazetesinin 16 Nisan 1901 tarihli haberinde Denizli ve Genceli'de bir deprem meydana geldiği bildirilmekle beraber bu depremin tarihi ve saati hakkında bir ifadeye yer verilmemiştir.⁵²⁸

93) 16 Nisan 1901 Isparta Depremi

Deprem, Pazartesi'yi Salı'ya bağlayan gece saat 23.41 civarında meydana gelmiştir. Derecesi şiddetli olan deprem Burdur'da da aynı derecede hissedilmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde gerçekleşmiştir. 17 Nisan günü saat 13.12 sularında Isparta'da bir önceki depremin tersi istikâmetinde kuzeyden güneye gayet şiddetli derecede bir deprem daha yaşanmıştır.⁵²⁹

94) 17 Nisan 1901 Erzincan Depremi

Deprem, gece saat 00.09 sularında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde olan deprem, 3 saniye kadar devam etmiştir. Depremin hemen ardından şiddetli bir sarsıntı daha hissedilmiştir. Aynı gece saat 01.42 civarında ise bir defa hafif derecede artçı şoku yaşanmıştır.⁵³⁰

95) 24 Nisan 1901 Söke Depremi

Deprem, Çarşamba günü sabah saat 06.29 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵³¹

96) 3 Mayıs 1901 Belen Depremi

Deprem, sabahleyin saat 07.18'de hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğru olan deprem iki defa yarımşar saniye süreyle yaşanmıştır.⁵³²

97) 11 Mayıs 1901 Erzurum Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 04.36'da şiddetli derecede yaşanmıştır.⁵³³

⁵²⁶ İkdâm, sayı 2449, 30 Zilhicce 1318.

⁵²⁷ İkdâm, sayı 2455, 6 Muharrem 1319.

⁵²⁸ İkdâm, sayı 2445, 26 Zilhicce 1318.

⁵²⁹ İkdâm, sayı 2456, 7 Muharrem 1319.

⁵³⁰ İkdâm, sayı 2468, 19 Muharrem 1319.

⁵³¹ İkdâm, sayı 2457, 8 Muharrem 1319.

⁵³² İkdâm, sayı 2470, 21 Muharrem 1319.

⁵³³ İkdâm, sayı 2488, 10 Safer 1319.

98) 12 Mayıs 1901 Eskişehir Depremi

Deprem, Pazar günü şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵³⁴

99) 23 Mayıs 1901 İzmir Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 23.05'te meydana gelmiştir. Aynı gece 02.30 sularında iki defa daha hissedilmiştir. Oldukça şiddetli olan bu iki sarsıntı 2 saniye devam etmiştir. Sarayköy'de ise ismi geçen gece saat 00.36'da,⁵³⁵ Manisa'da saat 02.59 civarında şiddetli derecede yaşanmıştır.⁵³⁶ Aydın ve Nazilli'den depreme dair hiçbir haber alınamamıştır.⁵³⁷

100) 24 Mayıs 1901 Foça Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 02.48 civarında uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece Urla'da saat 03.02 ve Aydın'da 03.16 sularında yaşanan sarsıntılar Balatçık, Tire ve Nazilli'de hissedilmiştir. Cumartesi günü Foça'da saat 11.20 ve Urla'da saat 11.33 sularında hafif derecede birer artçı sarsıntı yaşanmıştır.⁵³⁸

101) 1 Haziran? 1901 Bursa Depremi

Deprem, Cumartesi günü sabahın erken vakitlerinde saat 07.42 sularında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem 7 saniye devam etmiştir.⁵³⁹

102) 9 Haziran 1901 Çankırı Depremi

Deprem, sabahleyin saat 07.52 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Deprem aynı saatte Kastamonu'da hafif derecede hissedilmiştir.⁵⁴⁰

103) 9 Haziran 1901 İstanbul Depremi

Deprem, Pazar günü sabahleyin saat 07.59'da şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵⁴¹

104) 12 Haziran 1901 Tokat Depremi

Deprem, saat 01.26/13.26 sularında şiddetli derecede yaşanmıştır.⁵⁴²

⁵³⁴ İkdâm, sayı 2476, 27 Muharrem 1319.

⁵³⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7215, 9 Safer 1319.

⁵³⁶ İkdâm, sayı 2489, 11 Safer 1319.

⁵³⁷ İkdâm, sayı 2486, 8 Safer 1319.

⁵³⁸ İkdâm, sayı 2489, 11 Safer 1319; Tercümân-ı Hakikat, sayı 7215, 9 Safer 1319.

⁵³⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7221, 15 Safer 1319.

⁵⁴⁰ İkdâm, sayı 2502, 24 Safer 1319.

⁵⁴¹ İkdâm, sayı 2507, 29 Safer 1319.

⁵⁴² İkdâm, sayı 2504, 26 Safer 1319.

105) 18 Haziran 1901 Koyulhisar Depremi

Deprem, Salı günü akşamı saat 20.08 civarında meydana gelmiştir. Aynı günün gecesi saat 04.08 ve Çarşamba günü saat 14.09 civarında iki defa daha sarsıntılar hissedilmiştir.⁵⁴³

106) 20 Haziran 1901 Biga Depremi

Deprem, sabah saatlerinde oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵⁴⁴

107) 29 Haziran 1901 Hamidiye (Sivas) Depremi

Deprem, gündüz saat 10.41 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁵⁴⁵

108) 10 Temmuz 1901 İstanbul Depremi

Deprem, sabahın erken saatlerinde hafif derecede hissedilmiştir.⁵⁴⁶

109) 11 Temmuz 1901 İzmir Depremi

Deprem, sabah saatlerinde meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem, hafif derecede meydana gelmiştir. Yaşanan bu sarsıntı 10 Temmuz 1894 tarihinde Aydın'da yaşanan büyük depreminin yıl dönümüne tesadüf etmiştir.⁵⁴⁷

110) 13 Temmuz 1901 Nazilli Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 02.37 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem Buldan'da da hissedilmiştir.⁵⁴⁸

111) 22 Temmuz 1901 Koyulhisar Depremi

Deprem, Pazartesi akşam saat 20.15'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. Aynı saatte Zara'da bir defa ve Hamidiye'de önce hafif hemen ardından şiddetli derecede olmak üzere iki defa hissedilmiştir.⁵⁴⁹

⁵⁴³ İkdâm, sayı 2511, 3 Rebiülevvel 1319.

⁵⁴⁴ İkdâm, sayı 2513, 5 Rebiülevvel 1319.

⁵⁴⁵ İkdâm, sayı 2523, 16 Rebiülevvel 1319.

⁵⁴⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7266, 1 Rebiülahir 1319.

⁵⁴⁷ İkdâm, sayı 2532, 25 Rebiülevvel 1319; "Bahsi geçen bu deprem 1894 yılında Aydın'da değil İstanbul'da yaşanmıştır. Depremin merkezi Yeşilköy'den 8 km uzaklıkta ve güneydoğu Marmara Denizi'nde olduğu tespit edilmiştir. İstanbul'da saat 12.24'te üç şiddetli sarsıntı hissedilmiştir. İstanbul sınırları dahilinde 474 kişi ölmüş, 482 kişi de yaralanmıştır. 387 dayanıklı yapı, 1087 hane ve 299 dükkân büyük ölçüde hasar görmüştür. Bu rakamlar sadece tespit edilebilenleri içermektedir. Sarsıntılar İstanbul dışında Yanya, Bükreş, Girit, Yunanistan, Konya ve Anadolu'nun büyük bir kesiminde hissedilmiştir." Ancak depremin etkilediği alanın çok geniş olması ve bu depremin Aydın'da da şiddetli derecede hissedilmesi gazetede bu yorumun yapılmasına neden olmuş olabilir. 1894 İstanbul Depremi için ayrıntılı bkz. Sezer, **agm**, s.171.

⁵⁴⁸ İkdâm, sayı 2540, 3 Rebiülahir 1319.

⁵⁴⁹ İkdâm, sayı 2548, 11 Rebiülahir 1319.

112) 26 Temmuz 1901 Meğri (Fethiye) Depremi

Deprem, Cuma gecesi şiddetli derecede meydana gelmiştir. Hafif derecede bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁵⁵⁰

113) 26 Temmuz 1901 Bozcaada Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu depremten iki gün sonra 28 Haziran Pazar günü bir defa daha şiddetli bir sarsıntı hissedilmiştir.⁵⁵¹ Aynı gün saat 15.30 civarında Gelibolu'da şiddetli derecede bir sarsıntı yaşanmıştır. Bu sarsıntıdan önce hafif derecede bir öncü şoku hissedilmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde olan deprem, 3 saniye kadar devam etmiştir.⁵⁵²

114) 3 Eylül 1901 Pülümür Depremi

Deprem, sabah saat 06.55 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁵⁵³

115) 6 Eylül 1901 Balıkesir Depremi

Deprem, Cuma günü öğle vaktinden biraz evvel saat 11.39 civarında meydana gelmiştir. Aynı saatte Kirmastı'da (Mustafakemalpaşa) iki defa hissedilmiştir.⁵⁵⁴

116) 14 Eylül 1901 Hamidiye Depremi

Deprem, gündüz saat 13.16 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu sarsıntının hemen öncesinde hafif derecede bir öncü şoku yaşanmıştır. Aynı saatte Zara'da bir defa hissedilen deprem,⁵⁵⁵ Koyulhisar'da saat 13.29 civarında hissedilmiştir.⁵⁵⁶ Aynı günün gecesi yine Koyulhisar'da 03.16 civarında gayet şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde gerçekleşmiştir.⁵⁵⁷

117) 16 Eylül 1901 Amasya Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 09.56 ve 12.01 civarında iki defa hafif derecede meydana gelmiştir.⁵⁵⁸

⁵⁵⁰ İkdâm, sayı 2551, 14 Rebiülahir 1319.

⁵⁵¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7294, 29 Rebiülahir 1319.

⁵⁵² İkdâm, sayı 2550, 13 Rebiülahir 1319.

⁵⁵³ İkdâm, sayı 2606, 10 Cemaziyelahir 1319.

⁵⁵⁴ BOA, Y.PRK.UM., 55/86, 24 Cemaziyelevvel 1319; İkdâm, sayı 2596, 30 Cemaziyelevvel 1319.

⁵⁵⁵ İkdâm, sayı 2599, 3 Cemaziyelahir 1319.

⁵⁵⁶ İkdâm, sayı 2600, 4 Cemaziyelahir 1319.

⁵⁵⁷ İkdâm, sayı 2618, 22 Cemaziyelahir 1319.

⁵⁵⁸ İkdâm, sayı 2602, 6 Cemaziyelahir 1319.

118) 16 Eylül 1901 Değirmencik Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 18.03 civarında meydana gelmiştir.⁵⁵⁹

119) 24 Eylül 1901 Foça Depremi

Deprem, Salı günü hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batıdan kuzeye doğrudur.⁵⁶⁰

120) 2 Ekim 1901 Koyulhisar Depremi

Deprem, sabahleyin saat 08.16 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵⁶¹

121) 5 Ekim 1901 Bitlis Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 12.55 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁵⁶²

122) 8 Ekim 1901 Çandarlı Depremi

Deprem, Salı günü saat 13.51 sularında meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğru olan deprem, şiddetli derecede hissedilmiştir.⁵⁶³

123) 11 Ekim 1901 Sarayköy Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 01.09 civarında şiddetli derecede hissedilmiştir.⁵⁶⁴

124) 12 Ekim 1901 Çankırı Depremi

Deprem, gece saat 20.10 sularında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sadece 1 saniye devam etmiştir.⁵⁶⁵

125) 27 Ekim 1901 Antakya Depremi

Deprem, Pazar günü saat 09.37 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁵⁶⁶ Aynı saatte Süveydiye'de batı-doğu istikâmetinde bir sarsıntı hissedilmiştir.⁵⁶⁷

⁵⁵⁹ İkdâm, sayı 2605, 9 Cemaziyelahir 1319.

⁵⁶⁰ İkdâm, sayı 2611, 15 Cemaziyelahir 1319.

⁵⁶¹ BOA, Y.PRK.UM., 56/58, 19 Cemaziyelahir 1319; Depremin saati Tecüman-ı Hakikat gazetesinde 06.16 civarı olarak verilmiştir. Bkz. Tercümân-ı Hakikat, sayı 7368, 15 Receb 1319.

⁵⁶² İkdâm, sayı 2631, 6 Receb 1319.

⁵⁶³ İkdâm, sayı 2626, 1 Receb 1319.

⁵⁶⁴ İkdâm, sayı 2626, 1 Receb 1319.

⁵⁶⁵ İkdâm, sayı 2627, 2 Receb 1319.

⁵⁶⁶ İkdâm, sayı 2643, 18 Receb 1319.

⁵⁶⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7376, 23 Receb 1319.

126) 31 Ekim 1901 Tokat Depremi

Deprem, gündüz saat 10.30'da hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğru gerçekleşmiştir.⁵⁶⁸

127) 31 Ekim 1901 İzmir Depremi

Deprem, Perşembe akşamı saat 19.19'da oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem Kozpınar, Torbalı, Triyan'da ve Arıkbaşı'nda yaşanmıştır.⁵⁶⁹

128) 4 Kasım 1901 Bursa Depremi

Deprem, Pazartesi sabaha karşı saat 05.04 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁵⁷⁰

129) 6 Kasım 1901 Uşak Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 20.04 sularında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Dumlupınar, Banaz, Kabaklar, Oturak'ta da şiddetli derecede hissedilmiştir.⁵⁷¹

130) 7 Kasım 1901 Kütahya Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 20.43'te meydana gelmiştir. Yönü batıdan doğuya doğru olan deprem, şiddetli derecede hissedilmiştir.⁵⁷²

131) 18 Kasım 1901 Bigadiç Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 11.57 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. 5 dakika sonra hafif derecede bir artçı şoku yaşanmıştır.⁵⁷³

132) 18 Kasım 1901 Uşak Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi şiddetli derecede yaşanmıştır. Bu depremin hemen ardından şiddetli olarak iki sarsıntı daha meydana gelmiştir.⁵⁷⁴ 22 Kasım Cuma gecesi 03.23 sularında birisi şiddetli olan iki sarsıntı hissedilmiştir.⁵⁷⁵

⁵⁶⁸ İkdâm, sayı 2647, 22 Receb 1319.

⁵⁶⁹ İkdâm, sayı 2648, 24 Receb 1319.

⁵⁷⁰ İkdâm, sayı 2651, 27 Receb 1319.

⁵⁷¹ İkdâm, sayı 2655, 2 Şaban 1319.

⁵⁷² İkdâm, sayı 2653, 29 Receb 1319.

⁵⁷³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7396, 14 Şaban 1319.

⁵⁷⁴ İkdâm, sayı 2664, 11 Şaban 1319.

⁵⁷⁵ İkdâm, sayı 2667, 13 Şaban 1319.

133) 21 Kasım 1901 Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) Depremi

Deprem, Perşembe akşamı saat 19.02'de meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem, aynı saatte **تمزده** (Temez?) kazasında da hissedilmiştir. Aynı gece saat 20.43 civarında bir artçı şoku yaşanmıştır.⁵⁷⁶

134) 29 Kasım 1901 Koyulhisar Depremi

Deprem, Cuma günü saat 16.11 civarında meydana gelmiştir. Depremi hemen ardından bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁵⁷⁷

135) 1 Aralık 1901 Nallıhan Depremi

Deprem, Pazar gecesi saat 11.06 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁵⁷⁸

136) 3 Aralık 1901 Mudurnu Depremi

Deprem, Salı günü akşamı saat 18.46'da meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem oldukça şiddetli derecede hissedilmiştir. Sarsıntının tesiriyle Mudurnu'nun Cami-i Kebir Mahallesi'ndeki kayalıktan büyük bir kaya düşmüş ise de can kaybı ve hasara yol açmamıştır.⁵⁷⁹

137) 3 Aralık 1901 Uşak Depremi

Deprem, Salı gece saatlerinde meydana gelmiştir. Çarşamba gecesi Uşak'ta bir defa ve Gemlik'te iki defa artçı sarsıntıları hissedilmiştir.⁵⁸⁰

138) 10 Aralık 1901 Gemlik Depremi

Deprem, gece saat 21.44 civarında gürültülü seslerin ardından şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yalnızca 2 saniye devam etmiştir.⁵⁸¹

139) 9-15 Aralık? 1901 Bitlis Depremi

İkdâm gazetesinin 16 Aralık 1901 tarihli haberine göre depremin bu hafta içinde yaşandığı ifade edilmiştir. Bu durumda deprem 9-15 Aralık tarihleri arasında yaşanmış olmalıdır. Deprem gece saatlerinde önce hafif daha sonra şiddetli olmak üzere iki defa hissedilmiştir. Bu sarsıntılar 1 ve 3 ihtizazında (titreşim) kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşmiştir.⁵⁸²

⁵⁷⁶ İkdâm, sayı 2668, 14 Şaban 1319.

⁵⁷⁷ İkdâm, sayı 2678, 24 Şaban 1319.

⁵⁷⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7416, 4 Ramazan 1319.

⁵⁷⁹ İkdâm, sayı 2686, 2 Ramazan 1319.

⁵⁸⁰ İkdâm, sayı 2686, 2 Ramazan 1319.

⁵⁸¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7424, 12 Ramazan 1319.

⁵⁸² İkdâm, sayı 2689, 5 Ramazan 1319.

140) 18 Aralık 1901 İzmir Depremi

Deprem, Çarşamba sabahı saat 06.32'de meydana gelmiştir. Derecesi oldukça şiddetli olan depremin hemen ardından bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Yönü güneydoğu-kuzeybatı istikâmetindedir. Aynı deprem Soma, Kırkağaç, Horozköy, Kayışlar, Çeşme, Ayvalık, Çanakkale ve Akhisar'dan hissedilmiştir.⁵⁸³ Aynı saatte Aydın ve Kasaba (Turgutlu) demir yolu güzergâhları üzerinde bulunan bazı yerlerde şiddetli derecede hissedilen deprem Yunanistan'ın Şire Adası'nda dahi yaşanmıştır.⁵⁸⁴ Bursa ve Balıkesir'de ise saat 06.42'de meydana gelen sarsıntı,⁵⁸⁵ aynı saatte Malkara'da batı-doğu istikâmetinde üç defa hissedilmiştir.⁵⁸⁶ Bursa ve Balıkesir'den başka Hüdavendigar vilâyetine bağlı kazalarda yaşanan deprem,⁵⁸⁷ saat 07.12'de Edirne'de oldukça şiddetli derecede hissedilmiştir.⁵⁸⁸

141) 20 Aralık 1901 Harput Depremi

Deprem, Cuma gecesi 00.41 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Pötürge'de de hissedilmiştir.⁵⁸⁹

142) 24 Aralık 1901 Gemlik Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde meydana gelmiştir. Aynı saatte Pazarköy'de hissedilmiştir.⁵⁹⁰

143) 25 Aralık 1901 Sarayköy Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 22.58 civarında meydana gelmiştir. Aynı gece saat 11.58 civarında bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁵⁹¹ Aynı saatte Denizli'de hafif derecede hissedilmiş ve sabaha karşı saat 05.59'da bir sarsıntı daha meydana gelmiştir.⁵⁹²

1902 Yılı Depremleri

144) 10 Ocak 1902 Manisa Depremi

Deprem, Manisa'da akşam saat 20.50'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. 5 saniye kadar devam etmiştir. Aynı saatte İzmir, Aydın, Soma, Kayışlar ve Kırkağaç'ta yaşanan deprem vilâyetin birçok yerinde aynı şiddette hissedilmiştir.⁵⁹³

⁵⁸³ İkdâm, sayı 2697, 13 Ramazan 1319.

⁵⁸⁴ İkdâm, sayı 2694, 10 Ramazan 1319.

⁵⁸⁵ İkdâm, sayı 2700, 16 Ramazan 1319.

⁵⁸⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7431, 19 Ramazan 1319.

⁵⁸⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7425, 13 Ramazan 1319

⁵⁸⁸ İkdâm, sayı 2695, 11 Ramazan 1319.

⁵⁸⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7424, 12 Ramazan 1319.

⁵⁹⁰ İkdâm, sayı 2703, 19 Ramazan 1319.

⁵⁹¹ İkdâm, sayı 2702, 18 Ramazan 1319.

⁵⁹² İkdâm, sayı 2705, 21 Ramazan 1319.

145) 12 Ocak 1902 Pazarköy Depremi

Deprem, Pazar günü meydana gelmiştir.⁵⁹⁴

146) 16 Ocak 1902 Suşehri Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 04.04 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde olan depremin hafif bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁵⁹⁵

147) 20 Ocak 1902 Niksar Depremi

Deprem, gece saat 22.27 civarında meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğru olan deprem, hafif derecede hissedilmiştir.⁵⁹⁶

148) 24 Ocak 1902 Isparta Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 23.19 civarında meydana gelmiştir. Aynı deprem Burdur'da da yaşanmış, 4 saniye devam etmiştir.⁵⁹⁷

149) 10 Şubat 1902 Kuşadası Depremi

Deprem, gece saat 23.12'de şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁵⁹⁸

150) 13 Şubat 1902 Denizli Depremi

Deprem, Perşembe gecesi sabaha karşı saat 05.43'te hafif derecede meydana gelmiştir.⁵⁹⁹

151) 15 Şubat 1902 Mersin Depremi

Deprem, gece saat 21.44'te uzunca bir süre devam ederek meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁶⁰⁰

152) 25 Şubat 1902 Erzurum Depremi

Deprem, gece saat 19.12'de meydana gelmiştir. Derecesi hafif olan depremin 2 dakika sonra bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı deprem Erzincan'da da hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁶⁰¹

⁵⁹³ İkdâm, sayı 2719, 5 Şevval 1319.

⁵⁹⁴ İkdâm, sayı 2722, 8 Şevval 1319.

⁵⁹⁵ İkdâm, sayı 2725, 11 Şevval 1319.

⁵⁹⁶ İkdâm, sayı 2727, 13 Şevval 1319.

⁵⁹⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7460, 20 Şevval 1319.

⁵⁹⁸ İkdâm, sayı 2749, 5 Zilkade 1319.

⁵⁹⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7478, 8 Zilkade 1319.

⁶⁰⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7494, 27 Zilkade 1319.

⁶⁰¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7488, 19 Zilkade 1319.

153) 26 Şubat 1902 Van Depremi

Deprem, Çarşamba akşamı saat 17.49'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Adilcevaz, Bargiri ve Erciş'te şiddetli,⁶⁰² Erçek'te hafif derecede hissedilmiştir.⁶⁰³

154) 28 Şubat 1902 Söke Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 04.58'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁶⁰⁴

155) 7 Mart 1902 Niksar Depremi

Deprem, gece saat 22.43'te hafif derecede hissedilen bir öncü sarsıntıyla başlamıştır. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem Doğu Anadolu ve Orta Anadolu'nun birçok yerinde hissedilmiştir. Saat 22.52'de Şebinkarahisar, Hamidiye, Koyulhisar, Niksar ve Koçgiri'de şiddetli, İspir'de saat 02.21 civarında hafif derecede hissedilmiştir.⁶⁰⁵ Aynı gece Erzurum, Erzincan, Kırşehir, Beypazarı, Mecidiye ve Osmaniye'de yine hafif derecede sarsıntılar yaşanmıştır.⁶⁰⁶ 8 Mart Cumartesi gecesi Giresun'da saat 22.51 civarında şiddetli derecede yaşanan deprem,⁶⁰⁷ 2 dakika sonra Niksar'da az şiddetli derecede iki defa hissedilmiştir.⁶⁰⁸ Bu sarsıntılar kuvvetle muhtemel 9 Mart 1902 tarihinde yaşanan Çankırı depreminin öncü şoklarıdır.

156) 11 Mart 1902 Uşak Depremi

Deprem, gece saatlerinde meydana gelmiştir. Aynı saatlerde Gediz'de de hissedilmiştir.⁶⁰⁹

157) 11 Mart 1902 Erzurum Depremi

Deprem, gece saat 21.24 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁶¹⁰

158) 15 Mart 1902 Niksar Depremi

Deprem, gece saat 20.16'da hafif derecede meydana gelmiştir.⁶¹¹

⁶⁰² Tercümân-ı Hakikat, sayı 7512, 13 Zilhicce 1319.

⁶⁰³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7507, 8 Zilhicce 1319.

⁶⁰⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7493, 23 Zilkade 1319.

⁶⁰⁵ İkdâm, sayı 2775, 2 Zilhicce 1319.

⁶⁰⁶ BOA, DH.MKT., 2598/123, 2 Zilhicce 1319.

⁶⁰⁷ İkdâm, sayı 2774, 1 Zilhicce 1319.

⁶⁰⁸ İkdâm, sayı 2792, 19 Zilhicce 1319.

⁶⁰⁹ İkdâm, sayı 2776, 3 Zilhicce 1319.

⁶¹⁰ İkdâm, sayı 2777, 4 Zilhicce 1319.

⁶¹¹ BOA, DH.MKT., 454/18, 8 Zilhicce 1319.

159) 17 Mart 1902 Osmaniye Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem sadece 1 saniye devam etmiştir. Aynı saatte Yarpuz'da da hissedilmiştir.⁶¹²

160) 17 Mart 1902 Kadı Depremi

Deprem, Safranbolu'ya bağlı Aktaş nahiyesinin Kadı köyünde gece saatlerinde meydana gelmiştir.⁶¹³

161) ? Mart 1902 Gevar Depremi

Depremin tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 30 Mart 1902 tarihli nüshasında Gevar kasabasında kuzey-güney ve doğu-batı istikâmetinde 30 saniye içinde derecesi oldukça şiddetli iki depremin yaşandığı belirtilmiştir.⁶¹⁴

162) 2 Nisan 1902 Erzurum Depremi

Deprem, sabah saat 07.37'de hafif şiddetli derecede yaşanmıştır.⁶¹⁵

163) 4 Nisan 1902 Kiğı Depremi

Deprem, sabah saat 06.22'de hafif derecede yaşanmıştır. Sarsıntının hemen ardından bir defa ve saat 07.02'de bir defa olmak üzere iki kez artçı şoku hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁶¹⁶

164) 17 Nisan 1902 Germencik Depremi

Deprem, Perşembe günü öğleden sonra yaşanmıştır.⁶¹⁷

165) 2 Mayıs 1902 Şitak Depremi

Deprem, gündüz saat 14.06 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü doğudan batıya doğrudur.⁶¹⁸

⁶¹² Tercümân-ı Hakikat, sayı 7508, 9 Zilhicce 1319.

⁶¹³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7538, 12 Muharrem 1320.

⁶¹⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7516, 20 Zilhicce 1319.

⁶¹⁵ İkdâm, sayı 2808, 5 Muharrem 1320.

⁶¹⁶ İkdâm, sayı 2800, 27 Zilhicce 1319.

⁶¹⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7539, 13 Muharrem 1320.

⁶¹⁸ İkdâm, sayı 2849, 17 Safer 1320.

166) 8 Mayıs 1902 Erzurum Depremi

Deprem, gece saat 23.23'te hafif derecede meydana gelmiştir. Ertesi gün saat 09.24 civarında yine hafif derecede bir defa artçı şoku yaşanmıştır. 8 Mayıs günü Erzincan'da hafif derecede bir sarsıntı hissedilmiştir.⁶¹⁹

167) 8 Mayıs 1902 Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) Depremi

Deprem, gece saat 00.50'de Şebinkarahisar'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece saat 01.35'te hafif, saat 03.35 civarında oldukça şiddetli iki sarsıntı daha yaşanmıştır. Bu sarsıntılardan sonra iki defa hafif derecede artçı şokları hissedilmiştir. Aynı gece Sivas'ta saat 03.10 civarında hafif bir sarsıntı hissedilmiştir.⁶²⁰ Niksar'da saat 00.42 civarında hafif ve saat 03.12 civarında şiddetli derecede yaşanmıştır. Yaşanan iki sarsıntı da doğu-batı istikâmetinde gerçekleşmiştir.⁶²¹ Aynı gece Zara,⁶²² Koyulhisar, Alucra ve Hamidiye'den de hissedilmiştir.⁶²³

168) 9 Mayıs 1902 Tirebolu Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 00.37 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece saat 03.37 civarında şiddetli bir sarsıntı daha yaşanmıştır. Her iki deprem de sadece 1 saniye devam etmiştir.⁶²⁴ Aynı saatte Samsun'da hafif derecede iki defa hissedilmiştir. Bundan başka Ordu, Gümüşhane ve Görele'den de hissedilmiştir. Şarlı'da ise saat 01.48'de hafif ve 02.48 civarında şiddetli derecede 2 saniye süreli bir sarsıntı yaşanmıştır. Yönü kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşmiştir.⁶²⁵

169) 10 Mayıs 1902 Ayıntab (Gaziantep) Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 16.04 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde olan deprem, 5-6 saniye kadar devam etmiştir.⁶²⁶

170) 16 Mayıs 1902 Erzurum Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 23.31 civarında meydana gelmiştir. Derecesi hafif olan depremin ertesi gün akşam saat 19.32'de bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁶²⁷

⁶¹⁹ İkdâm, sayı 2849, 17 Safer 1320.

⁶²⁰ BOA, DH.MKT., 502/2, 30 Muharrem 1320.

⁶²¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7576, 21 Safer 1320.

⁶²² İkdâm, sayı 2836, 4 Safer 1320.

⁶²³ İkdâm, sayı 2837, 5 Safer 1320.

⁶²⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7559, 4 Safer 1320.

⁶²⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7572, 17 Safer 1320.

⁶²⁶ İkdâm, sayı 2848, 16 Safer 1320.

⁶²⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7580, 25 Safer 1320.

171) 25 Mayıs 1902 Sütlaç Depremi

Deprem, öğleden sonra bir defa meydana gelmiştir.⁶²⁸

172) 31 Mayıs 1902 Adranos Depremi

Deprem, Cumartesi günü şiddetli derecede meydana gelmiştir. Hafif derecede bir artçı şoku yaşanmıştır.⁶²⁹

173) 7 Haziran 1902 Balıkesir Depremi

Deprem, gece saatlerinde hissedilmiştir.⁶³⁰

174) 12 Haziran 1902 İstanbul Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 04.29'da meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem, 5-6 saniye kadar devam etmiştir. Cuma günü sabahleyin saat 11.15 civarında 2-3 saniye süreli bir artçı sarsıntısı yaşanmıştır.⁶³¹

175) 13 Haziran 1902 Koyulhisar Depremi

Deprem, gece saat 03.21'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu sarsıntıdan önce Hamidiye'de saat 03.04 civarında bir öncü sarsıntı hissedilmiştir. Ertesi gün Koyulhisar'da şiddetli iki sarsıntı daha hissedilmiştir.⁶³²

176) 13 Haziran 1902 Besni Depremi

Deprem, gece saat 03.58 civarında meydana gelmiştir. İki defa artçı şoku yaşanmıştır.⁶³³

177) 17 Haziran 1902 Erzurum Depremi

Deprem, gece saat 22.48 civarında şiddetli derecede yaşanmıştır. Aynı gece saat 23.53 ve 01.53'te hafif iki defa artçı şoku hissedilmiştir.⁶³⁴

178) 20 Haziran 1902 Çeşme Depremi

Deprem, Cuma günü sabah saat 06.40'ta bir defa hissedilmiştir.⁶³⁵

⁶²⁸ İkdâm, sayı 2853, 21 Safer 1320.

⁶²⁹ İkdâm, sayı 2865, 4 Rebiülevvel 1320.

⁶³⁰ İkdâm, sayı 2865, 4 Rebiülevvel 1320.

⁶³¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7608, 24 Rebiülevvel 1320.

⁶³² İkdâm, sayı 2872, 11 Rebiülevvel 1320.

⁶³³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7607, 23 Rebiülevvel 1320.

⁶³⁴ İkdâm, sayı 2875, 14 Rebiülevvel 1320.

⁶³⁵ İkdâm, sayı 2881, 20 Rebiülevvel 1320.

179) 25 Haziran 1902 Sinop Depremi

Deprem, gece saat 03.56'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Hafif derecede bir artçı sarsıntısı hissedilen depremin yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁶³⁶ Aynı gece Samsun'da saat 04.14'te 6 saniye süreli şiddetli derecede bir sarsıntı hissedilmiştir.⁶³⁷ Bir defa hafif derecede artçı şoku yaşanan depremin yönü, doğu-batı istikâmetindedir. Aynı saatte Terme, Kavak ve Bafra'da da sarsıntılar yaşanmıştır.⁶³⁸ Saat 04.28'de Çarşamba'da batı-doğu istikâmetinde⁶³⁹ ve Ayancık'ta 04.02 civarında hafif derecede hissedilmiştir.⁶⁴⁰

180) 26 Haziran 1902 Arsuz Depremi

Deprem, Perşembe gecesı saat 23.50'de yaşanmıştır.⁶⁴¹

181) 5 Temmuz 1902 Edirne Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 05.58 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğru olan depremin bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı deprem Cısr-i Ergene (Uzunköprü) ve Kırcaali'de hissedilmiştir.⁶⁴²

182) 9 Temmuz 1902 Tire Depremi

Deprem, sabahleyin saat 04.56'da yaşanmıştır.⁶⁴³

183) 13 Temmuz 1902 Simav Depremi

Deprem, Pazar günü sabaha karşı saat 03.37'de meydana gelmiştir. Saat 04.37 ve 05.37 civarında şiddetli ve hafif olmak üzere iki defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı deprem saat 03.34 civarında Kütahya'da ve Karahisar-ı Sahib'de (Afyonkarahisar) hissedilmiştir.⁶⁴⁴ Aynı saatte Bursa ve Kirmasti'de hafif,⁶⁴⁵ Küpeli'de kuzeyden güneye doğru,⁶⁴⁶ Yenice'de tam tersi istikâmetinde güneyden kuzeye doğru bir defa hafif derecede yaşanmıştır. Uşak'ta sabah saat 04.34'te Gediz ve Yenişehir'de saat 06.37 civarında hissedilmiştir.⁶⁴⁷

⁶³⁶ İkdâm, sayı 2884, 23 Rebiülevvel 1320.

⁶³⁷ İkdâm, sayı 2882, 21 Rebiülevvel 1320.

⁶³⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7620, 6 Rebiülahir 1320.

⁶³⁹ İkdâm, sayı 2882, 21 Rebiülevvel 1320.

⁶⁴⁰ İkdâm, sayı 2901, 10 Rebiülahir 1320.

⁶⁴¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7623, 9 Rebiülahir 1320.

⁶⁴² İkdâm, sayı 2898, 7 Rebiülahir 1320.

⁶⁴³ İkdâm, sayı 2898, 7 Rebiülahir 1320.

⁶⁴⁴ BOA, DH.ŞFR., 289/3, 6 Rebiülahir 1320.

⁶⁴⁵ İkdâm, sayı 2900, 9 Rebiülahir 1320.

⁶⁴⁶ İkdâm, sayı 2901, 10 Rebiülahir 1320.

⁶⁴⁷ İkdâm, sayı 2903, 12 Rebiülahir 1320.

184) 17 Temmuz 1902 Kirmastı Depremi

Deprem, gece saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁶⁴⁸

185) 23 Temmuz 1902 Kale-i Sultaniye (Çanakkale) Depremi

Deprem Çarşamba günü saat 16.14 civarında meydana gelmiştir. Derecesi şiddetli olan deprem 8-10 saniye kadar devam etmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁶⁴⁹ Çanakkale'de yaşanan şiddetli depremden önce Bozcaada'da saat 15.59 civarında kuzey-güney istikâmetinde 3 saniye süreli yaşanan sarsıntı, aynı saatlerde İmroz'da (Gökçeada) hissedilmiş ve ertesi gün dahi burada üç defa artçı şoku yaşanmıştır.⁶⁵⁰ Edremit'te saat 16.12'de⁶⁵¹ batı-doğu istikâmetinde yaşanan deprem Balıkesir, Burhaniye, Erdek'te hafif derecede hissedilmiştir. Ana depremden önce Salı günü saat 15.44'te Gelibolu, Malkara, Dedeoğlu ve Ortaköy'de hafif derecede, Balıkesir'de ise saat 16.37 civarında bir sarsıntı hissedilmiştir.⁶⁵²

186) 28 Temmuz 1902 Çankırı Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 22.27'de meydana gelmiştir. Derecesi hafif olan depremin 5 dakika sonra bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁶⁵³

187) 29 Temmuz 1902 Adilcevaz Depremi

Deprem, gündüz saat 13.00 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir.⁶⁵⁴

188) 7 Ağustos 1902 Çankırı Depremi

Deprem, akşam saat 20.31 civarında meydana gelmiştir. Derecesi hafif olan deprem Çerkeş'te de hissedilmiştir.⁶⁵⁵

⁶⁴⁸ BOA, DH.MKT., 547/4, 10 Rebiülahir 1320.

⁶⁴⁹ BOA, Y.PRK.ASK., 183/54, 16 Rebiülahir 1320; İkdâm, sayı 2909, 18 Rebiülahir 1320.

⁶⁵⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7651, 7 Cemaziyelevvel 1320.

⁶⁵¹ İkdâm, sayı 2909, 18 Rebiülahir 1320; Depremin saati İkdâm gazetesinin 26 Temmuz 1902 tarihli haberinde değiştirilerek saat 15.41 olarak verilmiştir. Bkz. İkdâm, sayı 2910, 19 Rebiülahir 1320.

⁶⁵² İkdâm, sayı 2910, 19 Rebiülahir 1320.

⁶⁵³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7645, 1 Cemaziyelevvel 1320.

⁶⁵⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7662, 18 Cemaziyelevvel 1320.

⁶⁵⁵ İkdâm, sayı 2935, 14 Cemaziyelevvel 1320.

189) 10-14 Ağustos 1902 Elmalı Depremi

Depremi meydana gelme zamanı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak belgedeki tarihlerden bu depremin 10-14 Ağustos tarihleri arasında yaşanmış olduğu tahmin edilebilir. Deprem, gece saatlerinde meydana gelmiş ve altı defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁶⁵⁶

190) 13 Ağustos 1902 Alucra Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 23.02'de meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan depremin bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁶⁵⁷

191) 17 Ağustos 1902 Çankırı Depremi

Deprem, Pazar günü gece saatlerinde hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Çerkeş'te de hissedilmiştir.⁶⁵⁸

192) 21 Ağustos 1902 İzmit Depremi

Deprem, Perşembe günü hafif derecede yaşanmıştır. 23 Ağustos Cumartesi gece yarısında ve sabaha karşı iki defa artçı şoku hissedilmiştir.⁶⁵⁹

193) 21 Ağustos 1902 Elbistan Depremi

Deprem, Perşembe günü saat 10.59 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı vakitte Urfa'da aralıklarla üç defa hafif derecede hissedilmiştir.⁶⁶⁰

194) 3 Eylül 1902 Şitak Depremi

Deprem, gece saat 22.11 civarında şiddetli derecede yaşanmıştır. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem sadece 1 saniye devam etmiştir.⁶⁶¹

195) 13 Eylül 1902 Erzurum Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 11.34 civarında hafif derecede yaşanmıştır.⁶⁶²

196) 18 Eylül 1902 Sancaklı Depremi

Deprem, şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁶⁶³

⁶⁵⁶ BOA, DH.MKT., 564/21, 17 Cemaziyelevvel 1320.

⁶⁵⁷ İkdâm, sayı 2957, 7 Cemaziyelahir 1320.

⁶⁵⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7666, 22 Cemaziyelevvel 1320.

⁶⁵⁹ İkdâm, sayı 2942, 21 Cemaziyelevvel 1320.

⁶⁶⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7665, 21 Cemaziyelevvel 1320.

⁶⁶¹ İkdâm, sayı 2978, 28 Cemaziyelahir 1320.

⁶⁶² İkdâm, sayı 2978, 28 Cemaziyelahir 1320.

⁶⁶³ İkdâm, sayı 2968, 18 Cemaziyelahir 1320.

197) 21 Eylül 1902 Çerkeş Depremi

Deprem, gece saat 02.54 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yalnızca 2 saniye devam etmiştir.⁶⁶⁴

198) 29 Eylül 1902 Bitlis Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 21.05 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşen depremin hafif derecede bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁶⁶⁵

199) 30 Eylül 1902 Kırşehir Depremi

Deprem, gündüz saat 09.50'de şiddetli derecede yaşanmıştır.⁶⁶⁶

200) 11 Ekim 1902 Doğu Bayezid (Ağrı) Depremi

Deprem, gündüz saat 10.28 hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğru gerçekleşmiştir.⁶⁶⁷

201) 13 Ekim 1902 Marmaris Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 13.18'de meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁶⁶⁸

202) 18 Ekim 1902 Apa Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 20.00'de meydana gelmiştir. Aynı deprem Dinar'da iki defa hissedilmiştir. Cumartesi gecesi yaşanan bu sarsıntı üç yıl önce yaşanan depremi hatırlatması dolayısıyla bölge halkı arasında büyük korku ve telaşa sebep olmuştur.⁶⁶⁹

203) 21 Ekim 1902 Cebel-i Bereket (Osmaniye) Depremi

Deprem, Salı günü saat 13.57 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁶⁷⁰

⁶⁶⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7709, 7 Receb 1320.

⁶⁶⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7720, 18 Receb 1320.

⁶⁶⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7711, 9 Receb 1320.

⁶⁶⁷ İkdâm, sayı 3004, 25 Receb 1320.

⁶⁶⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7724, 22 Receb 1320.

⁶⁶⁹ İkdâm, sayı 3005, 26 Receb 1320; İkdâm, sayı 3000, 21 Receb 1320; Üç yıl önce yaşandığı ifade edilen bu deprem, "20 Eylül 1899 Çarşamba günü saat 04.00'te Aydın-Denizli hattında meydana gelmiştir. Bu deprem aynı zamanda 19. yüzyılın ikinci yarısında Aydın vilâyetinde yaşanan en büyük deprem olma özelliğine de sahiptir. Deprem Sarayköy, Yenipazar, Nazilli, Denizli, Kuyucak, Atça, Buldan, Karacasu, Bozdoğan, Köşk, Sultanhisar'da çok büyük miktarda hasar ve can kayıplarının yaşanmasına sebep olmuştur. Vilâyetin tamamında hayatını kaybedenlerin sayısının 913 kişiye ulaştığı belirtilmiştir." 1899 Aydın-Denizli Depremi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Satılmış, **agt**, s.59-95.

⁶⁷⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7728, 26 Receb 1320.

204) 3 Kasım 1902 Sandıklı Depremi

Deprem, Pazartesi günü meydana gelmiştir. Aynı deprem Dinar⁶⁷¹ ve Dazkırı'da da hissedilmiştir.⁶⁷²

205) 6 Kasım 1902 Erzurum Depremi

Deprem, gündüz saat 15.14 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁶⁷³

206) 9 Kasım 1902 Denizli Depremi

Deprem, Pazar gecesi saat 22.34 sularında meydana gelmiştir.⁶⁷⁴

207) 14 Kasım 1902 Bursa Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 03.45'te meydana gelmiştir. Bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir. Aynı saatte İnegöl ve Simav'da hafif derecede yaşanmıştır.⁶⁷⁵

208) 20 Kasım 1902 Silivri Depremi

Deprem, gündüz saat 15.14'te hafif derecede yaşanmıştır.⁶⁷⁶

209) 22 Kasım 1902 Gerede Depremi

Deprem, gece saat 01.35 civarında meydana gelmiştir. Sabahın erken vakitlerinde saat 07.34 civarında bir artçı sarsıntısı hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem sadece 1 saniye sürmüştür.⁶⁷⁷ Gerede'de 28 Kasım gecesi saat 01.02 civarında doğu-batı istikâmetinde bir sarsıntı yaşanmıştır.⁶⁷⁸

210) 3 Aralık 1902 Hınıs Depremi

Deprem, gündüz saat 11.07'de doğu-batı istikâmetinde meydana gelmiştir.⁶⁷⁹

211) 4 Aralık 1902 Dumlupınar Depremi

Deprem, Perşembe gecesi şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece Kasaba (Turgutlu) demir yolu hattının Alaşehir ve Karahisar (Afyon) istasyonları üzerinde bulunan

⁶⁷¹ İkdâm, sayı 3017, 8 Şaban 1320.

⁶⁷² İkdâm, sayı 3019, 10 Şaban 1320.

⁶⁷³ İkdâm, sayı 3016, 7 Şaban 1320.

⁶⁷⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7745, 13 Şaban 1320.

⁶⁷⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7759, 27 Şaban 1320.

⁶⁷⁶ İkdâm, sayı 3031, 22 Şaban 1320.

⁶⁷⁷ İkdâm, sayı 3051, 13 Ramazan 1320.

⁶⁷⁸ İkdâm, sayı 3042, 4 Ramazan 1320.

⁶⁷⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7782, 21 Ramazan 1320.

Oturak ve Banaz'da hissedilmiştir. Depremi etkisiyle bölge halkı korku ve telaşa kapılmışlardır.⁶⁸⁰

212) 5 Aralık 1902 İzmir Depremi

Deprem, sabahleyin saat 09.28'de meydana gelmiştir.⁶⁸¹ Derecesi hafif olan depremin aynı gün bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir.⁶⁸² Aynı günün gecesi saat 04.13'te güney-güneydoğu istikâmetinde hafif,⁶⁸³ 6 Aralık Cumartesi gecesi saat 01.57'de ve 7 Aralık Pazar günü akşam saat 18.37'de hafif derecede üç sarsıntı hissedilmiştir.⁶⁸⁴ Aynı deprem Aydın demir yolu güzergâhında bulunan Cumaovası, Develiköy, Erbeyli, Kozpınar, Çıplak, Triyan ve Kasaba (Turgutlu) demir yolu hattı üzerinde bulunan Karşıyaka'nın bazı yerlerinde hafif bazılarında şiddetli derecede hissedilmiştir. Ayvalık, Sakız ve Midilli adalarından dahi hissedilmiştir.⁶⁸⁵ Ayasuluğ'da (Selçuk) Cumartesi günü öğleden sonra saat 14.15 civarında, Cumaovası ve Triyan'da hafif bir defa yine aynı günün gecesi birkaç defa Triyan'da artçı şoku hissedilmiştir.⁶⁸⁶

213) 5 Aralık 1902 Zeytin Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 22.20 civarında meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir. Cumartesi gecesi 10 dakika aralıklarla iki defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁶⁸⁷

214) 10 Aralık 1902 Urla Depremi

Deprem, gündüz saat 17.50'de birbiri ardına iki defa meydana gelmiştir.⁶⁸⁸

215) 20 Aralık 1902 Çorum Depremi

Deprem gece saat 20.23'te meydana gelmiştir.⁶⁸⁹

216) 23 Aralık 1902 Urfa Depremi

Deprem, sabahleyin saat 05.37'de meydana gelmiştir. Saat 06.50'de hafif bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Bahsi geçen ikinci sarsıntı Rumkale'de de hissedilmiştir.⁶⁹⁰

⁶⁸⁰ İkdâm, sayı 3047, 9 Ramazan 1320.

⁶⁸¹ İkdâm, sayı 3047, 9 Ramazan 1320.

⁶⁸² İkdâm, sayı 3045, 7 Ramazan 1320.

⁶⁸³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7757, 25 Şaban 1320.

⁶⁸⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7773, 12 Ramazan 1320.

⁶⁸⁵ İkdâm, sayı 3047, 9 Ramazan 1320.

⁶⁸⁶ İkdâm, sayı 3050, 12 Ramazan 1320.

⁶⁸⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7792, 1 Şevval 1320.

⁶⁸⁸ İkdâm, sayı 3056, 18 Ramazan 1320.

⁶⁸⁹ İkdâm, sayı 3067, 29 Ramazan 1320.

217) 27 Kasım 1902 Diyarbakır Depremi

Deprem, Perşembe akşamı saat 18.08 civarında meydana gelmiştir. Saat 23.08 civarında bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁶⁹¹

218) 28 Aralık 1902 Kırşehir Depremi

Deprem, Pazar günü saat 08.35 civarında hafif derecede yaşanmıştır.⁶⁹²

219) 30 Aralık 1902 Değirmencik Depremi

Deprem, gece saat 01.10'da meydana gelmiştir.⁶⁹³

1903 Yılı Depremleri

220) 10 Ocak 1903 Antalya Depremi

Deprem, sabah saat 05.06'da meydana gelmiştir. Aynı saatte Alaiye'de de hissedilmiştir.⁶⁹⁴

221) 11 Ocak 1903 Erbaa Depremi

Deprem, gece saat 20.33'te bir defa yaşanmıştır. Yönü doğudan batıya doğrudur.⁶⁹⁵

222) 20 Ocak 1903 Isparta Depremi

Deprem, gece saat 21.45'te uzun süreli ve hafif derecede yaşanmıştır. Aynı saatte Burdur'da da hissedilmiştir.⁶⁹⁶

223) 24 Ocak 1903 Bolu Depremi

Deprem, gündüz saat 16.08'de meydana gelmiştir.⁶⁹⁷

224) 28 Ocak 1903 Artukabad (Artova) Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 04.36'da meydana gelmiştir.⁶⁹⁸

225) 29 Ocak 1903 Bursa Depremi

Deprem, gece saat 23.26'da yaşanmıştır.⁶⁹⁹ Aynı saatte İnegöl ve Yenişehir'de hissedilmiştir.⁷⁰⁰

⁶⁹⁰ İkdâm, sayı 3074, 6 Şevval 1320.

⁶⁹¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7780, 19 Ramazan 1320.

⁶⁹² İkdâm, sayı 3079, 11 Şevval 1320.

⁶⁹³ İkdâm, sayı 3074, 6 Şevval 1320.

⁶⁹⁴ İkdâm, sayı 3083, 15 Şevval 1320.

⁶⁹⁵ İkdâm, sayı 3082, 14 Şevval 1320.

⁶⁹⁶ İkdâm, sayı 3092, 24 Şevval 1320.

⁶⁹⁷ İkdâm, sayı 3098, 30 Şevval 1320.

⁶⁹⁸ İkdâm, sayı 3101, 3 Zilkade 1320.

⁶⁹⁹ İkdâm, sayı 3101, 3 Zilkade 1320.

226) 30 Ocak 1903 Van Depremi

Deprem, gündüz saat 08.33 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü doğudan batıya doğrudur.⁷⁰¹ 1 Şubat Pazar günü saat 11.20'de bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁷⁰²

227) 2 Şubat 1903 Hamidiye Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 12.00'de meydana gelmiştir. Yönü doğudan batıya doğrudur.⁷⁰³

228) 3 Şubat 1903 İzmir Depremi

Deprem, Salı günü sabah saatlerinde hafif derecede meydana gelmiştir.⁷⁰⁴ Bu sarsıntıyı takip eden bir hafta zarfında İzmir ve çevresinde depremler yaşanmaya devam etmiştir. 6 Şubat Cuma gecesi saat 00.56'da güneydoğudan kuzeybatı yönünde bir sarsıntı yaşanmıştır. Aynı saatte Aydın demir yolu güzergâhında bulunan Triyan, Çatal ve Arıkbaşı'nda Urla'nın çevre köylerinde ve Kasaba (Turgutlu) demir yolu hattının Salihli İstasyonu'na kadar olan mevkide hissedilmiştir.⁷⁰⁵ 9 Şubat Pazartesi gece yarısına doğru hafif bir sarsıntı daha hissedilmiştir.⁷⁰⁶

229) 6 Şubat 1903 Doğu Bayezid Depremi

Deprem, gece saat 00.45 civarında yaşanmıştır. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁷⁰⁷

230) 11 Şubat 1903 Niksar Depremi

Deprem, gece saat 20.39'da bir defa meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğru gerçekleşmiştir.⁷⁰⁸

231) 12 Şubat 1903 Gemlik Depremi

Deprem, gece saatlerinde meydana gelmiştir.⁷⁰⁹

⁷⁰⁰ İkdâm, sayı 3102, 4 Zilkade 1320.

⁷⁰¹ İkdâm, sayı 3116, 18 Zilkade 1320.

⁷⁰² İkdâm, sayı 3122, 24 Zilkade 1320.

⁷⁰³ İkdâm, sayı 3122, 24 Zilkade 1320.

⁷⁰⁴ İkdâm, sayı 3107, 9 Zilkade 1320.

⁷⁰⁵ İkdâm, sayı 3113, 15 Zilkade 1320.

⁷⁰⁶ İkdâm, sayı 3112, 14 Zilkade 1320.

⁷⁰⁷ İkdâm, sayı 3110, 12 Zilkade 1320.

⁷⁰⁸ İkdâm, sayı 3115, 17 Zilkade 1320.

⁷⁰⁹ İkdâm, sayı 3115, 17 Zilkade 1320.

232) 14 Şubat 1903 İzmir Depremi

Deprem, gündüz saat 16.55'te yaşanmıştır. Aynı günün gecesi saat 03.55 civarlarında bir artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁷¹⁰

233) 20 Şubat 1903 Sandıklı Depremi

Deprem, gece saatlerinde yaşanmıştır.⁷¹¹

234) 5 Mart 1903 Ma'mûretü'l-'Âzîz (Elazığ) Depremi

Deprem, gündüz saat 11.52 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü güneyden kuzeye doğrudur. Aynı deprem Malatya'da saat 12.01'de batı-doğu istikâmetinde yaşanmıştır.⁷¹²

235) 13 Mart 1903 Edremit Depremi

Deprem, gece saatlerinde meydana gelmiştir.⁷¹³

236) 26 Mart 1903 Kuruçay Depremi

Deprem, gece saat 22.31 civarında meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁷¹⁴

237) 28 Mart 1903 Değirmencik Depremi

Deprem, sabaha karşı saat 03.30 civarında meydana gelmiştir.⁷¹⁵

238) 4 Nisan 1903 Torbalı Depremi

Deprem, sabah saatlerinde meydana gelmiştir. Aynı deprem Kayalar/Kayası? köyünde hissedilmiştir. Bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁷¹⁶

239) 14 Nisan 1903 Bursa Depremi

Deprem, gece saatlerinde yaşanmıştır.⁷¹⁷ Aynı vakitlerde İnegöl'de de hissedilmiştir.⁷¹⁸

240) 15 Nisan 1903 Safranbolu Depremi

Deprem, gece saat 23.11'de meydana gelmiştir. Yönü güney kuzey istikâmetinde olan deprem 2 saniye kadar devam etmiştir.⁷¹⁹

⁷¹⁰ İkdâm, sayı 3116, 18 Zilkade 1320.

⁷¹¹ İkdâm, sayı 3124, 26 Zilkade 1320.

⁷¹² İkdâm, sayı 3136, 9 Zilhicce 1320.

⁷¹³ İkdâm, sayı 3142, 15 Zilhicce 1320.

⁷¹⁴ İkdâm, sayı 3172, 15 Muharrem 1321.

⁷¹⁵ İkdâm, sayı 3162, 5 Muharrem 1321.

⁷¹⁶ İkdâm, sayı 3165, 8 Muharrem 1321.

⁷¹⁷ İkdâm, sayı 3176, 19 Muharrem 1321.

⁷¹⁸ İkdâm, sayı 3178, 21 Muharrem 1321.

241) 23 Nisan 1903 Adana Depremi

Deprem, bir defa hissedilmiştir.⁷²⁰

242) 27 Nisan 1903 Amasya Depremi

Deprem, gece saat 01.01 civarında meydana gelmiştir. Aynı saatte Köprü'den de hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁷²¹

243) 6 Mayıs 1903 Karahisar-ı Şarki Depremi

Deprem gece saat 03.34 civarında meydana gelmiştir. Yönü doğudan batıya doğrudur.⁷²²

244) 14 Mayıs 1903 Maraş Depremi

Deprem, sabah saatlerinde kuzeyden güneye doğru hafif derecede meydana gelmiştir.⁷²³

245) 18 Mayıs 1903 Yenice kale Depremi

Deprem, Pazartesi gecesı saat 01.55'te oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Maraş'ta hafif derecede hissedilmiştir. Yönü güney kuzey istikâmetindedir.⁷²⁴

246) 19 Mayıs 1903 Bolu Depremi

Deprem, saat 07.15/19.15 civarında meydana gelmiştir.⁷²⁵

247) 19 Mayıs 1903 Van Depremi

Deprem, Salı günü saat 17.22 sularında hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Gülmüş kasabasında da hissedilmiştir.⁷²⁶ Bahsi geçen günün gecesı sabaha karşı Adilcevaz'da aralıklarla iki defa ve 22 Mayıs Cuma günü iki sarsıntı daha yaşanmıştır.⁷²⁷ Gevaş, Şitak, Bargiri, Hamidiye ve Timar'da depremin yönü doğu-batı istikâmetinde gerçekleşmiştir.⁷²⁸

248) 25 Mayıs 1903 Adapazarı Depremi

Deprem, akşam saat 21.20 civarında hafif derecede yaşanmıştır. Aynı gece saat 21.57'de İzmit'te ve buraya bağlı Ortaköy'de hafif derecede bir sarsıntı daha hissedilmiştir. 26 Mayıs

⁷¹⁹ İkdâm, sayı 3178, 21 Muharrem 1321.

⁷²⁰ İkdâm, sayı 3184, 27 Muharrem 1321.

⁷²¹ İkdâm, sayı 3190, 3 Safer 1321.

⁷²² İkdâm, sayı 3196, 9 Safer 1321.

⁷²³ İkdâm, sayı 3204, 17 Safer 1321.

⁷²⁴ İkdâm, sayı 3216, 29 Safer 1321.

⁷²⁵ İkdâm, sayı 3211, 24 Safer 1321.

⁷²⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7946, 11 Rebiülevvel 1321.

⁷²⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7954, 19 Rebiülevvel 1321.

⁷²⁸ İkdâm, sayı 3214, 27 Safer 1321.

Salı sabahı saat 09.07'de İstanbul'da doğudan batıya doğru yaşanan deprem, aynı saatte İzmit'te kuzeydoğudan batıya doğru hafif ve kısa süreli bir defa gerçekleşmiştir. İstanbul'da bu sarsıntıdan 6 dakika sonra çok hafif bir artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁷²⁹ Aynı vakitlerde Gemlik, Bilecik, Yenişehir, İnegöl, Küpeli, Pazarcık, Kütahya havalisiyle Simav, Balıkesir, Bandırma, Erdek,⁷³⁰ Bursa, Pazarköy, Kirmastı, Ortaköy, Adapazarı ve Mudanya'da hissedilmiştir.⁷³¹ 26 Mayıs günü saat 08.47 sularında Beypazarı'nda ve gecesi saat 21.50'de Nallıhan'da⁷³² 27 Mayıs günü saat 10.26'da Taraklı'da,⁷³³ 30 Mayıs günü saat 17.56'da Göynük'te hafif derecede sarsıntılar yaşanmıştır.⁷³⁴

249) 28 Mayıs 1903 Narman Depremi

Deprem, sabahleyin saat 07.00 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetinde olan depremin iki defa hafif derecede sarsıntısı hissedilmiştir.⁷³⁵

250) 6 Temmuz 1903 Yalvaç Depremi

Deprem, gece saat 00.29'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Gece saat 00.59'da bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı saatte Karaağaç'ta hafif derecede hissedilmiştir.⁷³⁶

251) 8 Temmuz 1903 Erzurum Depremi

Deprem, sabah saat 06.53 civarında meydana gelmiştir. Aynı deprem Hınıs, Tutak, Pasinler ve Eleşkirt'te de hissedilmiştir.⁷³⁷

252) 8 Temmuz 1903 Genç Depremi

Deprem, öğle vaktinde saat 12.52 civarında başlayarak 15.22'ye kadar hafif ve şiddetli surette aralıklarla üç defa meydana gelmiştir.⁷³⁸

253) 15 Temmuz 1903 Erzurum Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 22.29'da hafif derecede meydana gelmiştir. Gece saat 02.39'da bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı saatlerde Tortum, Pasinler ve Hınıs'ta hissedilmiştir.⁷³⁹

⁷²⁹ İkdâm, sayı 3216, 29 Safer 1321; İkdâm, sayı 3217, 1 Rebiülevvel 1321; İkdâm, sayı 3218, 2 Rebiülevvel 1321.

⁷³⁰ İkdâm, sayı 3225, 9 Rebiülevvel 1321.

⁷³¹ İkdâm, sayı 3217, 1 Rebiülevvel 1321.

⁷³² Tercümân-ı Hakikat, sayı 7945, 10 Rebiülevvel 1321.

⁷³³ İkdâm, sayı 3218, 2 Rebiülevvel 1321.

⁷³⁴ İkdâm, sayı 3222, 6 Rebiülevvel 1321.

⁷³⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7954, 19 Rebiülevvel 1321.

⁷³⁶ İkdâm, sayı 3259, 13 Rebiülahir 1321.

⁷³⁷ İkdâm, sayı 3292, 17 Cemaziyelevvel 1321.

⁷³⁸ İkdâm, sayı 3262, 16 Rebiülahir 1321.

254) 31 Temmuz 1903 Yozgat Depremi

Deprem, gündüz saat 14.17 civarında meydana gelmiştir. Aynı gün saat 18.00'den sonra hafif derecede bir artçı şoku yaşanmıştır.⁷⁴⁰

255) 10-14? Ağustos 1903 İzmir Depremi

İkdâm gazetesinin 15 Ağustos tarihli haberinde İzmir'de hafif derecede bir depremin yaşandığı bildirilmiş ise de depremin tarihine dair bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu depremin 10-14 Ağustos tarihleri arasında meydana geldiğini tahmin edebiliriz.⁷⁴¹

256) 15 Ağustos 1903 Bulanık Depremi

Deprem, gece saatlerinde meydana gelmiştir. Aynı gece iki defa ve sabahında bir defa artçı sarsıntıları yaşanmıştır.⁷⁴²

257) 15 Ağustos 1903 Kengiri Depremi

Deprem, gündüz saat 14.40'ta hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batıdan doğuya doğru gerçekleşmiştir.⁷⁴³

258) 18 Ağustos 1903 Sivrihisar Depremi

Deprem, sabahleyin saat 06.07 civarında hafif derecede yaşanmıştır. Aynı gün saat 10.52 civarında iki defa artçı şoku hissedilmiştir.⁷⁴⁴

259) 12 Eylül 1903 Koçhisar Depremi

Deprem, saat 12.30/00.36'da meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğrudur. Depremi yaşanmasından 10 dakika sonra iki defa artçı şoku hissedilmiştir.⁷⁴⁵

260) 13 Eylül 1903 Malazgirt Depremi

Malazgirt'te yaşanan depremin iki defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı deprem Bulanık'ta da iki defa hissedilmiştir.⁷⁴⁶

⁷³⁹ İkdâm, sayı 3283, 8 Cemaziyelevvel 1321.

⁷⁴⁰ İkdâm, sayı 3285, 10 Cemaziyelevvel 1321.

⁷⁴¹ İkdâm, sayı 3296, 21 Cemaziyelevvel 1321.

⁷⁴² İkdâm, sayı 3298, 23 Cemaziyelevvel 1321.

⁷⁴³ İkdâm, sayı 3299, 24 Cemaziyelevvel 1321.

⁷⁴⁴ İkdâm, sayı 3304, 29 Cemaziyelevvel 1321.

⁷⁴⁵ İkdâm, sayı 3317, 23 Cemaziyel-ahir 1321.

⁷⁴⁶ İkdâm, sayı 3318, 24 Cemaziyelahir 1321.

261) 20 Eylül 1903 Kastamonu Depremi

Deprem, Pazar günü saat 13.53 civarında meydana gelmiştir. Birbiri ardına iki defa yaşanan sarsıntının ilki hafif ikincisi oldukça şiddetli hissedilmiştir. Aynı günün gecesi saat 23.51 ve 04.53'te ve Pazartesi günü saat 17.00 civarında hafif derecede üç defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı deprem Taşköprü, Çankırı, Daday, Cide ve Araç'ta da hissedilmiştir.⁷⁴⁷

262) 24 Eylül 1903 İzmir Depremi

Deprem, Perşembe gecesi sabaha karşı güneş henüz doğmadan önce oldukça şiddetli derecede ancak kısa süreli meydana gelmiştir. İzmir Mesis Fransız Mektebinin Rasathâne müdürü tarafından verilen bilgiye göre sarsıntı 5 saniye devam etmiştir. Sismografta hafif olarak 1,5 dakikayı gösterdiği haber verilmiştir.⁷⁴⁸ İkdâm gazetesinin Ahenk gazetesinden aktardığı habere göre ise deprem sabah saat 05.37'de oldukça şiddetli derecede iki istikâmet, iki sarsıntı üzere meydana gelmiştir. Birinci istikâmet kuzeyden kuzeydoğuya, ikincisi güneyden güneybatıya doğrudur. 1,5 dakika kadar sallantılar devam etmiştir. Aynı saatte Menemen'de de hissedilmiştir.⁷⁴⁹

263) 4 Kasım 1903 Erzincan Depremi

Deprem, sabahleyin saat 07.24 civarında meydana gelmiştir. Sarsıntı 3 saniye devam etmiştir. Aynı gün saat 07.15'te Kuruçay'da doğu-batı istikâmetinde 3 saniye süreyle yaşanmıştır.⁷⁵⁰ Çemişgezek'te ise sabahleyin saat 07.12'de hissedilmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde olan deprem birbiri ardına birkaç defa şiddetli derecede yaşanmıştır.⁷⁵¹

264) 6 Kasım 1903 Hasankale Depremi

Deprem, sabah saat 06.57 civarında oldukça şiddetli derecede yaşanmıştır. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem birkaç saniye devam etmiştir.⁷⁵²

265) 10 Kasım 1903 Erzincan Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde bir defa hissedilmiştir.⁷⁵³

⁷⁴⁷ İkdâm, sayı 3333, 9 Receb 1321.

⁷⁴⁸ İkdâm, sayı 3331, 7 Receb 1321.

⁷⁴⁹ İkdâm, sayı 3333, 9 Receb 1321.

⁷⁵⁰ İkdâm, sayı 3387, 4 Ramazan 1321.

⁷⁵¹ İkdâm, sayı 3369, 16 Şaban 1321.

⁷⁵² İkdâm, sayı 3387, 4 Ramazan 1321.

⁷⁵³ İkdâm, sayı 3379, 26 Şaban 1321.

266) 12 Kasım 1903 Kengiri Depremi

Deprem, sabah saat 07.42'de meydana gelmiştir. Aynı gün saat 08.17 civarında bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁷⁵⁴

267) 13 Aralık 1903 İzmir Depremi

Deprem, Pazar günü saat 08.58 civarında hafif şiddetli ve sürekli meydana gelmiştir.⁷⁵⁵

1904 Yılı Depremleri

268) 9 Şubat 1904 Şebinkarahisar Depremi

Deprem, sabaha karşı saat 07.01 civarında uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁷⁵⁶

269) 17 Şubat 1904 Bergama Depremi

Deprem, saat 10.07/22.07 sularında hafif derecede meydana gelmiştir.⁷⁵⁷

270) 1 Nisan 1904 İzmir Depremi

Deprem, Cuma gecesi hafif derecede meydana gelmiştir. Bir defa artçı şoku yaşanmıştır. Aynı gece Seferihisar'da da hissedilmiştir.⁷⁵⁸

271) 3 Nisan 1904 Edirne Depremi

Deprem, gündüz saat 13.10'da 1-2 dakika aralıklarla tekrar ederek başlamıştır. Hayrabolu, Malkara, Çorlu'da saat 12.46 civarında başlayarak 13.46'ya kadar iki-üç defa öncü sarsıntı yaşanmıştır.⁷⁵⁹ Ana deprem ise saat 13.48 civarında meydana gelmiştir. Aynı vakitlerde İstanbul'da hafif derecede hissedilen deprem, Selanik ve Sofya'da da yaşanmıştır.⁷⁶⁰ Edirne vilâyeti havalisinde ise Tekfurdağı, Hora, Cısr-i Mustafapaşa, Cısr-i Ergene, Gümülcine, Dimekota, Ortaköy sarsıntının hissedildiği yerler arasındadır. Bundan başka aynı saatte İnegöl ve Kirmastı'da yaşanmıştır.⁷⁶¹

⁷⁵⁴ İkdâm, sayı 3379, 26 Şaban 1321.

⁷⁵⁵ İkdâm, sayı 3410, 27 Ramazan 1321.

⁷⁵⁶ BOA, Y.PRK.UM., 68/50, 22 Zilkade 1321.

⁷⁵⁷ İkdâm, sayı 3477, 5 Zilhicce 1321.

⁷⁵⁸ İkdâm, sayı 3522, 20 Muharrem 1322.

⁷⁵⁹ İkdâm, sayı 3521, 19 Muharrem 1322.

⁷⁶⁰ İkdâm, sayı 3520, 18 Muharrem 1322.

⁷⁶¹ İkdâm, sayı 3521, 19 Muharrem 1322.

272) 3 Nisan 1904 Söke Depremi

Deprem, gündüz saat 09.30'da oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁷⁶²

273) 4 Nisan 1904 Ilgın Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 15.25 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğru olan deprem, 10 saniye devam etmiştir. 6 Nisan Çarşamba günü 8 saniye süren hafif bir artçı şoku yaşanmıştır.⁷⁶³

274) 20 Nisan 1904 Pülümür? Depremi

Deprem, gündüz saat 14.05 civarında meydana gelmiştir.⁷⁶⁴

275) 12 Mayıs 1904 İstanbul Depremi

Deprem, sabah saat 10.01'de hafif derecede meydana gelmiştir.⁷⁶⁵

276) 16 Mayıs 1904 Edirne Depremi

Deprem, akşam saat 21.35 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Gece saat 00.05 civarında bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁷⁶⁶

277) 20 Mayıs 1904 İzmir Depremi

Deprem, Cuma günü 30 saniye süreli yaşanmıştır. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁷⁶⁷

278) 28 Haziran 1904 Koçhisar (Hafik) Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde hafif derecede yaşanmıştır. Derecesi hafif olan bir sarsıntı daha hissedilmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğrudur.⁷⁶⁸

279) 1 Temmuz 1904 Zeytun (Süleymanlı) Depremi

Deprem, Cuma gecesi meydana gelmiştir. Yönü kuzeydoğudan güneybatıya doğrudur.⁷⁶⁹

⁷⁶² İkdâm, sayı 3536, 4 Safer 1322.

⁷⁶³ İkdâm, sayı 3525, 23 Muharrem 1322.

⁷⁶⁴ İkdâm, sayı 3542, 10 Safer 1322.

⁷⁶⁵ İkdâm, sayı 3559, 27 Safer 1322.

⁷⁶⁶ İkdâm, sayı 3562, 30 Safer 1322.

⁷⁶⁷ İkdâm, sayı 3569, 7 Rebiülevvel 1322.

⁷⁶⁸ BOA, DH.MKT., 2605/39, 14 Rebiülahir 1322.

⁷⁶⁹ İkdâm, sayı 3626, 6 Cemaziyelevvel 1322.

280) 22 Temmuz 1904 Pötürge Depremi

Deprem, Cuma günü saat 08.50'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğudan batıya doğrudur.⁷⁷⁰

281) 27 Temmuz 1904 Bitlis Depremi

Deprem, sabah saat 08.33 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğrudur.⁷⁷¹

282) 19 Eylül 1904 Tekirdağ Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 14.49 civarında meydana gelmiştir. Aynı saatte Gelibolu, Şarköy, Dimekota ve Mürefte'de hissedilmiştir.⁷⁷²

283) 7 Ekim 1904 İzmir Depremi

Deprem, Cuma gecesi birbiri ardına üç defa meydana gelmiştir.⁷⁷³ Cumartesi günü saat 11.06'da hissedilen depremin hemen ardından saat 11.11, 11.15 ve 11.46'da üç sarsıntı yaşanmıştır. Bunlardan saat 11.15'te yaşanan deprem şiddetli derecede hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde gerçekleşmiştir. Pazar günü İzmir ve Kuşadası'nda bir sarsıntı hissedilmiştir. Bu sarsıntının Sisam Adası'nda yaşanan depremin bir uzantısı olduğu tahmin edilmektedir.⁷⁷⁴ Sisam'da daha önce meydana gelen 11 Ağustos 1904 depreminin yaşanmasından bu yana yaklaşık iki ay geçtiği düşünülürse bölgede yaşanan artçı şokların hala devam ettiği sonucuna varmak mümkündür. İsmi geçen tarihten bu yana devam eden sarsıntılarda ilk depremde yıkılmayan çoğu bina hasara uğramış veya yıkılmıştır.⁷⁷⁵

İzmir'de 11 Ekim Salı gecesi saat 20.31'de başlayan şiddetli sarsıntılar saat 22.46'ya kadar hissedilmiş, 20 saniye devam etmiştir. Aynı gece saat 22.46'dan sabaha kadar şiddetli ve hafif derecede iki defa artçı şoku yaşanmıştır. Salı günü saat 12.16 civarında oldukça şiddetli bir sarsıntı hissedilmiştir. Yönü kuzeydoğu güneybatı istikâmetinde olan deprem, 15 saniye devam etmiştir.⁷⁷⁶

İzmir'de bulunan Propagand Fransız Mektebindeki sismograf aletinin verilerine göre ise ilk deprem saat 19.27.21 saniye geçe meydana gelmiştir. Yönü kuzeydoğu güneybatı

⁷⁷⁰ İkdâm, sayı 3652, 3 Cemaziyelahir 1322.

⁷⁷¹ İkdâm, sayı 3657, 8 Cemaziyelahir 1322.

⁷⁷² İkdâm, sayı 3693, 15 Receb 1322.

⁷⁷³ İkdâm, sayı 3709, 2 Şaban 1322.

⁷⁷⁴ Pazar günü saat 11.18'de Sisam'da yaşanan sarsıntı 13 saniye devam etmiştir. Yönü kuzeydoğu-güneybatı istikâmetindedir. İkdâm, sayı 3716, 9 Şaban 1322.

⁷⁷⁵ İkdâm, sayı 3711, 4 Şaban 1322.

⁷⁷⁶ İkdâm, sayı 3712, 5 Şaban 1322

istikâmetinde olan deprem 13 saniye devam etmiş, şiddetli sarsıntısı ise 6 saniye sürmüştür. İkinci sarsıntı saat 20.19.35 saniye geçe yaşanmıştır. Depremi yönü belirlenememiştir. Hafif derecede hissedilen bu sarsıntı sadece 1 saniye devam etmiştir. Üçüncü sarsıntı 21.50.10 saniye geçe hissedilmiştir. Yönü kuzeydoğudan güneybatıya doğru olan deprem 7 saniye devam etmiş, şiddetli sarsıntısı ise 3 saniye sürmüştür. Bundan başka gece saat 01.15 ve 04.29'da hafif derecede iki artçı şoku hissedilmiştir. Bu iki depremin yönü tespit edilememiştir. Salı gecesı sabaha kadar devam eden sarsıntılarda bölge halkı büyük korku yaşamıştır.

İzmir'de yaşanan sarsıntılar aynı gece birçok yerden hissedilmiştir. Bunlardan ilki Foça'da saat 20.17'de şiddetli, 10 dakika sonra hafif derecede yaşanmıştır. Bayındır'da gece saat 20.29'da uzun süreli ancak hafif ve saat 23.14'te hafif derecede iki sarsıntı hissedilmiştir. Tire'de saat 20.40 uzun süreli bir sarsıntı yaşanmış ve saat 04.44 civarına kadar yedi defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı saatte Aydın demir yolu güzergâhında bulunan Cumaovası, Develiköy, Aziziye, Koçpınar, Ayasuluğ, Ödemiş ve Kasaba (Turgutlu) demir yolu hattında bulunan Menemen, Kasaba ve Salihli'den hissedilmiştir.⁷⁷⁷

1905 Yılı Depremleri

284) 10 Ocak 1905 Balıkesir Depremi

Deprem, akşam saat 17.10'da şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁷⁷⁸

285) 6 Şubat 1905 Erzincan Depremi

Deprem, akşam saat 18.24'te hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁷⁷⁹

286) ? Şubat 1905 Hasankale Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 26 Şubat 1905 tarihli nüshasında depremin meydana gelme zamanı hakkında "geçenlerde bir gece" ifadesi kullanılmıştır. Bu cümleden depremin tarihini saptamak güç olsa da Şubat ayının ilk haftalarında yaşanmış olan Elazığ depremi için de söz konusu ifadenin kullanılmış olması bu depreminde aynı tarihlerde gerçekleşmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir. Hasankale depremi gece saat 01.30 civarında doğu-batı istikâmetinde gerçekleşmiştir. Bir defa artçı sarsıntı hissedilmiştir.⁷⁸⁰

⁷⁷⁷ İkdâm, sayı 3713, 6 Şaban 1322.

⁷⁷⁸ İkdâm, sayı 3802, 6 Zilkade 1322.

⁷⁷⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8573, 21 Zilhicce 1322.

⁷⁸⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8573, 21 Zilhicce 1322.

287) 13 Nisan 1905 İzmir Depremi

Deprem, Perşembe günü hafif derecede meydana gelmiştir.⁷⁸¹

288) 26 Nisan 1905 Kula Depremi

Deprem, Salı akşamı saat 19.59 civarında meydana gelmiştir. Bu saatten başlayarak Çarşamba gecesi sabaha karşı saat 05.00'e kadar üç defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı gün Ödemiş'te saat 16.52 civarında bir sarsıntı yaşanmıştır.⁷⁸²

289) 30 Nisan 1905 İstanbul Depremi

Deprem, Pazar günü saat 07.07'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gün saat 07.37'de hafif bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁷⁸³ Aynı gün Alaşehir'de sabah saat 07.14'te hafif derecede, Ödemiş'te ise saat 07.20 ve 07.35'te sarsıntılar hissedilmiştir.⁷⁸⁴

290) 1 Mayıs 1905 Eskişehir Depremi

Deprem, akşam saat 19.04'te meydana gelmiştir. Aynı saatte Sabuncupınar, Çukurlar ve Kütahya'da da hissedilmiştir.⁷⁸⁵

291) 3 Mayıs 1905 Çermik Depremi

Deprem, sabah saat 05.13'te oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁷⁸⁶

292) 7 Mayıs 1905 Gümüşhane Depremi

Deprem, gündüz saat 11.31 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğrudur.⁷⁸⁷

293) 14 Mayıs 1905 Ma'mûretü'l-Âzîz (Elazığ) Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğrudur.⁷⁸⁸

294) 15 Mayıs 1905 Trabzon Depremi

Okunamadı.⁷⁸⁹

⁷⁸¹ İkdâm, sayı 3898, 13 Safer 1323.

⁷⁸² İkdâm, sayı 3911, 26 Safer 1323.

⁷⁸³ İkdâm, sayı 3913, 28 Safer 1323.

⁷⁸⁴ İkdâm, sayı 3914, 29 Safer 1323.

⁷⁸⁵ İkdâm, sayı 3912, 27 Safer 1323.

⁷⁸⁶ BOA, Y.PRK.UM., 75/44, 28 Safer 1323.

⁷⁸⁷ İkdâm, sayı 3920, 5 Rebiülevvel 1323.

⁷⁸⁸ İkdâm, sayı 3934, 19 Rebiülevvel 1323.

⁷⁸⁹ İkdâm, sayı 3934, 19 Rebiülevvel 1323.

295) 7 Haziran 1905 Mudanya Depremi

Deprem, Çarşamba günü saat 17.09'da şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁷⁹⁰

296) 9 Temmuz 1905 Edirne Depremi

Deprem, Pazar gecesi saat 02.32'de meydana gelmiştir.⁷⁹¹ Sabaha karşı 10 dakika ara ile iki defa artçı şoku hissedilmiştir.⁷⁹²

297) 17 Temmuz 1905 Simav Depremi

Deprem, akşam saat 18.15 civarında meydana gelmiştir.⁷⁹³

298) 1-9 Ekim 1905 Aydın Depremi

İkdâm gazetesinin 10 Ekim 1905 tarihli nüshasında Aydın'da bir depremin yaşandığı bildirilmiş fakat tarihi konusunda net bir ifade kullanılmamıştır. Yine Aydın vilâyeti dâhilinde farklı yerlerde yaşanan depremlere yer verilmesi hasebiyle bu depremin 1-9 Ekim tarihleri arasında yaşandığını tahmin edebiliriz. Deprem, sabah saat 07.17'de hafif derecede meydana gelmiştir.⁷⁹⁴

299) 3 Ekim 1905 Denizli Depremi

Deprem, Salı günü gece saatlerinde hissedilmiştir.⁷⁹⁵

300) 7 Ekim 1905 Söke Depremi

Deprem, gece saat 22.05'te hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı gece bir ve sabah saat 07.20'de hafif derecede bir olmak üzere iki defa artçı şoku hissedilmiştir.⁷⁹⁶

301) 13 Ekim 1905 Erzurum Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 01.45'te hafif derecede meydana gelmiştir. Ertesi gün saat 10.00 civarında bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁷⁹⁷

302) 16 Ekim 1905 Malazgirt Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir. Gece saatlerinde bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁷⁹⁸

⁷⁹⁰ İkdâm, sayı 3964, 19 Rebiülahir 1323.

⁷⁹¹ İkdâm, sayı 3982, 8 Cemaziyelevvel 1323.

⁷⁹² İkdâm, sayı 3984, 10 Cemaziyelevvel 1323.

⁷⁹³ İkdâm, sayı 3999, 25 Cemaziyelevvel 1323.

⁷⁹⁴ İkdâm, sayı 4072, 10 Şaban 1323.

⁷⁹⁵ İkdâm, sayı 4072, 10 Şaban 1323.

⁷⁹⁶ İkdâm, sayı 4072, 10 Şaban 1323.

⁷⁹⁷ İkdâm, sayı 4100, 9 Ramazan 1323.

303) 22 Ekim 1905 İstanbul Depremi

Deprem, Pazar sabahı saat 06.50 civarında meydana gelmiştir.⁷⁹⁹ Yönü güneybatı-kuzeydoğu istikâmetindedir.⁸⁰⁰ Aynı deprem Edirne'de saat 6.30'dan sonra yaşanmış ve ertesi gün yine sabah saatlerinde bir sarsıntı hissedilmiştir.⁸⁰¹ Bursa'da ise saat 07.01'de bir sarsıntı yaşanmıştır.⁸⁰²

304) 31 Ekim 1905 İzmir Depremi

Deprem, akşam saatlerinde hafif derecede hissedilmiştir.⁸⁰³

305) 8 Kasım 1905 Edirne Depremi

Deprem, gece saat 01.26'da meydana gelmiştir.⁸⁰⁴ 9-10 Kasım gün ve akşamında dört defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁰⁵

306) 10 Kasım 1905 Çanakkale Depremi

Deprem, gece saat 01.19'da meydana gelmiştir. Aynı gecenin sabahında Edremit'te bir sarsıntı hissedilmiştir.⁸⁰⁶

307) 18 Kasım 1905 Edirne Depremi

Deprem, saat 13.04'te meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğrudur.⁸⁰⁷

308) 18 Kasım 1905 Burdur Depremi

Deprem, gündüz saat 13.53 civarında meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir. Aynı gün saat 17.13'te bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁰⁸

309) 27 Kasım 1905 Trabzon Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 23.48'de meydana gelmiştir.⁸⁰⁹

⁷⁹⁸ BOA, DH.MKT., 1019/59, 24 Şaban 1323.

⁷⁹⁹ İkdâm, sayı 4086, 24 Şaban 1323.

⁸⁰⁰ İkdâm, sayı 4087, 25 Şaban 1323.

⁸⁰¹ İkdâm, sayı 4089, 27 Şaban 1323.

⁸⁰² İkdâm, sayı 4088, 26 Şaban 1323.

⁸⁰³ İkdâm, sayı 4098, 7 Ramazan 1323.

⁸⁰⁴ İkdâm, sayı 4106, 15 Ramazan 1323.

⁸⁰⁵ İkdâm, sayı 4108, 17 Ramazan 1323.

⁸⁰⁶ İkdâm, sayı 4105, 14 Ramazan 1323.

⁸⁰⁷ İkdâm, sayı 4113, 22 Ramazan 1323.

⁸⁰⁸ İkdâm, sayı 4122, 1 Şevval 1323.

⁸⁰⁹ İkdâm, sayı 4150, 29 Şevval 1323.

310) 18-24 Aralık 1905 Gümüşhane Depremi

İkdâm gazetesinin 27 Aralık 1905 tarihli haberinde depremin "geçen hafta zarfında" yaşandığı ifade edilmiştir. Bu cümleden hareketle depremin 18-24 Aralık tarihleri arasında yaşandığını söylemek mümkündür. Gümüşhane'de güney-kuzey istikâmetinde meydana gelen deprem, Şiran'da da üç defa hissedilmiştir.⁸¹⁰

311) 22 Aralık 1905 Istranca Depremi

Deprem, Cuma günü saat 13.21'de hafif derecede meydana gelmiştir.⁸¹¹

312) 22 Aralık 1905 İzmir Depremi

Deprem, gece saatlerinde oldukça hafif derecede yaşanmıştır.⁸¹² 27 Aralık Çarşamba günü doğu-batı istikâmetinde hafif⁸¹³ ve 31 Aralık Pazar günü akşamüstü yine hafif derecede olmak üzere iki defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁸¹⁴

313) 25 Aralık 1905 Balıkesir Depremi

Deprem, Pazartesi günü sabahleyin saat 04.48'de meydana gelmiştir.⁸¹⁵

1906 Yılı Depremleri

314) ? Aralık 1905-? Ocak 1906 Ma'muratü'l-Âzîz (Elazığ) Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 9 Ocak 1906 tarihli nüshasında depremin "geçen hafta içinde" meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu cümleden hareketle depremin Aralık ayının son günleri ve Ocak ayının başlarında yaşanmış olduğu söylenebilir.⁸¹⁶

315) ? Aralık 1905-? Ocak 1906 Dirik Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 9 Ocak 1906 tarihli nüshasında depremin "farklı günlerde" meydana geldiği ifade edilmiş olmakla beraber bu cümleden kesin bir tarihe ulaşmak oldukça güçtür. Bu depremin Aralık ayı içerisinde veya Ocak ayının ilk günlerinde yaşanmış olduğunu tahmin edebiliriz. Dirik'te yaşanan deprem hafif derecede hissedilmiştir.⁸¹⁷

⁸¹⁰ İkdâm, sayı 4150, 29 Şevval 1323.

⁸¹¹ İkdâm, sayı 4150, 29 Şevval 1323.

⁸¹² Tercümân-ı Hakikat, sayı 8873, 26 Şevval 1323.

⁸¹³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8880, 4 Zilkade 1323.

⁸¹⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8886, 10 Zilkade 1323.

⁸¹⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8882, 6 Zilkade 1323.

⁸¹⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8889, 13 Zilkade 1323.

⁸¹⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8889, 13 Zilkade 1323.

316) 1 Ocak 1906 Yalvaç Depremi

Deprem, Pazartesi günü meydana gelmiştir.⁸¹⁸

317) 3 Ocak 1906 İzmir Depremi

Deprem, Çarşamba günü akşamı saat 22.10 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁸¹⁹

318) 4 Ocak 1906 Demirci Depremi

Deprem, gece saat 20.33 civarında meydana gelmiştir. Aynı gece saat 21.03 ve 02.03 civarında iki defa artçı sarsıntısı yaşanmıştır.⁸²⁰

319) 17 Ocak 1906 Sarayköy Depremi

Deprem, Çarşamba günü sabah saatlerinde meydana gelmiştir. Aynı deprem Aydın demir yolu güzergâhında bulunan Buca (Bucalı) ve Genceli'de hissedilmiştir. Ertesi gün gece yarısından iki saat sonra Çıplak mevkiinde bir sarsıntı yaşanmıştır.⁸²¹

320) 20 Ocak 1906 Muğla Depremi

Deprem, Cumartesi akşamı saat 18.55 civarında meydana gelmiştir.⁸²²

321) 21 Ocak 1906 Alaşehir Depremi

Deprem, sabah saatlerinde meydana gelmiştir.⁸²³

322) 10 Şubat 1906 Siverek Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 12.48'de meydana gelmiştir.⁸²⁴

323) 10 Şubat 1906 Mecitözü Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 19.45'te meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğrudur.⁸²⁵

324) 14 Şubat 1906 Eskişehir Depremi

Deprem, gündüz saat 14.55'te meydana gelmiştir.⁸²⁶

⁸¹⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8888, 12 Zilkade 1323.

⁸¹⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8890, 14 Zilkade 1323.

⁸²⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8886, 10 Zilkade 1323.

⁸²¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8906, 30 Zilkade 1323.

⁸²² Tercümân-ı Hakikat, sayı 8906, 30 Zilkade 1323.

⁸²³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8903, 27 Zilkade 1323.

⁸²⁴ İkdâm, sayı 4220, 10 Muharrem 1324.

⁸²⁵ İkdâm, sayı 4214, 4 Muharrem 1324.

⁸²⁶ İkdâm, sayı 4207, 27 Zilhicce 1323.

325) 21 Şubat 1906 Sarayköy Depremi

Deprem, gündüz saat 11.56'da hafif derecede meydana gelmiştir. Bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁸²⁷

326) 27 Şubat 1906 İstanbul Depremi

Deprem, gece saat 00.59 civarında meydana gelmiştir. Derecesi hafif olan depremin yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁸²⁸

327) 28 Şubat 1906 Refahiye Depremi

Deprem, Çarşamba günü meydana gelmiştir. Cuma günü Refahiye'de ve Siverek'te birer defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁸²⁹

328) ? Mart 1906 Canik (Gedikbudak) Depremi

Depremin meydana gelme zamanı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 3 Nisan 1906 tarihli haberine göre depremin "ahiren" meydana geldiği ifade edilmiştir. Nisan ayının ilk günleri olması hasebiyle bu depremin Mart ayı içerisinde yaşanmış olduğunu tahmin edebiliriz.⁸³⁰

329) ? Mart 1906 Malazgirt Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 3 Nisan 1906 tarihli nüshasında depremin "ahiren bir gece" yaşandığı ifade edilmiştir. Gazete tarihinin Nisan ayının ilk günleri olması hasebiyle bu depremin de Mart ayı içerisinde yaşanmış olduğunu söyleyebiliriz. Deprem gece saat 22.25 civarında ve aynı gece 00.25 sularında hafif derecede meydana gelmiştir. Yine aynı tarihli gazete haberine göre Bitlis ve Muş'ta "bir gece" saat 03.25-03.30 sularında bir sarsıntı hissedilmiştir. Bu depremin Malazgirt depremiyle bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Malazgirt'te yaşanan sarsıntıların devamında yaşanmış olması kuvvetle muhtemeldir.⁸³¹

⁸²⁷ İkdâm, sayı 4210, 30 Zilhicce 1323.

⁸²⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8940, 4 Muharrem 1324.

⁸²⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8946, 10 Muharrem 1324.

⁸³⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8973, 8 Safer 1324.

⁸³¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 8973, 8 Safer 1324.

330) ? Mart 1906 Kulakkaya Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 3 Nisan 1906 tarihli nüshasında depremin "ahiren" hafif derecede meydana geldiği bildirilmiştir. Bu depremin de Mart ayı içinde yaşanmış olduğunu tahmin edebiliriz.⁸³²

331) 9 Nisan 1906 Harmanlı Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde Hasköy, Papaslı ve Kayacık'ta meydana gelmiştir.⁸³³

332) 27 Mayıs 1906 Koçhisar Depremi

Deprem, Pazar gecesi meydana gelmiştir.⁸³⁴

333) 4 Haziran 1906 Muş Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 07.42'de hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batıdan doğuya doğrudur. Bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸³⁵

334) 11 Haziran 1906 Ma'mûretü'l-Âzîz Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 00.20'de meydana gelmiştir.⁸³⁶ Aynı vakitlerde Harput'ta da hissedilmiştir.⁸³⁷ 12 Haziran gecesi Malatya, Eğin, Keban ve Arapgir'de şiddetli derecede ve uzun süreli bir sarsıntı hissedilmiştir. Bu depremin yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁸³⁸ 13 Haziran günü Elazığ'da saat 09.21'de bir sarsıntı yaşanmıştır.⁸³⁹

335) 15-16 Haziran 1906 Amasya Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 15 Temmuz 1906 tarihli haberine göre deprem, "geçen ayın ortasında" meydana gelmiştir. Bu ifadeden depremin 15-16 Haziran tarihleri arasında yaşanmış olduğunu söylemek mümkündür.⁸⁴⁰

336) 4 Ağustos 1906 Bursa Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 22.52 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁴¹

⁸³² Tercümân-ı Hakikat, sayı 8973, 8 Safer 1324.

⁸³³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9000, 5 Rebiülevvel 1324.

⁸³⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9034, 9 Rebiülahir 1324.

⁸³⁵ İkdâm, sayı 4345, 17 Cemaziyelevvel 1324.

⁸³⁶ İkdâm, sayı 4331, 3 Cemaziyelevvel 1324

⁸³⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9057, 3 Cemaziyelevvel 1324.

⁸³⁸ BOA, DH.MKT., 1091/44, 25 Rebiülahir 1324.

⁸³⁹ İkdâm, sayı 4331, 3 Cemaziyelevvel 1324.

⁸⁴⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9077, 23 Cemaziyelevvel 1324.

⁸⁴¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9100, 17 Cemaziyelahir 1324.

337) 22 Ağustos 1906 Bursa Depremi

Deprem, Çarşamba gecesi saat 00.17'de hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁴²

338) 23 Ağustos 1906 İzmir Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 02.31 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁴³

339) 25 Ağustos 1906 İnegöl Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi batı-doğu istikâmetinde meydana gelmiştir. 27 Ağustos Pazartesi sabahı saat 05.53 civarında Bursa'da hafif bir sarsıntı hissedilmiştir.⁸⁴⁴

340) 4 Ekim 1906 Denizli Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 00.19'da hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁴⁵

341) 27 Ekim 1906 Keskin Depremi

Deprem, gece saat 02.57 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁴⁶

342) 29 Kasım 1906 Muğla Depremi

Deprem, gündüz saat 12.37'de meydana gelmiştir. Aynı saatte Marmaris ve Köyceğiz'de de hissedilmiştir.⁸⁴⁷

343) 14 Ekim-13 Kasım 1906 Fatsa Depremi

İkdâm gazetesinin 11 Aralık 1906 tarihli nüshasında depremin "teşrinevvel zarfında" meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu cümleden hareketle depremin 14 Ekim-13 Kasım tarihleri arasında yaşandığını söyleyebiliriz. Deprem, gece saat 01.50 civarında batı-doğu istikâmetinde meydana gelmiştir. Aynı gece saat 03.05 sularında güneyden kuzeye doğru hafif derecede bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁴⁸

344) 16 Aralık 1906 Balıkesir Depremi

Deprem, Pazar günü saat 13.43'te hafif derecede hissedilmiştir.⁸⁴⁹

⁸⁴² Tercümân-ı Hakikat, sayı 9116, 5 Receb 1324.

⁸⁴³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9119, 8 Receb 1324.

⁸⁴⁴ İkdâm, sayı 4398, 12 Receb 1324.

⁸⁴⁵ İkdâm, sayı 4438, 22 Şaban 1324.

⁸⁴⁶ İkdâm, sayı 4468, 23 Ramazan 1324.

⁸⁴⁷ İkdâm, sayı 4489, 14 Şevval 1324.

⁸⁴⁸ İkdâm, sayı 4499, 24 Şevval 1324.

⁸⁴⁹ İkdâm, sayı 4513, 9 Zilkade 1324.

1907 Yılı Depremleri

345) 23 Ocak 1907 İstanbul Depremi

Deprem, sabah saat 05.47'de hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁵⁰

346) 31 Ocak 1907 Amasra Depremi

Deprem, hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁵¹

347) 11 Mart 1907 Yenipazar Depremi

Deprem Pazartesi günü saat 08.53 civarında meydana gelmiştir. Aynı gün saat 10.37'de hafif derecede bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁸⁵²

348) 11 Mart 1907 Andırın Depremi

Deprem, gece saat 21.45 civarında yaşanmıştır. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem yalnızca 1 saniye sürmüştür.⁸⁵³

349) 31 Mart 1907 Karçikan Depremi

Deprem, Pazar günü sabah saat 05.06'da meydana gelmiştir. Aynı gün saat 16.37 ve gece 21.51 civarında iki defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı saatte Vastan ve Erciş'te de yaşanmıştır.⁸⁵⁴

350) 9 Nisan 1907 Hoşab Depremi

Deprem, gece saat 04.44'te meydana gelmiştir. Ertesi gün saat 12.44 civarında bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁵⁵

351) 11 Nisan 1907 Pülümür Depremi

Deprem, gece saatlerinde kuzey-güney istikâmetinde gerçekleşmiştir.⁸⁵⁶

352) 16 Nisan 1907 Manisa Depremi

Deprem, gündüz saat 14.46 civarında yaşanmıştır. Bu sarsıntıyı müteakip iki defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı gün saat 16.30'da Manisa ve Kasaba'da (Turgutlu) hafif derecede bir sarsıntı meydana gelmiştir.⁸⁵⁷

⁸⁵⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9268, 9 Zilhicce 1324.

⁸⁵¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9308, 21 Muharrem 1325.

⁸⁵² Tercümân-ı Hakikat, sayı 9319, 3 Safer 1325.

⁸⁵³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9329, 13 Safer 1325.

⁸⁵⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9365, 19 Rebiülevvel 1325.

⁸⁵⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9379, 3 Rebiülahir 1325.

⁸⁵⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9363, 30 Rebiülevvel 1325.

353) 18 Nisan 1907 Bolu Depremi

Deprem, gündüz saat 09.40'ta Bolu ve Göynük'te hissedilmiştir. Yarım saat aralıklarla ikişer dakika sürmüştür.⁸⁵⁸

354) 30 Nisan 1907 Diyarbakır Depremi

Deprem, gece saat 03.46'da meydana gelmiştir. 1 Mayıs gecesi saat 04.17'de Diyarbakır ve Palu'da kısa aralıklarla ikişer defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁵⁹

355) 13 Mayıs 1907 Çankırı Depremi

Deprem, Pazartesi günü sabaha karşı saat 03.51'de hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁶⁰

356) 15 Haziran 1907 Balıkesir Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 16.00 civarında Balıkesir'de hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁶¹ Aynı gün Denizli ve Marmaris'te hissedilen deprem,⁸⁶² akşam saat 19.48 ve gece saat 23.39 sularında Manisa'da iki defa yaşanmıştır. Bu depremin yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁸⁶³

357) 21 Haziran 1907 İzmir Depremi

Deprem, Cuma günü akşamüzeri saat 20.16'da meydana gelmiştir. Gece saat 00.26'da hafif derecede bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁶⁴

358) 23 Haziran 1907 Sarayköy Depremi

Deprem, Pazar günü hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁶⁵

359) 24 Haziran 1907 Haymana Depremi

Deprem, sabah saat 08.43 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁶⁶

360) 26 Haziran 1907 Hafik Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde hafif derecede hissedilmiştir.⁸⁶⁷

⁸⁵⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9354, 8 Rebiülevvel 1325.

⁸⁵⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9370, 24 Rebiülevvel 1325.

⁸⁵⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 3992, 16 Rebiülahir 1325.

⁸⁶⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9385, 9 Rebiülahir 1325.

⁸⁶¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9415, 10 Cemaziyelevvel 1325.

⁸⁶² Tercümân-ı Hakikat, sayı 9419, 14 Cemaziyelevvel 1325.

⁸⁶³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9423, 18 Cemaziyelevvel 1325.

⁸⁶⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9419, 14 Cemaziyelevvel 1325.

⁸⁶⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9423, 18 Cemaziyelevvel 1325.

⁸⁶⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9419, 14 Cemaziyelevvel 1325.

⁸⁶⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9446, 11 Cemaziyelahir 1325.

361) 29 Haziran 1907 Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) Depremi

Deprem, gündüz saat 15.07 civarında meydana gelmiştir. Aynı gün Alucra'da saat 16.06'da bir sarsıntı hissedilmiştir. 30 Haziran günü Alucra'da saat 11.01'de kısa aralıklarla üç defa ve saat 11.07'de Karahisar-ı Şarki'de iki defa artçı sarsıntılar yaşanmıştır. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁸⁶⁸

362) 6 Temmuz 1907 Simav Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 15.20'de meydana gelmiştir.⁸⁶⁹

363) 22 Temmuz 1907 Malatya Depremi

Deprem, gece saat 22.52 civarında meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetinde gerçekleşmiştir.⁸⁷⁰

364) 28 Temmuz 1907 Marmara Depremi

Deprem, Pazar günü hafif derecede aralıksız devamlı surette hissedilmiştir.⁸⁷¹

365) 11 Eylül 1907 Çivril Depremi

Deprem, sabah saatlerinde meydana gelmiştir.⁸⁷²

366) 14 Eylül 1907 Adranos (Orhaneli) Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 00.26 civarında yaşanmıştır.⁸⁷³ Aynı gece sabaha karşı saat 05.51 civarında Bursa ve havalisinde bir sarsıntı meydana gelmiştir. Yönü güneydoğudan güneybatıya doğrudur.⁸⁷⁴

367) 18-23 Ekim 1907 Karahisar-ı Şarki Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 23 Ekim 1907 tarihli nüshasında depremin "çend gün evvel" yani birkaç gün evvel meydana geldiği ifade edilmiştir. O halde deprem 18-23 Ekim tarihleri arasında gerçekleşmiş olmalıdır. Bahsi geçen deprem Hamidiye ve Koyulhisar'da birkaç kez hissedilmiştir.⁸⁷⁵

⁸⁶⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9446, 11 Cemaziyelahir 1325.

⁸⁶⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9436, 1 Cemaziyelahir 1325.

⁸⁷⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9468, 4 Receb 1325.

⁸⁷¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9465, 1 Receb 1325.

⁸⁷² Tercümân-ı Hakikat, sayı 9507, 13 Şaban 1325.

⁸⁷³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9507, 13 Şaban 1325.

⁸⁷⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9504, 10 Şaban 1325.

⁸⁷⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9539, 16 Ramazan 1325.

368) 27 Ekim 1907 Çeşme Depremi

Deprem, Pazar gecesi meydana gelmiştir.⁸⁷⁶

369) 4 Kasım 1907 Kiğı Depremi

Deprem, gece saat 21.21 civarında meydana gelmiştir. Ertesi gün saat 10.21'de Kiğı'da ve aynı vakitlerde Kemah'ta ikişer defa hafif derecede artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁷⁷

370) 14 Kasım 1907 Ma'mûretü'l-Âzîz Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 03.18 civarında meydana gelmiştir. Bu sarsıntının hemen ardından bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁸⁷⁸

371) 16 Kasım 1907 Denizli Depremi

Deprem saatinde ve şiddetine dair bir bilgi yoktur.⁸⁷⁹

372) 27 Kasım 1907 Gökçedağ Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde meydana gelmiştir. Ertesi gün Yenice ve Gökçedağ'da birer defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁸⁰

373) 30 Kasım 1907 Bursa Depremi

Deprem, Cumartesi sabahı saat 06.01 civarında meydana gelmiştir.⁸⁸¹

374) 26 Aralık 1907 Balıkesir Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 01.32 civarında meydana gelmiştir. Yönü kuzeyden güneye doğrudur.⁸⁸²

1908 Yılı Depremleri

375) ? Ocak 1908 Germencik Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 6 Ocak 1908 tarihli sayısında depremin tarihi hakkında bir ifadeye yer verilmemiştir. 3 Ocak'ta İzmir'de bir deprem yaşanmakla beraber Germencik'in

⁸⁷⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9551, 28 Ramazan 1325.

⁸⁷⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9571, 20 Şevval 1325.

⁸⁷⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9563, 12 Şevval 1325

⁸⁷⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9563, 12 Şevval 1325.

⁸⁸⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9585, 1 Zilkade 1325.

⁸⁸¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9585, 1 Zilkade 1325.

⁸⁸² Tercümân-ı Hakikat, sayı 9613, 29 Zilkade 1325.

İzmir'e yakınlığı hasebiyle bu depremin ismi geçen tarihte yaşanmış olma ihtimali olsa da daha önce yaşanmış olması da ihtimaller arasındadır.⁸⁸³

376) ? Ocak 1908 Bitlis Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 29 Şubat 1908 tarihli haberinde "geçen ay içinde bir gece" Bitlis, Bulanık ve Malazgirt'te hafif derecede bir depremin olduğu haber verilmektedir.⁸⁸⁴

377) 3 Ocak 1908 İzmir Depremi

Deprem, sabah saatlerinde hafif derecede meydana gelmiştir.⁸⁸⁵

378) 26 Ocak 1908 Denizli Depremi

Deprem, Pazar günü saat 13.07'de hissedilmiştir.⁸⁸⁶

379) 25 Ocak-2 Şubat 1908 İzmir Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 3 Şubat 1908 tarihli sayısında depremin meydana gelme zamanı hakkında bir ifade yer almamıştır. Habere göre İzmir'de güney-kuzey istikâmetinde oldukça şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremin 25 Ocak ve 2 Şubat tarihleri arasında yaşanmış olduğunu tahmin edebiliriz.⁸⁸⁷

380) 20 Şubat 1908 Söke Depremi

Deprem, Perşembe günü öğle vaktinden bir saat sonra meydana gelmiştir.⁸⁸⁸

381) 27 Şubat 1908 Bitlis Depremi

Deprem, gece saat 00.29'da meydana gelmiştir. Aynı saatte Hizan'da da hissedilmiştir.⁸⁸⁹

382) 3 Mart 1908 Denizli Depremi

Deprem, gece saat 04.10'da meydana gelmiştir. Derecesi hafif olan depremin saat 05.35, 06.35, 07.50, 08.45 ve 09.50'de beş defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁹⁰

383) 7 Mart 1908 Bolatlı Depremi

Deprem, gündüz saat 17.37 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Gece saat 19.52'de bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁹¹

⁸⁸³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9616, 2 Zilhicce 1325.

⁸⁸⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9666, 25 Muharrem 1326.

⁸⁸⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9617, 3 Zilhicce 1325.

⁸⁸⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9641, 30 Zilhicce 1325.

⁸⁸⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9641, 30 Zilhicce 1325.

⁸⁸⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9665, 24 Muharrem 1326.

⁸⁸⁹ İkdâm, sayı 4989, 16 Rebiülevvel 1326.

⁸⁹⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9677, 7 Safer 1326.

384) 12 Mart 1908 Ahlat Depremi

Deprem, bir defa hissedilmiştir.⁸⁹²

385) 13 Mart 1908 İnegöl Depremi

Deprem, Cuma günü sabahleyin saat 06.52'de hafif derecede meydana gelmiştir. Saat 10.13 ve 12.58'de iki defa, Cumartesi günü saat 16.08'de bir defa olmak üzere toplamda üç defa artçı şokları yaşanmıştır.⁸⁹³

386) 17 Mart 1908 Germencik Depremi

Deprem, Salı günü saat 16.00 civarında meydana gelmiştir.⁸⁹⁴

387) 19 Mart 1908 Çankırı Depremi

Deprem, akşam saat 19.27'de yaşanmıştır. Derecesi hafif olan depremin yönü doğu-batı istikâmetindedir. 20 Mart günü saat 08.37'de bir defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı gün Mudurnu'da saat 08.43'te, Bolu'da saat 09.07'de ve Gerede'de saat 09.09 civarında hafif derecede sarsıntılar hissedilmiştir. 21 Mart tarihinde ise Bolu'da birincisi sabahın erken vakitlerinde saat 07.07'de ve ikincisi 09.33'te hafif derecede iki sarsıntı hissedilmiştir.⁸⁹⁵

388) 20 Mart 1908 Osmancık Depremi

Deprem, Cuma günü saat 19.00'da meydana gelmiştir. Bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁸⁹⁶

389) 20 Mart 1908 Beypazarı Depremi

Deprem, Cuma günü sabahleyin saat 20.46'da meydana gelmiştir. Aynı deprem Nallıhan'da saat 08.53'te yaşanmıştır.⁸⁹⁷

390) 28 Mart 1908 İmroz (Gökçeada) Depremi

Deprem, akşam vakti çıktıktan sonra meydana gelmiştir. Yönü güney-güneydoğu istikâmetindedir.⁸⁹⁸

391) 3 Nisan 1908 Gerede Depremi

Deprem, Cuma günü meydana gelmiştir. Aynı saatte Mengen'de de hissedilmiştir.⁸⁹⁹

⁸⁹¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9694, 24 Safer 1326.

⁸⁹² İkdâm, sayı 4989, 16 Rebiülevvel 1326.

⁸⁹³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9694, 24 Safer 1326.

⁸⁹⁴ İkdâm, sayı 4964, 20 Safer 1326.

⁸⁹⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9698, 28 Safer 1326.

⁸⁹⁶ İkdâm, sayı 4976, 3 Rebiülevvel 1326.

⁸⁹⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9695, 25 Safer 1326.

⁸⁹⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9696, 26 Safer 1326.

392) 5 Nisan 1908 Yozgat Depremi

Deprem, gece saat 03.46'da meydana gelmiştir. Yönü doğudan batıya doğrudur.⁹⁰⁰

393) 6 Nisan 1908 Tire Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 12.34'te meydana gelmiştir.⁹⁰¹ Aynı günün gecesi sabaha karşı saat 05.36 civarında İzmir, Aydın, Çine, Tire ve Söke'de sarsıntılar hissedilmiştir. Deprem, Davliye Çiftliği'nde doğu-batı istikâmetinde yaşanmıştır.⁹⁰²

394) 6 Nisan 1908 Giresun Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 03.03 civarında meydana gelmiştir.⁹⁰³

395) 7 Nisan 1908 Hani Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 00.24 civarında meydana gelmiştir. Bir defa artçı şoku yaşanmıştır.⁹⁰⁴

396) 12 Nisan 1908 Ankara Depremi

Deprem, Pazar gecesi saat 00.01 civarında meydana gelmiştir.⁹⁰⁵ Saat 00.31'den sonra hafif derecede bir artçı şoku hissedilmiştir.⁹⁰⁶

397) 15 Nisan 1908 Bulanık Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde yaşanmıştır. Bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁹⁰⁷

398) 18 Nisan 1908 Hizan Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde birkaç defa yaşanmıştır. 28 Nisan'da da bölgede aynı şekilde birkaç sarsıntı meydana gelmiştir.⁹⁰⁸ Bahsi geçen sarsıntılar hakkında Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 6 Mayıs 1908 tarihli haberinde Hizan'da "ahiren" beş-altı defa daha sarsıntı meydana geldiği belirtilmiştir.⁹⁰⁹

⁸⁹⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9706, 7 Rebiülevvel 1326.

⁹⁰⁰ İkdâm, sayı 4991, 18 Rebiülevvel 1326.

⁹⁰¹ İkdâm, sayı 4983, 10 Rebiülevvel 1326.

⁹⁰² Tercümân-ı Hakikat, sayı 9711, 12 Rebiülevvel 1326.

⁹⁰³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9720, 21 Rebiülevvel 1326.

⁹⁰⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9742, 13 Rebiülahir 1326.

⁹⁰⁵ İkdâm, sayı 4991, 18 Rebiülevvel 1326.

⁹⁰⁶ İkdâm, sayı 4986, 13 Rebiülevvel 1326.

⁹⁰⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9776, 18 Cemaziyelevvel 1326.

⁹⁰⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9754, 25 Rebiülahir 1326.

⁹⁰⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9735, 6 Rebiülahir 1326.

399) 19 Nisan 1908 Bigadiç Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde meydana gelmiş, 30 saniye devam etmiştir.⁹¹⁰

400) 22 Nisan 1908 Çerkeş Depremi

Deprem, Çarşamba günü saat 17.12 civarında meydana gelmiştir. Ertesi gün sabah saat 09.18 civarında Bolu'da hafif derecede bir sarsıntı yaşanmıştır.⁹¹¹

401) 27 Nisan 1908 Malatya Depremi

Deprem, gece saat 21.01 civarında kuzey-güney istikâmetinde meydana gelmiştir.⁹¹²

402) 28 Nisan 1908 İzmir Depremi

Deprem, Salı günü saat 19.36 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁹¹³

403) 10 Mayıs 1908 Erzurum Depremi

Deprem, Pazar gecesi saat 22.25 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.⁹¹⁴ Aynı saatte Bitlis'te de hissedilmiştir.⁹¹⁵

404) 15 Mayıs 1908 Meğri Depremi

Deprem, Cuma günü meydana gelmiştir. İki defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁹¹⁶

405) 3 Haziran 1908 Bitlis Depremi

Deprem, Çarşamba günü yaşanmıştır.⁹¹⁷

406) 1 Temmuz 1908 Çorum Depremi

Deprem, gece saat 04.22 civarında yaşanmıştır. Ertesi gün saat 13.22 civarında bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁹¹⁸

407) 3 Temmuz 1908 Ödemiş Depremi

Deprem, gece saat 04.52'de meydana gelmiştir. Ödemiş ve Kilas çevresinden de hissedilmiştir.⁹¹⁹

⁹¹⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9729, 30 Rebiülevvel 1326.

⁹¹¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9726, 27 Rebiülevvel 1326.

⁹¹² Tercümân-ı Hakikat, sayı 9742, 13 Rebiülahir 1326.

⁹¹³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9731, 2 Rebiülahir 1326.

⁹¹⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9776, 18 Cemaziyelevvel 1326.

⁹¹⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9776, 18 Cemaziyelevvel 1326.

⁹¹⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9749, 20 Rebiülahir 1326.

⁹¹⁷ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9797, 8 Cemaziyelahir 1326.

⁹¹⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9801, 12 Cemaziyelahir 1326.

⁹¹⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9801, 12 Cemaziyelahir 1326.

408) 13 Eylül 1908 Bursa Depremi

Deprem, sabah saat 05.53'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batıdan doğuya doğrudur. 4-5 saniye devam etmiştir.⁹²⁰

409) 27 Ekim 1908 Şuhut Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 03.11 civarında meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁹²¹

410) 16 Kasım 1908 Bahçecik Depremi

Deprem, İzmit'e bağlı Bahçecik köyünde gündüz saat 12.48'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batıdan doğuya doğrudur. 3-4 saniye devam etmiştir.⁹²²

411) 17 Kasım 1908 Koyulhisar Depremi

Deprem, sabahleyin saat 08.17 civarında meydana gelmiştir. Derecesi şiddetli olan depremin yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁹²³

412) 17 Kasım 1908 Hizan Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde yaşanmıştır. İki defa şiddetli ve hafif derecelerde artçı şoku hissedilmiştir.⁹²⁴

413) 30 Kasım 1908 Pötürge Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 21.42 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem, 10 saniye devam etmiştir. Saat 00.42 sularında hafif bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁹²⁵

1909 Yılı Depremleri

414) 19 Ocak 1909 Kastamonu Depremi

Deprem, akşam saatlerinde meydana gelmiştir. Aynı vakitlerde Taşköprü, Tosya, Araç, Safranbolu ve Kengiri'de hissedilmiştir.⁹²⁶

⁹²⁰ İkdâm, sayı 5138, 17 Şaban 1326.

⁹²¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9974, 8 Şevval 1326.

⁹²² İkdâm, sayı 5206, 27 Şevval 1326.

⁹²³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9934, 28 Şevval 1326.

⁹²⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9945, 9 Zilkade 1326.

⁹²⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9986, 23 Zilhicce 1326.

⁹²⁶ İkdâm, sayı 5264, 28 Zilhicce 1326.

415) 1 Şubat 1909 Erdek Depremi

Deprem, gece saat 04.14 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batıdan güneye doğrudur.⁹²⁷

416) 1 Şubat 1909 Koyulhisar Depremi

Deprem, gündüz saat 15.24 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Karahisar-ı Şarki, Zara, Divriği, Hamidiye ve Suşehri'nde de şiddetli derecede hissedilmiştir.⁹²⁸

417) 1 Şubat 1909 Ordu Depremi

Deprem, gündüz saat 17.32 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. 2-3 saniye devam eden depremin bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁹²⁹

418) 6 Şubat 1909 Ayvalık Depremi

Deprem, gündüz saat 15.46 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁹³⁰

419) 9 Şubat 1909 Of Depremi

Deprem, Salı günü saat 14.23 civarında meydana gelmiştir. Derecesi şiddetli olan deprem aynı gün Giresun'da 14.35, Ordu'da 14.42 ve Trabzon'da 14.50 civarında yaşanmıştır. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁹³¹

420) 9 Şubat 1909 Elazığ Depremi

Deprem, gündüz saat 14.31 civarında uzun süreli ve hafif şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Eğin ve Malatya'da da hissedilmiştir. Saat 15.00 ve 16.00 sularında Arapgir ve Eğin'de şiddetli derecede bir sarsıntısı yaşanmıştır.⁹³²

421) 12 Şubat 1909 Gümüşhane Depremi

Deprem, gece saat 23.00 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Gece saat 01.00'den sonra bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁹³³

⁹²⁷ İkdâm, sayı 5278, 12 Muharrem 1327.

⁹²⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 9996, 17 Muharrem 1327.

⁹²⁹ İkdâm, sayı, 5281, 15 Muharrem 1327.

⁹³⁰ İkdâm, sayı, 5282, 16 Muharrem 1327.

⁹³¹ İkdâm, sayı 5286, 20 Muharrem 1327.

⁹³² Tercümân-ı Hakikat, sayı 10002, 23 Muharrem 1327.

⁹³³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10004, 25 Muharrem 1327.

422) 14 Şubat 1909 İstanbul Depremi

Deprem, saat 11.40'ta uzun süreli ve hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁹³⁴ Ertesi gün sabah saat 06.10'da üç defa hafif derecede artçı sarsıntısı yaşanmıştır.⁹³⁵

423) 14 Şubat 1909 Edirne Depremi

Deprem, gece saat 00.54 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı gece uzun süreli bir defa ve ertesi 15 Şubat günü aynı saatlerde iki defa artçı şoku hissedilmiştir. Aynı gün Çatalca'da 12.43 civarında birbiri ardına birkaç defa,⁹³⁶ saat 12.51 civarında Kırkkilise (Kırklareli), Gümilcine, Midye ve Dimekota'da dört, Cisri Mustafapaşa ve Ortaköy'de iki defa sarsıntılar hissedilmiştir.⁹³⁷

424) 16 Şubat 1909 İzmir Depremi

Deprem, sabah saat 05.57'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yaşanan sarsıntı sonrasında bölge halkı korku ve heyecana kapılmıştır. Depremi İzmir çevresinde hissedilip hissedilmediğine dair bir malûmat yoktur.⁹³⁸

425) 17 Şubat 1909 Yozgat Depremi

Deprem, saat 02.25'te meydana gelmiştir. Aynı saatte Maden'de bir defa ve Kırşehir'de gece vaktiyle sabah saatlerinde iki defa olmak üzere toplamda üç defa sarsıntılar hissedilmiştir.⁹³⁹

426) 18 Şubat 1909 Malazgirt Depremi

Deprem, gece saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁹⁴⁰

427) 21 Şubat 1909 Trabzon Depremi

Deprem, şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁴¹

⁹³⁴ İkdâm, sayı 5290, 24 Muharrem 1327.

⁹³⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10004, 25 Muharrem 1327.

⁹³⁶ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10005, 26 Muharrem 1327.

⁹³⁷ İkdâm, sayı 5293, 27 Muharrem 1327.

⁹³⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10007, 28 Muharrem 1327.

⁹³⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10007, 28 Muharrem 1327.

⁹⁴⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10010, 1 Safer 1327.

⁹⁴¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10011, 2 Safer 1327.

428) 27 Şubat 1909 Amasya Depremi

Deprem, akşam saat 17.02 civarında uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁴²

429) 5 Mart 1909 Palu Depremi

Deprem, Cuma günü saat 14.24'te bir defa meydana gelmiştir.⁹⁴³

430) 6 Mart 1909 Muş Depremi

Deprem, hafif derecede meydana gelmiştir. Derecesi hafif bir sarsıntı daha yaşanmıştır.⁹⁴⁴

431) 9 Mart 1909 İstanbul Depremi

Deprem, hafif derecede meydana gelmiştir.⁹⁴⁵

432) 11 Mart 1909 Edirne Depremi

Deprem, Perşembe gecesi saat 01.23 sularında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece saat 04.23 civarında hafif derecede bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁹⁴⁶

433) 2 Nisan 1909 Bayramiç Depremi

Deprem, gündüz saat 17.20'de birbiri ardına iki defa meydana gelmiştir.⁹⁴⁷

434) 5 Mayıs 1909 Balıkesir Depremi

Deprem, sabah saat 07.33'te dalgalanmalı ve şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁴⁸

435) 29 Ağustos 1909 Isparta Depremi

Deprem, gece saat 21.38 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batıdan doğuya doğrudur.⁹⁴⁹

436) 20 Eylül 1909 Koyulhisar Depremi

Deprem, gece saat 11.00'de hafif derecede meydana gelmiştir. Sabaha kadar üç defa artçı şoku hissedilmiştir.⁹⁵⁰

⁹⁴² İkdâm, sayı 5304, 9 Safer 1327.

⁹⁴³ İkdâm, sayı 5312, 17 Safer 1327.

⁹⁴⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10024, 17 Safer 1327.

⁹⁴⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10024, 17 Safer 1327.

⁹⁴⁶ İkdâm, sayı 5316, 21 Safer 1327.

⁹⁴⁷ İkdâm, sayı 5338, 14 Rebiülevvel 1327.

⁹⁴⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10079, 15 Rebiülahir 1327.

⁹⁴⁹ İkdâm, sayı 5368, 15 Şaban 1327.

⁹⁵⁰ İkdâm, sayı 5389, 6 Ramazan 1327.

437) 21 Eylül 1909 Erciş Depremi

Deprem, akşam saat 19.12'de hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü doğudan batıya doğrudur.⁹⁵¹

438) 25 Ekim 1909 Koçhisar Depremi

Deprem, gece saat 02.16'da hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı gece saat 03.46'da bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁹⁵²

439) 29 Ekim 1909 Çatalca Depremi

Deprem, gece saat 20.32'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Ana depremden önce gece saat 18.12'de hafif derecede bir defa öncü sarsıntı hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan bu deprem, 20-30 saniye kadar devam etmiştir. Aynı saatte Terkos'ta da iki defa sarsıntılar yaşanmıştır.⁹⁵³ Aynı gece İstanbul'da saat 20.39'da oldukça şiddetli bir deprem hissedilmiştir. Sarsıntı yaklaşık 5 saniye sürmüştür. Sarsıntının tesiriyle şehirde bulunan bütün hava gazı lambalarının titrediği belirtilmiştir.⁹⁵⁴

440) 19 Kasım 1909 Yenihan Depremi

Deprem, hafif derecede meydana gelmiştir.⁹⁵⁵

441) ? Kasım 1909 Erzurum Depremi

İkdâm gazetesinin 23 Kasım 1909 tarihli nüshasında depremin "bu gece" meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu cümleden depremin tarihini tahmin etmek oldukça zordur. Depremin Kasım ayı içinde yaşandığını tahmin edebiliriz.⁹⁵⁶

1910 Yılı Depremleri

442) 9 Ocak 1910 Muş Depremi

Deprem, akşam saat 22.17'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sabah saat 05.16'da Bitlis'te de bir sarsıntı hissedilmiştir.⁹⁵⁷

⁹⁵¹ İkdâm, sayı 5392, 9 Ramazan 1327.

⁹⁵² İkdâm, sayı 5427, 14 Şevval 1327.

⁹⁵³ İkdâm, sayı 5430, 17 Şevval 1327.

⁹⁵⁴ İkdâm, sayı 5428, 15 Şevval 1327.

⁹⁵⁵ İkdâm, sayı 5449, 7 Zilkade 1327.

⁹⁵⁶ İkdâm, sayı 5452, 10 Zilkade 1327.

⁹⁵⁷ İkdâm, sayı 5501, 29 Zilhicce 1327.

443) 22 Ocak 1910 Bergama Depremi

Deprem, sabah saat 05.37'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gün İzmir'de saat 17.50'de hafif derecede bir sarsıntı hissedilmiştir.⁹⁵⁸

444) 2 Mayıs 1910 Kale-i Sultaniye Depremi

Deprem, sabah saat 10.01 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁵⁹

445) 2 Ağustos 1910 Sivas Depremi

Deprem, sabah saat 11.01 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güneybatı-kuzeydoğu istikâmetinde olan deprem, 40 saniye kadar devam etmiştir.⁹⁶⁰

446) 5 Ağustos 1910 İskilip Depremi

Deprem, Cuma günü saat 14.30'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Ana depremden önce saat 12.30'da hafif derecede bir öncü sarsıntısı hissedilmiştir.⁹⁶¹

447) 17 Ağustos 1910 Tokat Depremi

Deprem, gündüz saat 11.05'te meydana gelmiştir. Yönü güneyden kuzeye doğrudur. 2 saniye devam etmiştir. Aynı saatte Niksar ve Reşadiye'de de hissedilmiştir.⁹⁶²

448) 18 Eylül 1910 Erzurum Depremi

Deprem, gündüz saat 15.56'da oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁶³

449) 5 Ekim 1910 Arapsun Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir. 2 saniye devam etmiştir.⁹⁶⁴

450) 8 Ekim 1910 Gümüşhacıköy Depremi

Deprem, Cumartesi gecesi saat 22.47'de meydana gelmiştir.⁹⁶⁵ Bu depremden 5 gün sonra 13 Ekim gecesi saat 02.09 civarında şiddetli derecede bir sarsıntı hissedilmiştir.⁹⁶⁶

⁹⁵⁸ İkdâm, sayı 5514, 12 Muharrem 1328.

⁹⁵⁹ Yeni İkdâm, sayı 52, 24 Rebiülahir 1328.

⁹⁶⁰ Yeni İkdâm, sayı 143, 28 Receb 1328.

⁹⁶¹ Yeni İkdâm, sayı 150, 6 Şaban 1328.

⁹⁶² Yeni İkdâm, sayı 158, 14 Şaban 1328.

⁹⁶³ Yeni İkdâm, sayı 190, 16 Ramazan 1328.

⁹⁶⁴ Yeni İkdâm, sayı 209, 7 Şevval 1328.

⁹⁶⁵ Yeni İkdâm, sayı 210, 8 Şevval 1328.

⁹⁶⁶ Yeni İkdâm, sayı 215, 13 Şevval 1328.

451) 30 Ekim 1910 İzmit Depremi

Deprem, gündüz saat 13.26'da hafif derecede meydana gelmiştir.⁹⁶⁷

452) 5 Kasım 1910 Erzurum Depremi

Deprem, gündüz saat 15.05'te oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁶⁸

453) 25 Aralık 1910 Tosya Depremi

Deprem, gece saat 19.58'de şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁶⁹

454) 26 Aralık 1910 Bitlis Depremi

Deprem, gece saat 00.34'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Diyarbakır'da da iki defa sarsıntılar hissedilmiştir.⁹⁷⁰

455) 29 Aralık 1910 Çatalca Depremi

Deprem, gündüz saat 12.23'te hafif derecede meydana gelmiştir.⁹⁷¹

1911 Yılı Depremleri

456) 7 Ocak 1911 Karahisar-ı Şarki Depremi

Deprem, gündüz saat 11.23'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güneydoğu-kuzeybatı istikâmetindedir.⁹⁷²

457) 21 Ocak 1911 Mazgirt Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 09.37 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetinde olan deprem yalnızca 2 saniye devam etmiştir. Aynı saatte Çarsancak'ta⁹⁷³ ve Kiğı'da da yaşanmıştır.⁹⁷⁴ Aynı günün gecesi Palu'da saat 02.48'de kısa süreli ve sabahında saat 09.26'da 15 saniye devam eden bir sarsıntı hissedilmiştir.⁹⁷⁵

458) 6 Şubat 1911 Erzurum Depremi

Deprem, sabah saat 05.47 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁷⁶

⁹⁶⁷ Yeni İkdâm, sayı 230, 28 Şevval 1328.

⁹⁶⁸ Yeni İkdâm, sayı 236, 5 Zilkade 1328.

⁹⁶⁹ Yeni İkdâm, sayı 284, 26 Zilhicce 1328.

⁹⁷⁰ Yeni İkdâm, sayı 285, 27 Zilhicce 1328.

⁹⁷¹ Yeni İkdâm, sayı 288, 30 Zilhicce 1328.

⁹⁷² Yeni İkdâm, sayı 297, 9 Muharrem 1329.

⁹⁷³ Yeni İkdâm, sayı 312, 24 Muharrem 1329.

⁹⁷⁴ Yeni İkdâm, sayı 311, 23 Muharrem 1329.

⁹⁷⁵ Yeni İkdâm, sayı 312, 24 Muharrem 1329.

⁹⁷⁶ Yeni İkdâm, sayı 326, 9 Safer 1329.

459) 7 Şubat 1911 Ma'mûretü'l-Âzîz (Elazığ) Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 00.59 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. Aynı vakitlerde Keban'da da hissedilmiştir.⁹⁷⁷

460) 11 Şubat 1911 İskilip Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁷⁸

461) 16 Şubat 1911 Amasya Depremi

Deprem, gece saat 22.49'da güney-kuzey istikâmetinde meydana gelmiştir.⁹⁷⁹

462) 17 Mart 1911 Düzce Depremi

Deprem, akşam saat 21.32 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir. 19 Mart gecesi saat 01.13 civarında hafif bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁹⁸⁰ 18 Mart Cumartesi gecesi Adapazarı'nda şiddetli derecede ve Geyve'de saat 22.01, 01.46 ve 07.01'de hafif derecede üç defa sarsıntılar hissedilmiştir.⁹⁸¹

463) 18 Nisan 1911 Virancık (Örencik-Kütahya) Depremi

Deprem, gece saat 01.19 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁸²

464) 1 Mayıs 1911 Cide Depremi

Deprem, gündüz saat 16.23'te batı-doğu istikâmetinde meydana gelmiştir.⁹⁸³

465) 13 Mayıs 1911 Çanakkale Depremi

Deprem, gece saat 03.53'te uzun süreli meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir.⁹⁸⁴

466) 17 Mayıs 1911 Zara Depremi

Deprem, akşam saat 19.16 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁹⁸⁵

⁹⁷⁷ Yeni İkdâm, sayı 328, 11 Safer 1329.

⁹⁷⁸ Yeni İkdâm, sayı 335, 18 Safer 1329.

⁹⁷⁹ Yeni İkdâm, sayı 341, 22 Safer 1329.

⁹⁸⁰ Yeni İkdâm, sayı 375, 25 Rebiülevvel 1329.

⁹⁸¹ Yeni İkdâm, sayı 370, 20 Rebiülevvel 1329.

⁹⁸² Yeni İkdâm, sayı 414, 6 Cemaziyelevvel 1329.

⁹⁸³ Yeni İkdâm, sayı 413, 5 Cemaziyelevvel 1329.

⁹⁸⁴ Yeni İkdâm, sayı 425, 17 Cemaziyelevvel 1329.

⁹⁸⁵ Yeni İkdâm, sayı 430, 22 Cemaziyelevvel 1329.

467) 16 Temmuz 1911 Marmaris Depremi

Deprem, akşam saat 22.01'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu sarsıntının hemen ardından şiddetli derecede iki defa daha sarsıntılar yaşanmıştır. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. Gece saat 01.32'de uzun süreli ve saat 04.32'de hafif derece iki defa artçı şokları hissedilmiştir.⁹⁸⁶

468) 19 Eylül 1911 Osmancık Depremi

Deprem, gündüz saat 08.45'te hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. Aynı saatte Çorum'da da hissedilmiştir.⁹⁸⁷

469) 31 Ekim 1911 Hoşab Depremi

Deprem, gece saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir. 3 saniye sürmüştür.⁹⁸⁸

470) 12 Kasım 1911 Adilcevaz Depremi

Deprem, akşam saatlerinde şiddetli derecede meydana gelmiştir.⁹⁸⁹

471) 13 Kasım 1911 Gürün Depremi

Deprem, sabahın erken saatlerinde hafif derecede meydana gelmiştir. Bir defa artçı şoku hissedilmiştir.⁹⁹⁰

472) 8 Aralık 1911 Karahisar-ı Şarki Depremi

Deprem, sabahın erken vakitlerinde saat 06.07 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.⁹⁹¹

473) 11 Aralık 1911 Bolu Depremi

Deprem, gece saat 19.03 civarında oldukça hafif derecede meydana gelmiştir.⁹⁹²

474) 26 Aralık 1911 Urfa Depremi

Deprem, gündüz saat 15.31'de oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir. Aynı saatte Ma'mûretü'l-Âzîz'de de (Elazığ) aynı istikâmette, Suruç ve Rumkale'de doğu-batı istikâmetinde yaşanmıştır.⁹⁹³ İkdâm gazetesinin bir gün

⁹⁸⁶ Yeni İkdâm, sayı 517, 20 Şaban 1329.

⁹⁸⁷ Yeni İkdâm, sayı 556, 1 Şevval 1329.

⁹⁸⁸ Yeni İkdâm, sayı 604, 21 Zilkade 1329.

⁹⁸⁹ Yeni İkdâm, sayı 608, 25 Zilkade 1329.

⁹⁹⁰ Yeni İkdâm, sayı 620, 7 Zilhicce 1329.

⁹⁹¹ Yeni İkdâm, sayı 651, 11 Muharrem 1330.

⁹⁹² Yeni İkdâm, sayı 632, 22 Zilhicce 1329.

⁹⁹³ Yeni İkdâm, sayı 652, 12 Muharrem 1330.

sonra çıkan 3 Ocak 1912 tarihli haberinde Hoşab kazasında iki defa hissedilen bir deprem yaşandığı belirtilmiştir. Bu sarsıntılar da kuvvetle muhtemel aynı depremin etkisidir.⁹⁹⁴

475) 31 Aralık 1911 Diyardin Depremi

Deprem, gece saat 18.58 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.⁹⁹⁵

1912 Yılı Depremleri

476) 22 Temmuz 1912 Ağlasun Depremi

Deprem, gece saat 22.11, 00.11 sabah saat 14.11 civarında üç defa hissedilmiştir. İki sarsıntı hafif, diğeri oldukça şiddetli derecede hissedilmiştir.⁹⁹⁶

477) 9 Ağustos 1912 İzmir Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 03.16.21 saniye geçe oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-doğu istikâmetinde olan deprem, 15 saniye devam etmiştir. Şiddetli sarsıntısı ise yalnızca 9 saniye sürmüştür. Bu deprem 9 Ağustos 1912 Mürefte depreminin bir aks şiddetidir.⁹⁹⁷

478) 10 Ağustos 1912 Doğu Bayezid Depremi

Deprem, Cumartesi günü saat 17.20'de hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü güneydoğu-güneybatı istikâmetindedir. 1 saniye devam etmiştir. Bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.⁹⁹⁸

479) 17 Ağustos 1912 Mürefte Depremi

Deprem, öğleden sonra saat 13.40'ta oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Şarköy'de de hissedilmiş, 3-4 saniye devam etmiştir.⁹⁹⁹

480) 19 Ağustos 1912 İstanbul Depremi

Deprem, akşam saat 17.45'te şiddetli derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁰⁰

⁹⁹⁴ Yeni İkdâm, sayı 653, 13 Muharrem 1330.

⁹⁹⁵ Yeni İkdâm, sayı 657, 17 Muharrem 1330.

⁹⁹⁶ İkdâm, sayı 5590, 30 Ramazan 1330.

⁹⁹⁷ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

⁹⁹⁸ İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

⁹⁹⁹ İkdâm, sayı 5567, 7 Ramazan 1330.

¹⁰⁰⁰ İkdâm, sayı 5567, 7 Ramazan 1330.

481) 27 Ağustos 1912 Gelibolu Depremi

Deprem, gece saat 21.15'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. 15-20 saniye kadar devam etmiştir. Aynı deprem Keşan'ın sahil taraflarında şiddetli derecede hissedilirken, merkezinde hafif derecede yaşanmıştır.¹⁰⁰¹

482) 31 Ağustos 1912 İstanbul Depremi

Deprem, gece saat 23.50'de hafif derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁰²

483) 31 Ağustos 1912 Hasankale Depremi

Deprem, akşam saat 20.23'te Hasankale'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.¹⁰⁰³ İkdâm gazetesinin 3 Eylül 1912 tarihli nüshasında Hınıs'ta öğle vakti oldukça şiddetli bir depremin yaşandığı bildirilmiş, tarihi konusunda herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu iki depremin aynı gün veya yakın tarihlerde yaşanmış olduğunu tahmin edebiliriz.¹⁰⁰⁴

484) 21 Ekim 1912 İstanbul Depremi

Deprem, gece saat 02.56'da hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.¹⁰⁰⁵

485) 22 Ekim 1912 Erdek Depremi

Deprem, saat 01.10'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu depremin hemen ardından şiddetli bir sarsıntı daha hissedilmiştir. Aynı saatte Balıkesir'de de yaşanmıştır.¹⁰⁰⁶

486) 24 Aralık 1912 Marmara Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 22.30'da şiddetli derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁰⁷

1913 Yılı Depremleri

487) 28 Ocak 1913 Adilcevaz Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 22.43'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem Kiğı'da da hissedilmiştir.¹⁰⁰⁸

¹⁰⁰¹ İkdâm, sayı 5577, 17 Ramazan 1330.

¹⁰⁰² İkdâm, sayı 5579, 19 Ramazan 1330.

¹⁰⁰³ İkdâm, sayı 5583, 23 Ramazan 1330.

¹⁰⁰⁴ İkdâm, sayı 5581, 21 Ramazan 1330.

¹⁰⁰⁵ İkdâm, sayı 5629, 11 Zilkade 1330.

¹⁰⁰⁶ İkdâm, sayı 5631, 13 Zilkade 1330.

¹⁰⁰⁷ İkdâm, sayı 5705, 27 Muharrem 1331.

¹⁰⁰⁸ İkdâm, sayı 5726, 23 Safer 1331.

488) 5 Şubat 1913 Erzincan Depremi

Deprem, gece saat 23.53'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir. Bir saat sonra iki defa hafif derecede artçı sarsıntısı yaşanmıştır.¹⁰⁰⁹

489) 9 Şubat 1913 Hınıs Depremi

Deprem, öğleden sonra şiddetli derecede meydana gelmiştir.¹⁰¹⁰

490) 16 Şubat 1913 Koyulhisar Depremi

Deprem, gündüz saat 11.42'de meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.¹⁰¹¹

491) 13 Mart 1913 Kiğı Depremi

Deprem, gece saat 03.00 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeybatı-güneydoğu istikâmetinde gerçekleşmiş, 4 saniye devam etmiştir.¹⁰¹²

492) 9 Mayıs 1913 Küpeli Depremi

Deprem, Cuma gecesi saat 03.55'te uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Söğüt, Bilecik, Yarhisar ve Bozüyük'te aynı derecede hissedilmiştir. Yarım saat aralıklarla iki defa artçı şoku yaşanmıştır.¹⁰¹³

493) 11 Mayıs 1913 Gemlik Depremi

Deprem, gece saat 22.46 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.¹⁰¹⁴

494) 14 Haziran 1913 İstanbul Depremi

Deprem, sabah saat 07.11 civarında oldukça hafif derecede meydana gelmiştir. Öğleden önce saat 12.26'da biraz şiddetli fakat kısa süreli bir sarsıntı daha hissedilmiştir.¹⁰¹⁵ İstanbul'da hissedilen bu deprem aynı zamanda Macaristan, Budapeşte, Selanik ve Bükreş'te yaşanmıştır. Bükreş'te iki defa oldukça şiddetli derecede hissedilen deprem 20 saniye sürmüş ve burada bazı hasara yol açmıştır.¹⁰¹⁶ Aynı tarihlerde Tırnova'da büyük bir depremin yaşanmış olması hasebiyle İstanbul ve çevresinde yaşanan bu sarsıntıların

¹⁰⁰⁹ İkdâm, sayı 5735, 2 Rebiülevvel 1331.

¹⁰¹⁰ İkdâm, sayı 5738, 5 Rebiülevvel 1331.

¹⁰¹¹ İkdâm, sayı 5757, 24 Rebiülevvel 1331.

¹⁰¹² İkdâm, sayı 5771, 8 Rebiülahir 1331.

¹⁰¹³ İkdâm, sayı 5833, 11 Cemaziyelahir 1331.

¹⁰¹⁴ İkdâm, sayı 5833, 11 Cemaziyelahir 1331.

¹⁰¹⁵ İkdâm, sayı 5861, 10 Receb 1331.

¹⁰¹⁶ İkdâm, sayı 5862, 11 Receb 1331.

Tırnova depreminin uzantısı olması kuvvetle muhtemeldir. Bahsi geçen depremde 1400 kişi ölmüş, 3000'e yakın haneyle kamu binaları yıkılmıştır.¹⁰¹⁷

495) 20 Eylül 1913 Denizli Depremi

Deprem, Cumartesi günü oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir. Yalnızca 2 saniye devam etmiştir.¹⁰¹⁸

496) 9 Aralık 1913 Erzurum Depremi

Deprem, gece saat 22.44 sularında şiddetli derecede meydana gelmiştir. 2 saniye devam etmiştir.¹⁰¹⁹

497) ? Aralık 1913 Paşalimanı Depremi

İkdâm gazetesinin 27 Aralık 1913 tarihli nüshasında depremin meydana gelme zamanı hakkında bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu depremin Aralık ayının son haftasında yaşanmış olduğunu tahmin edebiliriz. Deprem, şiddetli derecede meydana gelmiştir.¹⁰²⁰

1914 Yılı Depremleri

498) 26 Ocak 1914 İspir Depremi

Deprem, Pazartesi gecesi saat 23.19'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir.¹⁰²¹

499) 31 Ocak 1914 Palu Depremi

Deprem, Cumartesi günü 12.32 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. Ana depremde önce sabah saatlerinde hafif derecede bir öncü sarsıntısı hissedilmiştir.¹⁰²² Artçı şokları devam eden deprem için her ihtimale karşı gerekli tedbirler alınmıştır.¹⁰²³

500) 5 Nisan 1914 Hasankale Depremi

Deprem, Pazar günü saat 17.18'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir. Aynı saatte Erzurum'da hafif derecede bir sarsıntı hissedilmiştir.¹⁰²⁴

¹⁰¹⁷ İkdâm, sayı 5865, 14 Receb 1331.

¹⁰¹⁸ İkdâm, sayı 5959, 22 Şevval 1331.

¹⁰¹⁹ İkdâm, sayı 6034, 11 Muharrem 1332.

¹⁰²⁰ İkdâm, sayı 6051, 28 Muharrem 1332.

¹⁰²¹ İkdâm, sayı 6091, 10 Rebiülevvel 1332.

¹⁰²² İkdâm, sayı 6091, 10 Rebiülevvel 1332.

¹⁰²³ İkdâm, sayı 6146, 6 Cemaziyelevvel 1332.

¹⁰²⁴ İkdâm, sayı 6153, 13 Cemaziyelevvel 1332.

501) 1 Mayıs 1914 Reşadiye Depremi

Deprem, akşam saat 23.30'da hafif derecede 6 saniye süreyle yaşanmıştır. Gece saat 03.00'te birbiri ardına oldukça uzun süreli iki defa ve 3 dakika sonra korkunç bir gürültüyle dalgalanması 15 saniye devam eden bir sarsıntı yaşanmıştır. Saat 03.20'de daha büyük bir gürültüyle beraber 20 saniyeden fazla dalgalı ve 03.50'de şiddetli derecede toplamda altı defa sarsıntılar hissedilmiştir.¹⁰²⁵

502) 28 Mayıs 1914 Terme Depremi

Deprem, Perşembe günü saat 14.36 civarında hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.¹⁰²⁶

503) 31 Mayıs 1914 Sivas Depremi

Deprem, gündüz saat 17.15'te uzun süreli meydana gelmiştir. Aynı saatte Tokat'ta da hissedilmiştir. Ertesi gün saat 16.52'de Aziziye'de hafif derecede bir sarsıntı yaşanmıştır.¹⁰²⁷

504) 6 Haziran 1914 Balıkesir Depremi

Deprem, gece saat 03.00'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yalnızca 1 saniye devam eden sarsıntının ardından saat 03.30 ve 04.00 civarında iki defa artçı şoku yaşanmıştır.¹⁰²⁸

505) 7 Haziran 1914 Aziziye Depremi

Deprem, gece saat 22.50'de hafif derecede meydana gelmiştir. Ertesi gece saat 01.15'te hafif derecede bir artçı sarsıntı hissedilmiştir.¹⁰²⁹

506) 27 Haziran 1914 Andırın Depremi

Deprem, şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.¹⁰³⁰

507) 24 Eylül 1914 Erzincan Depremi

Deprem, gece saat 01.08 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. 20 dakika sonra hafif bir defa artçı şoku yaşanmıştır.¹⁰³¹

¹⁰²⁵ BOA, DH.EUM.EMN., 73/5, 5 Cemaziyelahir 1332.

¹⁰²⁶ İkdâm, sayı 6212, 13 Receb 1332; BOA, DH.EUM.EMN., 78/14, 7 Receb 1332.

¹⁰²⁷ BOA, DH.EUM.EMN., 79/32, 9 Receb 1332.

¹⁰²⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 8/62, 12 Receb 1332.

¹⁰²⁹ İkdâm, sayı 6223, 24 Receb 1332.

¹⁰³⁰ BOA, DH.EUM.EMN., 83/28, 3 Şaban 1332.

¹⁰³¹ İkdâm, sayı 6333, 18 Zilkade 1332.

508) 5 Ekim 1914 Akdağmadeni Depremi

Deprem, sabah saat 06.20'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetinde olan deprem, 5 saniye devam etmiştir. Aynı saatte Yozgat'ta hafif derecede hissedilmiştir. Bu deprem Isparta-Burdur depreminin bir aks şiddeti olmalıdır. Akdağmadeni'nde bu deprem yaşanmadan öncede altı aydan beri aralıklarla şiddetli ve hafif sarsıntıların yaşandığı bildirilmiştir.¹⁰³²

509) 8 Ekim 1914 İnegöl Depremi

Deprem, gece saat 05.17 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Yenişehir'de ve Yarhisar nahiyesinin merkezi olan İlyas Bey köyünde aynı şiddette hissedilmiştir.¹⁰³³

510) 12 Ekim 1914 Mudanya Depremi

Deprem, gece saat 19.45'te hafif derecede meydana gelmiştir.¹⁰³⁴ Saat 20.57 ve sabah 06.27 civarında Gemlik ve Armutlu'da iki defa hafif bir sarsıntı hissedilmiştir.¹⁰³⁵

511) 19 Kasım 1914 Tokat Depremi

Deprem, gece saat 19.51 civarında meydana gelmiştir. Derecesi hafif olan deprem 3-5 saniye kadar devam etmiştir.¹⁰³⁶

1915 Yılı Depremleri

512) 2 Şubat 1915 Bolvadin Depremi

Deprem, Salı gecesi saat 20.10'da şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı gece saat 01.58 civarında hafif bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.¹⁰³⁷

513) 4 Nisan 1915 İzmir Depremi

Deprem, akşam saat 19.30 civarında meydana gelmiştir. Yönü kuzeydoğu istikâmetinde dalgalanmalı surette gerçekleşmiştir.¹⁰³⁸

¹⁰³² BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 23 Zilkade 1332.

¹⁰³³ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/37, 20 Zilkade 1332.

¹⁰³⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/37, 23 Zilkade 1332.

¹⁰³⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/37, 24 Zilkade 1332.

¹⁰³⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 90/36, 4 Muharrem 1333.

¹⁰³⁷ BOA, DH.EUM.VRK., 14/59, 18 Rebiülevvel 1333.

¹⁰³⁸ İkdâm, sayı 6515, 24 Cemaziyelevvel 1333.

514) 28 Nisan 1915 Karahisar-ı Şarki Depremi

Deprem, Çarşamba günü saat 14.25'te şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Koyulhisar'da da şiddetli derecede hissedilmiştir. Yönü güney-kuzey istikâmetindedir. Saat 17.55'te bir defa hafif derecede artçı sarsıntısı yaşanmıştır.¹⁰³⁹

515) 13 Mayıs 1915 Burdur Depremi

Deprem, sabah saatlerinde başlayarak birbirinden farklı zamanlarda, uzun süreli ve şiddetli derecede üç defa meydana gelmiştir. Depremi şiddeti halk arasında heyecana yol açmıştır. Bahsi geçen bu depremlerden önce bölgede ara sıra sarsıntıların yaşandığı belirtilmiştir.¹⁰⁴⁰

516) 6 Ağustos 1915 Marmara Depremi

Deprem, akşam saatlerinde oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Aynı saatte Kapıdağ'da da hissedilmiş, 3 saniye devam etmiştir.¹⁰⁴¹

517) 17 Ağustos 1915 Çivril Depremi

Deprem, akşam saat 18.31 civarında hafif derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁴²

518) 20 Kasım 1915 Silifke Depremi

Deprem, gece saat 19.55'te oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁴³

519) 15 Aralık 1915 Ereğli Depremi

Deprem, Tekirdağ'a bağlı Ereğli'de gündüz saat 10.50'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. Bir defa hafif derecede artçı sarsıntısı hissedilmiştir.¹⁰⁴⁴

1916 Yılı Depremleri

520) 19 Ocak 1916 Osmaniye Depremi

Deprem, gece saat 01.44 civarında hafif şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeydoğu-güneybatı istikâmetindedir. 2-3 saniye kadar devam etmiştir.¹⁰⁴⁵

¹⁰³⁹ BOA, DH.İ.UM., 32/3, 18 Cemaziyelahir 1333.

¹⁰⁴⁰ BOA, DH.İ.UM., 32/7, 1 Receb 1333.

¹⁰⁴¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 9/43, 28 Ramazan 1334.

¹⁰⁴² BOA, DH.İ.UM.EK., 94/44, 7 Şevval 1333.

¹⁰⁴³ BOA, DH.İ.UM.EK., 97/38, 14 Muharrem 1334.

¹⁰⁴⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 98/28, 10 Safer 1334.

¹⁰⁴⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 15/15, 14 Rebiülevvel 1334.

521) 7 Şubat 1916 Biga Depremi

Deprem, gece saat 01.44'te meydana gelmiştir. Yönü güneydoğu-kuzeybatı istikâmetinde olan deprem, 6 saniye sürmüştür.¹⁰⁴⁶ Balıkesir'de saat 08.20'de hissedilmiş, sadece 2 saniye devam etmiştir.¹⁰⁴⁷ Akşam saat 20.54'te Eceabat ve Gelibolu'da batı-doğu istikâmetinde hafif derecede bir sarsıntı yaşanmıştır.¹⁰⁴⁸

522) 20 Mayıs 1916 Balıkesir Depremi

Deprem, gündüz saat 11.00 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁴⁹

523) 5 Temmuz 1916 Bursa Depremi

Deprem, gündüz saat 12.13 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Sarsıntı çok kısa sürede gerçekleşmiştir.¹⁰⁵⁰

524) 21 Kasım 1916 Bursa Depremi

Deprem, öğleden önce saat 11.39'da yer altından gelen şiddetli bir gürültüyü müteakip oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Depremde herhangi bir hasar olup olmadığı bilinmediğinden bu konuda daha sonra bilgi verileceği belirtilmiştir.¹⁰⁵¹

1917 Yılı Depremleri

525) 1 Ocak 1917 Manisa Depremi

Deprem, Pazartesi günü saat 17.21'de meydana gelmiştir. 3 Ocak gecesi saat 18.21 sularında doğu-batı istikâmetinde bir sarsıntı daha yaşanmıştır.¹⁰⁵²

526) 22 Mart 1917 Uşak Depremi

Deprem, gece saat 19.50'de şiddetli derecede meydana gelmiştir. Bu depremden kısa süre sonra şiddetli derecede bir defa ve gece yarsından iki saat sonra dört defa hafif derecede olmak üzere toplamda beş defa artçı sarsıntıları hissedilmiştir.¹⁰⁵³

527) 1 Nisan 1917 Balıkesir Depremi

Deprem, gece saat 04.19 hafif derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁵⁴

¹⁰⁴⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 15/43, 2 Rebiülahir 1334.

¹⁰⁴⁷ BOA, DH.İ.UM.EK., 15/42, 2 Rebiülahir 1334.

¹⁰⁴⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 15/41, 3 Rebiülahir 1334.

¹⁰⁴⁹ BOA, DH.İ.UM.EK., 14/84, 18 Receb 1334.

¹⁰⁵⁰ BOA, DH.İ.UM.EK., 17/11, 4 Ramazan 1334.

¹⁰⁵¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 24/22, 25 Muharrem 1335.

¹⁰⁵² BOA, TŞR.HL., 5/3, 9 Rebiülevvel 1335.

¹⁰⁵³ BOA, DH.İ.UM.EK., 107/51, 30 Cemaziyelevvel 1335.

528) 4 Nisan 1917 Kütahya Depremi

Deprem, öğleden sonra saat 16.10 civarında güney-kuzey istikâmetinde hafif derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁵⁵

529) 4 Nisan 1917 Bolu Depremi

Deprem, gündüz saat 17.06'da oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzeydoğu-güneybatı istikâmetindedir.¹⁰⁵⁶

530) 13 Mayıs 1917 Burdur Depremi

Deprem, gece saat 01.07 civarında oldukça kuvvetli derecede ve uzun süreli meydana gelmiştir. Aynı saatte Tefenni'den de hissedilmiştir. Sarsıntının şiddeti halk arasında heyecana yol açmıştır.¹⁰⁵⁷

531) 31 Mayıs 1917 Burdur Depremi

Deprem, gece yarısından iki buçuk saat sonra şiddetli derecede meydana gelmiştir. 10 dakika sonra hafif derecede bir artçı şoku yaşanmıştır.¹⁰⁵⁸

532) 11 Eylül 1917 Bolu Depremi

Deprem, sabah saatlerinde şiddetli ve uzun süreli olarak meydana gelmiştir. Aynı gün ikinci vaktinin ortalarında şiddetli ve uzun süreli bir sarsıntı daha hissedilmiştir.¹⁰⁵⁹

533) 5 Ekim 1917 Safranbolu Depremi

Deprem, Ekim ayının 5. ve 6. günlerinde meydana gelmiştir. Bir tanesi oldukça şiddetli derecede yaşanan depremden başka birçok defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir.¹⁰⁶⁰

534) 22 Ekim 1917 Gelibolu Depremi

Deprem, gece yarısından sonra şiddetli derecede meydana gelmiştir. Hafif derecede bir defa artçı sarsıntısı hissedilmiştir. Yalova ve Edirne'de de sarsıntılar yaşanmıştır.¹⁰⁶¹

¹⁰⁵⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 107/45, 9 Cemaziyelahir 1335.

¹⁰⁵⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 107/51, 12 Cemaziyelahir 1335.

¹⁰⁵⁶ BOA, DH.EUM.VRK., 17/47, 11 Cemaziyelahir 1335.

¹⁰⁵⁷ BOA, DH.İ.UM.EK., 108/14, 22 Receb 1335.

¹⁰⁵⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 108/14, 14 Şaban 1335.

¹⁰⁵⁹ BOA, DH.İ.UM.EK., 108/73, 30 Zilkade 1335.

¹⁰⁶⁰ İkdâm, sayı 7431, 2 Muharrem 1336.

¹⁰⁶¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 109/3, 7 Muharrem 1336.

1918 Yılı Depremleri

535) 14 Ocak 1918 Akşehir Depremi

Deprem, gece saat 22.04 civarında meydana gelmiştir. Derecesi hafif olan depremin yönü güney-kuzey istikâmetindedir. Bu depremden sonraki dört gün boyunca bölgede artçı sarsıntılar devam etmiştir. 15 Ocak gecesi saat 03.35'ten 05.05'e kadar aralıklarla dört defa, 16 Ocak gecesi saat 20.11 civarında birbiri ardına iki defa, saat 21.11 sularında bir defa ve gece yarından sonra saat 04.11 ve 06.11 civarında iki defa toplamda beş defa sarsıntılar hissedilmiştir. 17 Ocak gecesi saat 03.41'de az aralıklarla üç defa ve 20 dakika sonra bir defa, saat 07.11 civarında bir defa olmak üzere beş sarsıntı yaşanmıştır.¹⁰⁶²

536) 16 Ocak 1918 Kütahya Depremi

Deprem, sabah saat 09.37'de hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir.¹⁰⁶³

537) 26 Şubat 1918 Bursa Depremi

Deprem, sabah saat 05.44'te oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. 5 saniye devam etmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir. Depremin hemen ardından şiddetli derecede ve 5 saniye süreli bir sarsıntısı daha hissedilmiştir. Bu depremin merkez üssü tespit edilememiştir.¹⁰⁶⁴

1919 Yılı Depremleri

538) 27 Mayıs 1919 Develi Depremi

Deprem, gündüz saat 13.59 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü kuzey-güney istikâmetindedir. Bir defa hafif derecede artçı sarsıntısı hissedilmiştir.¹⁰⁶⁵

539) 18 Kasım 1919 İstanbul Depremi

Deprem, gece saat 11.53'te hafif derecede yaşanmış, birkaç saniye devam etmiştir.¹⁰⁶⁶

¹⁰⁶² BOA, DH.İ.UM.EK., 44/24, 8 Rebiülahir 1336.

¹⁰⁶³ BOA, DH.EUM.6Şb., 29/38, 3 Rebiülahir 1336.

¹⁰⁶⁴ BOA, DH.EUM.6Şb., 15 Cemaziyelevvel 1336.

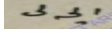
¹⁰⁶⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 53/39, 28 Şaban 1337; İkdâm, sayı 8021, 9 Ramazan 1337.

¹⁰⁶⁶ İkdâm, sayı 8180, 26 Safer 1338.

540) 19 Kasım 1919 Eskişehir Depremi

Deprem, Çarşamba gecesı saat 00.46 civarında oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. İki defa hafif derecede artçı sarsıntısı hissedilmiştir. Bu sarsıntının Soma depreminin bir aks şiddeti olması kuvvetle muhtemeldir.¹⁰⁶⁷

541) 12 Aralık 1919 Dinar Depremi

Deprem, gece saat 19.39'da gayet hafif derecede meydana gelmiştir. Aynı deprem Kunduzlu, Bozhöyük, Kuzvıran, Gazlıgöl, Akvıran, , köylerinde de aynı derecede hissedilmiştir.¹⁰⁶⁸

1920 Yılı Depremleri

542) ? Ocak 1920 Aşkale Depremi

İkdâm gazetesinin 28 Ocak 1920 tarihli sayısında "muhtelif yerlerde depremler" başlığıyla verdiği haberde Aşkale'de şiddetli, Erzurum'da ise aralıklı bir depremin meydana geldiği haber verilmekle beraber depremin meydana gelme tarihi hakkında bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu depremin Ocak ayı içerisinde yaşandığı tahmin edebiliriz.¹⁰⁶⁹

543) 20-27 Ocak 1920 Şarköy Depremi

İkdâm gazetesinin 28 Ocak 1920 tarihli sayısında "muhtelif yerlerde depremler" başlığıyla verdiği haberde Şarköy'de şiddetli derecede bir depremin meydana geldiği ve Gelibolu'da hafif derecede hissedildiği haber verilmektedir. Depremin tarihi hakkında bir ifadeye yer verilmemiş ise de 28 Ocak tarihinde Gelibolu'da yaşandığını yazdığımız hafif derecedeki depremlerin Şarköy depremiyle ilişkili olduğunu tahmin edebiliriz. Bu depremin 20-27 Ocak 1920 tarihleri arasında gerçekleşmiş olması kuvvetle muhtemeldir.¹⁰⁷⁰

544) 28 Ocak 1920 Gelibolu Depremi

Deprem, gündüz saat 09.12 civarında güneybatı istikâmetinden gelen bir gürültü ile beraber hafif derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁷¹ 29 Ocak gecesı iki defa hafif derecede artçı şoku hissedilmiştir.¹⁰⁷²

¹⁰⁶⁷ Sabâh, sayı 10784, 1 Rebiülevvel 1338.

¹⁰⁶⁸ BOA, DH.İ.UM., 19/1, 22 Rebiülevvel 1338.

¹⁰⁶⁹ İkdâm, sayı 8249, 7 Cemaziyelevvel 1338.

¹⁰⁷⁰ İkdâm, sayı 8249, 7 Cemaziyelevvel 1338.

¹⁰⁷¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 118/8, 8 Cemaziyelevvel 1338.

¹⁰⁷² İkdâm, sayı 8256, 14 Cemaziyelevvel 1338.

545) 6 Nisan 1920 Manisa Depremi

Deprem, gece saat 23.15'te oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. 2 saniye kadar devam etmiştir.¹⁰⁷³

1921 Yılı Depremleri

546) ? Ocak 1921 Gönen Depremi

İkdâm gazetesinin 5 Şubat 1921 tarihli sayısında depremin meydana gelme zamanı hakkında bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu depremin dönemin haberleşme şartları da düşünülecek olursa Ocak ayı içerisinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Gazetenin haberine göre Gönen'de aralıklarla bazen hafif bazen de şiddetli derecede depremlerin yaşandığı ifade edilmiştir. Bu cümleden hareketle depremin bir gün içinde değil farklı zaman aralıklarıyla yaşandığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁷⁴

547) 14 Ocak 1921 İzmir Depremi

Deprem, Cuma sabahı saat 05.00'te oldukça şiddetli derecede meydana gelmiştir. Depremden 1 saat 15 dakika sonra şiddetli derecede bir sarsıntı daha hissedilmiştir.¹⁰⁷⁵

548) 17 Ocak 1921 Ankara Depremi

Deprem, gece saat 02.30'da hafif derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.¹⁰⁷⁶

549) 28 Şubat 1921 Hasankale Depremi

Deprem, akşam saat 22.11 ve 23.41 civarında iki defa hafif derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁷⁷

550) 20 Mart 1921 Ankara Depremi

Deprem, gece saat 02.20'de kuzeydoğu istikâmetinden hafif derecede hissedilmiştir. Birkaç saniye devam etmiştir.¹⁰⁷⁸

¹⁰⁷³ BOA, DH.İ.UM.EK., 119/63, 20 Receb 1338.

¹⁰⁷⁴ İkdâm, sayı 8586, 26 Cemaziyelevvel 1339.

¹⁰⁷⁵ Sabâh, sayı 11195, 10 Cemaziyelevvel 1339.

¹⁰⁷⁶ Sabâh, sayı 11212, 27 Cemaziyelevvel 1339.

¹⁰⁷⁷ Sabâh, sayı 11554, 21 Cemaziyelevvel 1340.

¹⁰⁷⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 14359, 12 Receb 1339.

551) 21 Nisan 1921 Siirt Depremi

Deprem, öğleden önce saat 11.00 civarında meydana gelmiştir. Yönü batı-doğu istikâmetindedir. 4 saniye devam etmiştir.¹⁰⁷⁹

552) 10 Ekim 1921 Kiğı Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde uzun süreli ve şiddetli derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁸⁰

1922 Yılı Depremleri

553) 30 Ocak 1922 İstanbul Depremi

Deprem, akşam saat 18.50 civarında hafif derecede hissedilmiştir.¹⁰⁸¹

554) 30 Ocak 1922 Kiğı Depremi

Deprem, gündüz saatlerinde şiddetli derecede hissedilmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir.¹⁰⁸²

555) 25 Mart- 2 Nisan 1922 Konya Depremi

Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 4 Nisan 1922 tarihli nüshasında depremin "geçen gün" meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu cümleden hareketle depremin Mart ayının son günleriyle Nisan ayının ikinci günü arasında yaşanmış olduğunu söyleyebiliriz. Deprem, öğleden sonra saat 15.20'de gayet hafif derecede hissedilmiştir. 18 saniye devam etmiştir.¹⁰⁸³

556) 2 Nisan 1922 Adana Depremi

Deprem, Pazar gecesi 02.30 civarında şiddetli derecede meydana gelmiştir. Yönü doğu-batı istikâmetindedir. Şiddetli derecede bir sarsıntısı daha hissedilmiştir.¹⁰⁸⁴

557) 3 Ağustos 1922 Konya Depremi

Deprem, Perşembe günü Çavuşçu İstasyonu'nda hafif derecede meydana gelmiştir.¹⁰⁸⁵

¹⁰⁷⁹ İkdâm, sayı 8667, 21 Şaban 1339.

¹⁰⁸⁰ İkdâm, sayı 8836, 19 Safer 1340.

¹⁰⁸¹ Sabâh, sayı 11565, 2 Cemaziyelahir 1340.

¹⁰⁸² Sabâh, sayı 11599, 7 Receb 1340.

¹⁰⁸³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 14728, 6 Şaban 1340.

¹⁰⁸⁴ Tercümân-ı Hakikat, sayı 14741, 20 Şaban 1340.

¹⁰⁸⁵ Tercümân-ı Hakikat, sayı 14857, 28 Zilhicce 1340.

III. BÖLÜM

DEPREMLER SONRASI AFET YÖNETİMİ

Depremlerin beraberinde getirdiği olumsuz sonuçlarını asgari düzeyde tutabilmenin en önemli yolu, başarılı bir afet yönetimi çalışmasıdır. Özellikle yaşanan büyük felaketler sonrasında enkaz kaldırma çalışmaları, barınma ve iâşe teminin sağlanması, yaralıların tedavisi, ölenlerin defnedilmesi yapılması gereken en önemli işler arasında yer almaktadır. Bu bakımdan erzak, ekmek, kıyafet, kereste ve çadır gibi zaruri maddelerinin temin edilmesi veya bunların satın alınması ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılması yine yıkılan binaların yeniden inşası, yardım kampanyaları düzenlenmesi gibi işler büyük bir organizasyon gerektirmekteydi. Bahsi geçen bu işler kriz yönetimi bağlamında üzerine en fazla sorumluluk düşen merkezi hükümet ve mahalli hükümetler arasında büyük ve özverili bir koordinasyon dahilinde yürütülmekteydi.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı padişahları, büyük bir depremin yaşandığını haber almaları üzerine derhal bölgeye memurlar göndererek halkın ihtiyaçlarını tespit ettirme yoluna giderler ve kendi hazinelerinden para yardımı yaparlardı. Çalışma konumuzun geçtiği yıllarda tahtta olan Sultan II. Abdülhamid Han döneminde ise afet yönetimi konusunda çok önemli değişimlerin yaşanmaya başladığı dikkat çekmektedir. Bu dönemde merkezi hükümetin deprem bölgesindeki etkisi daha fazla hissedilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda büyük depremlerin İstanbul'da haber alınmasıyla eskiye nazaran burada oluşturulan bir heyet daha geniş bir ekiple doktor, erzak, malzeme, çadır gibi acil ihtiyaç maddeleriyle kısa süre içinde afet bölgesine gitmek üzere yola çıkmaktaydı.

Sultan Abdülhamid döneminin en önemli gelişmelerinden biri hiç şüphesiz depremzedelerin yaralarının sarılması için gerekli paranın padişahın başkanlığında kurulan iane (yardım) komisyonları aracılığıyla sağlanması olmuştur. Bu uygulamayla beraber

hazineden para çıkmadan afetzede olanların ihtiyaçları karşılanmış böylece iflas etmiş olan devlet hazinesinin daha fazla müşkülata girmesinin önüne geçilmiş olmuştur.¹⁰⁸⁶ Sultan II. Abdülhamid'in saltanatından sonra tahta oturan padişahların ise bu uygulamayı çok fazla devam ettirmedikleri göze çarpmaktadır. Yaşanan büyük depremlerde yardım çalışmaları yapılmakla beraber hazineden yüklü miktarda ödenek ayrıldığı görülmektedir. Afet yönetimi konusunda Sultan II. Abdülhamid döneminden başlayıp İttihat Terakki ve Cumhuriyet dönemine kadar uzanan farklı uygulamalar olsa da yaşanan dönemlerin şartlarının birbirinden ayrılması uygulamalarda da farklılık olmasına sebep olmuştur.

1) 8 Kasım 1901 Erzurum Depremi

8 Kasım Cuma günü meydana gelen yıkıcı depremde binaların birçoğu yıkılmış, geriye kalanlar ise harap bir hale gelmiştir. Depremi hemen ardından bölgeyi gezen Erzurum'un yeni valisi Nazım Bey telaşa kapılan bölge halkının ve mahkûmların heyecanı yatıştırmaya gayret etmiştir.¹⁰⁸⁷ Yaşanan büyük felaket aynı gün Bâşkitabete bildirilmiş ve cevaben Sadâretten yazılan telgrafta halkın heyecanının yatıştırılması ve iskânlarına çalışılması istenmiştir. Aynı zamanda Erzurum'da hayırseverlerin ve mal sahiplerinin yardımlarına başvurularak fukara halkın zarurî ihtiyaçlarının karşılanması ve bu konuda İstanbul'da dahi gereğinin yapılması için hasarın derecesinin bir an evvel incelenerek bildirilmesi tebliğ edilmiştir.¹⁰⁸⁸

Erzurum'da yaşanan felaketten sonra 10.000 kişi evsiz barksız ve yardıma muhtaç bir halde kalmıştır. Afet yönetimi açısından şehirde yapılması gereken en önemli işlerin başında kış mevsiminin yaşanıyor olması dolayısıyla açıkta kalanların bir an evvel barındırılması ve iâşelerinin temin edilmesi yer almaktaydı. Bölge halkından başka kışla ve askeriye ait binaların zedelenmesi sonucunda Asâkir-i Şâhâne ve zâbitân gibi askeri sınıflara mensup kişiler ve aileleri de açıkta kalmışlardır.

A. İskân ve İaşe Temini

Erzurum'da açıkta kalan depremzedelerin afet bölgesinde barındırılması mecburiyeti hâsıl olduğundan bunların iskânları için hükümet tarafından gönderilen çadırlar afetzedelere dağıtılmıştır.¹⁰⁸⁹ Bunun yanı sıra Erzurum'da yaşanan kış mevsiminin tabiatı herkesçe mâlûm olduğundan, kar yağışı altında çadırlarda ikâmet etmenin zorluğu da düşünülerek

¹⁰⁸⁶ Satılmış, *age*, s.44-51.

¹⁰⁸⁷ BOA, Y.PRK.UM., 56/130, 26 Receb 1319.

¹⁰⁸⁸ BOA, BEO., 1748/131058, 26 Receb 1319.

¹⁰⁸⁹ BOA, İ.HUS., 91/55, 2 Şaban 1319.

depremzedelerin bir kısmının civardaki köylere gitmeleri teşvik edilmiştir. Bu kapsamda gidecekleri yerlerde dahi iâşelerinin eskiden olduğu gibi iane komisyonlarından temin edileceği belirtilmiştir. Böylece afetzedelerden arzu edenlerin Erzurum'a civar olan yerlere iskânları kararlaştırılmıştır.¹⁰⁹⁰

Askeriyenin binalarında ve kışlada oluşan hasar neticesinde bu binalar tamamen boşaltılmış ve daha güvenli olduğu düşünülerek askerler kışla meydanına çıkarılmıştır. Açıkta kalan askerlerin barındırılması için kış mevsimin yaşandığı o zamanlarda baraka inşa edilmesinin mecburî olduğu beyanıyla Dördüncü Ordu Müşiriyetinden Sadârete durum arz edilmiştir. Asâkir-i Şâhânenin kış mevsiminde açıkta ve soğukta kalmamaları için Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ tarafından hazırlanan tezkere dönemin padişahı II. Abdülhamid'e sunulmuştur.¹⁰⁹¹ Asâkir-i Şâhâne ve zâbitânın iskân ve istirahatları için gerekli tedbirlerin alınması hususunda II. Abdülhamid tarafından irâde buyrulmasıyla Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ tarafından bu konu hakkında yapılması gerekli olanların görüşüldüğü bir toplantı yapılmıştır.¹⁰⁹² Neticede söz konusu barakaların inşasına karar verilmekle beraber Asâkir-i Şâhânenin ikâmet etmesi için 25 metre uzunluğunda ve 4 metre genişliğinde 26 adet barakanın inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Subay ve kumandanların ikâmetleri için de birtakım odaların yapılması düşünülmüştür. Bahsi geçen baraka ve odaların inşası için 250.000 kuruş harcanmasının yeterli olacağı yapılan incelemelerden anlaşılmıştır. Gerekli kereste ve inşaat malzemelerinin temin edilerek hemen inşaaata başlanması için Sadârete yazılan bir yazıyla 250.000 kuruşun harcanmasına müsaade edilmesi ve Maliye Nezâretine konunun tebliğ edilmesi istenmiştir.¹⁰⁹³ Sadârete yapılan bu talep neticesinde gerekli izin ve emirler Maliye Nezâretine bildirilmiştir.¹⁰⁹⁴

İkdâm gazetesinin 12 Aralık 1901 tarihli nüshasında verdiği habere göre padişahın da ihsanıyla Erzurum Valiliği tarafından afetzede olanlara gerekli olan her türlü yardım yapılmaktadır. Hükümet memurları tarafından her gün 10.000 kişiye ekmek, çay ve şeker gibi kuru gıdalar dağıtılmaktadır. Yapılan erzak ve iane yardımlarının dağıtımı da bizzat Vali Nazım Bey'in gözetimi altında gerçekleştirilmektedir.¹⁰⁹⁵ Yaşanan felaketin tesirini

¹⁰⁹⁰ BOA, BEO., 1749/131173, 11 Şaban 1319.

¹⁰⁹¹ BOA, İ.HUS., 91/55, 2 Şaban 1319.

¹⁰⁹² BOA, İ.HUS., 91/61, 9 Ramazan 1319.

¹⁰⁹³ BOA, DH.MKT., 2570/102, 12 Ramazan 1319.

¹⁰⁹⁴ İkdâm, sayı 2707, 23 Ramazan 1319

¹⁰⁹⁵ İkdâm, sayı 2685, 1 Ramazan 1319.

hafifletmek için gerekli tedbirlerin alınmasına da çalışılmaktadır. Bu bağlamda Erzurum'a civar bölgelerden un ve kereste gönderilmesi için girişimlerde bulunulmuştur.¹⁰⁹⁶

Vali Nazım Bey'in 15 Kasım 1901 tarihinde Sadârete yazdığı telgraftan anlaşıldığı üzere depremin yaşanmasından sekiz gün kadar sonra bölge halkının heyecan ve korkusunun günden güne azalarak şehirde hayatın normal seyrine dönmeye başladığı belirtilmiştir. Haneleri oturmaya elverişli olanlar evlerine dönerken, esnaflarda dükkânlarını açarak işleriyle meşgul olmaya başlamışlardır. Yaşanan afetten dolayı meydana gelen sıkıntıların gidermek için padişahın irâdesiyle Vilâyet Mal Sandığında toplanmış olan yardımlardan bütün memurlarla yetim, dul, polis, jandarma, nizamiye, redif subayları ile komutanlar ve zâbitâna birer maaş verilmeye başlanmıştır.¹⁰⁹⁷

Resim 4: Çadırlarda Kalan Erzurumlu Depremzedeler¹⁰⁹⁸

Asker ve subay aileleriyle afetzedelerin iskânları için baraka inşasına çalışılmakla beraber depremde askeri hastanenin de hasar görmesi sebebiyle bölgede bir hastane inşa edilerek hastalar oraya nakledilmiştir.¹⁰⁹⁹ Bu kadar kısa bir sürede üstelik artçı sarsıntıların hala devam ettiği şehirde taştan bir yapı meydana getirilemeyeceği de düşünüldüğünde

¹⁰⁹⁶ İkdâm, sayı 2656, 3 Şaban 1319.

¹⁰⁹⁷ BOA, BEO., 1749/131173, 3 Şaban 1319.

¹⁰⁹⁸ Mary Evans Picture Library, <<https://www.prints-online.com/view-erzurum-turkey-4430021.html>>, (ET: 22.02.2022).

¹⁰⁹⁹ BOA, DH.MKT., 2556/114, 5 Şaban 1319.

muhtemelen baraka inşasıyla beraber ihtiyacı karşılayacak düzeyde bir hastane yapılmış olmalıdır.

Tercümân-ı Hakikat gazetesin 27 Kasım 1901 tarihli nüshasında verdiği haberinde Erzurum'da afettede olan bir kişi tarafından gönderilen mektuba yer verilmiştir. Bu mektup vasıtasıyla bölgedeki afet yönetimi çalışmaları hakkında önemli bilgiler edinmek mümkün olmuştur. Padişah II. Abdülhamid'in afetzedelerle ve askerlerin durumuyla yakından ilgilenmesi bölge halkını son derece memnun etmiştir. Erzurum'a yeni tayin edilen Vali Nazım Bey ise yaşanan deprem vesilesiyle halk arasında oldukça büyük bir saygı ve itibar kazanmıştır. Nazım Bey'in üstlenmiş olduğu bu görevde fukaraların ve bütün afetzedelerin iskânlarıyla, iâşe ve diğer konularda göstermiş olduğu gayret ve özen herkesin özellikle kadın ve çocukların kendisine minnet duymasına sebep olmuştur.

Erzurum Valiliği tarafından açıkta kalanlara çadırlar dağıtılmıştır. Bu cümleden ve diğer belgelerden anlaşıldığı üzere Erzurum'da kış mevsimi dolayısıyla çadır ve baraka inşasına son derece önem verilerek, afetzedelerin açıkta kalmamasına bir hayli özen gösterilmiştir. Fakir ve muhtaç durumda bulunanlara ise nakit para yardımı yapılmıştır. Bunun yanında yiyecek ekmek, yakacak odun ve her nevi kuru gıda dağıtımı yapılmıştır. Vali Nazım Bey özellikle bu noktada bizzat şehrin bütün noktalarını gezerek halkın genel durumunu ve neye ihtiyaçları olduğunu teftiş ettikten sonra gerekli yardımların dağıtımını yaptırmaktadır. Diğer hükümet memurları ve Belediye dahi Vali Bey'in gayretinden ve faaliyetlerinden farklı davranmamakla beraber yazılan mektupta tek olumsuz eleştirisi Jandarma Alay Kumandanı Ahmet Paşa'ya yapılmıştır.

Ahmet Paşa'nın üzüntü verici bir lisanla kaba davranışlar sergilediği belirtilmiştir. Mektuptaki ifadeye göre "*Ahâlden muhtaç olanlar çoluğunu çocuğunu nefsinin barındırarak çadırları almak için mûmâileyh paşaya mürâcaat ettiklerinde pek haksız şiddete uğruyorlar.*" Bu çadırların kendilerine bizzat padişahın emriyle dağıtıldığını, bu haksız davranışların bir daha tekrar etmeyeceğini ümit ettiklerini de ifade etmişlerdir.¹¹⁰⁰

Depremzedelerin kış mevsiminde çadır ve barakalarda ağır şartlarda yaşamaya çalışması bazı salgın hastalıkların da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda afetzedeler arasında çiçek ve tifo hastalıklarının görülmeye başlanması Erzurum Valiliğinin birtakım acil tedbirler almasını gerektirmiştir. Bu kapsamda olası bir salgının önüne geçilmek için halka zorunlu olarak aşı uygulaması yapılmaya başlanmıştır. Bu iş için hususi memurlar

¹¹⁰⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7397, 15 Şaban 1319.

görevlendirilerek gerekli olan bütün tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Tifonun görülme sıklığı az olsa da hastalığın bahar aylarında yayılmasından endişe duyulmuştur.¹¹⁰¹

Mekteb-i idadi müdür vekili Ahmet Bey tarafından yazılan bir telgrafta muallimlerin Erzurum çevresindeki bazı yerlerde teftiş memurluğu yapmaları için irâde buyrulduğu belirtilmiştir. Ancak muallimlerden bazılarının deprem dolayısıyla harap olan hanelerinin tamirleriyle meşgul oldukları, birazının da kiralık hane bulamayarak ailelerinin iskânı telaşında olduklarından bahisle bu senenin teftiş memurluğundan azledilmeleri için Maarif Nezâretine ricada bulunmuşlardır. Söz konusu teftiş memurluğunda önceki yıllarda da bir faydalarının olmadığı, hatta yol masraflarını dahi Mal Sandıkları ile Banka Sandıklarından tahsil edemeyip Merkez Maârif Sandıklarından aldıkları belirtilerek bu konuda gereğinin yapılmasını arz etmişlerdir.¹¹⁰²

B. Yardım Faaliyetleri

Erzurum depreminin meydana getirdiği hasarın oldukça büyük olması hasebiyle vilâyet dâhilinde toplanan yardımlardan başka açıkta kalanların iskânları ve geçimlerinin sağlanması için İstanbul'da da bir iane (yardım) komisyonu kurulması bizzat II. Abdülhamid tarafından kararlaştırılmıştır. Şehremaneti bünyesinde II. Abdülhamid'in başkanlığı altında kurulan Komisyon-ı Mahsûsa üyeleri arasında Şehremini Ramazan Paşa ve Dâhiliye Müsteşarı Fuat Bey'le bilinen bazı kişiler yer almıştır.¹¹⁰³

Erzurum vilâyeti için en zaruri ihtiyaç kış mevsimi dolayısıyla barınma sorununun bir an evvel çözülmesi olmuştur. Bu kapsamda inşa edilecek barakaların bir an evvel yapılması için en erken yapılacak tahsilât ve iane akçesinden yerine konulmak üzere bölgedeki Ziraat Bankası şubesinde mevcut olan "tarik bedelat nakdiyesinden" 100.000 kuruşun Mal Sandığına verilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda Hazine-i Celilece Erzurum'a civar vilâyetlerden 150.000 kuruşun alınarak havale yoluyla gönderileceği belirtilmiştir. Erzurum vilâyetinde toplanmaya başlanan yardımların devamına ve çevredeki tahsilâta devam edilerek yapılacak barakaların inşaatına gayret gösterilmesi ve tamamlanması Meclis-i Mahsûs-ıVükelâ kararı ve padişahın fermanıyla Dâhiliye Nezâretinden Erzurum vilâyetine telgrafla tebliğ edilmiştir.

Bu bağlamda gerek subay, komutan ve zâbitân ailelerinin gerek Müslüman ve Gayrimüslim halkın iskân ve iaşelerin temin edilmesi için İstanbul'da Şehremaneti

¹¹⁰¹ İkdâm, sayı 2690, 6 Ramazan 1319.

¹¹⁰² BOA, MF.MKT., 660/3, 17 Rebiülahir 1320.

¹¹⁰³ İkdâm, sayı 2667, 13 Şaban 1319.

bünyesinde kurulan iane komisyonu vasıtasıyla afetzedeler için yeterli miktarda yardım tertibi ve toplanması hususunda çalışmalara başlanması gerektiği Şehremanetine bildirilmiştir.¹¹⁰⁴

Erzurum ve çevresinde etkili olan şiddetli kar yağışlarının yaklaşması afetzedeler için alınan tedbirlerin de ivedi olarak yerine getirilmesini gerektirmiştir. Bu konuda gerekli tedbirlerin alınması için bizzat II. Abdülhamid tarafından verilen emirler Başkitâbetten Sadârete gönderilen hususi tezkerelerle de tebliğ edilmiş olmakla beraber Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâca değerlendirilen kararlar da ilgili dairelere tebliğ edilmiştir.

Alınan kararlar gereğince yaşanan depremten dolayı açıkta kalan Müslüman ve Gayrimüslim halkın iskânları için Ziraat Bankası şubesi "tarik bedelat nakdiyesinde" 200.000 kuruşun bulunduğu, bu paradan 100.000 kuruşunun Mal Sandığına verilmesi kararlaştırılırken, ayrıca çevre vilâyetlerden gönderilecek 150.000 kuruşa orman hâsılatından alınacak 50.000 kuruş da eklenmiştir.

Hazine-i Celileden vilâyet çevresine verilecek olan 150.000 kuruşun havalesinin gecikeceği anlaşılmış olup inşaat için elde bulunan 150.000 kuruşun yapılacak barakaların acil bir şekilde tamamlanması için yeterli olmayacağı da mâlûmdur. Bu sorunun ortadan kaldırılması için bir taraftan Şehremanetindeki Komisyon-ı Mahsûs tarafından kararlaştırılmış yardım işlemlerinin hızlandırılması diğer taraftan da "tarik bedelat nakdiyesi" olan diğer 100.000 kuruşun Mal Sandığına verilmesi gerekli görülmüştür.

Komisyon-ı Mahsûsa depremzedelerin ne kadar yardıma ihtiyaçları olduğunu ve yine bu kapsamda devlet daireleriyle hususi dairelerin aldığı hasarın derecesinin öğrenilmesi için vilâyetten ve Dördüncü Ordu Müşiriyetinden duruma dair bir rapor istenmiştir. Buralardan alınacak bilgiler neticesinde birtakım yeni kararların alınması uygun görülmüştür. Sadâretten yazılan bir yazıyla da Dâhiliye, Ticaret ve Nâfia Nezâretlerine ve Seraskerliğe konu hakkında gerekli tebliğ yapılmıştır. Tarik bedelinden verilecek olan 100.000 kuruşun daha evvel verilen diğer 100.000 kuruştan başka olduğu ve ihtiyaçların karşılanmasında herhangi bir gecikme yaşanmaması için Ziraat Bankası şubesinden çok hızlı bir şekilde düzeltilmesinin gerekli olduğu, gönderilen tebligatta ayrıca Nâfia Nezâretine bildirilmiştir.

24 Kasım Pazar günü Şehremaneti binasında ilk toplantısını gerçekleştiren Komisyon-ı Mahsûsa aşağıdaki şu maddeleri karara bağlanmıştır:

¹¹⁰⁴ İkdâm, sayı 2658, 5 Şaban 1319.

1- Farklı tutarlarda 5000 liralık bilet basılması

2- Biletlerin merkezi dairelere ve vilâyete hızla dağıtılması

3- Toplanan yardımların Ramazan ayının ortasına kadar arkası alınarak afetzedelerin kış daha fazla bastırmadan ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılması.¹¹⁰⁵

Pirlepe'de yaşanan sel felaketiyle Biga'da meydana gelen yangında afetzede olanlar için Şehremaneti bünyesinde kurulan ve II. Abdülhamid'in başkanlığını yaptığı Komisyon-ı Âli tarafından Erzurum depremzedeleri için acil ve kapsamlı birtakım yeni tedbirlerin alınması gerekli görülerek bu kapsamda bazı yeni kararlar alınmıştır. Bunlar arasında özellikle memurlardan alınacak yardım paralarının toplanması usulünde de bir düzenleme yapılmıştır. Ücretli çalışan memurlardan 1000 kuruşa kadar maaş alanlardan yardım tutarı olarak %1 ve 4000 kuruşa kadar maaş alanlardan %2 ve bu miktarlardan yüksek maaş alanlardan %5 olarak kesinti yapılması hesaplanmıştır. Fakat yardımın bilete bağlı olarak en küçüğü 5 kuruştan ibaret olmak üzere birinci aylıktan ve bir defaya mahsûs olmak kaydıyla vilâyet ve muhasebe daireleri tarafından kesilerek, Ramazan ayının beşinci gününden önce komisyona gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Vilâyet dairelerine gerekli emirlerin verilmesi için de düzenlenen mazbata Sadârete sunulmuştur. Memleketteki hayırseverlerden ve yine memurlardan toplanacak yardımlar için de vilâyetlerde acilen komisyonların kurulmasının yanı sıra gönderilen biletlerinde mahallerine ulaşmasıyla hayırseverler tarafından verilen yardımların düzenli bir şekilde defterlere kaydedilerek toplanılan paranın vakit kaybetmeden gönderilmesi kararlaştırılmıştır.¹¹⁰⁶

Baraka yapılması için padişahın irâdesiyle toplanan paralar bölgeye ardı sıra gönderilmekle beraber Erzurum'a sınır olan Trabzon vilâyetinde de bir yardım komisyonu kurulması uygun görülmüştür.¹¹⁰⁷ Bu bağlamda toplanılan yardımlardan ilk olarak 40.000 kuruş,¹¹⁰⁸ daha sonra iki kısım telgraf poliçesiyle 367 adet Osmanlı lirası Erzurum'da bulunan Komisyon-ı Mahsûsaya gönderilmiştir.¹¹⁰⁹ Trabzon'da toplanılan nakdi yardımlardan başka afetzedeler için elbise ve çamaşır gibi yardım malzemeleri de ulaştırılmıştır.¹¹¹⁰ Tercümân-ı Hakikat gazetesinin 28 Aralık 1901 tarihli nüshasındaki haberine göre şimdiye kadar

¹¹⁰⁵ İkdâm, sayı 2667, 13 Şaban 1319.

¹¹⁰⁶ İkdâm, sayı, 2675, 21 Şaban 1319.

¹¹⁰⁷ İkdâm, sayı 2665, 12 Şaban 1319.

¹¹⁰⁸ İkdâm, sayı 2680, 26 Şaban 1319.

¹¹⁰⁹ İkdâm, sayı 2668, 14 Şaban 1319.

¹¹¹⁰ İkdâm, sayı 2685, 1 Ramazan 1319.

Trabzon vilâyetinden Erzurum'a gönderilen yardım paralarının toplamı 1112 liraya ulaşmıştır. İkinci defa olmak üzere 17 koli daha elbise gönderilmiştir.¹¹¹¹

Tablo 15: Erzurum Depremzedeleri İçin Toplanan Yardım Paraları¹¹¹²

Yerleşim Birimi	Para	Kuruş
Trabzon vilâyeti	-	152.670
Erzincan sancağı	20	94.907
Doğu Bayezid (Ağrı) sancağı	20	14.856
Bayburt kazası	-	25.069
Tercan kazası	-	9007
Kiğı kazası	-	10.300
Hınıs kazası	10	4391
Tortum kazası	20	10.802
Namervan kazası	10	4854
Keskim kazası	-	6821
İspir kazası	-	2399
Erzurum vilâyeti memurlarıyla bazı komutan ve subaylar tarafından verilen miktar	10	46.346
Erzurum'da bulunan konsolos ve İran serkarperdazlığı tarafından verilen miktar	-	7720
Erzurum vilâyeti yardımseverleri tarafından verilen	10	104.444
Yerine konulmak üzere Ziraat Bankasından zahire bedeli olarak alınan 200 kuruştan		103.581
TOPLAM	100	648.192

Tablo incelendiğinde Erzurum vilâyeti, bağlı kazaları ve çevre vilâyetlerden toplanan yardımların 648.192 kuruş 100 paraya ulaştığı görülmektedir. Toplanan bu yardımlardan başka afetzedeler için daha birçok yerden yardımlar ulaştırılmaya çalışılmıştır.

İstanbul'da yaşayan Erzurumlu tüccarlar depremin haber alınmasıyla afetzedelere dağıtılmak üzere kendi aralarında bir miktar yardım toplamışlardır. Bu kapsamda ilk olarak 200 adet Osmanlı lirası Erzurum'a gönderilmiştir. Tüccardan Badrik Gülbenkian ve Vahan Asayan Efendiler ellişer ve Sarkiz Efendi Gülbenkian'ın oğlu ile Masaryan Efendi 30 ve Manukyan ve Alyanakyen Efendiler yirmişer ve Musvi tüccarlardan Ebe oğlu 10 Osmanlı lirası verilmiştir.¹¹¹³ Kars'ın ileri gelen ailelerinden Arif Ağa 1000 ve Şerif Ağa 200 kuruş yardım göndermiştir.¹¹¹⁴ Ermeni Patrikhanesinin de depremzedeler için topladığı yardım paraları 1100 liraya ulaşmıştır.¹¹¹⁵

Patrikhanelerce toplanmakta olduğu görülen bu yardımlar hakkında Erzurum valisi Nazım Bey tarafından Dâhiliye Nezâretine yazılan ve Başkitabete havale edilen telgrafta belirtildiği üzere depremin yaşandığı ilk günden itibaren bütün Osmanlı tebaasına ayırım

¹¹¹¹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7429, 17 Ramazan 1319.

¹¹¹² İkdâm, sayı 2852, 20 Safer 1320.

¹¹¹³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7388, 6 Şaban 1319.

¹¹¹⁴ İkdâm, sayı 2684, 30 Şaban 1319.

¹¹¹⁵ İkdâm, sayı 2662, 9 Şaban 1319.

yapılmadan yardım edilmiştir. Hatta Gayrimüslim vatandaşlara murahhas-hanelerde düzenlenip verilen defterler ve çeşitli iane komisyonları vasıtasıyla yardımlar dağıtılmış olmasına bakılarak bütün afetzedelerin maddi surette nail-i atûfet (şevkat ve merhamete erişmek) olmaları için Patrikhanelerce toplanan yardımların Erzurum'daki komisyonlara bırakılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir.¹¹¹⁶ Adliye ve Mezâhib (Adalet) Nezâretine havale edilen konuda gereğinin yerine getirilmesi için Sadâretten müsaade istenmiştir.¹¹¹⁷ Anlaşıldığı üzere Patrikhanenin yardım toplamasında bir sakınca görülme de bu yardımların dağıtılması noktasında herkese eşit muamele edilmesi adına tek merkezde toplanması uygun görülmüştür.

Afetzedelerin geçimlerini temin etmek maksadıyla iki aydan beri günlük olarak yapılan ekmek dağıtımına ise artçı sarsıntıların son bulması ve şehirde herkesin işleriyle ilgilenmeye başlaması sebebiyle 14 Ocak 1901 tarihiyle Meclis-i İdâre ve İane Komisyonu kararıyla son verilmiştir.¹¹¹⁸

23 Ağustos 1904 tarihinde ise Komisyon-ı Mahsûs tarafından afetzedeler için toplanan ianenin miktarıyla nerelere harcandığı hakkında düzenlenen defter Meclis-i İdâre-i Vilâyet tarafından Sadâret makamına arz edilmiş ve afetzedelerin ihtiyaçları karşılandıktan sonra fazla kalan paranın Mekteb-i Sanayi için sarf edilmesi uygun bulunmuştur.¹¹¹⁹

C. Hasar Tespiti ve İmar Faaliyetleri

Komisyon-ı Mahsûsa tarafından daha önce Erzurum vilâyetine ve Dördüncü Ordu Müşiriyetine gönderilen telgraflarla şehirde meydana gelen hasarın derecesi ve nelere ihtiyaç olduğu konusunda bir rapor hazırlanması istenmişti. Hazırlanan rapora göre yaşanan depremde devlet daireleri ve hususi dairelerden az çok hasar almayan binanın olmadığı belirtilmiştir. Afettede olanların evlerinin yenilenmesi ve tamirleri için 12.000 lira, baraka inşası için 1000 lira, halka dağıtılan ekmek ve kuru gıdalar için 2500 liraya toplamda ise 15.000 liraya ihtiyaç görülmektedir. Erzurum vilâyetinde toplanabilen yardımların miktarı 3500 liraya ulaşmıştır. Cami, kilise, medrese ve devlet dairelerinin masrafları hariç afettede halkın geçimleri ve hanelerinin tamiri ile baraka inşası için İstanbul'dan 12.000 lira gönderilmesinin yeterli olacağı belirtilmiştir.¹¹²⁰

¹¹¹⁶ BOA, Y.PRK.UM., 57/10, 22 Şaban 1319.

¹¹¹⁷ BOA, DH.MKT., 2568/124, 29 Şaban 1319.

¹¹¹⁸ BOA, DH.MKT., 2578/123, 12 Şevval 1319.

¹¹¹⁹ BOA, ŞD., 1525/1, 11 Cemaziyelahir 1322.

¹¹²⁰ BOA, DH.MKT., 2561/52, 13 Şaban 1319.

Erzurum'da hasarlı binaların tamir masrafları hakkında yapılan incelemelerde ise resmi dairelerin tamiri için 130 lira, mekteb tamiri için 850 lira ve Ermeni kilisesinin tamiri için 300 liraya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Erzurum Hapishanesi'nin yeniden inşa edilmesi kararlaştırıldığından burası için de 3200 lira harcanması gerekli görülmüştür.¹¹²¹ Cami, medrese ve mescidlerin inşa ve tamirlerinin ise yaklaşık 14.000 lira harcanarak yapılabileceği tespit edilmiştir. Bu paranın 12.500 lirası vakfı bulunan binalara, 1500 lirası da vakfı olmayan binalara aittir.¹¹²² Daha önce belirtildiği üzere hanelerin tamir masrafları için 12.000 lira talep edilmişti. Bu miktara ismi geçen yerleri de eklediğimizde Erzurum'da tamir edilecek yerlerin toplam masrafı 17.980 liraya ulaşmaktadır. Halka dağıtılan yardımlardan ve baraka inşasından başka Trabzon vilâyetinden gönderilen yardım paralarından ise elde mevcut 1950 lira bulunmaktadır. Bu kapsamda en zaruri ihtiyaç olan hanelerin tamiri için hala 10.000 liraya ihtiyaç görülmektedir. Bu konuda Sadârete yazılan bir telgrafla inşaat mevsiminin yaklaşmakta olmasından dolayı İstanbul'dan gönderilecek yardımın miktarıyla zamanı hakkında bilgi verilmesi istenmiştir.¹¹²³

Tablo 16: Erzurum Vilâyetinde Depremzedeler için Yapılan Harcamalar¹¹²⁴

Gider İsmi/Cinsi	Para	Kuruş
Vilâyet muhasebesi aracılığıyla Ziraat Bankasına iade edilen	20	153.581
Verilen ekmek bedeli	-	102.338
Barakaların bütün inşaat masrafı	25	108.001
Köylere giden afetzedelere verilen ekmek bedeli	-	13.241
Afetzedelere verilen çay ve şeker bedeli	-	9.857
Afetzedelere verilen kuru gıda bedeli	15	3.816
Evleri hasar görenlerden bazılarının iskânı ve hanelerinin onarımı	25	2.053
Komisyonca sarf edilen kırtasiye ve defterin bedeli	-	97
TOPLAM	35	392.985

Tablo incelendiğinde baraka inşası ve bazı hanelerin onarımının yapıldığı, buna ek olarak afetzedelerin iâşe giderlerin de eklenmesiyle toplamda 392.985 kuruş 35 para harcanmıştır. Erzurum ve civarından toplanan 648.192 kuruş ve 100 paradan bu miktarı çıkardığımızda toplanan yardım paralarından elde mevcut 255.206 kuruş 35 para kaldığı anlaşılmakta olup evlerin tamiri için gerekli olan miktara ulaşmadığı için vilâyette muhâfaza edilmektedir.

Erzurum İnâs Rüştîye Mektebi'nin de yaşanan depremde harap olduğu ve tamiri yapılmadan içinde ikâmetin uygun olmadığı bir mühendis tarafından hazırlanan rapordan anlaşılmıştır. Erzurum Valiliği tarafından bu kapsamda inâs rüştiyesinin bir yer kiralanarak

¹¹²¹ BOA, DH.MKT., 2594/99, 22 Zilkade 1319.

¹¹²² BOA, DH.MKT., 2569/57, 5 Ramazan 1319.

¹¹²³ BOA, DH.MKT., 2594/99, 22 Zilkade 1319.

¹¹²⁴ İkdâm, sayı 2852, 20 Safer 1320.

talebelerin oraya nakledilmeleri konusunda emir verilmiştir. Verilen bu emir neticesinde hükümet binâsı yakınlarında aylığı 100 kuruştan bir hane kiralanan suretiyle öğrenciler buraya nakledilmiştir. Maârif Nezâretine yazılan bir telgrafla yaşanan bu durum bildirilmiş ve hazırlanan keşif defterinin yollanarak tamirata diğer ay başlanması ve kira bedelinin sarfına müsaade edilmesi istenmiştir.¹¹²⁵

Maârif Nezâretinden verilen cevapta ise mektebin tamirine kadar kiralanan hanenin aylık kirası olan 100 kuruşun "zuhûrat tertibinden" hesaplanmasının Meclis-i Maârif tarafından uygun bulunduğu haber verilmekle beraber gereğinin yapılması için kiralanan hanenin hangi tarihten itibaren kiralandığını ve kira bedelini gösterir aylık cetvelin zuhûrat sütununa çıkarılması istenmiştir. Bölgede yaşanan artçı şokların sona ermesiyle beraber boş yere kira verilmemesi için hemen mekteb binâsının tamirine başlanması, gerekli keşif raporlarıyla, evrakın düzenlenerek gönderilmesi ve tamir için gerekli olan masrafların karşılığının da temin edilmesi Erzurum Maârif Müdüriyetine bildirilmiştir.¹¹²⁶

Erzurum'da yaşanan depremin tesiriyle hanelerin bu denli ağır hasara uğraması konusunda yapılan incelemelerde ortaya çıkan sonuca göre bina duvarlarının yalnız taşla yapıldığı ve odunla sağlamlaştırılmadığı, bu suretle yapılan bina duvarlarının yaşanacak bir depremde çok fazla direnç gösteremeyeceği tespit edilmiştir. Yeniden inşa edilecek hanelerin bu surette yapılmalarına karar verilse de Erzurum çevresinde ormanların az olması sebebiyle kerestenin, odun ve tahtanın fiyatlarının çok pahalı olması ve fiyatları bir nebze de olsa indirmek için kullanılacak kerestenin dışarıdan getirilmesi düşünülmüştür. Bu kapsamda Rusya taraflarında bulunan Soğanlı Ormanı'ndan tüccarlar vasıtasıyla kış mevsiminin de ortaya çıkardığı neticeden istifade edilerek kızaklarla çekmek suretiyle Erzurum'a sevk edilmeleri uygun görülmüştür.¹¹²⁷ Rusya'dan getirilecek kereste, ağaç ve tahtaların bölgeye gelişini kolaylaştırmak adına gümrük vergisinin altı ay süreyle kaldırılması için Sadâretten izin istenmiştir.¹¹²⁸

Bina ve hane inşasından başka Erzurum'un 2100 metre uzunluğunda bulunan büyük caddeleriyle depremde hasar gören diğer sokaklarının ve lağımlarının tamir masraflarını karşılamaya Belediye gelirlerinin yetersiz kalması hasebiyle genel sağlık ve esenliğin sağlanması için senelik 500 lira olan Erzurum şehri "bedelat nakdiyesinin" 5 yıl müddetle

¹¹²⁵ BOA, MF.MKT., 617/23, 14 Şevval 1319.

¹¹²⁶ BOA, MF.MKT., 617/23, 8 Zilhicce 1319.

¹¹²⁷ BOA, DH.MKT., 2571/59, 15 Ramazan 1319.

¹¹²⁸ BOA, İ.RSM., 15/17, 11 Ramazan 1319.

Belediyeye bırakılması istenmiştir.¹¹²⁹ Depremde yıkılan bina ve meskenlerin yerine yeniden bina inşasına izin verilmesi de istenmiştir. Bu konuda yapılan müzakereler sonucunda afetzedelerin yapacağı binaların sahiplerinden vergi alınmaması ancak akar (gelir getiren mülk) suretiyle yapılacak olan ve daha öncede akar olduğu bilinen binalardan vergi alınması kararlaştırılarak vilâyete tebliğ edilmiştir.¹¹³⁰

Tamiri daha evvel bildirilmiş olmasına karşın hükümet dairesi dâhilinde olan jandarma koğuşu, tavile (ahır) ve alay ambarlarının inşa ve tamirinin yapılmasına ancak 1903 senesi içinde müsaade edilmiştir. Bu kapsamda vilâyette yapılan ihale ile ismi geçen yerlerin 3340 kuruş masrafla yapılması planlanmıştır. Ancak daha sonra yapılan keşifte 4142 kuruşa daha ihtiyaç olduğu anlaşılmış olup toplamda harcanması gereken para 7482 kuruşa ulaşmıştır. Yapılacak tamirin aciliyet gerektirmesinden ve inşaat mevsiminde sınırlı olmasından dolayı Erzurum vilâyeti tarafından ihalesi yapıldığı bildirilen jandarma koğuşuyla teferruatının inşaat çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda gerekli evrakın inşaatın bitiminde gönderilmesine ve inşaat masraflarının da Umûm-ı Jandarma 1901 senesi bütçesinde mevcut olan Taşra İnşaat ve Tamirat Tertibinden hesaplanmasına müsaade edilmesi Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerlikten Sadârete arz edilmiştir.¹¹³¹ Sadâret makamından Padişaha sunulan tezkere üzerine II. Abdülhamid'in irâde buyurmasıyla söz konusu inşaat ve masrafları konusunda istenilen izinler verilmiştir.¹¹³²

Bundan başka Erzurum depreminde hasar gören Lala Paşa, Gemerek, Veyis Efendi ve Kundakçı camilerinin tamirleri bitirilerek 1902 senesi Eylül ayında velâdet-i hümayûna (padişahın doğum gününe) rastlayan günde resmi açılışları yapılmıştır.¹¹³³

Avadaper isimli Ermenice yayın yapan haftalık gazetenin 21 Şubat 1902 tarihli sayısında yer alan haberine göre Erzurum'da meydana gelen hasarın derecesinin aşağı yukarı 1 milyon 590 bin lira tutarında olacağı belirtilmiştir. Haberin kaynağını ise Dördüncü Ordu Müşiriyetinden Seraskerliğe (Başkomutanlığa) bildirilen bir rapora dayandırmıştır. Erzurum vilâyetinden edinilen bilgiden hasarın derecesinin bu denli büyük olmayıp bu haberin aslının olmadığı ve Avadaper gazetesinin 10 gün müddetle tatil edildiği Seraskerliğe bildirilmiştir.¹¹³⁴ Yani Avadaper gazetesi Erzurum depremi hakkında yaptığı

¹¹²⁹ İkdâm, sayı 2710, 27 Ramazan 1319.

¹¹³⁰ İkdâm, sayı 2730, 16 Şevval 1319.

¹¹³¹ BOA, İ.AS., 45/45, 5 Rebiülevvel 1321.

¹¹³² BOA, İ.AS., 45/45, 3 Rebiülahir 1321.

¹¹³³ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7762, 1 Ramazan 1320.

¹¹³⁴ BOA, DH.MKT., 2596/73, 28 Zilkade 1319.

abartılı haber nedeniyle cezalandırılmıştır. Bu gibi örneklerle 10 Temmuz 1894 İstanbul depremi sırasında da karşılaşıldığı görülmektedir.¹¹³⁵

D. Erzurum Hapishanesi'ndeki Mahkûmların Nakli

Depremde ağır hasara uğrayan Erzurum Hapishanesi'nin büyük bir kısmı yıkılmıştı. Bu durumda mahkûmların hapishane içinde ikâmet ettirilmesi oldukça tehlikeli görülmekte, daha da önemlisi mahkûmların güvenliğini sağlamak pek de mümkün görünmemektedir. Yaşanan bu durumdan istifade etmek isteyen mahkûmların firar etmesini önlemek amacıyla silah kullanmak zorunda dahi kalınmıştır. Ağır ceza alan bu mahkûmların firarı halinde bütün memleketin asayişinin bozulacağı da göz önüne alınarak bunların çevre hapishanelere dağıtılması uygun bulunmuştur.

Bu bağlamda ilk olarak Trabzon hapishanesine gönderilmek üzere 81 mahkûmun Asâkir-i Şâhâne ve jandarmalardan oluşan bir müfrezeyle yola çıkarılmaları, Gümüşhane sınırında teslim olunmaları için de yeterli miktarda bir kuvvetin hazır edilmesi için Trabzon vilâyetine emir verilmesi konusunda Dâhiliye Nezâretinden izin istenmiştir.¹¹³⁶

Erzincan Mutasarrıflığıyla yapılan yazışmalar neticesinde ise buradaki hapishanenin 60 kişiyi alabileceği anlaşılmıştır. Mahkûmlardan 60 kişi Meclis-i İdâre-i Vilâyet kararıyla jandarma ve nizamiyeden oluşan müfrezeler eşliğinde iki katile halinde Erzincan'a sevk edilmiştir. Böylece 351 mahkûmu olduğu anlaşılan Erzurum hapishanesinden 141 kişi Erzincan ve Trabzon hapishanelerine nakledilmiştir. Geriye kalan 210 tutuklunun ise güvenliğinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alındığı Vali Nazım Bey tarafından Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir.¹¹³⁷

2) 18 Aralık 1901 Ayvacık Depremi

18 Aralık Çarşamba günü meydana gelen depremin yaralarını sarmak ve afetzede olanların geçimlerini temin etmek maksadıyla öncelikle deprem mahallinde bir yardım komisyonu kurulmasına teşebbüs edilmiştir. Ancak kurulma amacı açıkta kalanların birkaç günlük iaşesini temin etmek olan bu komisyonun toplayabildiği paralar ihtiyacı karşılamaktan çok uzak kalmıştır. Bölgede devam eden artçı sarsıntılar ve meydana gelen yıkımlar halkı da maddi ve manevi zarara uğratmış, bu durum dışarıdan yapılacak büyük miktarlardaki yardım paralarının toplanmasını gerekli kılmıştır.

¹¹³⁵ Satılmış, *age*, s.263.

¹¹³⁶ BOA, DH.TMIK.M., 113/51, 27 Receb 1319.

¹¹³⁷ BOA, DH.TMIK.M., 114/8, 6 Şaban 1319.

Bu bağlamda Biga Mutasarrıflığından Şehremanetine yazılan bir telgrafla Biga'da meydana gelen büyük yangın ve Pirlepe'deki sel felâketinde afetzede olanlar için Şehremaneti bünyesinde kurulmuş olan yardım komisyonunda bir miktar yardım parası olduğu ve afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılandığından bahisle bu paranın depremzedelere tahsis edilerek acilen gönderilmesi talep edilmiştir.¹¹³⁸

Ayvacık depremzedelerinin ihtiyaçlarını karşılamak adına Şehremanetine yapılan bu talep neticesinde Biga ve Pirlepe afetzedeleri için gönderilen miktardan başka komisyonda toplanan yardım paralarından mevcut 9.597,5 kuruş bulunduğu belirtilmiştir. Şehremini tarafından 25 Aralık 1901 tarihinde bildirildiğine göre belirtilen miktardaki para Biga Mutasarrıflığına komisyonca posta ile teslim ettirilmiştir.¹¹³⁹

Ayvacık Kaymakamlığından Dâhiliye Nezâretine yazılan bir yazıda merkezde hasar ve zaiyat olmadığı Sazlı, Narlı, Kozlu ve Kayalar köylerinde binaların bazılarının yıkıldığı, birçoğunun da yıkılmaya yüz tuttuğu haber verilerek ismi geçen köylere memurlar sevk edildiği belirtilmiştir. Açıkta kalan afetzedeler için ilk etapta 40-50 çadırın gönderilmesi istenmiştir.¹¹⁴⁰ Bundan başka Sazlı ve civar köylerde afetzede olan halkın iâşe ve istirahatlarının sağlanmasına çalışıldığı da Ayvacık Kaymakamlığından haber verilmesi üzerine durum Biga Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir.¹¹⁴¹ İsmi geçen bu köylerdeki afetzedelerin iskânları için çevrede uygun bir köy olmadığından dolayı açıkta kalanların hepsinin bir yerde birleştirilmeleri gerekli görülmüştür.¹¹⁴² Köylerde meydana gelen hasar ve açıkta kalanların miktarı konusunda henüz net bir bilgiye ulaşılmadan yapılmış olan çadır talebindeki miktarda düzeltilerek 150 çadırın gönderilmesi istenmiştir.

Ayvacık depremzedelerinin barındırılması için deprem bölgelerine çadır gönderilmesinden başka Papaslık ve Narlı Çetmi iskelelerinde tüccarların elinde bulunan kerestelerden satın alınarak barakalar inşa edilmesi ve açıkta kalanların buralara yerleştirilmeleri irâde buyrulmuştur. Fakat kış mevsimin yaşanıyor olması kereste getirmek için de Ayvacık'a en yakın yerin 7-8 saatlik mesafede bulunması baraka inşasını şu durumda içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Kereste tedariki sağlansa dahi bunları getirmek ve inşasına başlamak

¹¹³⁸ BOA, DH.MKT., 2570/129, 13 Ramazan 1319.

¹¹³⁹ BOA, BEO., 1772/132841, 20 Ramazan 1319.

¹¹⁴⁰ BOA, DH.MKT., 2569/107, 8 Ramazan 1319.

¹¹⁴¹ BOA, DH.MKT., 2571/64, 11 Ramazan 1319.

¹¹⁴² BOA, DH.MKT., 2569/107, 8 Ramazan 1319.

haftalar, hatta aylar sürecektir.¹¹⁴³ Söz konusu kerestelerin satın alınması konusunda da sıkıntı yaşanmıştır. Bunların bedellerinin daha sonra verilmek üzere toplanacak yardım paralarıyla ödenmesi kararlaştırılmıştır.¹¹⁴⁴

Ayvacık Rüştîye Mektebi yaşanan depremde içinde ikâmet edilemeyecek derecede hasara uğramıştır. Mektebin içinde bulunduğu bu durum rüştiye muallimi tarafından Maârif Nezâretine bildirilmiştir. Bu defa ismi geçen Nezâretten rüştiye idâresine yazılan bir yazıyla mektebin tehlike arz edecek derecede hasarı varsa hemen keşfinin yapılması ve uygun bir hane bulunarak şakirdânın (öğrencilerin) buraya nakledilmesi istenmiştir. Ayrıca eğitime hiçbir şekilde hâlel (zarar) getirilmemesi konusunda da emir verilmiştir.¹¹⁴⁵ Mektepte yaptırılan incelemelerde ise bazı yerlerin ikâmete elverişli olduğu anlaşılarak, başka bir hane kiralanmadığı ve eğitime rüştiyede devam edildiği belirtilmiştir. Mektebin tamiri için yaptırılan ihale ve keşif raporları da Maârif Nezâretine gönderilmiştir.¹¹⁴⁶

Biga Mutasarrıflığından Maliye Nezâretine yazılan bir telgrafla da Ayvacık Rüştîye Mektebi'nin tamirine ve inşaat masraflarının sarfına müsaade edilmesi istenmiştir.¹¹⁴⁷ Mektebin tamiri için halkın yardımına başvurulması yoluyla inşaatın yapılması tavsiye edilmiş, fakat bölgede yaşanan depremde herkes az çok zarara uğradığı için mekteb tamirinin iane toplamakla yapılmasının mümkün olmayacağı anlaşılmıştır.¹¹⁴⁸ Ayvacık Rüştîye Mektebi iyiden iyiye harap bir hale gelmiş ve tamir için 4550 kuruşa ihtiyaç görülmüştür. Meclis-i Maârif tarafından da mektebin tamiri ve sarf edilecek miktar uygun bulunarak bu meblağın "tesisat tertibi" bakiyesinden hesaplanması ve tamirata başlanması Biga Mutasarrıflığına tebliğ edilmiştir.¹¹⁴⁹

Ezine merkezinde hükümet konağı yaşanan depremde harap olmuş ve kullanılamaz bir hale gelmişti. Hükümet konağında ikâmet etmek sakıncalı bulunarak boşaltılmış ve aylık kirası 950 kuruştan başka bir binaya taşınmıştır.¹¹⁵⁰

3) 9 Mart 1902 Çankırı Depremi

9 Mart Pazar günü meydana gelen felakette Çankırı'da devlet daireleriyle hanelerin çoğunun yıkıldığı ve bölge halkının açıkta kalarak perişan bir halde bulundukları aynı gün

¹¹⁴³ BOA, BEO., 1772/132841, 8 Ramazan 1319.

¹¹⁴⁴ BOA, DH.MKT., 2569/107, 8 Ramazan 1319.

¹¹⁴⁵ BOA, MF.MKT., 603/2, 25 Şevval 1319.

¹¹⁴⁶ BOA, MF.MKT., 628/27, 18 Zilkade 1319.

¹¹⁴⁷ BOA, MF.MKT., 628/27, 11 Muharrem 1320.

¹¹⁴⁸ BOA, MF.MKT., 628/27, 16 Zilkade 1319.

¹¹⁴⁹ BOA, MF.MKT., 628/27, 24 Muharrem 1320.

¹¹⁵⁰ BOA, BEO., 1772/132841, 12 Ramazan 1319.

yazılan bir telgrafla Kastamonu vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir. Depremi İstanbul'da haber alınmasıyla açıkta kalanların barındırılması için Çankırı, Kalecik ve Koçhisar redif depolarından yeterli miktarda çadırın bölgeye gönderilmesi Seraskerliğe tebliğ edilmiştir. Bundan başka vilâyetin diğer yerlerinden kereste ve lazım gelenlerin bölgeye nakledilmesi konusunda acilen gerekli tedbirlerin alınmasının yanı sıra açıkta kalanların iskânları ve geçimlerinin sağlanması da vilâyete tebliğ edilmiştir. Afetzedelerin ihtiyaçlarından farklı olarak vilâyete tebliğ edilen bir başka konu ise askeriye ait mühimmat, silah ve devlete ait eşyaların muhâfaza edilerek zayiatına meydan verilmemesi olmuştur.¹¹⁵¹

Çankırı'ya bağlı köylerde açıkta kalanların barındırılması ve gerekli yardımların yapılması için de Çankırı mutasarrıfı yanında iki subay ve yeterli miktarda süvariyle jandarma binbaşısını gönderilmiştir. Depremi hafif surette devamı ve yağmurun yağması dolayısıyla halkın açıkta kalmaması için daha önce Tosya, İskilip, Çerkeş depolarından gönderileceği haber verilen çadırların yollanması konusunda durumun gerekli yerlere arz edildiği, bundan başka baraka inşasına da teşebbüs edileceği Kastamonu vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine arz edilmiştir.¹¹⁵²

Dâhiliye Nezâretinden vilâyete yazılan bir telgrafla Çankırı'da ne kadar binanın bulunduğu, bunların hepsinin kargir olup olmadığı ve ne kadarının yıkılıp ne kadarın yıkılmaya yüz tuttuğu hakkında inceleme yapılarak bildirilmesi istenmiştir. Ayrıca ölen ve yaralananların sayısı ile depremin devam edip etmediğinin de haber verilmesi vilâyetten istenmiştir. Yaşanan depremde yaralananların tedavilerini yapmak için Çankırı'da tabib olmadığı da yapılan haberleşmelerden anlaşılacak en yakın yerden iki veya üç tabibin gerekli ilaçlarla bölgeye gönderilmesi emredilmiştir. Ancak yaralananların şimdilik tabib vekili tarafından tedavi edildiği dolayısıyla tabibe ihtiyaç olmadığı belirtilmiştir. Daha sonra köylerde meydana gelen zayıatın ortaya çıkmasıyla Kastamonu vilâyetinden Askeri Doktor Yüzbaşı Cemal ve Eczacı Hacı Ziya Beyler Çankırı'ya gönderilmiştir.¹¹⁵³ Açıkta kalanların ise iskânları için askeri depolardan alınan çadırlara yerleştirildiği, muhtaç olanların iâşelerinin temin edilmekte olduğu 11 Mart 1902 tarihiyle bildirilmiştir.¹¹⁵⁴

¹¹⁵¹ BOA, BEO., 1806/135415, 30 Zilkade 1319.

¹¹⁵² BOA, DH.MKT., 454/35, 2 Zilhicce 1319.

¹¹⁵³ Aktaş, **agm**, s.22; Çankırı depreminde yaralananların tedavisi için gönderilen Heyet-i Sıhhiyenin yol masrafları ve beraberinde götürdükleri ecza malzemelerinin bedeli olarak 985 kuruşa ihtiyaç olduğu bildirilerek bu miktarın kendi bölgelerindeki belediye gelirlerinden hesaplanması kararlaştırılmıştır. Bkz. BOA, DH.MKT., 499/11, 29 Muharrem 1320.

¹¹⁵⁴ BOA, DH.MKT., 2598/51, 1 Zilhicce 1319.

A. Yardım Faaliyetleri

Yıldız Sarayı'nda bulunan Başkitabet makamına yazılan bir yazıyla yaşanan deprem ve tebliğ edilen emirler padişaha arz edilmiştir. Dönemin padişahı II. Abdülhamid (1876-1909) yaşanan depremi haber almasıyla muhtaç ve perişan halde olan afetzedelere yardım ulaştırmak için Şehremaneti bünyesinde Şehremini Paşa başkanlığında bir yardım komisyonu kurulması için irâde buyurmuştur.¹¹⁵⁵

Padişahın irâdesi üzerine Şehremini Rıdvan Paşa başkanlığında İçişleri Müsteşarı Fuat Bey, Şehremaneti Meclis üyeleri Zeki ve Sait Beylerden oluşan Komisyon-ı Âli kurularak ilk toplantısını 13 Mart Perşembe günü gerçekleştirmiştir. Yapılan toplantıda alınan ilk kararlardan biri afetzedelere acilen yardım ulaştırmak için Komisyon-ı Âli'nin Erzurum depremzedeleri için toplanan ianeyle birleştirilmesi kararı alınmıştır. Çankırı depreminde yaşanan hasarın ve açıkta kalan kişi sayısının fazla olması hasebiyle gerek İstanbul'da gerek diğer bütün vilâyetlerde yardımseverler tarafından toplanacak yardım paralarının bir an evvel Çankırı'ya ulaştırılması istenmiştir. Komisyonda toplanan yardımlardan başka Mal Sandığında bulunan 52.000 kuruşun Çankırı depremzedelerine gönderilmesi için Bâb-ı Âliden müsaade istenmiştir.¹¹⁵⁶ İstanbul'da bulunan erbâb-ı fütüvvet (esnaf teşkilatlarının) yardımlarına da başvurulması düşünülerek, bunlara gönderilmek üzere özel mektuplar hazırlanmıştır. Bu gibi felaket zamanlarında gerek devlet memurları gerekse yardımseverlerin ellerinden gelen yardımı yapmaları da istenmiştir.¹¹⁵⁷

Şehremanetinde kurulan Komisyon-ı Âli vasıtasıyla afetzedelerin zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması için toplanan ve temin edilebilen 552 adet Osmanlı altını Rıdvan Paşa tarafından telgraf policesiyle Çankırı'ya yollanmıştır.¹¹⁵⁸ Şehremaneti bünyesinde daha önce kurulmuş olan Biga yangını ve Pirlepe sel felaketinde afetzede olanlara yardım için kurulan komisyon vasıtasıyla toplanan yardım paralarından Çankırı depremzedeleri için ikinci defa olarak Kastamonu vilâyeti vasıtasıyla 50.000 kuruş daha gönderilmiştir.¹¹⁵⁹

Kastamonu valisi Enis Bey baraka inşası gibi teşebbüslere başlamak üzere kendi başkanlığı altında bir iane komisyonu kurduğu gibi çevre vilâyetlerde de birer komisyon kurularak

¹¹⁵⁵ BOA, İ.HUS., 94/113, 29 Zilkade 1319.

¹¹⁵⁶ İkdâm gazetesinde sandıkta bulunan 52.000 kuruş olarak ifade edilen paranın Pirlepe ve Biga'da afetzede olanlar için toplanan iane parasından artık gönderilmesine ihtiyaç bulunmayan tutar olduğu anlaşılmaktadır. 50.000 küsür kuruşun Çankırı depremzedelerine gönderilmesi uygun bulunarak Sadâretten verilen izinle bölgeye gönderilmiştir. Bkz. BOA, DH.MKT., 454/35, 9 Zilhicce 1319.

¹¹⁵⁷ İkdâm, sayı 2776, 3 Zilhicce 1319.

¹¹⁵⁸ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7527, 1 Muharrem 1320.

¹¹⁵⁹ BOA, DH.MKT., 454/35, 13 Safer 1320.

yardım toplanmasına başlanması için kaymakamlıklara gerekli emirler verilmiştir.¹¹⁶⁰ Bunlardan biri Bolu mutasarrıfı Mustafa Zühtü Paşa başkanlığında bölgenin ileri gelenlerinden oluşan bir yardım komisyonu olup, hemen yardım toplama çalışmalarına başlamıştır.¹¹⁶¹

Kastamonu Valiliği tarafından başlatılan yardım toplama girişimleri sonuçsuz kalmadığı gibi çevre vilâyetlerde kurulan komisyonlar da topladıkları yardım paralarını kısa zaman içerisinde bölgeye ulaştırmışlardır. Bu yerlerden Sinop'tan 8700, Bolu'dan 8639, Taşköprü'den 2410, Boyabat'tan 1200 ve Cide'den 504 kuruş olmak üzere toplamda 21.453 kuruş yardım parası toplanmıştır.¹¹⁶² Ayrıca Kastamonu vilâyetinden toplanılan 10.000 kuruş yardım parası Çankırı'ya gönderilmiştir.¹¹⁶³

Çankırı'da afetzede olanlara ilk etapta 51 çuval un dağıtılmış, buraya bağlı köylerde depremde hasar gören ihtiyaç sahiplerine ise depremde hasar görmeyen köy halkının rızalarıyla 110 kile buğday (3300 kg) toplanmasına karar verilmiştir.¹¹⁶⁴ Tedarik edilebilen 115 torba un da muhtarlar vasıtasıyla afetzedelere dağıtılmıştır.¹¹⁶⁵

B. İmar Faaliyetleri

Depremde yaklaşık bir ay kadar sonra toparlanmaya başlayan bölge halkı hanelerini yeniden inşa etmek için çalışmalara başlamıştır. Bu kapsamda deprem nedeniyle fakir düşen veya inşaat yapmaya durumu el vermeyen depremzedelere kolaylık sağlamak için Belediye tarafından Kanun-ı Mahsûs gereğince 50 kuruşa kadar alınan ruhsat vergisinden muaf tutulacakları zaten biliniyordu. Ancak Çankırı Mutasarrıflığından merkez vilâyete yazılan bir yazıyla haneleri kısmen ve tamamen yıkılanlardan durumu uygun olanların da bu kanundan istifade etmelerinin gerekli görüldüğü ifade olunmuştur.

Kastamonu vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine yazılan bir telgrafla inşaata gücü yetenlerin hanelerinin inşası için ruhsat vergisinin alınıp alınmamasına dair ne yapılması gerektiği hakkında bilgi istenmiştir.¹¹⁶⁶ Dâhiliye Nezâretinden Şûrâ-yı Devlete havale edilen mazbata Maliye Dairesinde düzenlenerek Sadâret makamına sunulmuştur. Buradan Padişaha arz edilen mazbatada depremde hasar gören hanelerin tamir ve inşasına

¹¹⁶⁰ BOA, DH.MKT., 454/35, 2 Zilhicce 1319.

¹¹⁶¹ İkdâm, sayı 2785, 12 Zilhicce 1319

¹¹⁶² Aktaş, **agm**, s.24.

¹¹⁶³ BOA, DH.ŞFR., 280/67, 9 Zilhicce 1319.

¹¹⁶⁴ BOA, DH.ŞFR., 280/67, 9 Zilhicce 1319.

¹¹⁶⁵ BOA, ŞD., 1668/22, 12 Zilhicce 1319.

¹¹⁶⁶ BOA, ŞD., 2717/57, 24 Zilhicce 1319.

başlayacaklara kolaylık sağlanması için akardan (gelir getiren mülk) başka geri kalan bütün binaların Belediyeden alınan ruhsat vergisinden muaf tutulması için irâde buyrulmuştur.¹¹⁶⁷

Yaşanan depremde telgrafhanenin yanı sıra adliye ve belediye daireleri, hükümet konağı, hapishane, mektebler ve camilerde hasar alarak tamirleri kararlaştırılmıştır. Bunlardan Çankırı Telgrafhanesinde yapılan incelemeler sonunda telgrafhanenin Mecdî 20 kuruş hesabıyla 7038 kuruş 20 para ile tamirinin mümkün olacağı anlaşılmıştır. Ancak bu paranın "kıymet-i mevzua" farkından başka 6686 kuruşun muvazenede karşılığı olduğu beyan edilerek konu Şûrâ-yı Devlete havale edilmiştir. Maliye Dairesi tarafından düzenlenen mazbatada muvazenede karşılığı olan Mecdî 19 kuruş hesabıyla 6686 kuruş 20 para ile telgrafhanenin tamirinin yapılması için Sadâretten müsaade istenmiştir.¹¹⁶⁸

Adliye Dairesinde yapılan incelemeler neticesinde ise dairenin 3800 kuruş masrafla tamirinin mümkün olacağı tespit edilmiştir. Kastamonu vilâyeti ve Adliye Nezâretinden Adliye Dairesinin tamiri ve yapılacak masraflar hakkında gönderilen tezkere Sadâret makamına sunulmuştur. Sadâretten verilen karar gereğince yapılacak masrafların vilâyet muvazenesindeki tamirat tertibinde bulunan 16.000 kuruştan hesaplanması ve ismi geçen dairenin tamirine başlanması bildirilmiştir.¹¹⁶⁹

Belediye Dairesinde oluşan hasara rağmen uzun bir müddet tamir edilmediği 1904 yılında yapılan resmi bir yazışmadan anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu hasara rağmen hükümet memurları ismi geçen dairede çalışmaya devam etmişlerdir. Belediye binasının artık iyiden iyiye harap bir hale gelmesiyle burada ikâmetin sakıncalı olacağı anlaşılarak ilkbaharda inşaatına başlanacak olan hükümet konağının tamamlanmasına kadar aylık kirası 1 lirayı geçmemek üzere bir hane kiralanarak memurların oraya nakledilmesi ve kira bedelinin de 1319 senesi Mal Sandığına gönderilen dahiliye havalesinden karşılanması için Kastamonu vilâyeti aracılığıyla Dâhiliye Nezâretinden izin istenmiştir. Nezâretten verilen cevapta ise inşaat mevsimin başlamasıyla bir an evvel inşaata başlanarak fazla masraftan kaçınmaları ve hane kiralanması konusunda da gereğinin yapılması ilgili vilâyete bildirilmiştir.¹¹⁷⁰

Çankırı Hükümet Konağı da oturulamayacak derecede hasara uğradığı için herhangi bir tehlikeye sebebiyet vermemek üzere buranın yeniden inşasına karar verilmiştir. Yapılan

¹¹⁶⁷ BOA, DH.MKT., 454/35, 27 Safer 1320.

¹¹⁶⁸ BOA, DH.MKT., 549/19, 12 Rebiülahir 1320; BOA, İ.PT., 15/34, 20 Cemaziyelevvel 1320.

¹¹⁶⁹ BOA, DH.TMKS.S., 38/24, 26 Safer 1320.

¹¹⁷⁰ BOA, DH.MKT., 909/63, 5 Ramazan 1322.

incelemede 125.883 kuruş 26 para ile inşa edilebileceği anlaşılmıştır. Dâhiliyeden gönderilen havalede ise 9697 kuruş 6 para kaldığı bildirilmekle beraber bu miktarın masrafları karşılayamayacağı da aşîkârdır.¹¹⁷¹ Söz konusu inşaat masraflarının temini için nezâretler arasında yapılan yazışmalar neticesinde 1905 senesi içinde hükümet konağının inşasına başlanarak 1907 yılında inşaat tamamlanabilmiştir.¹¹⁷²

4) 12 Ekim 1902 Isparta- Ağlasun Depremi

Isparta ve Burdur'a bağlı Ağlasun ile bazı yerlerde hasara yol açan depremin verdiği tahribatı yerinde incelemek ve gerekli yardımların yapılmasını sağlamak üzere Konya valisi Ferit Paşa Isparta'ya gitmiştir. Ferit Paşa'nın Başkitâbet makamına gönderdiği telgrafta ise Isparta Mutasarrıflığının bölge askeriyesinden alınan çadırları¹¹⁷³ haneleri yıkılan ve hasar gören afetzedelere dağıttığı belirtilmiştir. Yaralananların tedavilerine bakmak üzere afet bölgelerine gerekli tıbbi destek ve doktorlarda sevk edilmiştir. Yıkılan binaların tamiri için vakit kaybetmeden gerekli olan girişimlere başlanmıştır.¹¹⁷⁴

Yıkılan hanelerin tamiri ve depremzedelerin rahatlarının sağlanması için Isparta ve Burdur çevresindeki belediyelerden ayrıca halktan yardım toplanmasına başlanmıştır. Yıkılan camide yapılan incelemenin tamamlanmasıyla da hemen tamirine başlanacağı Ferit Paşa tarafından bildirilmiştir.¹¹⁷⁵

Ferit Paşa'nın verdiği bu bilgiler doğrultusunda Dâhiliye Nezâretinden yazılan bir telgrafla kış mevsiminin başlaması dolayısıyla afetzedelerin çadırlarda iskân edilmelerinin mümkün olamayacağından çevre köylere idâreten yerleştirilmeleri bildirilmiştir. Aynı zamanda köylere yerleştirilecek olanlar için gerekli olan yiyecek vesairenin temin edilmesi bu konuda herhangi bir sıkıntıya düşmelerinin engellenmesi de tavsiye edilmiştir.¹¹⁷⁶

Vali Ferit Paşa'nın Isparta ve Burdur'da bulunduğu zaman zarfında iki köyde toplamda 55 hanenin tamirâtı bitirilmiş, geriye kalan hanelerin de inşaatının tamamlanmasına çalışıldığı Dâhiliye Nezâretine haber verilmiştir. Bundan başka Isparta, Dinar ve Eğirdir'de yapılan düzenlemeler ve inşaatlara dair bilgi alan Vali Bey, iki güne kadar Keçiborlu, Uluborlu,

¹¹⁷¹ BOA, DH.MKT., 548/24, 18 Zilhicce 1320.

¹¹⁷² Aktaş, **agm**, s.32.

¹¹⁷³ Isparta ve Burdur'da açıkta kalan ahalinin iskânları için mahalli redif depolarından alınan 35 çadırın bedeli olan 12.155 kuruşun ödenmesi hususu Seraskeriyeden Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir. Bahsi geçen bu çadırların mahallince satılarak bedelinin gönderilmesi veya satıştan elde edilecek paranın yetersiz kalması durumunda üst tarafı mahalli belediye gelirlerinden tamamlanarak Seraskerliğe gönderilmesi istenmiştir. Bkz. BOA, BEO., 2001/150015, 14 Zilkade 1320.

¹¹⁷⁴ BOA, Y.PRK.UM., 60/39, 17 Receb 1320.

¹¹⁷⁵ BOA, DH.MKT., 600/19, 24 Receb 1320.

¹¹⁷⁶ BOA, DH.MKT., 600/19, 19 Receb 1320.

Avşar, Yalvaç ve Burdur'a giderek buraları da denetleyeceğini ve daha sonra merkez vilâyete döneceğini belirtmiştir. Yapımına devam edilen inşaat çalışmalarının hızlandırılması da gerekli görülerek bu konuda birtakım girişimler başlatılmıştır.¹¹⁷⁷

Bu bağlamda Orman Maâdin ve Ziraat Nezâretinden Şûrâ-yı Devlete sunulan tezkerede Isparta ve çevresinde meydana gelen depremde hasar gören ve tamirlerinin yapılması gerekli olan hane ve binalar için hacmi 810 metreküp kerestenin Isparta ve çevresine en yakın ormanlardan kesilerek bedelsiz olarak verilmesi Konya vilâyetinden talep edilmiştir. Köylere ait kerestenin zaten ücretsiz verilmesi hükm-ü nizamdan olması hasebiyle söz konusu kerestelerin herhangi bir suistimale uğramadan kesilerek çıkarılması için gerekenin yapılması konusunda bölgeye emir verilmiştir. Isparta için gerekli olan 10.000 döşemelik, 20.000 tavan tahtası, 20.000 dilme ve 100 adet döşemenin bedelsiz olarak verilmesi için konu padişahın irâdesine sunularak müsaade istenmiştir.¹¹⁷⁸

Padişah II. Abdülhamid'in irâdesiyle söz konusu kerestelerin herhangi bir bedel ödenmeksizin verilemesine müsaade edilmiş ve gereğinin yapılması hususu Konya vilâyetine tebliğ edilmiştir.¹¹⁷⁹

5) 29 Nisan 1903 Malazgirt Depremi

29 Nisan gecesi yaşanan büyük felakette Malazgirt kaymakamının da içinde bulunduğu asker ve sivil birçok kişi hayatını kaybetmiş, birçoğu da yaralanmıştır. Depremi yaşadığı gece Kaymakam Bey'den ölü ya da yaralı hiçbir şekilde haber alınamaması üzerine kasabaya yakınlığı da göz önüne alınarak afetzedelerle ilgili işlere bakmak üzere Bulanık kaymakamı bölgeye gönderilmiştir. Bitlis valisi Hüsnü Bey'in Dâhiliye Nezâretine yazdığı telgrafta Bulanık kazası merkezinin depremde hasar görmediği bu sebeple buradan Malazgirt'e amele ve ekmek yetiştirilmesinin uygun bulunduğu Kaymakam Bey'inde bizzat Malazgirt'e gönderildiği belirtilmiştir.¹¹⁸⁰ Ancak Bulanık kazası merkezinde her ne kadar fazla tahribat ve can kaybı yaşanmamış olsa da buraya bağlı köylerde meydana gelen hasar ve zayıtın miktarı Malazgirt derecesinde olmuştur. Bu durumun yaşanmasında köylerden henüz haber alınamamış olması ve merkezdeki hasarın az olması hasebiyle acilen alınan tedbirler kapsamında verilmiş bir karar olduğu da düşünülebilir.

¹¹⁷⁷ BOA, DH.MKT., 612/61, 14 Şaban 1320.

¹¹⁷⁸ BOA, İ.OM., 8/27, 2 Zilkade 1320.

¹¹⁷⁹ BOA, İ.OM., 8/27, 20 Zilkade 1320.

¹¹⁸⁰ BOA, BEO., 2055/154104, 1 Safer 1321.

Depremde meydana gelen hasar ve zayıat aynı gece Malazgirt Nizamiye Taburu Binbaşısı Hamdi Efendi tarafından Muş kumandanlığına haber verilmiştir. Durumun ciddiyeti anlaşıl原因 Dördüncü Orduya bildirilen felaket haberi üzerine Hamdi Bey'in yollamış olduğu telgrafın bir kopyası da eklenerek Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir.¹¹⁸¹

Dâhiliye Nezâretinden Bitlis vilâyetine yazılan bir telgrafla Malazgirt'te yaşanan depremde Asâkir-i Şâhâne, zâbitân ve birçok kişinin enkaz altında kaldığının haber alındığı belirtilerek acilen Malazgirt'e gidilmesi veya Muş sancağından birilerinin gönderilmesi emri verilmiştir. Enkaz altında kalanların kurtarılması ve muhtaç durumda olanların iskân ve iaşesinin sağlanması için de acilen gerekli tedbirlerin alınmasına çalışılarak bu kapsamda Bitlis vilâyeti ve Muş sancağı belediye gelirlerinden icap eden para yardımının verilerek neticenin bildirilmesi istenmiştir.¹¹⁸²

Sadâretten yazılan başka bir telgrafta ise açıkta kalan askerler için elbise gönderilmesi, deprem sırasında yaralananların tedavileri için gerekli tabib ve cerrahın acilen bölgeye sevk edilmesinin yanı sıra Malazgirt redif deposundaki silahlarında askerler tarafından muhâfazalarının sağlanması istenmiştir. Bölge askeriyesi tarafından muhtaç durumda olan halka yiyecek dağıtılması, enkaz altında kalanların kurtarılmasına çalışılması özetle afetzedelerin rahatı ve muhâfazalarının sağlanması için gerekli olan bütün tedbirlerin Bitlis vilâyeti tarafından yerine getirilmesi emri verilmiştir.¹¹⁸³

Dönemin padişahı II. Abdülhamid, depremi haber alması üzerine afetzedelerin zaruri ihtiyaçları ve ekmek masraflarının bölgedeki Mal Sandığından acilen tedarik edilerek verilmesini, yaralıların tedavilerine özen gösterilmesi, ayrıca ölenlerin defin masraflarının dahi Mal Sandığından hesaplanmasını irâde buyrulmuştur.¹¹⁸⁴ Bu kapsamda Dâhiliye Nezâretinden verilen emirle Mal Sandığından şimdilik 20.000 kuruşun harcanmasına müsaade edilmiştir.¹¹⁸⁵ Aynı zamanda yaralananların tedavilerini yapmak üzere bölge askeriyesinden sağlık memurlarının gönderilmesi ve afetzedelerin barındırılması için çadır verilmesi hakkında bir irâde buyurması üzerine Dördüncü Ordu'ya tebligat yollanmıştır.¹¹⁸⁶

¹¹⁸¹ BOA, Y.PRK.ASK., 195/3, 1 Safer 1321.

¹¹⁸² BOA, BEO., 2055/154099, 1 Safer 1321.

¹¹⁸³ BOA, İ.HUS., 105/1, 1 Safer 1321.

¹¹⁸⁴ BOA, İ.HUS., 105/11, 4 Safer 1321.

¹¹⁸⁵ İkdâm, sayı 3191, 4 Safer 1321.

¹¹⁸⁶ BOA, Y.A.HUS., 447/44, 4 Safer 1321.

A. İskân ve İaşe Temini

Depremi meydana getirdiği hasardan sonra bölge halkının ne barınacak bir yeri ne de geçimlerini temin edecek zahireleri kalmıştır. Afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere bölgede yardım toplama girişimlerine başlanmış ancak o zamana kadar halkın açlıktan telef olmaması için ekmek dağıtımı yapılmasının mecburi olduğu belirtilerek Hazine-i Celileden ilgili memurlara tebligat gönderilmesi Dâhiliye Nezâretine önemle bildirilmiştir. Aynı zamanda depremzedelerin barınmaları için mahalli redif depolarından çadır gönderilmesi hususunda Dördüncü Orduya gereken emirlerin verilmesi de istenmiştir. Bu bağlamda Dâhiliye Nezâretinden Maliye Nezâretine ve Seraskerliğe gereken tebligat yollanmış icabının yapılması bildirilmiştir.¹¹⁸⁷

Afetzedelerin enkaz altından kurtarılması, muhtaç durumda olanların iaşelerinin sağlanması için Malazgirt'e civar olan Erzurum vilâyetinin Tutak ve Eleşkirt, Van vilâyetinin Adilcevaz kazalarından mümkün olduğu kadar amele ve ekmek gönderilmesi hususu ilgili vilâyetlere yazılmıştır. Bir kez de Bâb-ı Âliden ismi geçen vilâyetlere gerekli emirlerin acilen verilmesi hususu Bitlis vilâyetinden Sadârete bildirilmiştir.¹¹⁸⁸ Bulanık Kaymakamına da aynı tebliğ yollanarak vakit kaybetmeden bölgeye amele ve çok miktarda ekmek yetiştirilmesi bildirilmiştir.¹¹⁸⁹

Bitlis vilâyetinden yapılan yardım çağrıları neticesinde Malazgirt'e civar olan birçok yerden afetzedelerin yardımına koşulmuştur. Dâhiliye Nezâretinden verilen emir gereğince de Muş mutasarrıfı Malazgirt'e giderek afetzedelerle ilgili işlerin sorumluluğunu almıştır. Muş Mutasarrıfı yanında götürdüğü yeterli miktarda amele ve ekmeği de bölgeye ulaştırmıştır. Bu amelelerden başka 300 kişilik bir gurubun daha enkaz kaldırma çalışmalarına katılmak için yola çıktığı belirtilmiştir.¹¹⁹⁰

Adilcevaz kaymakamı da beraberindeki 200 amele ve elişi kazma kürekle enkaz altında kalanları çıkarmak üzere Malazgirt'e ulaşmıştır. Bundan başka beraberinde bölgeye çok miktarda ekmek getirildiği de anlaşılmaktadır. Adilcevaz'dan 12 yük ekmek daha Malazgirt'e ulaştırılmak üzere yola çıkarılmıştır.¹¹⁹¹ Fakat Adilcevaz'da Haydaranlı Aşireti

¹¹⁸⁷ BOA, BEO., 2055/154104, 2 Safer 1321.

¹¹⁸⁸ BOA, BEO., 2056/154199, 1 Safer 1321.

¹¹⁸⁹ BOA, BEO., 2055/154104, 1 Safer 1321.

¹¹⁹⁰ BOA, BEO., 2058/154316, 5 Safer 1321.

¹¹⁹¹ Adilcevaz'dan 20.000 adet ekmek gönderildiği, daha bundan başka 1000 kıyye (1283 kg) ekmeğin yollanacağı Sadârete havale edilen bir belgede bildirilmiştir. Burada bahsi geçen ekmek miktarında bir farklılık olmayıp sadece ölçü birimlerindeki ifadelerde değişiklik yapılmıştır. Bkz. BOA, BEO., 2059/154384, 4 Safer 1321.

içinde yaşanan birtakım olayların incelenerek gerekli tedbirlerin alınması için Van valisi Tahir Bey'in haber yollamasıyla Adilcevaz kaymakamı yetkiyi Muş mutasarrıfına bırakarak bölgeden ayrılmıştır.¹¹⁹²

Patnos ve buraya bağlı köylerde yaşanan hasar ve can kayıpları nedeniyle buralardaki afetzedelere de yardımda bulunulması gerekli olduğundan Tutak kazasından sadece 1200 kıyye (1538 kg) ekmek Malazgirt'e yollanabilmiştir. Hâlihazırda amele yollanmasının mümkün olmadığı da belirtilmiştir. Bunun üzerine Malazgirt'e yeterli miktarda amele ve malzeme yollanması Hınıs Kaymakamlığına bildirilmiştir.¹¹⁹³

Malazgirt'te yapılan incelemeler sonucunda açıkta kalanların iskânları için 150 çadıra ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Bu çadırların Van, Muş ve Kiğı redif depolarından acilen gönderilmeleri için Van Redif Mirlivalığına müracaatta bulunulmuştur.¹¹⁹⁴ Ahlat'ta ise 2166 kişinin açıkta kaldığı, bunların barınması için 217 çadıra acil ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁹⁵ Ayrıca Ahlat'ın Hanık köyünde ve civar köylerde hayli afetzede olduğu bunların barınması için de 100 çadıra ihtiyaç olduğu bildirilmiştir.¹¹⁹⁶ Tutak kazasına bağlı Patnos ve köylerindeki afetzedelerin iskânları için 550 çadırın gönderilmesi Van Redif Mirlivalığından talep edilmiş, gerekli yardımların yapılması da Doğu Bayezid Kaymakamlığına bildirilmiştir.¹¹⁹⁷ Bulanık kazasında da hayli hasar ve afetzede vardır. Ancak burası için bir çadır miktarı bildirilmemiştir. Bulanık kazası da dâhil edildiğinde depremzedelerin iskânları için yaklaşık olarak binden fazla çadıra ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Çadır temini konusunda Malazgirt, Ahlat ve Bulanık kazalarında bir hayli müşkülata düşülmüştür. Bölgede artçı şokların devam etmesinden dolayı köyleri harap olan insanlar kar, yağmur ve dolu yağışı altında kalmışlardır. Malazgirt'e gönderileceği bildirilen 100 çadırdan Ahlat ve Bulanık kazalarına hisse verilmeyeceği, gönderilen çadırların ancak Malazgirt kasabasını idâre edebileceği belirtilmiştir. Anlaşıldığı üzere Ahlat ve Bulanık kazaları için ellişer çadır gönderilmesi öngörülmüş ancak bu sayının üzerine 100 çadırın daha verilerek en yakın redif deposundan gönderilmesi istenmiştir. Malazgirt için

¹¹⁹² BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 7 Safer 1321.

¹¹⁹³ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 4 Safer 1321.

¹¹⁹⁴ BOA, BEO., 2058/154316, 4 Safer 1321.

¹¹⁹⁵ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 3 Safer 1321.

¹¹⁹⁶ BOA, Y.A.HUS., 447/44, 2 Safer 1321.

¹¹⁹⁷ BOA, BEO., 2065/154807, 12 Safer 1321.

gönderilecek çadırlarında 2 Mayıs tarihiyle mutlaka yola çıkarılması Muş ve Kiğı mutasarrıflıklarına bildirilmiştir.¹¹⁹⁸

Bitlis vilâyetinden 6 Mayıs tarihiyle Dâhiliye Nezâretine çekilen bir telgrafta Ahlat'ın kar yağışı altında kaldığı, Malazgirt, Bulanık ve Ahlat kazalarına şüana kadar bir çadır bile verilmediği, bu yüzden de afetzedelerin bir hayli zorluk çektiği belirtilmiştir.¹¹⁹⁹ Haber alınan bu durum üzerine Dördüncü Orduya bir kez daha tebligat yollanarak gerekli çadırların verilmesi bildirilmiştir.¹²⁰⁰ Bulanık kazasında da durum Ahlat'tan farklı değildir. Depremzedelerin büyük çoğunluğu kilim ve keçelerle soğuktan ve yağmurdan korunmaya çalışmakta, askerler ise tamamen açıkta yatmaktadır. Bu arada Bitlis ve Muş depolarında çadır olduğu anlaşılmış, bunların acilen Malazgirt ve Bulanık taburlarına yetiştirilmesi istenmiştir. Ancak gönderilecek bu çadırların da yalnızca askerlere yeteceği, afetzedelerin her halükarda açıkta kalmaya bir süre daha devam edeceği anlaşılmaktadır.¹²⁰¹

Dâhiliye Nezâretine 3 Mayıs 1903 tarihiyle yazılan bir şifre telgrafta Ahlat için 10 çadıra ihtiyaç olduğu mahalline bildirilmiş, bunun üzerine Siirt deposundan gönderilen 30 çadırın 15'i Ahlat'a sevk edilmiştir.¹²⁰² Daha önceki belgelerde Ahlat için 217 ve 100 çadır talebinin olmasına bakarak 10 çadır Ahlat'ta ki ihtiyacı karşılama noktasında oldukça az bir miktardır. Ancak çadırların sadece bir merkezden gönderilmediği düşünüldüğünde diğer depolardan gönderilecek çadırlara ek olarak Siirt deposundan da 10 çadır istenmiş olabilir.

B. Defin İşlemleri

Afetzedelerle ilgili işlere bakmak üzere bölgeye yollanan Bulanık kaymakamının çalışmalarıyla enkaz altında kalanların bir kısmı çıkarılıp defnedilmiştir. Bir kısmının da 1 Mayıs tarihiyle enkaz altından çıkarılacağı bildirilmiştir. Ancak bölgede çok sayıda insanın can vermesi ölümler için kefenlik bez bulunmasını da zorlaştırmıştır. Enkaz kaldırma çalışmaları yalnızca Malazgirt merkezinde değil, buraya bağlı ve çevredeki birçok köyde yapılmaya çalışılmıştır. Bunlardan Malazgirt'e bağlı üç büyük Çerkez köyünün aldığı hasar Malazgirt derecesinde olmakla beraber buradaki ölümlerin enkaz altından çıkarılmasına teşebbüs edileceği ve afetzedelere askerler aracılığıyla ekmek dağıtılmasına başlandığı belirtilmiştir.¹²⁰³

¹¹⁹⁸ BOA, BEO., 2054/154384, 4 Safer 1321.

¹¹⁹⁹ BOA, İ.HUS., 105/40, 8 Safer 1321.

¹²⁰⁰ BOA, BEO., 2060/154463, 7 Safer 1321.

¹²⁰¹ BOA, BEO., 2058/154316, 5 Safer 1321.

¹²⁰² BOA, DH.ŞFR., 306/12, 5 Safer 1321; BOA, BEO., 2068/155080, 15 Safer 1321.

¹²⁰³ BOA, BEO., 2058/154316, 3 Safer 1321.

Bitlis valisi Hüsni Bey tarafından Sadârete yazılan 2 Mayıs 1903 tarihli telgrafta Malazgirt'te ölenlerin tamamının enkaz altından çıkarılarak defnedildiği bildirilmiştir. Defnedilen kişi sayısının mutasarrıflığa sorulduğu, miktarın daha sonra arz edileceği de belirtilmiştir.¹²⁰⁴ Ahlat Kaymakamlığından yazılan aynı tarihli telgrafta ise afetzedelere kefenlik bez, sabun ve ekmek dağıtıldığı, bölgeye amele sevkinin devam ettiği bildirilmiştir.¹²⁰⁵ Anlaşıldığı üzere Ahlat'ta enkaz kaldırma ve defin işlemleri hala devam etmektedir.

İstenilen çadırların deprem mahalline ulaşmasında yaşanan sıkıntıdan en çok etkilenen hâlihazırda hasta, yaralı, kadın ve çocuklar olmuştur. Bunların muhâfazaları için Amerikan bezinden çadırlar imal ettirilmesi kararlaştırılmıştır.¹²⁰⁶ Yaralananların tedavilerine özen gösterilmesi daha önce Padişah II. Abdülhamid tarafından irâde buyrulmuştu. Bu bağlamda Muş'taki askeriye doktorlarından bir tabib ve eczacı ayrıca belediye tabibinin gerekli para ile sevki Muş Kumandanlığı vekiline yazılmıştır. Tedavi ve sağlık giderlerinin karşılanması hususunda da Mal Sandığından sarfına müsaade edilen 20.000 kuruştan hesaplanmasına Dâhiliye Nezâretinden müsaade edilmiştir.¹²⁰⁷

C. Yardım Faaliyetleri

Depremi İstanbul'da haber alınmasıyla Sultan II. Abdülhamid tarafından irâde buyrulan konulardan biride vilâyette bir iane komisyonu kurularak yardım toplanmasına çalışması olmuştur.¹²⁰⁸ İstanbul'da ise depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel bir yardım komisyonu kurulacağı haber verilmiştir.¹²⁰⁹ Şimdilik İstanbul'dan 20.000 kuruşun sarfına izin verildiği, Belediye Dairesi gelirlerinden bir miktar paranın tahsis edilmesiyle beraber hayırseverlerinde yardımlarına müracaat edilmesi böylelikle afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması Sadâretten Bitlis vilâyetine bildirilmiştir. Vilâyetten cevaben yazılan telgrafta ise Belediye Dairesi gelirlerinin yardım yapılmasına müsait olmadığı, bununla beraber vilâyet ve buraya bağlı yerlerde uygun miktarda ve hızlı bir şekilde iane toplanması için mahalli memurlara tebliğ yollandığı belirtilmiştir.¹²¹⁰

Depremi meydana geldiği gece Bitlis'te Meclis-i İdâre tarafından gerekli olanlar araştırılarak yardım olarak ilk aşamada tedarik edilebilen 3000 kuruş Malazgirt'e gitmek

¹²⁰⁴ BOA, BEO., 2059/154384, 4 Safer 1321.

¹²⁰⁵ BOA, BEO., 2060/154463, 6 Safer 1321.

¹²⁰⁶ BOA, BEO., 2059/154384, 4 Safer 1321.

¹²⁰⁷ BOA, Y.A.HUS., 447/44, 2 Safer 1321.

¹²⁰⁸ BOA, İ.HUS., 105/1, 1 Safer 1321.

¹²⁰⁹ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7918, 12 Safer 1321.

¹²¹⁰ BOA, Y.A.HUS., 447/18, 3 Safer 1318.

üzere hazır bulunan jandarma ve zabıtalarla yollanmıştır. Bulanık kaymakamının da bölgeye gidecek olması sebebiyle bir sonraki günün hâsılatının da bunlarla gönderileceği beyan edilmiştir. Tahsil edilmekte olan Muş, Siirt ve Kiğı sancaklarındaki yardımlarında vakit kaybetmeden Malazgirt'e ulaştırılması ilgili sancaklara yazılmıştır.¹²¹¹

Dâhiliye Nezâretinden yazılan bir telgrafla da depremzedelere yapılacak yardımın nasıl uygulanacağı, afetzedelerin bütün ihtiyaçlarının karşılanması için ne kadar acil paraya ihtiyaç olduğu, Kaymakam Bey'in hayatta olup olmadığı ve merkez kazada ne kadar hane olduğu, şimdi kaç hanenin kaldığı hemen incelenerek haber verilmesi Bitlis vilâyetine yazılmıştır.¹²¹²

Bitlis vilâyetinden cevaben yazılan telgrafta ise afetzedeler için ne kadar para sarf edileceğinin şimdiden tahmin etmenin mümkün olmayacağı belirtilmiştir. Sadece vilâyette toplanan yardım paralarının ise bir haftalık ekmek tedariki için bile yeterli olmadığı, ancak kimsenin aç kalmamasına özen ve gayret gösterildiği bildirilmiştir.¹²¹³

Muş sancağında toplanan 3000 kuruş Malazgirt'e gönderilmiştir. Bitlis'ten iki defa yollanan paranın miktarı bununla beraber 8000 kuruşa,¹²¹⁴ 6 Mayıs tarihine kadar toplanıp gönderilen yardım paralarının toplamı ise 11.000 kuruşa ulaşmıştır.¹²¹⁵ Kesin olmamakla beraber Siirt'ten 1400 kuruşun gönderilmesiyle iane miktarı 13.000 kuruşa yaklaşmıştır.¹²¹⁶

Elazığ'da da yardımsever vatandaşların katılımıyla iane komisyonları kurulması ve toplanacak yardımların bir an evvel Bitlis valisine ulaştırılması Sultan II. Abdülhamid tarafından ferman buyrulmuştur.¹²¹⁷ İlk olarak Elazığ'da toplanan 40 lira¹²¹⁸ ve Adana'da kurulan komisyonlarda toplanan 40.000 kuruş yardım parası Bitlis vilâyetine gönderilmiştir.¹²¹⁹ Bundan başka Diyarbakır, Sivas ve Halep vilâyetlerinde de afetzedeler için yardım toplanmasına başlanmıştır.¹²²⁰

Daha önce II. Abdülhamid'in irâdesiyle Mal Sandığından harcanmasına müsaade edilen 20.000 kuruştan başka afetzedeler için 30.000 kuruşun gönderilmesi kararlaştırılmıştır.¹²²¹

¹²¹¹ BOA, BEO., 2055/154104, 1 Safer 1321.

¹²¹² BOA, BEO., 2055/154104, 2 Safer 1321.

¹²¹³ BOA, BEO., 2063/154699, 9 Safer 1321.

¹²¹⁴ BOA, BEO., 2059/154384, 4 Safer 1321.

¹²¹⁵ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 8 Safer 1321.

¹²¹⁶ BOA, DH.ŞFR., 306/12, 5 Safer 1321.

¹²¹⁷ İkdâm, sayı 3213, 26 Safer 1321.

¹²¹⁸ İkdâm, sayı 3217, 1 Rebiülevvel 1321.

¹²¹⁹ İkdâm, sayı 3210, 23 Safer 1321.

¹²²⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 7946, 11 Rebiülevvel 1321.

¹²²¹ BOA, BEO., 2068/155080, 17 Safer 1321.

Bu bağlamda İstanbul'dan gönderilen yardım miktarı 50.000 kuruşu bulurken,¹²²² Bitlis vilâyetine ulaştırılan yardımların toplamı ise 3 Ağustos 1903 tarihiyle 125.000 kuruşa ulaşmıştır.¹²²³ Ayrıca daha önce çeşitli yerlerde meydana gelen depremlerde toplanan yardım paralarından geriye bir meblağ kaldıysa bunun da araştırılarak afetzedelere tahsis edilmesi uygun bulunmuş, durum Şehremaneti Yardım Komisyonuna bildirilmiştir.¹²²⁴

D. Muş Mutasarrıfının Azledilmesi

Afetzedelerle ilgili işlere bakmak üzere kasabaya yollanan Bulanık kaymakamı, Muş mutasarrıfının bölgeye gelmesiyle yetkiyi kendisine devrederek Bulanık'a dönmüştü. Bölgeye ulaştığında Muş mutasarrıfından ölenlerin miktarı, depremin nasıl meydana geldiği ve bölgede sıcak su kaynağı¹²²⁵ ortaya çıkıp çıkmadığı hususunda bir inceleme yaparak bildirmesi padişahın irâdesi ile istenmiştir.¹²²⁶

Mutasarrıf Paşa'nın Malazgirt'te yaptığı incelemeler neticesinde verdiği raporda 729 kişinin vefat ettiği kasabada mevcut olan 320 hane, 7 dükkân, 15 değirmen, 2 cami, 1 kilisenin yıkılarak mahvolduğu, ahalinin iâşesi ve çift hayvanlarının tedariki için 10.000 liranın harcanmasına lüzum olduğu beyan edilmiştir. Ayrıca bölge halkının ambarlarında bulunan zahirenin enkaz altından çıkarıldığı ve hasat mevsimine kadar geçimlerine yeteceği de haber verilmiştir.¹²²⁷

Mutasarrıfın verdiği raporda ayrıca büyük barakalar inşa ettirildiği ve buraya hükümet dairesindekilerin yerleştirildiği, bundan başka jandarma ve süvari askerler için de büyük barakaların inşasının gerekli olduğu belirtilmiştir.

Bitlis valisi Hüsnü Bey'in Başkitâbet makamına havale edilen telgrafında Mutasarrıf Paşa'nın yukarda zikredilen beyanına cevap olarak çift hayvanı tedariki ve bunların afetzedelere verilmesi hususunda ne gibi bir değerlendirme yapıldığının cevaplanması kendisinden istenmiştir. Dördüncü Ordudan askerler için çadır sevkine başlandığı da kendisine daha önce bildirilmiştir. Hal böyleyken Mutasarrıf Paşa'nın askerler için büyük

¹²²² BOA,ŞD., 1890/25, 14 Receb 1321.

¹²²³ BEO., BEO., 2061/154527, 9 Cemaziyelevvel 1321.

¹²²⁴ BOA, BEO., 2068/155080, 29 Safer 1321.

¹²²⁵ 29 Nisan 1903 tarihiyle Mal Müdürlüğünden yazılan bir telgrafta "Malazgirt'te depremden sonra kaynar su zuhur ettiği ve şu kadar ki miyah-ı cariyenin (akarsuların) renklerini kırmızıya tahvil eylediği ve oralarda ılıca bulunmadığı, kara-yı mütecaverede dahi tezelzülât vuku bulduğu gibi kasabada yirmi ve yirmi beş dakika ve yarım saatte bir kere kah hafif kah şiddetlice hareket his olunduğu..." bildirilen bu durum üzerine konunun Mutasarrıf tarafından incelenmesi istenmiştir. Ancak araştırmanın neticesi hakkında bir mâlûmata ulaşamadı. BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 3 Safer 1321.

¹²²⁶ BOA, Y.A.HUS., 447/44, 2 Safer 1321.

¹²²⁷ BOA, BEO., 2063/154699, 8 Safer 1321.

barakalar inşa ettireceğini yazması fuzûlî masraf yapılmasına yol açtığı gibi Malazgirt'in köylerinde Bulanık ve Ahlat'ta çok miktarda afetzede ve yıkılan binanın bulunduğu da hatırlatılarak mutasarrıfın oraya gönderilme amacına uygun davranması, bundan başka kendisine bildirilen emirlere uygun davranmaması halinde azline teşebbüs edileceği bildirilmiştir.¹²²⁸

Malazgirt afetzedelerine vekâleten yardıma gönderilen Muş mutasarrıfı Mahmut Paşa yapılan harcamalarda tasarruf ederek az masrafla çok iş görmeye dikkat edeceği yerde afetzedelere çift hayvanı satın almak için 10.000 liranın harcanması ve Asâkir-i Şâhâne ile jandarmaya baraka inşası gibi işlere girişerek kendisine verilen emirler dışında faaliyetlerde bulunmuştur. Mahmut Paşa'nın 7 Mayıs tarihli yazdığı telgraflardan birinde hükümet konağının inşası için 30.000 kuruş harcanmasına izin istediği, diğer bir telgrafında ise depremin önceki şiddetiyle hala devam ettiği haberini verdikten sonra yapılacak barakalar için kereste satın alınmasını teklif etmiştir. Kereste talebinde bulunduğu telgraftan bir gün sonra ise yaşanan sarsıntı ve fırtınadan dolayı yaptırdığı barakaların yıkıldığını haber vermiştir. Paşanın sarsıntılar hala devam ederken hükümet konağı yaptırma talebinde bulunması ve bir an evvel yaptıracaklarını yazdığı barakaların yıkıldığını haber vermesi, bundan başka emirler dışında çift hayvanı satın almak için büyük bir miktar para talebinde bulunması münasebetsiz ve uygunsuz bulunmuştur. Hâlihazırda yardım ve haberleşme işlerinin kendisine bırakılması büyük miktarlarda paranın heba olmasına ve afetzedelerin bu paradan istifade edememesine yol açacaktır.¹²²⁹

Paşanın Hamidiye Alayı subay ve komutanlarından bazılarının Bulanık Ermenilerini kendi kendilerinin iskânlarını sağlaması konusunda tahrik ettiklerinden bahisle Bulanık Ermenilerinin köylerinde kalmalarının sebebini öğrenmek ve birtakım eşkıyanın yakalanmasını bahane ederek Bulanık'a gitmek istemesi ve bu konuda sürekli olarak haberleşmede bulunduğu da bildirilmiştir. Vilâyette toplanması tasarlanan büyük miktardaki yardımlarla muhtaç olanlara dağıtılması ferman buyrulan 30.000 kuruşun amacına uygun kullanılması Muş Mutasarrıfı ve beraberinde Muş'tan getirdiği bazı kişiler orada bulundukça sağlanamayacağı, daha doğrusu bunca emek ve paranın suistimale uğrayacağından da korkulmaktadır.¹²³⁰

¹²²⁸ BOA, Y.PRK.UM., 64/29, 8 Safer 1321.

¹²²⁹ BOA, BEO., 2063/154699, 9 Safer 1321.

¹²³⁰ BOA, BEO., 2068/155080, 15 Safer 1321.

Bu hadiselerden başka paşanın yaşanan depremi de vesile ederek Muş'un oldukça yüksek bir gelire sahip bölgelerinden Bulanık kazası mal müdürüne defterdarlıktan evâmîr-i âliye ile civardaki Müslümanlar için tertip edilen parayı verdirmemiştir. Böylece maliyenin emirlerine müdahale ettiği ve maksadını aştığı, kendisine duyulan güveni de mahvettiği belirtilerek Muş Mutasarrıflığının uzun süre boş kalmasının uygun olmadığı gerekçesiyle Muş'a geri dönmesi emri verilmiştir.¹²³¹

Bitlis valisi Hüsnü Bey'in Sadârete bildirdiği bu olaylar neticesinde Malazgirt'te afetzedelere yapılacak yardım ve inşaat işlerinin Heyet-i Muhtelif'e (farklı bir heyete) bırakılması uygun bulunmuştur. Kurulacak bu heyetin başkanlığını liyakat ve istikâmet erbânından olduğu belirtilen Bitlis Redif Kumandanı Kaymakam Sait Bey'in üstlenmesi, üyelerin ise Malazgirt Kaymakamı Hüsametdin, Nizamiye Taburu Binbaşısı Efendiler, Muş Meclis-i İdâreden Mahmut ve Muş eşrafından Hacı İbrahim Efendilerden oluşması uygun bulunmuş, gereğinin yapılması için irâde buyrulması istenmiştir.¹²³²

Bitlis vilâyetinden yapılan talep üzerine konuya ilişkin Sadâretten yazılan cevapta yardım toplanması ve yapılacak inşaat işlerinin öyle küçük ve tecrübesiz memurlara bırakılmasının uygun olamayacağı belirtilmiştir. Malazgirt'te işleri düzenleme görevi Vali Hüsnü Bey'e devredilmiştir. Malazgirt'e gitmek üzere yola çıkan Vali Hüsnü Bey'e işleri güzellikle halletmesi, gerekli önem ve özeni de göstermesi tavsiye edilmiştir. Ayrıca afetzedelerin ihtiyaçları için yardım düzenleyen vilâyetin, meydana gelen hasarın derecesi ve işlerin aciliyetini de dikkate alarak özellikle hızlı hareket edilmesini bir kez daha bildirilmiştir.¹²³³

E. Hasar Tespiti ve İskân Çalışmaları

Muş mutasarrıfının azledilmesiyle Malazgirt'teki işleri düzenleme görevini üstlenen Bitlis valisi Hüsnü Bey 19 Mayıs 1903 tarihinde bölgeye ulaşmıştır. Vali Bey'in yapmış olduğu incelemeler neticesinde binaları tamamen yıkılmış olan Malazgirt ile çevre yerlerdeki afetzedelerin açıkta ve meydanda kaldıkları, haneleri kısmen harap olup köylerde oturanların dahi hanelerine girmeye cesaret edemediği, bunların da açıkta ve sefalet içinde bulundukları belirtilmiştir. Hüsnü Bey'in ifadesine göre Ordu-yı Hümâyûnca verilebilen çadırların iki katı daha olsa açıkta kalanları barındırmaya yeterli gelmeyecektir.

Enkaz altında kalan zahire çıkarılarak değirmenlerinde tamir ettirilmesiyle afetzedeler her yerde kendi zahireleriyle geçinmeye başlamış, böylece bölgede ekmek dağıtılmasına gerek

¹²³¹ BOA, BEO., 2063/154699, 9 Safer 1321.

¹²³² BOA, BEO., 2063/154699, 9 Safer 1321.

¹²³³ BOA, BEO., 2068/155080, 29 Safer 1321.

kalmamıştır. Yalnızca son derece muhtaç durumda olanların ekmek ihtiyacı karşılanmaktadır. Yaralı olanların durumlarının iyi olduğu ve vilâyette toplanan 20.000 kuruş civarında paranın yarı derecesinde para ile yaralananların tedavileri ve ölenlerin defin masrafları gibi ihtiyaçlar kasabalarda var olan mallardan sarf edilmiştir. Dâhiliye Nezâretinden verilen ancak henüz hiçbir yere sarf edilmeyen 20.000 kuruş ile afetzedelere dağıtılmak üzere padişah tarafından verilmesi uygun görülen 30.000 kuruş hasarın derecesine göre yerleşim birimlerine taksim edilmiştir. Bu paranın 7500 kuruşu Ahlat'a, 12.500 kuruşu Bulanık'a ve 30.000 kuruşu Malazgirt için ayrılmış, lüzum görüldüğü zaman harcanması uygun görülmüştür.

Vali Bey, göreve başlamasıyla beraber hem hasarın derecesini yerinde görmek hem de ihtiyacı tespit etmek amacıyla yıkılan köyleri ziyaret etmiştir. Bunlardan uğradığı bazı Kürt ve Çerkez köylerdeki halkın depremin tesiriyle güçsüz ve çaresiz kaldıklarını söyleyerek yıkılan ev, cami ve mekteblerinin tamamen hükümet tarafından inşa edilmesini bekledikleri ve taş üstüne taş koymama niyetinde oldukları görülmüştür. Bu durumun yaşanmasında da aşiret reislerinin kışkırtmasının büyük rolü olduğu anlaşılmıştır. Yine Hüsnü Bey'in uğradığı birkaç köyde iş görmeye gücü yeten yüzlerce insan olduğu halde telef olan hayvan leşlerinin bile ortada bırakıldığı görülmüştür. Sağlık problemlerine yol açabileceğinden hayvan leşleri memurlar tarafından gömülmüştür. Ayrıca burada yıkılan binaların tamamen devlet tarafından imar edilmesi beklentisi olduğu görülmektedir.

Ayrıca buralardaki insanlar kendi evlerinin tamir ve inşasını yapabilecek kabiliyette olmalarına rağmen hanelerinin devlet tarafından yardımlarla inşasını ve telef olan hayvanlarının yerine yenilerinin ahırların tamirinin bitimine kadar verilmesini talep etmişlerdir. Kış mevsiminde açıkta kalmamak için gücü yetenlerden bazılarının hemen inşaata başlayacak olmaları kuvvetle muhtemel görülmüştür. Ayrıca yapılacak inşaata bu durumda güçleri olup da eşleri veya babaları depremde ölenler, yalnız kalan dul ve yetimler bundan başka güçsüz olduğu anlaşılan diğer ihtiyaç sahipleri hakkında yardım isteyenler hükümet tarafından korunarak gerekli olan yardımlar bu kişilere yapılacaktır. Ancak şu aşamada hane inşası artçı şokların devamından dolayı yapılmamakta, sadece incelemeler gerçekleştirilmekte ve inşaat için gerekli malzemeler tedarik edilmektedir.

Dâhiliye Nezâretinden yazılan bir yazıyla depremzedelerin iskânları konusunda rahat etmeleri ve sıkıntıya düşmemeleri için civardaki uygun yerlere dağıtılmaları emri verilmiştir. Ancak Ahlat afetzedelerinin kendi bölgelerinde barındırılabilceği

anlaşıldığından bunların burada istirahatlarının sağlanması uygun görülmüştür. Bölgede yaşanan artçı sarsıntıların sona ermesiyle birlikte afetzedelerin yıkılan binalarının tamirine başlamalarının gerekli olduğu belirtilerek Malazgirt ve çevresinde yeterli miktarda taş, ağaç ve lazım gelen inşaat malzemelerin oraca tedarik edilip edilemeyeceği ve yapılacak inşaatların ne kadar para tutacağını araştırılması istenmiştir.¹²³⁴

Depremzedelerin çevre yerlere iskânları konusunda verilen bu emir üzerine Dâhiliye Nezâretine cevaben bir yazı kaleme alınmış ve şu ifadelerle yer verilmiştir: Sıcaklar baş gösterdiğinde halkın zaten yaz mevsimi dolayısıyla dışarlarda kaldıkları, dağıtılacak insanların diğer köylerdeki halkı kuvvetlendirip bırakacakları ürünlere ne kadar özen gösterirlerse o derece güzel muhâfaza edilecekleri köy yerlerinde bizzat yapılan araştırmalar neticesinde hayırlı görülmüştür. Köylere hareket edecek bölgelerden Ahlat, Bulanık ve Malazgirt kazalarında 9802 erkek ve 2785 kadın bulunmaktadır. Daha önce miktarı bildirilen düzenlemeden sonra ismi geçen yerlerde 10.268 nüfus kalacaktır. Buradan da anlaşıldığı üzere geri kalan 2319 kişi çevre köylere iskân edilecektir.

Ahlat kazasında hasara uğrayan yerlerde öşür gelirleri 30.275 ve diğer gelirleri 30.559, Bulanık kazasının öşrü 6466 ve Malazgirt kazasının öşrü 28.212 ve diğer gelirleri 157.943 kuruş olduğu kayden anlaşılmıştır. Bölgelerin gelirleriyle beraber henüz inşaatların tamamlanması için ne kadar masraf yapılacağı hakkında bir belirleme yapılamamıştır. Toplanan yardım paralarıyla ne kadar bina inşa edilebileceği, bunun yanında açıkta kalan nüfusa bakılarak ele geçecek paranın ihtiyacı karşılamada yeterli olup olmadığı şu durumda kestirilememektedir. İnşaat masraflarının hükümet tarafından ödenmesi talebi söz konusu masrafların artmasına yol açacağından halka lüzumundan fazla izin verilmesi sonradan sıkıntıya ve birçok kişinin sefil kalmasına sebep olacağı düşüncesiyle bu durum uygun görülmemiştir. Yapımı Ağustos ayı başında bitirilecek olan binaların tamamlanmasına kadar halkın büyük sıkıntılar içinde kalacağı ve hatta buralarda can kayıplarının yaşanacağı belirtilerek Dersaadet'ten gönderileceği daha önce haber verilen yardım paralarının sonlandırılıp, Haziran ayının başında kesinlikle tamamlanarak gönderilmesi istenmiştir.¹²³⁵

¹²³⁴ BOA, BEO., 2068/155080, 29 Safer 1321.

¹²³⁵ BOA, Y.MVT., 244/130, 11 Rebiülevvel 1321.

F. Tamir ve İmar Faaliyetleri

Bölgede yaşanan artçı sarsıntıların son bulmasıyla halkın normal hayatlarına devamını sağlamak için bölgede imar faaliyetlerine yavaş yavaş başlanması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Malazgirt halkının hükümetten teşvik almadıkça inşaata başlamayacakları da anlaşılmıştır. İnşaat yapmaya güçleri yetenlere teşvik verilmesi ve inşaata güç yetiremeyen fakir kişilere de yardımda bulunulması uygun görülmüştür.¹²³⁶

Malazgirt kasabasıyla çevresinde çoğunluğu seçkin aşiretlere mensup olan Kürt ve birkaç Çerkez halkı deprem sebebiyle düşkün ve aciz kaldıklarından yapılacak inşaatlara güç yetiremeyeceklerini belirterek, yıkılan hanelerinin hükümet tarafından inşa edilmesini ve telef olan çift hayvanlarının dahi satın alınmasını talep etmişlerdi. Bazı hane sahipleri inşaata başlatılabilmiş ve inşaata başlayanlardan fakir oldukları anlaşılan hane sahiplerine mevcut ianeden nakit para yardımına başlanmış ancak afetzedelerin büyük bir kısmı henüz hiçbir şeye teşebbüs etmemiştir. İnşaata başlamak için şart olarak, harcanacak paranın her şeyden önce kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Hüsnü Bey'in ifadesine göre bunlar tamamen kendi menfaatlerini temin etmeye uğraşmakta, hatta inşaata başlayanları dahi tehdit etmeye kadar zararlı işler içinde bulunmaktadırlar. Bu bakımdan paraları aldıktan sonra yine inşaata başlamazlarsa yüklü miktarda para boşa gidecektir. Giriştikleri bu faaliyetlerden sonra pek de ihtiyaç sahibi gibi görünmediklerine binaen şimdilik inşaata başlamayanlara ve başlayıp da araştırmalar sonucu fakir ve muhtaç oldukları anlaşılanlara para dağıtılmasına başlanması ve ihtiyaç sahiplerine verilen paranın her hafta ulaşacağı miktarın arz edileceği belirtilmiştir.¹²³⁷

Ayrıca deprem esnasında Malazgirt dışında olup inşa edecekleri binalar için gerekli olan malzemenin tedarik edilmesi konusunda Padişahın verdiği irâdeyle valilik tarafından gereken kolaylık ve yardımların sağlanması istenmiştir.¹²³⁸ Bununla beraber Sultan II. Abdülhamid'in yardıma muhtaç halka dağıtılmak üzere ihsan buyurduğu paradan afetzedelerle beraber Hamidiye Alaylarının da faydalandırılması gerekli görülerek, Bitlis vilâyetine gereğinin yapılmasına dair haber verilmiştir.¹²³⁹

Malazgirt ve çevresinde yaşanan depremde yapılan incelemeler sonucunda 55 köyde binaların birçoğunun hasar gördüğü tespit edilmiştir. Bu köylerde hanelerini inşa ettirmeye

¹²³⁶ BOA, ŞD., 1890/25, 6 Rebiülevvel 1321.

¹²³⁷ BOA, ŞD., 1890/25, 12 Rebiülevvel 1321.

¹²³⁸ İkdâm, sayı 3254, 8 Rebiülahir 1321.

¹²³⁹ BOA, BEO., 2096/157159, 22 Rebiülevvel 1321.

güç yetiremeyen fakir halktan 1990 hanenin sahiplerine yapılan teşvik ve dağıtılan yardımlarla 1347 hanenin tamiri ve inşası tamamlanmıştır. Geri kalan 562 hanenin yapılması için lazım olan paranın yeterli gelmemesi nedeniyle bunlarında toplanılacak yardım paralarıyla daha sonra tamirinin veya inşasının sağlanması kararlaştırılmıştır. Şimdiye kadar sarf edilen paranın toplamı 106.000 kûsur kuruşa ulaşmış olup, mevcut iane parasından 18.620 kuruş kalmıştır. Yardım toplanmasına devam eden Diyarbakır, Sivas, Adana, Halep, Elazığ vilâyetlerinden bundan sonra gelecek para ile geri kalan 562 hanenin inşa ve tamirine devam edilecektir.

Yardım paralarının toplamı 125.000 kuruşa ulaşmış olup bu para, depremde ölen vatandaşların defin masraflarına, yaralıların tedavisine ve afetzede olanların geçimleri ile bazı zaruri ihtiyaçlarına harcanmıştır. Yapılan bu masraflar çıkarıldıktan sonra inşaat ve tamiratın yaptırılması için bir hane sahibine yaptıracığı inşaatın tamir ve derecesine göre 20 kuruştan 200 kuruşa kadar farklı miktarlarda yardım paraları dağıtılmıştır. Hamidiye Süvari Alaylarından yaşanan depremde mağdur veya yardıma muhtaç durumda olan askerlerde bu yardımlardan istifade ettirilmiştir. Ahlat kazasının bazı bölgelerinde yıkılan hanelerin inşası için bu yardım parasından 11.500 kuruş verilmiştir. Bulanık kazasında yardıma muhtaç hane sahiplerine Hazine-i Celileden verilen 50.000 kuruştan 12.500 kuruş ayrılarak burada da nakit dağıtımına başlanmıştır.¹²⁴⁰

Sadâretten Vali Hüsnü Bey'e yazılan bir telgrafta hane sahiplerine verilen 20 kuruştan 200 kuruşa kadar olan yardım paralarının neye göre verildiği, ayrıca hanelerin nasıl yapıldığının anlaşılamadığı belirtilerek konuya dair kendisinden bir açıklama istenmiştir. Bundan başka inşaatın yapımında hane sahiplerinin kendilerinin mi çalıştığı, hanelerin kaç kuruş masrafla meydana getirildiği ve halka dağıtılan yardımların taş ve kereste vergisinden muaf tutularak mı yapıldığı sorulmuştur. Dağıtılan yardım paralarının azlığına bakarak yapılan binaların uygun sağlamlıkta olup olmadığının da açıklanması istenmiştir.

Vali Hüsnü Bey tarafından yapılan açıklamada tamiri ve inşası yapılan binaların işçiliğinde hane sahiplerinin kendilerinin çalıştığı belirtilmiştir. Yalnız duvarlarının belli bir düzende olması için birkaç haneye birden bakmak üzere inşaatların yapımına mümkün olduğu derecede katılan amelelere bir miktar ücret vermek için hane sahiplerine yardım olarak 20 kuruştan 200 kuruşa kadar farklı derecelerde para dağıtımı yapılmıştır. İnşaatla kullanılan taş ve kereste enkaz altından sağlam çıkarılanlarından tedarik edilmiştir. Haneler

¹²⁴⁰ BOA, BEO., 2061/154527, 21 Rebiülahir 1321.

sahiplerinin oturmasına yeterli olacak derecede eski hallerinden birer ikişer oda eksik olarak yaptırılmıştır. Malazgirt yakınında orman olmaması hasebiyle kereste temini büyük bir masrafa yol açacağından orman vergisinin affı gibi bir işlem de uygulanmamıştır.¹²⁴¹

29 Nisan gecesi yaşanan Malazgirt depreminin henüz yaraları sarılmaya başlandığı bir sırada 6 Ağustos 1903 tarihinde yaşanan ikinci felakette inşası ve tamiri yapılan hanelerin büyük bir kısmı tekrar hasara uğramış, yapılan masraflarında heba olmasına yol açmıştır. Malazgirt depreminden elde kalan 65.000 kuruş yeniden yapılacak olan tamir ve inşaat için yeterli olsa da artçı şokların günde 20-30 defa tekrar etmesi ve inşaat mevsiminin geçmesine bir buçuk ay kadar bir zaman kalması hasebiyle inşaatın şu durumda yapılması uygun görülmemiştir. Daha önceki depremde de inşaat için bir ay kadar artçı şokların geçmesi beklenmişti fakat ortaya çıkan şu durum inşaat ve tamir işlerinde temkinli davranılmasını gerektirmiştir. Bu sebeple açıkta kalanların muhâfazaları için deprem mahallerine tebliğ gönderilmiştir.¹²⁴²

G. Resmi Daireler ve Camilerin Tamiri

Malazgirt Hükümet Konağı, yaşanan depremde ağır hasar alarak yeniden inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Daha evvel afetzedelerin ihtiyaçları için harcanmasına müsaade edilen ancak henüz kullanılmamış olan 50.000 kuruşun Malazgirt Hükümet Konağı inşasına tahsis edilmesi ve bir an evvel temellerinin atılarak inşaatına başlanması için Dâhiliye Nezâretinden müsaade verilmesi istenmiştir. Sadârete havale edilen bu talep neticesinde afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması için harcanmasına izin verilen paranın henüz afetzedelerin ihtiyaçları karşılanmadığı bir sırada hükümet konağı inşası için tahsisi uygun görülmemeyerek bu talep reddedilmiştir. Ancak hükümet konağının bir an evvel inşaatına başlanmasının gerekli olduğu ve keşif evraklarının incelenerek gerekli iznin verilmesinin zaman alıp gecikmeye sebep olacağından, dolayısıyla o vakte kadar da inşaat mevsimin geçeceğinden bahisle Şûrâ-yı Devlette keşif evraklarının incelenmesinin sonraya bırakılarak hükümet konağının inşasına başlanmasına izin verilmiştir. Yapılacak inşaat için de tahminden harcanması gerekli görülen 30.000-40.000 kuruşun Mal Sandığından hesaplanması ve hemen inşaata başlanması emri verilmiştir.¹²⁴³

Hükümet konağı için sarf edilecek 40.000 kuruşun Taşra ve Merkez İnşaat Tertipleri olarak Dâhiliye muvazenesinde mevcut 657.000 kuruştan hesaplanması Sadâretten Maliye

¹²⁴¹ BOA, BEO., 2061/154527, 9 Cemaziyelevvel 1321.

¹²⁴² BOA, BEO., 2141/160601, 14 Cemaziyelevvel 1321.

¹²⁴³ BOA, ŞD., 1890/25, 6 Rebiülevvel 1321.

Nezâretine bildirilmiştir. Ancak Maliye Nezâretinden yapılan açıklamada ismi geçen tertipte bütün vilâyetler ve vilâyet-i gayr-ı mülhakatın hususi muvazenelerine rakamlandırılan meblağın toplamından ibaret olduğu ve bundan tahsisinin uygun olmayacağı beyan edilerek tamir masrafları için lazım olan paranın muvazenede karşılığı olmadığı belirtilerek keşif evraklarıyla tekrar izin istenmesi Bitlis vilâyetine bildirilmiştir.¹²⁴⁴

İkdâm gazetesinin 18 Temmuz 1905 tarihli nüshasında yer alan habere göre Malazgirt Hükümet Konağı'nın on sekiz oda ve üç salondan ibaret olmak ve masrafları bölge halkının yardımlarıyla karşılanması koşuluyla yeniden yaptırılması kararlaştırılmıştır. Bu müessesenin yaptırılmasında Sultan II. Abdülhamid'in başarısı da övülerek bu yapının Padişahın eserlerinden biri olduğu vurgulanmıştır. Hükümet konağı inşası 1905 senesi içinde tamamlanarak resmi açılışı gerçekleştirilmiştir.¹²⁴⁵

Yaşanan depremde harap olan yerlerden biri de Bulanık Posta ve Telgrafhane binasıdır. Depremden sonra telgrafhanenin tamiri mümkün olamayıp haberleşme işleri bir baraka içerisinde devam ettirilmeye çalışılmış ancak burası da ikâmet için güvenli görülmemiştir. Telgraf ve Postane Nezâretine yazılan bir telgrafla inşaat için yapılması istenilen keşif ve ikinci resmi keşfin incelenmesi ve onaylanması zaman alacağından ve o vakte kadar inşaat mevsimin geçeceğinden, istenilen belgelerin sonradan gönderilmesi ve inşaat masrafları için gerekli görülen 8000 kuruşun harcanmasına izin verilmesi Muş Mutasarrıflığından bildirilmiştir. Ancak Bitlis vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine yazılan telgrafla daha önce ismi geçen telgrafhanenin 3000 kuruşla inşaatının mümkün olacağından Bulanık kaymakamı tarafından bildirildiği belirtilmiştir. Hüsnü Bey'in ifadesi dikkate alınarak inşaatın 3000 kuruş sarf edilerek tamamlanmasına müsaade edilmiş, gereğinin yapılması vilâyete bildirilmiştir.¹²⁴⁶

Malazgirt ve çevresinde meydana gelen depremde camilerinde hasara uğraması sonucunda hiç değilse vakit namazlarının kılınması için birkaçının tamirinin yapılması istenmiştir. Ahlat kazasında beş köyde kısmen harap olup gelirleri bulunmayan 5 caminin tamiri için 30.000 kuruşa, Malazgirt kasabasında tamamen yıkılan ve geliri olmayan 2 caminin yeniden inşası için 90.000 kuruşa ve Bulanık kazasının üç köyünde harap olan 3 caminin inşaat masraflarından bir kısmının vakıfları gelirlerinden verilmek üzere 9500 kuruşa,

¹²⁴⁴ BOA, BEO., 2298/172313, 24 Zilhicce 1321.

¹²⁴⁵ İkdâm, sayı 3989, 15 Cemaziyelevvel 1323.

¹²⁴⁶ BOA, DH.MKT., 737/73, 19 Rebiülahir 1321.

toplamda ise 129.500 kuruşa ihtiyaç görülmüştür. Bitlis vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine bildirilen durum üzerine inşaat ve bahsi geçen tutarın sarfına müsaade edilmesi istenilmiştir.¹²⁴⁷

H. Vergi Muafiyeti

Malazgirt ve Bulanık kazalarında depremde hasar görüp halkı fakir ve perişan bir halde bulunan 25 köyün öşür gelirlerinin eski toplamı 126.255 kuruştan ibaret olduğu halde bu sene için dört tanesinin ihalesi yapılabilip sadece birine talep olmuştur. Geri kalan kısmına talep olmaması hasebiyle ismi geçen kazalardaki halkın padişahın merhametine sığınarak bu sene ki öşür vergisinden muaf tutulmaları Muş sancağı İdâre Meclisince mazbata ile beyan edilmiştir. Afetzedeler için daha önce verilen 50.000 kuruş paranın her şeyden önce yapılan tamiratlarda yardım paralarının yeterli gelmesinden dolayı ve ikinci depremde tekrar hasara uğrayarak afetzede olanlara yardım dağıtılması mümkün olamayacağından harcanmadığı için tekrar Hazineye gönderilmesi şartıyla halkın bu seneki öşür vergisinden muaf tutulmasının uygun bulunduğu belirtilmiştir.¹²⁴⁸

I. Norşincik Halkının Yardım Talebi

Adilcevaz'a bağlı Norşincik (Harmantepe) köylüleri tarafından hükümete yazılan bir telgrafta yaşanan depremde hanelerinin büyük bir kısmının yıkıldığı ve birçoğunun da yıkılmaya yüz tutarak harap bir hale geldiği belirtilmiştir. Köyde bulunanlardan 30'u aşkın kişi yaşanan depremde ölmüş, hayvanları da tamamen telef olmuştur. Daha önce valilik tarafından ismi geçen köyde bir inceleme yaptırılmıştır. Belediye tarafından da yedi hane başına birer oturacak hane tamir edilmiştir. Şimdiye kadar işler idâre edilse de ziraat mevsimi olduğundan bahisle halk çift hayvanı ve ziraat aletlerinden yoksun kalmıştır. Yaşanan bu durum defalarca eski kaymakam Haydar Bey'e dilekçe ile arz olunsada sonuç alınamamıştır. Güçlkle ettikleri ekinleri de kar yağışı altında kalarak ziyana uğramıştır. Kaymakam Bey'in idâresi yüzünden perişan olacaklarını, hiçbir yerden padişahın yardımına ulaşamadıklarını belirterek hükümet tarafından idârelerinin temin edilmesi ve muhtaç oldukları yardımların yapılmasını talep etmişlerdir.¹²⁴⁹

Van vilâyetinden gönderilen başka bir telgrafta ise Norşincik halkının çift hayvanı ve ziraat aletlerini tedarik etmeye güçlerinin yetmediği, perişan bir halde bulundukları belirtilerek bu seneki vergilerinin Temmuz ayı sonuna kadar denkleştirilmesini ve çift hayvanı temin

¹²⁴⁷ BOA, BEO., 2135/160061, 10 Cemaziyelevvel 1321.

¹²⁴⁸ BOA, ŞD., 1890/25, 14 Receb 1321.

¹²⁴⁹ BOA, BEO., 2378/178300, 15 Safer 1322.

etmek için nasıl bir işlem uygulanacağını bildirilmesi istenmiştir. Yapılan bu talepler doğrultusunda ele alınan konuda yaşanan depremde Norşincik köyünün bina, nüfus ve hayvanatça hasara uğradığının, şimdiye kadar yardımseverler tarafından toplanan yardım paralarıyla geçimlerinin temin edildiğinin vilâyetçe de bilindiği ifade edilerek depremin yol açtığı bu gibi hasarların telafisinin zamanla ve hükümet tarafından yapılan yardımlarla mümkün olduğu belirtilmiştir.

Norşincik halkı ve Malazgirt afetzedelerinin yaşadıkları felaket birbirinin aynısı olduğu için Malazgirt halkına vergileri hakkında devletçe nasıl bir işlem uygulandıysa aynı şekilde Norşincik halkına da bu işlemin uygulanması adaletin gereği olduğundan durum Bâb-ı Âliye bildirilmiştir.¹²⁵⁰

Bâb-ı Âliden konu hakkında yapılan açıklamada ise Norşincik halkının yaşadıkları aşırı zorluk ve ihtiyaçtan dolayı bu seneki vergilerinin Temmuz ayı sonuna kadar denkleştirilmesinin uygun bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca gerekli miktarda çift hayvanının bedelleri hasat mevsiminde tahsil edilmek üzere kefil göstermek şartıyla verilmesi usul ve benzeri gereği olduğundan, söz konusu hayvanların satın alınarak Norşincik halkına verilmesi bedelinin de Mal Sandığından hesaplanmasına ayrıca verginin denkleştirilmesi konusunda gerekli iznin Maliye muhasebesine bildirildiği de belirtilmiştir.¹²⁵¹

J. Misyoner Mister Coul ve İngiliz Konsolosunun Yardım Girişimleri

Bitlis valisi Hüsnü Bey'in Sadâret makamına yolladığı şifre telgrafa göre Bitlis'te bulunan İngiliz konsolosunun Malazgirt'e, oradan da Bulanık'a gelerek şimdi Malazgirt'te depremzedeler için yardım olarak 100 lira kadar bir meblağ dağıtacağını, köylerdeki insanların ihtiyaç derecelerini öğrendiğini belirtmiştir. Konsolosun ifadesiyle Hükümet ve Padişah tarafından gerekli olan yardımların yapıldığının, meydana çıkardıkları inşaatlarında ortada olduğunu beyan ettikten başka insaniyet namına yapacağı yardımların reddedilmesinin uygun olmayacağını da beyan etmiştir. Konsolosa cevaben yardım olarak dağıtacağı parayı merkezde toplanan Vilâyet İdâre Meclisine vermesi ve orada toplanan yardım paralarıyla beraber dağıtılması teklif edilmişse de konsolos bu açıklama karşısında susarak yardımları kendisinin dağıtacağını ima eder bir tavır takınmıştır.

Dağıtılacak olan yardım paralarının konsolosla beraber bulunan ve Bitlis'te kalan Amerikalı misyoner Mister Coul tarafından düzenlendiği ve konsolos aracılığı ile

¹²⁵⁰ BOA, BEO., 2378/178300, 10 Rebiülevvel 1322.

¹²⁵¹ BOA, BEO., 2378/178300, 12 Cemaziyelevvel 1322.

dağıtılmak istendiği dahi akla gelen ihtimaller arasındadır. Mister Coul ve konsolosun arzularınca köy köy gezerek yardım dağıtmak istemesi sakıncalı bulunmuştur. Bu duruma gerekçe olarak da yardım dağıtımları sırasında konsolos ve Mister Coul'a refakat etmek üzere görevlendirilen polis memurunun konsolosun uğradığı her köyde kendisini yanından uzaklaştırmaya uğraştığı şeklindeki ifadesi etkili olmuştur. Bu konu hakkında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği ve uygulanacak işlem hakkında Bitlis valisi Hüsni Bey tarafından Bâb-ı Âliye sual olunmuştur.¹²⁵²

Durumun haber alınması üzerine konsolosların böyle doğrudan doğruya halka yardım dağıtımlarının uygun görülmediği, bu konuda hükümetin aracılığına müracaat etmelerinin lazım geldiği bildirilmiştir. Bâb-ı Âlice gereğinin yapılacağı İngiliz konsolosun bu yerlerdeki teşebbüslerine meydan verilmemesi hususunda ayrıca Padişah tarafından irâde buyrulduğu Bitlis vilâyetine bildirilmiştir.¹²⁵³

Bu konuda Padişahın irâdesi olsa da İngiliz konsolosu ve Mister Coul tarafından Malazgirt'teki Müslüman halka 50 lira ve Gayrimüslim halka da 25 lira yardım parası dağıtılmıştır.¹²⁵⁴ Malazgirt ve Bulanık'ta bulunan yedi köy halkına 4,5 kuruştan 10 kuruşa kadar olmak üzere toplamda 95 lira daha yardım dağıtılmıştır. Bir Çerkez köyünde ise verilen 11 lira tutarındaki para hem azımsanarak hem de daha fazla para alamayacaklarını anlamalarından dolayı Çerkezler tarafında geri çevrildiği konsolosla beraber bulundurulmuş polis memurunun verdiği jurnalden öğrenilmiştir.¹²⁵⁵

Burada olduğu gibi XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti sınırları dahilinde yaşanan bazı depremler hakkında ayrıntılı bilgilere misyonerler tarafından ulaşılmıştır. Örneğin Harput'ta görev yapan Amerikan misyonerlerinden P. Allen, Elazığ ve bütün ovayı etkileyen 14 Ocak 1874 depremi hakkında önemli bilgiler nakletmiştir. Bunun yanında misyonerlerin üstlendiği önemli rollerden biri de afetzedeler için yardım dağıtmaktır. Kendi merkezlerinden aldıkları paraları ihtiyaç içerisindeki depremzedelere dağıtmak suretiyle onların yaralarını sarmaktaydılar. Tabi ki zor günlerde yapılan bu yardım faaliyetleri, onların hedef kitlesi olan insanlarla yakınlaşmasını kolaylaştırmaktaydı.¹²⁵⁶

Ancak anlaşılan o ki İngiliz konsolosunun niyeti yalnızca yardım dağıtarak insanlık görevini yerine getirmek değildir. Onun gizli bir ajandasının olduğu, Malazgirt ve

¹²⁵² BOA, DH.TMIK.M., 153/41, 22 Rebiülahir 1321.

¹²⁵³ BOA, İ.HUS., 107/116, 24 Rebiülahir 1321.

¹²⁵⁴ BOA, DH.TMIK.M., 153/41, 2 Cemaziyelevvel 1321.

¹²⁵⁵ BOA, DH.TMIK.M., 153/41, 16 Cemaziyelevvel 1321.

¹²⁵⁶ Satılmış, *age*, s.195.

çevresinde bulunduğu sırada Sason'a askerlerce top çıkarıldığı şeklinde bir haberle hükümetten izahat istemesinden anlaşılmaktadır. Duruma dair Vali Hüsnü Bey'in şifre telgrafla Dâhiliye Nezâretine yazdığı yazıda deprem sırasında birçok binanın yıkıldığı askerlerin çoğunun enkaz altında can verdiği hatırlatılarak, artçı şokların devamından dolayı Dördüncü Ordu Müşiriyeti tarafından bütün mevkii kumandanlıklarına verilen emirle Askâr-i Şâhâne çadırlara çıkarılmıştır. Muş mevkiinde piyade süvariden başka topların da bulunduğu bahisle Muş'un Sason Dağlarına yakın olması ve kumandan tarafından çadırlarla topların seçilen mahallere yerleştirilmesi ve topların asker gözetiminde olması, İngiliz konsolosu tarafından Sason'a top çıkarıldığı şeklinde yorumlanmıştır. Yaşanan bu durum üzerine Sason'da bir sıkıntı yaşanmaması için geceli gündüzlü çalışıldığı Sadâretten alınan emirle de kumandan vekillerine durumun hassasiyeti yönüyle tavsiye olduğu Vali Bey tarafından bildirilmiştir.¹²⁵⁷

6) 30 Nisan? 1905 Demirci Depremi

Demirci'de yaşanan şiddetli deprem sonucundan buraya bağlı 18 köyde 800 hane yıkılmış, köylerde yaşayanların tamamı bahçe ve açık alanlarda barınmaya başlamıştır. Ana depremin yaşandığı günden itibaren artçı sarsıntıların şiddetli ve hafif derece devam etmesinden dolayı ilk etapta sarsıntılar son bulana kadar halkın barındırılması için Simav'dan 2500 hasır siparişi verilmiştir.

Saruhan Mutasarrıflığı tarafından deprem mahallinde yapılan incelemeler neticesinde 8000 kuruş masrafla yıkılan hanelerin inşasının yapılabileceği tespit edilmiştir. Bunlardan fukara olup inşaata gücü yetmeyenlere hane başına en az beşer lira dağıtılması da gerekli görülmüştür. Ancak bu paranın daha sonraki belgelerde yıkılan 800 hanenin sahiplerine dağıtılacağı anlaşılmaktadır. İnşaat için gerekli görülen 8000 kuruştan yarısı yani 4000 kuruşunun bahsi geçen hanelere dağıtılması kararı alınmıştır.

Aydın vilâyetinden bildirildiğine göre 800 haneye dağıtılması kararlaştırılan 4000 kuruştan 2000'inin vilayette toplanan yardım paralarıyla sağlanacağı belirtilmiştir. Geriye kalan 2000 liranın ise 1899 Aydın-Denizli depremi sonrasında vilâyet Mal Sandığından harcanmasına irâde buyrulan 10.000 liradan arta kalan miktardan 1000 lira, bundan başka Ziraat Bankasından da 1000 lira verilmesine müsaade edilmesi Dâhiliye Nezâretinden istenmiştir.¹²⁵⁸

¹²⁵⁷ BOA, HR.TH., 287/115, 6 Cemaziyelevvel 1321.

¹²⁵⁸ BOA, BEO., 2586/193868, 6 Rebiülevvel 1323.

Saruhan Mutasarrıflığından haber verildiğine göre daha önce yağın şiddetli yağmurların da tesiriyle hasar gören hanelerin bir kısmı daha devam eden artçı sarsıntılar sebebiyle yıkılmıştır. Aydın valisi Kamil Bey tarafından bu durum Dâhiliye Nezâretine bildirilerek açıkta kalanların iskân edilmelerinin gerekli olduğu belirtilerek daha önce talep edilen paranın acilen harcanmasına müsaade edilmesi istenmiştir.¹²⁵⁹

Aydın vilâyetinden yapılan talep neticesinde konu Ticaret ve Nâfia Nezâretine havale edilmiştir. İsmi geçen nezâretten Sadârete bildirilen ve padişahın da onayına sunulan izin talebi II. Abdülhamid'in irâde buyurmasıyla Ziraat Bankasından 1000 liranın verilmesine müsaade edilmiştir.¹²⁶⁰

7) 4 Aralık 1905 Malatya Depremi

Malatya ve civarında meydana gelen depremde afetzedelerin ihtiyaçlarının giderilmesi için öncelikle II. Abdülhamid tarafından deprem mahallerinde komisyonlar kurulması ve halkın istirahatlarının sağlanmasına çalışılması için irâde buyrulmuştur. Haneleri yıkılan ve açıkta kalan halka ise acilen Belediye Dairesinden yardıma başlanması, bu kişilerin tespit edilerek munasip görülen yerlere iskân edilmesi ve bunlara dair durumun bildirilmesi istenmiştir.

Malatya Mutasarrıflığından çekilen bir telgrafla mahalli Mal Sandığından 10.000 kuruşun afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere harcanmasına müsaade edilmesi Dâhiliye Nezâretinden istenmiştir. Malatya Mutasarrıflığından yapılan bu talep neticesinde 10.000 kuruşun harcanmasına irâde buyrularak ismi geçen tutarın acilen bölgede toplanan yardımlar ve Belediye Dairesinden alınacak parayla birleştirilerek afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması istenmiştir. Bölgede kurulan komisyonlarda yardımseverlerin ianelerine başvurulmuş ise de toplanabilen miktar yaşanan hasarın giderilmesi ve afetzedelerin geçimlerini temin etmeye yeterli gelmemiştir. Daha önce sarfına müsaade edilen miktardan başka Mal Sandığından ikinci kez 10.000 kuruşun daha harcanması için izin talep edilmiştir.¹²⁶¹

8) 29 Mart 1907 Bitlis Depremi

Bitlis ve çevresinde Cuma günü yaşanan depremde binaların çoğu yıkılmış, geri kalan kısmı da içinde oturulamayacak derecede hasara uğramıştı. Artçı sarsıntıların devamından dolayı ve daha önemlisi bölgede kış mevsimin yaşanıyor olması açıkta kalanlara acilen

¹²⁵⁹ BOA, DH.MKT., 961/50, 2 Rebiülahir 1323.

¹²⁶⁰ BOA, İ.DH., 1435/37, 28 Rebiülahir 1323.

¹²⁶¹ BOA, BEO., 2718/203824, 13 Şevval 1323.

barınacak bir yer temin edilmesini gerekmektedir. Bu kapsamda ilk olarak depremin meydana geldiği gün vilâyette yaşanan durum Dâhiliye Nezâretine bildirilmiş olmakla beraber cevaben alınan telgrafta ise afetzede olanların uygun yerlere iskânları ve istirahatlarının sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasına çalışılması istenmiştir.¹²⁶²

Depremin İstanbul'da haber alınmasıyla bizzat II. Abdülhamid tarafından irâde buyrularak Mâbeyn-i Hümayûn Bâşkitabetinden Dördüncü Ordu Müşiriyetine yazılan bir tebligatla Bitlis, Malazgirt, Ahlat ve Muş'ta afetzede olup açıkta kalanların iskânları için buralara yakın redif depolarından yeterli miktarda çadırın deprem mahallerine gönderilmesi emri verilmiştir.¹²⁶³

Dördüncü Ordu Müşiriyetinden verilen cevapta ise Bitlis'e yakın olan redif depolarının hiçbirinde çadır olmadığı ve bunun kayden sabit olduğu belirtilerek yalnız Siirt deposunda 20 adet çadırın olduğu, bununda Bitlis'te bulunan Asâkir-i Şâhânenin barındırılması için bölgeye gönderildiği belirtilmiştir.¹²⁶⁴

Çadır tedariki konusunda oldukça müşkülât çekilmekte olduğu anlaşılmakla beraber bu konuda depremzedelerin sıkıntı yaşamaması içinde farklı yollara başvurulmuş ve ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır. Kış mevsimi dolayısıyla kışlalarda ikâmet ettirilen civardaki askerlerin kullanmadığı bir miktar çadırın buradan tedarik edilmesinin mümkün olduğu anlaşılmıştır.¹²⁶⁵ Bundan başka Bitlis çevresindeki mutasarrıflıklara da birer bildiri yollanmış, ayrıca aşiretlere de başvurularak ellerinde mevcut olan çadırların gönderilmesi istenmiştir.¹²⁶⁶ Gürcü sahilindeki redif depolarında çadır olduğu anlaşılmış ve buradan bir miktar çadır temin edilmiştir. Ancak bu depodan gönderilen çadırların Bitlis'e ulaşması zaman alacağından ve depremzedelerin o zamana kadar kar altında bırakılmasının uygun olmayacağından dolayı bölgede baraka inşasına başlanması ve açıkta kalanların buralara iskân edilmesi Sadâretten vilâyete bildirilmiştir.¹²⁶⁷ İnşa edilecek barakaların masraflarını karşılamak üzere Mal Sandığından 30.000 kuruşun harcanmasına müsaade edilmiştir.¹²⁶⁸

¹²⁶² BOA, BEO., 3022/226634, 14 Safer 1325.

¹²⁶³ BOA, BEO., 3024/226798, 25 Safer 1325.

¹²⁶⁴ BOA, BEO., 3024/226798, 17 Safer 1325.

¹²⁶⁵ BOA, BEO., 3024/226797, 16 Safer 1325.

¹²⁶⁶ BOA, BEO., 3027/226951, 21 Safer 1325.

¹²⁶⁷ BOA, BEO., 3024/226798, 25 Safer 1325.

¹²⁶⁸ BOA, BEO., 3024/226797, 16 Safer 1325.

Resim 5: Misyoner Ely Kardeşlerin Bitlis'teki Depremden Sonra Geçici Barınaklarının Görünümü¹²⁶⁹

Açıktaki kalanların barınma ihtiyacından başka geçimlerinin temini ve zaruri ihtiyaçlarının karşılanması için yine II. Abdülhamid'in irâdesiyle Komisyon-ı Âli tarafından Aydın vilâyetinde yaşanan sel felaketinde mağdur olanlar için toplanan yardım parasının Bitlis vilâyetine gönderilmesi emri verilmiştir.¹²⁷⁰ Komisyon-ı Âli vasıtasıyla şimdiye kadar toplanan ianenin miktarı 130.000 kuruşa ulaşmıştır. Bitlis'te Bank-ı Osmanî şubesi olduğu anlaşılarak ismi geçen miktarın ve toplanmakta olan yardımların buraya gönderilmesi istenmiştir. Ancak Aydın vilâyetinden yazılan telgraflardan anlaşıldığı üzere Padişah tarafından ihsan buyrulan 2000 liradan 1400'ünün ve toplanmakta olan ianenin de gönderilmesi istendiği hatırlatılarak geriye kalan miktarın buradaki afetzedeler için inşası ve tamiri yaptırılan hanelere yeterli olmayacağı belirtilmiştir.¹²⁷¹

Komisyon-ı Âli tarafından toplanan 130.000 kuruş ve halen toplanmakta olan yardım paralarından Bitlis vilâyetinden başka Selanik'te meydana gelen sel felaketinde afetzede olanlarında faydalandırılması için yine II. Abdülhamid tarafından irâde buyrulmuştur. Selanik'te yaşanan bu felaket neticesinde 40 Rum köyünde 20.000 kişinin geçimlerini temin etmekten mahrum kaldıkları bildirilerek bunların iaşelerini sağlamak maksadıyla 500 Osmanlı lirasının Selanik vilâyetine gönderilmesi emri verilmiştir.

¹²⁶⁹ Mount Holyoke Koleji Arşivleri, <<https://compass.fivecolleges.edu/object/mtholyoke:40254>>, (ET: 20.02.2022)

¹²⁷⁰ BOA, BEO., 3028/227073, 22 Safer 1325.

¹²⁷¹ BOA, BEO., 3030/227209, 26 Safer 1325.

Aydın sel felaketinde afetzede olanlar için toplanan yardım paralarının padişahın irâdesiyle ismi geçen vilâyetlere yollanmış olması, buradaki afetzedeleri de müşkülata uğratmıştır. Bu kapsamda Aydın ve Hüdavendigâr vilâyetlerinin bazı yerlerinde sel felaketinde afetzede olanlar için toplanan ianeye mahsûs olarak bilet bastırılmış ve padişahın fermanıyla bu biletler bütün vilâyet ve livalara dağıtılmıştır. Dağıtılan bu biletlerden şimdiye kadar yalnız Ankara, Konya, Ma'muratü'l-Âzîz, Trabzon, Biga ve İzmir'den 50.000 kuruş civarında para gelmiştir. Adana'ya gönderilen biletler ise aynen iade edilmiştir. Ancak sel felaketinde afetzede olanların ihtiyaçlarının pek acil olduğu ve bunların karşılanması için Adana vilâyetinden başka bütün vilâyetlere bildiri yollanarak söz konusu yardımın bilet aracılığıyla değil, nakit olarak toplanması Sadâretten verilen emirle bildirilmiştir.¹²⁷²

Komisyon-ı Mahsûsa tarafından Bitlis ve Selanik afetzedelerinin iskân ve iaşelerini sağlamak için de ayrıca bilet bastırılmıştır. Bu biletler Hicaz, Yemen, Trablusgarp, Adana ve Bingazi ile bütün vilâyetler ve elviye-i gayr-i mülhakaya (doğrudan merkeze bağlı livalar) gönderilerek bedellerinin beraberce tahvil edilerek gönderilmesi istenmiştir.¹²⁷³

Depremde haneleri hasar gören ve muhtaç durumda olup inşaata güç yetiremeyecek olanların yapacakları tamirin ancak yardımlarla gerçekleştirilebileceği anlaşılmış olup, toplanacak yardım paralarından daha sonra yerine konulmak şartıyla vilâyetin çeşitli yerlerindeki Ziraat Bankası şubelerinden 8500 lira verilmesi için Ticaret ve Nâfia Nezâretinden izin istenmiştir.¹²⁷⁴

Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâda görüşülen tezkerede talep edilen 8500 kuruşun temin ve tedarik edilerek gönderilmesinde güçlük yaşanacağı, bu sebeple fakir halka ait hasarlı hanelerin inşaat mevsimi geçmeden hemen inşasına başlanması bildirilmiştir. Bu bağlamda daha önce Yemen için toplanan ianeden 1300 liranın ve seylabzedegan için toplanan paradan 700 liranın, toplamda ise 2000 liranın alınarak vilâyetten gönderilmesi kararlaştırılmıştır. İnşası yapılacak hanelerin bir komisyon tarafından incelenerek bu paranın en fazla tamire ihtiyacı olanlara sarf edilmesi istenmiştir. Ayrıca yapılan inşaatların bitiminde ismi geçen komisyon ve Vilâyet İdâre Meclisi tarafından yapılan masraflara dair hazırlanan bir defterin gönderilmesi Meclis-i Âli tarafından kararlaştırılmıştır.¹²⁷⁵

¹²⁷² BOA, BEO., 3036/227680/4 Rebiülevvel 1325.

¹²⁷³ BOA, BEO., 3036/227680/5 Rebiülevvel 1325.

¹²⁷⁴ BOA, BEO., 3122/23412, 27 Cemaziyelahir 1325.

¹²⁷⁵ BOA, DH.MKT., 1196/34, 22 Receb 1325.

Evkâf Nezâretinden Sadârete gönderilen bir telgrafla da deprem dolayısıyla yıkılan ve hasar gören cami ve hayratın tamirleri acil ve önemli olanların keşif raporu ve evrakının hazırlanması uzun zaman alacağından bahisle inşaat mevsimi geçmeden Eylül ayı sonuna kadar buraların tamiri ve inşaatının yapılmasına başlanması için izin talep edilmiştir. İsmi geçen binaların tamirinin geciktirilmesi halinde bunların seneye kadar mahvolacağı belirtilerek tamire başlanması ve aynı zamanda gerekli evrakın da sonradan gönderilmek üzere keşfinin yapılması konusunda müsaade istenmiştir.¹²⁷⁶ Evkâf Nezâretinden Bitlis vilâyetine yazılan bir telgraftan anlaşıldığı üzere yapılan talep neticesinde cami ve hayrat tamirine izin verilmiştir. Ancak yıkılan cami ve hayratın masrafı izin dâhilinde olanların tamirinin yapılması ve izin dışında kalanlarında keşif evraklarının düzenlenerek gönderilmesi istenmiştir.¹²⁷⁷

Malazgirt'te yaşanan deprem sonrasında ise cami ve kilisenin tamamen yıkıldığı anlaşılmaktadır. Burada yaşayan Müslümanların cuma ve bayram namazlarını, Hristiyanların da ayinlerini yerine getiremedikleri belirtilmiştir. Bir kaza merkezinin namaz kılacak cami ve mescitten mahrum kalmasının uygun olmadığı bu sebeple Malazgirt'e bir cami ve kilisenin yeniden inşa edilmesi istenmiştir.¹²⁷⁸ Yapılan bu talep üzerine cami ve kilisenin bir vakfı var ise masraflarının buradan karşılanmasına, gelirleri yok ise toplanılacak yardımlarla inşaatlarının tamamlanması bildirilmiştir. Ayrıca yaşanan bu gibi durumlarda lazım gelen hususların mahallince sağlanıp yerine getirileceği hatırlatılmıştır.¹²⁷⁹

9) 3 Haziran 1907 Mahmudiye Depremi

Pazartesi günü yaşanan şiddetli depremin İstanbul'da haber alınmasıyla Sadâret makamından Van vilâyetine yazılan bir telgrafla Mahmudiye kazasının nüfusu ve meydana gelen hasarın derecesi hakkında acilen bir inceleme yapılarak bildirilmesi istenmiştir. Ayrıca Şehremaneti bünyesinde kurulmuş olan iane komisyonunda toplanan yardım paralarından ne kadarının depremzede olanlara verilebileceği hakkında Şehremininden bilgi istenmiştir.¹²⁸⁰

Van vilâyeti tarafından Mahmudiye kazasında yapılan inceleme neticesinde meydana gelen depremde hasarın derecesinin 3700 lira olarak tahmin edildiği belirtilmiştir. Bu miktarın

¹²⁷⁶ BOA, BEO., 3081/231040, 25 Rebiülevvel 1325.

¹²⁷⁷ BOA, BEO., 3081/231040, 8 Cemaziyelevvel 1325.

¹²⁷⁸ BOA, DH.MUİ., 83/1, 4 Rebiülevvel 1328.

¹²⁷⁹ BOA, DH.MUİ., 83/1, 25 Rebiülevvel 1328.

¹²⁸⁰ BOA, BEO., 3078/230810, 15 Cemaziyelevvel 1325.

1200 lirası devlet daireleri ve askeriye aittir. Mahmudiye kazasının çocuk, kadın ve erkek nüfusunun toplamı ise 960 kişiden ibarettir. Bölge halkının günlük geçimlerini dahi sağlamaktan aciz oldukları da bildirilmiştir.¹²⁸¹

Şehremanetinden yapılan açıklamada ise Komisyon-ı Âlice şimdiye kadar biriktirilip Bitlis, Aydın, Hüdavendigâr, Bağdat ve Selanik vilâyetlerine gönderilen yardımlardan başka 60.000 kuruşun olduğu belirtilmiştir. 29 Mart 1907 tarihli Bitlis depreminde de bahsedildiği üzere vilâyetin çeşitli yerlerine biletler gönderilmiş ve bedellerinin tahsil edilerek gönderilmesi istenmişti. Buradan anlaşıldığına göre bahsi geçen biletlerin düzenlenmesi ve tahsil edilmesi konusunda vazifeli memurların işleri ağırdan alması sebebiyle bu biletlerden istenilen kazanç elde edilememiştir. Ayrıca Hüdavendigâr vilâyetinden yazıldığı bildirilen bir telgrafta selzedeler için yapılan haneler ve zaruri ihtiyaçlarının karşılanması için acil olarak 17.000 liraya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.¹²⁸²

Komisyon-ı Âlide toplanan iane miktarı şu durumda hayli az görünmekle beraber Mahmudiye kazası ile Hüdavendigâr vilâyetinde zikredilen ihtiyacı karşılamada yetersiz kalacağı da muhakkaktır. Bu durumun yaşanmasında komisyonun yetersizliğinden ziyade 1907 senesi içinde meydana gelen doğal afetlerin ortaya çıkardığı hasarın büyüklüğü ve aynı komisyon tarafından birçok yere yardım gönderilmesi, yine alacaklarını tahsil etmede zorlanması gibi bazı sebepler gösterilebilir.

Van vilâyetinin hasarın derecesine dair verdiği mâlûmatta devlet daireleri ve askeriye ait hasardan başka 2500 lira paraya ihtiyaç görüldüğü bildirilmişti. Bu kapsamda afetzede olan ve yardıma ihtiyaçları olduğu bildirilenler hakkında II. Abdülhamid tarafından Komisyon-ı Âliden yardımda bulunulması için irâde buyrulmuştur. Devlet daireleriyle askeriye ait olan binaların masraflarının kendi daireleri tarafından tedarik edilerek tamir edilmesine ve ilk etapta yardıma en fazla ihtiyacı bulunanlara dağıtılmak üzere Şehremaneti bünyesinde kurulmuş olan Komisyon-ı Âlideki 60.000 kuruştan buraya 300 liranın gönderilmesinde karar kılınmıştır.¹²⁸³

10) 15 Kasım 1907 Ulukışla Depremi

15 Kasım Cuma günü yaşanan şiddetli deprem Ulukışla, Yakacık ve Evbasar köylerinde hanelerin yıkılmasına ve halkın birçoğunun açıkta kalmasına sebep olmuştur. Deprem ve yol açtığı hasar Konya vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine haber verilerek afetzedeler için

¹²⁸¹ BOA, BEO., 3091/231803, 8 Cemaziyelevvel 1325.

¹²⁸² BOA, BEO., 3091/231803, 15 Cemaziyelevvel 1325.

¹²⁸³ BOA, MV., 116/57, 19 Cemaziyelevvel 1325.

gerekli tedbirlerin alındığı belirtilmiştir. Dâhiliye Nezâretinden verilen cevapta ise hasarın derecesine bakılarak gerekli tedbir ve girişimlerin yapılacağı, ayrıca İstanbul'da iane toplanmasına ihtiyaç olup olmadığı hakkında da vilâyetten bilgi istenmiştir.¹²⁸⁴

Depremi ardından bölgede yaşanan artçı sarsıntıların devamı dolayısıyla hanelerine girmeye çekinen ve açıkta kalanların barındırılması için Dâhiliye Nezâretine Konya vilâyetinden yazılan bir telgrafta bölgeye yakın olması hasebiyle Aksaray ve Burdur redif depolarından 100 çadırın gönderilmesi için Konya Kumandanlığına gerekli tebliğin yapılması istenmiştir.¹²⁸⁵

Bu konuda Dâhiliye Nezâreti tarafından Seraskerliğe bildirilen durum neticesinde 100 çadır talebine cevap olarak, daha önce bu bölgeye verilen çadırların bedelinin henüz alınamadığı belirtilmiştir. Şu durumda Ulukışla ve çevresine çadır göndermenin mümkün olamayacağı, bedelleri alınsa dahi askeri ihtiyaçların temin ve tedarik edilmesi konusunda oldukça sıkıntı yaşandığı, hâlihazırda yeniden çadır imal etmek için de elde malzeme olmadığı askeriyeden çadır gönderilemeyeceği bildirilmiştir.¹²⁸⁶

Ulukışla köyünde ilk depremde 33 hanede 110 nüfusun yardıma muhtaç olduğu ve bunların Mart ayına kadar geçimlerini sağlamak üzere 10.000 kuruşa ihtiyaç bulunduğu tespit edilmiştir. Hasara uğrayan hanelerin inşa ve tamirinin de 12.000 kuruş masrafla mümkün olabileceği anlaşılmıştır. Sadâretten verilen emirle bahsi geçen meblağ vilâyetçe bazı yardım paralarından tedarik edilmiştir. Kış mevsiminin yaşanıyor olması hasebiyle Mart ayı sonunda inşaata başlanmasına müsaade edilmiştir.¹²⁸⁷

Niğde Mutasarrıflığının bölgede yaptığı incelemelerde ise Ulukışla köyünde yıkılan hane, mekteb, cami ve mescidin yaklaşık olarak 86.200 kuruş, Evbasar köyündeki cami ve hanelerin 10.000 ve Yakacık köyünde hanelerle beraber zedelenen caminin 8000 kuruş harcanarak inşa ve tamirlerinin mümkün olacağı belirtilmiştir.¹²⁸⁸

Ancak bölgede artçı şokların devam etmesi ve 28 Kasım Salı gecesi meydana gelen depremde dağdan düşen büyük kayaların ilk depremde sağlam kalan hanelerin büyük bir kısmında yol açtığı hasar, Ulukışla köyünde inşaat ve iâşe gibi konulardan ziyade artık bu köyde ikâmetin güvenli olmadığı kanaatine varılmasına sebep olmuştur. Bor

¹²⁸⁴ BOA, BEO., 3194/239484, 21 Şevval 1325.

¹²⁸⁵ BOA, BEO., 3206/240415, 6 Zilkade 1325.

¹²⁸⁶ BOA, BEO., 3208/240564, 7 Zilkade 1325.

¹²⁸⁷ BOA, DH.MKT., 1217/65, 28 Zilhicce 1325.

¹²⁸⁸ BOA, BEO., 3206/240415, 3 Zilkade 1325.

Kaymakamlığı Ulukışla halkının civardaki köylere yerleştirilmeleri konusunda halka bir bildiri yapsa da bu konu kesinlikle kabul görmemiştir. Halkın bu tutumuna sebep ise tarla ve bahçelerine hanel (zarar) geleceğini düşünmesidir. Çadır gönderilmeyeceğinin kesinleşmesi üzerine açıkta kalanların rızalarına bakılmadan serpiştirme usulü ile civar köylere iskânları ve muhtaç olanlarına belediyece yardım edilmesi tebliğ edilmiştir.

Konya Valisi Cevad Bey'in Dâhiliye Nezâretine yazdığı telgrafta yaşanan bu durum bildirilerek depremin böyle ardı arkası kesilmez bir surette devam ettiği, şu sırada halkın harap olan hanelerinde kalmalarının uygun olmadığı belirtilmiştir. Bunlar için baraka inşası mümkün ise Konya vilâyetinden gönderilecek 12.000 kuruş iane ile vakit kaybetmeden yeterli miktarda baraka inşa edilmesi, buda mümkün olmazsa bunların köylerini terk etmemeleri kendileri için hayır ve şerrin farkında olmadıklarına delil olarak görülebilir. Ahalinin bu tutumuna kesinlikle göz yumulmayarak bunların civar köylere iskânlarının gerekli olduğu belirtilmiştir.¹²⁸⁹

Niğde Mutasarrıflığından bildirildiğine göre Ulukışla halkı bütün uğraşlara rağmen başka köylere iskân edilmeyi kabul etmemişlerdir. Köylerinde birtakım mağara ve bir han bulunduğunu beyan ederek buralara yerleştirilmeleri için izin istemişlerdir. Bu durum üzerine Konya valisi tarafından ismi geçen mağaralara iskânlarına izin verilmekle beraber bunların sağlık durumlarının sık sık kontrol edilmesi, hayatlarının ve sağlıklarının korunmasına itina edilmesi ve toplanan yardım paralarından 5000 kuruşun muhtaç olanlara verilmesi bildirilmiştir. Ancak Ulukışla'da 300 hanede 1500 kişiye ulaşan yardıma muhtaç halka verilen 5000 kuruşun yetersiz kalacağı, hatta geri kalan 7000 kuruşun "tebeiyet bedeli" olarak verilmesiyle bile kâfi olmayacağı ifade edilmiştir. Ulukışla halkının şu durumda padişah tarafından ihsan buyrulacak yardımlara ihtiyaçları olduğu beyanıyla durum Mâbeyn-i Hümayûn Bâşkitabeti ve Sâdaret makamına arz olunmuştur.¹²⁹⁰

Konya vilâyeti tarafından telgrafla gönderilen tezkere üzerine II. Abdülhamid tarafından muhtaç bir halde olan Ulukışla depremzedelerine yardım yapılması için irâde buyrulmuştur. Ulukışla'ya yapılacak yardımın Şehremanetinde mevcut selzedeler için toplanan iane komisyonundan verilmesine karar kılınmıştır. Bu kapsamda yapılan inceleme ve alınan izahatlar neticesinde iane komisyonunda 70.000 kuruşun olduğu anlaşılmıştır. Bu paradan 30.000 kuruşunun depremzedelere gönderilmesi konusu Meclis-i Mahsûs-ı

¹²⁸⁹ BOA, DH.MKT., 1217/65, 28 Zilhicce 1325.

¹²⁹⁰ BOA, DH.MKT., 1217/65, 30 Zilhicce 1325.

Vükelâda görüşülerek bir mazbata hazırlanmıştır.¹²⁹¹ Dâhiliye Nezâretine ulaşan mazbata ve padişahın irâdesi üzerine Şehremanetine bölgeye 30.000 kuruş gönderilmesi tebliğ edilmiş ve Konya vilâyetine gerekli mâlûmat verilmiştir.¹²⁹²

9 Aralık 1907 tarihinde yaşanan üçüncü depremde 191 hane tamamen yıkılmış, geri kalan kısmı da içinde ikâmet edilemeyecek derecede hasara uğramıştı. Yaşanan bu durum aslında depremin verdiği hasardan ziyade köyün yakınındaki dağdan düşen büyük kayaların hanelere isabet etmesiyle meydana gelmiştir. Dağdaki kayaların bir su yoluna takılıp kalması hem köy halkı için hem de olası bir sarsıntıda yeniden yapılacak veya tamir edilecek haneler için büyük bir tehlike oluşturmaktaydı. Bu durumda Ulukışla köyünün ziraat mahallerine daha yakın ve kaya düşme tehlikesi olmayan, temiz havası tabiblerce de onaylanan ayrıca yapılacak inşaatlar için taş ve toprak bakımında hayli zengin olan¹²⁹³ eski Ulukışla mevkiinde yeniden kurulması için Konya vilâyetinden Sâdarete bir tezkere gönderilmiştir.

Konya vilâyetinden gönderilen mazbata Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesinde düzenlenerek Padişah II. Abdülhamid'in onayına sunulmuş ve neticede padişah tarafından Ulukışla köyünün eski Ulukışla mevkiinde yeniden kurulması için irâde buyrulmuştur. Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerlik, Defter-i Hâkanî ve Maliye Nezâretlerine gerekli bilgilendirmeler yapılarak durum Dâhiliye Nezâretine havale edilmiştir.¹²⁹⁴

Konya vilâyeti tarafından Ulukışla'da yaptırılan keşif ve incelemeler neticesinde yıkılan 191 haneden ancak 22 hane sahibinin kendi hanelerini inşa etmeye güç yetirebileceği, geri kalan 169 hane sahibinin ise ancak yapılacak yardımlarla binalarını inşa edebilecekleri anlaşılmıştır. Daha önce dağıtılan 5000 kuruştan başka halkın geçimlerini sağlaması için 10.000 kuruşun, hanelerle cami ve mekteb inşası için ise 70.338 kuruşun gerekli olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda afetzedelerin geçimlerini temin etmek için gereken 10.000 kuruş toplanan yardım paralarından verilerek mahalline gönderilmiştir. İnşaat için lazım olan paranın üst tarafı yine yardım paralarından karşılanmak üzere 30.000 kuruş Maliye Nezâretinden ve 30.000 kuruş da Şehremanetinden gönderileceği bildirilen yardım paralarından tamamlanarak inşaata başlanmıştır.¹²⁹⁵

¹²⁹¹ BOA, Y.A.RES., 153/8, 6 Muharrem 1326.

¹²⁹² BOA, DH.MKT., 1217/65, 16 Muharrem 1326.

¹²⁹³ BOA, DH.MKT., 1217/65, 5 Rebiülevvel 1326.

¹²⁹⁴ BOA, DH.MKT., 1258/58, 27 Rebiülahir 1326.

¹²⁹⁵ BOA, DH.MKT., 1217/65, 5 Rebiülevvel 1326.

Eski Ulukışla mevkiinde yapılacak inşaatlar için münakasa (açık eksiltme) usulüyle açılan ihaleye talep olmadığından dolayı Komisyon-ı Mahsûs tarafından inşaatın yapılması kararlaştırılmıştır. Deprem dolayısıyla yıkılan 200'den fazla haneyle cami ve mektebin inşası için lazım olan malzemelerin karşılanması ayrıca yapılacak inşaatlarda halkın bizzat kendilerinin çalışacağı taahhüt edilmiştir. Yalnız marangoz masrafları için 70.338 kuruş masrafa ihtiyaç olduğu anlaşılmış olup, daha önce bu meblağ Dâhiliye Nezâretine bildirilmişti. İnşaat için mevsimin çok uygun olmasından dolayı halkın sürüp giden sefaletine son verilmesi için bu sene bitirilmek üzere Şehremanetinden gönderilen 30.000 kuruştan 17.000 kuruşun bulunduğu, geri kalan 53.338 kuruşun da harcanmasına bu kapsamda müsaade edilmesi istenmiştir.

Sâdarete bildirilen bu talep üzerine 53.338 kuruşun Hazine-i Celilede mevcut olan masârif-i gayr-i melhûze tertibinden verilmesi için Maliye Nezâretine bir bildiri yollanmıştır.¹²⁹⁶

11) 1908 Çatalca Depremi

Çatalca'da yaşanan depremde hükümet konağı hasara uğramış, bazı kısımları da kullanılamaz bir hale gelmiştir. Hükümet konağında yapılan incelemeler sonucunda verilen rapora göre binanın yeniden inşa edilmesi, gerekli masrafları için de 200.000 kuruşun lazım olduğu belirtilmiştir. Çatalca Hükümet Konağı'nın inşası için bahsi geçen 200.000 kuruştan 140.000 kuruşunun yardımseverler arasında toplanarak, geri kalan kısmının dahi inşaat bittikten sonra yine bölge halkı tarafından verileceği taahhüt edilmesi üzerine durum Sadârete bildirilmiş ve inşaatın başlaması için izin istenmiştir.¹²⁹⁷

Sadâretten yapılan açıklamada ise devlet daireleriyle alakalı inşaat, tamir ve bu yolda ortaya çıkacak masrafların alınan vergilerle sağlanabilecek bir durumda olmasına rağmen çoğu zaman devleti bile müşkülata uğrattığı belirtilerek, yardım toplamak ve halkı tahsili için sıkıştırmak uygun görülmemiştir. Çatalca Mutasarrıflığına söz konusu girişimden vazgeçilmesi için bir bildiri yollanmakla beraber hükümet konağının gerçekten yeniden inşası gerekli ise öncelikle resmi incelemesinin yapılarak düzenlenmesi daha sonra halktan rızasıyla yardım etmek isteyenler varsa bunlarında isimleriyle beraber verecekleri miktarın taahhüdüyle birlikte kendi taraflarından onaylı defterlerin mazbatayla gönderilmesi istenmiştir.¹²⁹⁸

¹²⁹⁶ BOA, DH.MUİ., 89/44, 27 Rebiülahir 1328.

¹²⁹⁷ BOA, DH.TMIK.S., 73/63, 9 Cemaziyelevvel 1326.

¹²⁹⁸ BOA, DH.TMIK.S., 73/63, 15 Cemaziyelevvel 1326.

Hükümet konağının inşası o vakit Meclis-i İdâre-i Livaya havale olunmuş ise de bu konu hakkında yaklaşık bir yıllık bir zaman diliminde herhangi bir girişim ve faaliyet söz konusu olmamıştır. İsmi geçen konağın bütün dairelerinin tamire muhtaç bir halde bulunduğu gibi memurlarda dışarıdan kiralanan yerlerde ikâmet etmektedirler. Bu durumda boş yere kira verildiği, livada oturan orman memurlarına hükümet konağından başkaca oda verilmesi, buda mümkün değilse daire içinde yeniden iki oda inşasına emir verilmesi istenmiştir. Hükümet dairesinin keşfi ve haritasını çizecek bir mühendisin bulunmadığını beyan eden Çatalca Mutasarrıflığı ayrıca bir mühendis gönderilmesi için gerekli yerlere emir verilmesini de talep etmiştir.¹²⁹⁹

Çatalca depreminden hasar gören bir başka yer ise hapisane ve tevkifhanedir. Harap olan ve kullanılamaz bir hale gelen bu yerlerdeki mahkûm ve tutuklular başka bir koğuşa nakledilmişlerdir. Ancak burada da fazla kalabalıktan dolayı bir izdiham yaşandığı, bunun da sağlıksız bulunduğu belirtilerek bu duruma bir çare bulunması için konu Dâhiliye Nezâretinden Sadârete gönderilmiştir.¹³⁰⁰

12) 19 Ocak 1909 Foça Depremi

Foça ve Menemen'de yaşanan büyük felakette 1346 bina yıkılmış ve yüzlerce kişi açıkta kalmıştı. Aydın vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine yazılan bir telgrafla durum İstanbul'a bildirilmiştir. Açıkta kalanların iskânları için Aydın vilâyeti tarafından bölge kumandanlığına yazılarak 80 adet çadırın gönderilmesi istenmiş ise de kumandanlık istenilen çadırların izinsiz verilmesine yetkisi olmadığını belirtmiştir. Bu durum üzerine Aydın vilâyetince belediyeden tedarik edildiği anlaşılan 100 çadır hemen Foça'ya gönderilmiştir. Ancak bu miktar yaşanan hasarın büyüklüğü ve açıkta kalanların hayli fazla olması sebebiyle ihtiyacı karşılayamamıştır. Bölgede artçı sarsıntıların hala devam ettiği ifade edilerek 150 çadıra daha ihtiyaç olduğu Dâhiliye Nezâretine bildirilmiş, bu çadırların gönderilmesi için Harbiye Nezâretine gerekli tebliğin yapılması istenmiştir.

Açıkta kalanların iaşelerini temin etmek maksadıyla Aydın'dan bir miktar ekmek gönderilmiş ise de bu yardım ihtiyaca kâfi değildir. Bu kapsamda hem Aydın vilâyetinde hem de deprem mahallinde komisyonlar kurularak yardım toplanmasına başlanmıştır. Fakat daha öncede belirtildiği üzere hasarın büyüklüğü ve yardıma muhtaç kişi sayısı oldukça fazladır ve bu komisyonlar ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmıştır. Söz konusu

¹²⁹⁹ BOA, DH.MKT., 2909/8, 21 Receb 1327.

¹³⁰⁰ BOA, DH.MKT., 2902/75, 10 Receb 1327.

depremzedelerin ihtiyaclarını karşılamak üzere acilen 20.000 kuruşun harcanmasına izin verilmesi Aydın vilâyetince Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir.¹³⁰¹

Aydın vilâyetinden alınan telgraf Dâhiliye Nezâretinden Sadârete sunulmuştur. Maliye Nezâretince istenilen paranın harcanmasına hemen onay verilmek istense de vaktin geç olması hasebiyle Hazine'de kimse kalmadığı anlaşıldığından izin verilememiştir. Bu bağlamda afetzedelerin ihtiyaclarının karşılanması bu paraya bağlı olduğundan kararlaştırılacak meblağ daha sonra bildirilmek şartıyla 20.000 kuruşun hemen bir yerden temin edilerek afetzedelerin ihtiyaclarının karşılanmasına başlanması vilâyete bildirilmiştir. Bundan başka daha önceden toplanan bir yardımdan bir miktar para kaldığı bildirilmiş olmakla beraber bununla araştırılarak doğru ise paranın Nezâret veznesi tarafından gönderileceği belirtilmiştir.¹³⁰²

Meclis-i Vükelâya havale olunan tezkere üzerine açıkta kalanların iskânları için hemen yeterli miktarda çadırın gönderilmesi hususunda Bölge Kumandanlığına emir verilmesi Harbiye Nezâretine bildirilmiştir. Harbiye Nezâretinden gönderilecek çadırların yetersiz kalması durumunda ise hemen barakalar inşa edilerek afetzedelerin buralara yerleştirilmesi vilâyete haber verilmiştir. Bundan başka afetzedelerin ihtiyaclarına harcanmak üzere 30.000 kuruşun gerekli olduğu bildirilmiş ise de meydana gelen hasarın büyüklüğünden dolayı bu paranın ihtiyaca yetmeyeceği düşünülerek harcanacak miktarın 50.000 kuruşa çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu paranın Vilâyet Mal Sandığından alınarak yavaş yavaş afetzedelerin ihtiyaclarının karşılanması da vilâyete bildirilmiştir.

Harbiye Nezâretinden 23 Ocak tarihinde bildirildiğine göre istenilen çadırlar deprem mahalline gönderilmiştir.¹³⁰³ Depremzedelere harcanmak üzere Vilâyet Mal Sandığından 50.000 kuruş harcanması hususunda hazırlanan tezkere ise Padişah II. Abdülhamid'in irâde buyurmasıyla birlikte gereğinin yapılması konusunda Maliye ve Dâhiliye Nezâretlerine tebliğ yollanmıştır.¹³⁰⁴

Depremiñ yaşandığı gün Aydın vilâyeti tarafından temin edilebilen çadırlara afetzedeler yerleştirilmekle beraber depremden en fazla zarar gören yerlere doktor ve ilaç gibi tıbbi malzeme yardımı da ulaştırılmıştır. İzmir'den yazılan 19 Ocak tarihli bir telgraf haberine göre ise deprem mahalline buradan 180 çadır ve bir miktar ekmek yollanabilmiştir. Ayrıca

¹³⁰¹ İkdâm, sayı 5264, 28 Zilhicce 1326.

¹³⁰² BOA, DH.MKT., 2713/8, 27 Zilhicce 1326.

¹³⁰³ BOA, MV., 124/1, 1 Muharrem 1327.

¹³⁰⁴ BOA, BEO., 3481/261063, 7 Muharrem 1327.

Foça halkının yaşadığı korku ve heyecandan dolayı burada ikâmet etmek istememeleri üzerine temin edilebilen 100 çadır ve 1000 okka (1283 kg) ekmek Şirket-i Hayriyenin Girit Vapuru'yla gönderilirken, Belediyeden de bir doktor ve memur bölgeye sevk edilmiştir.¹³⁰⁵

İkdâm gazetesinin 23 Şubat 1909 tarihli nüshasındaki haberine göre Foça ve Menemen'de yaşanan depremde halka gönderilen çadırlar yetersiz kalmıştır. Kış mevsimin şiddetle yaşandığı şu sıralarda halkın açıkta bırakılmasının uygun olmadığı belirtilerek İzmir Kumandanlığından 200 çadırın daha verilmesi istenmiştir. Ayrıca afetzedelerin durumlarını bir nebze olsun rahatlatmak için 3000 liranın verilmesi ilgili makamlardan Harbiye, Ticaret ve Nâfia Nezâretlerine bildirilmiştir.¹³⁰⁶

Foça depremzedeleri arasından ziraatla uğraşanların ihtiyaçlarını sağlamak için de şimdilik hane başına üçer yüz kuruşun ikrazı (kredi) mahalline bildirildiği Ticaret ve Nâfia Nezâretinden ilgili makamlara haber verilmiştir.¹³⁰⁷

13) 9 Şubat 1909 Koyulhisar Depremi

Koyulhisar ve Suşehri'nde ağır hasara ve can kayıplarına yol açan deprem Sivas vilâyetiyle beraber çevre yerlerde dahi hissedilmişti. Deprem, Sivas valisi Vefik Bey tarafından bir gün sonra, 10 Şubat'ta, Dâhiliye Nezâretine haber verilmiştir.¹³⁰⁸ Böylesine büyük bir felaketin bir gün sonra haber verilmiş olması hasarın derecesinin tam olarak öğrenilmek istenmesinden ve köylerden alınacak mâlûmatın beklenmesinden kaynaklanmış olabilir.

İstanbul'da haber alınan depremin ardından Dâhiliye Nezâretinden yazılan telgrafla afetzedelerden yaralı olanların tedavilerinin yapılması, açıkta kalanların uygun yerlere iskân edilmeleri ve istirahatlarının sağlanmasına itina gösterilmesi istenmiştir. Afetzedelere yardım yapılmakla beraber meydana gelen hasar ve zayıyatında acilen incelenerek haber verilmesi Sivas vilâyetine bildirilmiştir.¹³⁰⁹

Depremin meydana gelmesinden sonra hasar ve ölenlere dair köylerden alınan haberler neticesinde Sivas valisi tarafından buralara hasarın derecesini araştırmak üzere memurlar gönderilmiştir. Kaza merkezinde yarı derecede ve köylerde aynı nispette hasarın olduğunun anlaşılmasıyla hemen Karahisar-ı Şarki Kumandanlığından, Koyulhisar ve Suşehri halkının barındırılması için 600 çadır verilmesi istenmiştir. Bu talep üzerine

¹³⁰⁵ İkdâm, sayı 5265, 29 Zilhicce 1326.

¹³⁰⁶ İkdâm, sayı 5297, 2 Safer 1327.

¹³⁰⁷ İkdâm, sayı 5303, 8 Safer 1327.

¹³⁰⁸ BOA, DH.MKT., 2738/44, 29 Muharrem 1327.

¹³⁰⁹ BOA, DH.MKT., 2738/44, 29 Muharrem 1327.

Karahisar, Hamidiye ve Mecidiye depolarından yeterli miktarda çadırların verilmesi için Dördüncü Ordu Müşiriyetinden müsaade istenilmiştir. Çadırlar gönderilene kadar afetzedelerin uygun yerlere iskânlarına çalışılmakla beraber, yaşanan hasar ve zayıyatında incelenmesine devam edilmiştir.¹³¹⁰

Açıkta kalanların iskânları için çadırlardan başka barakalar inşa edilerek buralara yerleştirilmeleri uygun bulunmuştur. Bu bağlamda 150 baraka inşa edilmesi kararlaştırılarak, bunun için 15.000 kuruşun lazım olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca afetzedelerden 2000 kişinin aç ve açıkta kaldığı belirtilerek bunların geçimleri için de 60.000 kuruşun, toplamda ise 75.000 kuruşun harcanması lüzumu Karahisar-ı Şarki ve Koyulhisar'dan bildirilmesi üzerine durum Sivas vilâyeti tarafından Dâhiliye Nezâretine arz edilmiştir.¹³¹¹

Dâhiliye Nezâretine yapılan bu talep neticesinde konu Sâdaret makamına havale olunarak Meclis-i Mahsûs kararıyla açıkta kalan afetzedelere baraka inşası ve iâşelerinin temin edilmesi amacıyla Hazine-i Celileden 50.000 kuruşun hemen gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Gönderilecek bu paranın ihtiyacı karşılamada yetersiz kalması halinde ise bölgedeki yardımseverlerin ve durumu uygun olan mal sahiplerinin ianelerine müracaat edilmesine müsaade edildiği belirtilerek, durum Maliye ve Dâhiliye Nezâretlerine bildirilmiştir.¹³¹²

Ancak Koyulhisar'a gönderilen 50.000 kuruş, söylendiği gibi, ihtiyacı karşılamada oldukça yetersiz kalmıştır. Koyulhisar Belediye ve İane Komisyonu Başkanı Sabit Bey tarafından Sâdarete gönderilen bir telgrafta söz konusu yardım parasının yetersizliği hakkında şu ifadeler yer verilmiştir:

Cenâb-ı Hakk bil-cümle vatandaşlarımızı muhâfaza buyursun. 27 Kanunsani (1)324'te Koyulhisar'da dehşet-i ezfâ-yı zuhûr olan hareket-i arzdan 1500 emâkin büsbütün yıkıldı. Ol miktarda harâb birçok da hayvanat telef oldu. Nüfustan 53 vefayat ve 45 mecrûh vuku buldu. Verilen 50.000 kuruşluk iâne erzâk enkâz altında kalanları bir ay bile idâre edemiyor. Meskensiz kalanlar karlar buzlar üstünde Hannana can veriyor kaht u galâdan zaten fakîr bulunan sekine-i memleket adetâ rahîm-i mâderden müştâk yetimler masûmlar gibi feryâd ediyorlar.¹³¹³

¹³¹⁰ Tercümân-ı Hakikat, sayı 10004, 23 Muharrem 1327.

¹³¹¹ BOA, DH.MKT., 2747/23, 26 Muharrem 1327.

¹³¹² BOA, BEO., 3498/262281, 3 Safer 1327.

¹³¹³ BOA, BEO., 3501/262544, 6 Safer 1327.

Sâdarete ulaşan bu telgraf üzerine Sivas vilâyetine konu hakkındaki mâlûmat ve incelemenin haber verilmesi istenmiştir.¹³¹⁴

Sâdaret makamıyla yapılan yazışmalardan anlaşıldığı üzere Koyulhisar'da yaşanan deprem ve bu bölgede devam eden kaht u galâdan (kıtlık ve pahalılık) dolayı afetzedeler için iane tedarik edilmesi mümkün olmamıştır. Bu bağlamda Koyulhisar ve Suşehri için Mal Müdürlüğünden harcanmasına izin verilen 50.000 kuruşun arttırılması Sivas vilâyetinden talep edilmiştir.¹³¹⁵ Maliye nazırı tarafından Dâhiliye Nezâretine yazılan bir yazıda ise Koyulhisar afetzedelerine dağıtılmak üzere 20.000 kuruşun gönderilmesi hakkında Hazine-i Celilede kayıt olmadığı, bir adet kopyasının gönderilmesi hususunun Sâdarete yazıldığı ifade olunmuştur.¹³¹⁶ Bu cümleden anlaşıldığı üzere 50.000 kuruşun yetersiz kaldığı anlaşılarak afetzedeler için yardım girişimleri yapılmaya çalışılmıştır.

Maliye nazırı tarafından yine Dâhiliye Nezâretine yazılan bir yazıda Suşehri'nde depremten dolayı yardıma muhtaç durumda olan 100 hane halkına "ayniyyat zahiresinden" ücretsiz olarak 70 kile (2100 kg) zahirenin verilmesi lüzumu Vilâyet Defterdarlığına 16 Şubat 1909 tarihiyle tebliğ edilmiş,¹³¹⁷ Sivas vilâyetine de bir telgraf yollanarak durumdan haberdar edilmiştir.¹³¹⁸ Yine Koyulhisar ve Suşehri afetzedeleri için "malûm'ül mikdar" buğdayın verilmesi için defterdarlığa 4 Mart 1909 ve vilâyete 18 Mart 1909 tarihlerinde telgrafla haber verildiği Maliye nazırı tarafından belirtilmiştir.¹³¹⁹

Maârif Nezâretine yazılan bir telgrafla da Suşehri kazasında 18 günden beri devam eden sarsıntılardan dolayı mektebin tehlikeli derecede hasar aldığı ve eğitime devam edilemediği bildirilmiştir.¹³²⁰

Depremde yaralananların tedavilerini yapmak üzere Koyulhisar'a gönderilen tabiblere verilecek yevmiye ve yol masraflarının ödenmesi için "müteferrika tertibinde" tedavi bedeli geliri kalmadığı anlaşılmamasıyla tedavi masraflarının Mal Sandığından karşılanması için Sivas vilâyeti tarafından Mal Müdürlüğüne müracaat edilmiştir. Dâhiliye Nezâretine bildirilen konu üzerine Koyulhisar'a gönderilen tabiblere verilecek paranın Mal

¹³¹⁴ BOA, BEO., 3501/262544, 7 Safer 1327.

¹³¹⁵ BOA, DH.MKT., 2806/88, 18 Rebiülahir 1327.

¹³¹⁶ BOA, DH.MKT., 2806/88, 19 Cemaziyelevvel 1327.

¹³¹⁷ BOA, DH.MKT., 2747/2, 28 Muharrem 1327.

¹³¹⁸ BOA, DH.MKT., 2747/2, 29 Muharrem 1327.

¹³¹⁹ BOA, DH.MKT., 2781/34, 3 Rebiülevvel 1327.

¹³²⁰ BOA, MF.İBT., 228/116, 6 Rebiülahir 1327.

Sandığından hesaplanmasına veya Sivas vilâyetiyle geliri uygun olan diğer kaza ve liva belediyelerinden tedarik edilerek ödenmesine müsaade edilmiştir.¹³²¹

Sivas Hapishanesi'nin de yaşanan depremde büyük bir hasar aldığı anlaşılmaktadır. Mahkûmların artık burada barındırılmasının büyük tehlike arz ettiği belirtilerek 16.000 kuruş harcanmak kaydıyla yine Sivas'ta bulunan Taşhan'ın bir kısmının hapishane haline dönüştürülmesi ve inşaatı hemen başlanmasının mecburi olduğu gerekçesiyle Evkâf ve Harbiye Nezâretlerinden izin istenmiştir.¹³²² Taşhan'da askerlerin ikâmet ettikleri ve bundan başka vakıf malı olduğu gerekçesiyle bazı protokolün uygulanması gerekmiştir. Evkâf Nezâretinden yapılan açıklamada söz konusu binanın şer'i hükümler uygulanarak verilecek fetvadan ve padişahın onayından sonra mahallince gereğinin yapılabileceği belirtilmiştir. Taşhan'ın hapishane haline dönüştürülmesinde vakıflardan alınan izin dışında askeriyenin de yapılacak tamirata müdahale ettirmemesi talep edilmiştir. Gerekli izinlerin alınmasıyla hapishane tamirine 9 Mart 1909 tarihiyle başlanmış olup, söz konusu hapishane inşaatının yapılmasına askeriyece de bir mahzur bulunmadığı ve Dördüncü Ordu Müşiriyetine inşaatı müdahale ettirilmemesinin yazıldığı Harbiye Nezâretinden haber verilmiştir.¹³²³

14) 1909 Kiğı ve Ertit Depremleri

Deprem, 16 Mart tarihinde Kiğı'ya bağlı Liçik köyünde oldukça şiddetli derecede yaşanmış, burada bulunan Müslüman ve Gayrimüslim halka ait hanelerin bir kısmı yıkılırken, hayvanların birçoğu da telef olmuştu. Depremin yaşandığı gün durum Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir. Depremin İstanbul'dan haber alınması üzerine derhal Erzurum vilâyetine çekilen bir telgrafla bölgede yaşanan hasarın derecesine dair acil bir inceleme yapılarak bildirilmesi ve açıkta kalanlardan muhtaç durumda olanların münasip yerlere yerleştirilmesi, bunlar için gerekli yardımın yapılması tebliğ edilmiştir.¹³²⁴

Liçik'te köy halkının büyük bir kısmı yaşanan kuraklık sebebiyle fakir ve yardıma muhtaç bir durumda olduklarından, bunların iâşe ve istirahatların sağlanması için 50-60 civarında çadıra ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Kiğı Kaymakamlığından yazılan bir telgraftan anlaşıldığı üzere afetzedelerin iâşesini temin için bölgede iane toplanması istenmiştir ancak yaşanan felaketten dolayı kasabada bir yardım toplama girişiminin mümkün olmayacağı

¹³²¹ BOA, DH.MKT., 2782/21, 15 Safer 1327.

¹³²² BOA, DH.MKT., 1306/23, 6 Safer 1327.

¹³²³ BOA, DH.MKT., 1306/23, 23 Safer 1327; BOA, DH.MKT., 1306/23, 28 Safer 1327.

¹³²⁴ BOA, DH.MKT., 2771/16, 24 Safer 1327.

belirtilerek açıkta kalanların iskânları için yeterli miktarda çadırın acilen gönderilmesi konusunda Redif Binbaşılığına emir verdirilmesi Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir. Kiğı Kaymakamlığından alınan bu haber neticesinde kumandanlığa, bölge redif depolarından çadır gönderilmesi için tekrar yazılmıştır. Ayrıca Bâb-ı Âliden afetzedeler için gönderilen 150.000 kuruştan 5000 kuruşunun depremzedelerin zaruri ihtiyaçlarına harcanması Dâhiliye Nezâretinden Kiğı Kaymakamlığına bildirilmiştir.¹³²⁵

Bu depremde yaklaşık sekiz ay sonra 21 Kasım'da Bitlis ve Muş çevresinde hissedilen deprem vali vekili Salim Bey tarafından Dâhiliye Nezâretine yazılan bir telgrafla haber verilmiştir. Köylerden alınacak mâlûmatın da ardı sıra haber verileceği bildirilmekle beraber buralarda açıkta kalanların iskânlarına çalışıldığı yine fazlaca zarar ve ziyana uğrayıp yardıma muhtaç durumda olan halka dağıtılmak üzere yemeklik ve iskân masrafları için daha sonra belirlenecek bir miktar paranın harcanmasına müsaade edilmesi istenmiştir.¹³²⁶

Bu depremde Muş'un Ertit köyüyle beraber altı köydeki hanelerin birçoğu kullanılamaz bir hale gelmişti. Bunlardan Ertit köyünde bulunan 70 hane tamamen yıkılmış, köy halkı açıkta kalmıştır. Depremde afetzede olanların ihtiyaçlarının karşılanması ve rahatlarının sağlanmasına çalışılmakla beraber Ertit köyünde halkın iskânları için civarda bulunan başka yerlere nakledilmeleri teklif edilmiş fakat köylüler eşyalarının ziyana uğramasından endişe ederek bu teklife olumlu bakmamışlardır.

Bu durum üzerine köylülerin idâreten kışı geçirmeleri amacıyla Ertit köyünde 20 hane inşa edilerek, köy halkının genelinin buralarda iskân edilmesi kararlaştırılmıştır. İnşaat masrafları için de 10.000 kuruşun harcanmasına ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Hanelerin inşası meselesi ve gerekli paranın miktarıyla beraber durum Muş Mutasarrıflığından Bitlis vilâyetine haber verilmiştir. Salim Bey tarafından Dâhiliye Nezâretine yazılan yazıyla şu günlerde kar yağışının başlamasıyla halkın açıkta ve perişan bir halde kalmalarının uygun olmayacağı belirtilerek 10.000 kuruşun sarfına acilen müsaade edilmesi istenmiştir.¹³²⁷

Sâdarete havale olunan konu üzerine Ertit köyünde inşa edilecek haneler için harcanması gerekli görülen 10.000 kuruşun "masârif-i gayr-i melhûze tertibinden" hesaplanması Bitlis

¹³²⁵ BOA, DH.MKT., 2771/16, 7 Rebiülevvel 1327.

¹³²⁶ BOA, DH.MUİ., 39-2/12, 8 Zilkade 1327.

¹³²⁷ BOA, DH.MUİ., 39-2/12, 10 Zilkade 1327.

Vilâyeti Defterdarlığına bildirilmiştir.¹³²⁸ Ayrıca gerekli izinlerin verildiğine dair Bitlis vilâyetine de bir telgraf yazılarak haber verilmiştir.¹³²⁹

15) Nisan 1910 Henege Depremi

Gümüşhane sancağına bağlı Kelkit kazasının Henege köyünde meydana gelen depremde köydeki mevcut hanelerin büyük bir kısmının yıkıldığı anlaşılmaktadır. Yıkılan bu hanelerin tekrar inşa edilmesi kararlaştırılmış olmakla beraber söz konusu hanelerin köyün yakınında başka bir yere inşası da uygun görülmüştür. Bu durumda köyün üzerine kurulduğu arazinin deprem veya başka afetler için güvenli bulunmadığı sonucuna ulaşmakta mümkündür.

Trabzon vilâyetinden yazılan telgrafla Henege köyündeki hanelerin depremde yıkıldığı, bölge halkının ise fakir halleri sebebiyle inşaata güç yetiremeyecekleri belirtilmiştir. Diğer mahallere yaptırılacak haneler için gerekli olan 500 liranın "acize tertibinden" hesaplanarak verilmesine müsaade edilmesi talep edilmiştir.

Şûrâ-yı Devlete havale edilen tezkere Maliye, Nâfia ve Maârif dairelerinde mütalaa edilerek Hazine-i Celilede acize tertibi adında bir ödenek bulunmadığı belirtilmiştir. Bu konunun Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ tarafından görüşülmesi ve sarfına müsaade edilmesi istenilen 500 liranın masârif-i gayr-i melhûze tertibinden hesaplanmasının ismi geçen meclis tarafından uygun bulunması halinde gereğinin yapılmasına karar verilmiştir.¹³³⁰

Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâyâ havale edilen tezkere üzerine Trabzon vilâyetinden talep edilen 500 liranın masârif-i gayr-i melhûze tertibinden ödenmesi uygun bulunarak kabul edilmiştir.¹³³¹ Durum Maliye ve Dâhiliye Nezâretleriyle Trabzon vilâyetine tebliğ edilmiş, gereğinin yapılması konusunda emir verilmiştir.¹³³²

16) 19 Ağustos 1910 Palu Depremi

Palu ve buraya bağlı köylerinde 19 ve 22 Ağustos tarihlerinde yaşanan şiddetli depremlerden sonra binaların tamamına yakını harap olarak kullanılamaz bir hale gelmişti. Barınacak bir yerleri kalmayan bölge halkının tamamı bahçeler arasına yaptırdıkları kulübeler de ve açık alanlarda ikâmet etmeye başlamışlardır. Açıkta kalanlar arasında hanesinden başka malı mülkü olmayan yardıma muhtaç afetzedeler için hükümetten ve

¹³²⁸ BOA, DH.MUİ., 39-2/12, 25 Zilkade 1327.

¹³²⁹ BOA, DH.MUİ., 39-2/12, 21 Zilkade 1327.

¹³³⁰ BOA, BEO., 3781/283549, 5 Receb 1328.

¹³³¹ BOA, MV., 142/26, 11 Receb 1328.

¹³³² BOA, DH.MUİ., 87-2/27, 16 Receb 1328.

hayırseverlerden yardım talep edilmiştir. Hasarın derecesi ve yardıma muhtaç kişiler tam olarak tespit edilmemiş olsa da yapılacak barakalar için aşağı yukarı 100.000 kuruş civarında bir paraya ihtiyaç olduğu tahmin edilmektedir.¹³³³ Bölge halkının heyecanını yatıştırmak için cuma namazından sonra Şeyh Mahmud Efendi Türbesinde dualar okunmuş ve kurbanlar kesilmiştir. Ertesi gün ise cami-i şerifte mevlid-i şerif okunmuştur.¹³³⁴

Açıktaki kalan afetzedelerin barındırılması hususunda Elazığ deposundan 200 çadırın acilen gönderilmesi için Diyarbakır vilâyetinden yapılan talep neticesinde Ordu-yı Hümâyûnca kumandanlığa yazılarak gereğinin yapılması bildirilmiştir.¹³³⁵ Ancak gerekli yerlere gönderilen bildiriler neticesinde bölge askeriyesinde ve mülkiyede çadır olmadığı Diyarbakır vilâyetine bildirilmiştir.¹³³⁶ Dâhiliye Nezâretinden yapılan açıklamada ise şu sıralarda redif depolarından hiçbir surette çadır çıkarılmasının uygun olmayacağı belirtilerek yeniden çadır imal edip gönderilmesinin de bir ayı bulacağı, bu sebeple açıktaki kalanların iskânları için baraka inşa edilmesinin uygun görüldüğü belirtilmiştir.¹³³⁷

Afetzedeler için çadır gönderilmeyeceğinin anlaşılması üzerine¹³³⁸ açıktaki kalanların iskânları konusunda gerekli tedbirlerin alınması için Diyarbakır vilâyetine yazılan bir telgrafla bölgede ne kadar baraka inşa edileceği ve bunların ne kadar masrafla yapılacağı, ayrıca inşaatların kısa zamanda bitirilmesinin mümkün olup olmadığı hakkında bilgi istenmiştir. Bundan başka baraka inşasının mümkün olmaması durumunda açıktaki kalan afetzedelerin çevredeki köylerde iskân edilmesinin mümkünse haber verilmesi istenmiştir.¹³³⁹

Dönemin padişahı V. Mehmed (Mehmed Reşad-1909-1918) tarafından da Erzurum ve civarındaki ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak üzere 200 lira ihsan buyrulmuştur. Başkitabetten Hazine-i Hassaya durumun bildirildiği belirtilerek gereğinin yapılması konusunda Dâhiliye

¹³³³ Yeni İkdâm, sayı 165, 21 Şaban 1328.

¹³³⁴ Yeni İkdâm, sayı 162, 18 Şaban 1328.

¹³³⁵ BOA, DH.İD., 24/12, 15 Şaban 1328.

¹³³⁶ BOA, DH.İD., 24/12, 17 Şaban 1328.

¹³³⁷ BOA, DH.İD., 24/12, 24 Şaban 1328.

¹³³⁸ Harbiye Nezâretinden çadır gönderilmesinin mümkün olmadığı bildirmişse de Maliye Nezâretine yazılan bir yazıda açıktaki kalan Palu ahalisinin barındırılması için cihet-i askeriyeden 200 çadırın gönderildiği anlaşılmaktadır. Bunların bedellerinin meydana gelen deprem dolayısıyla hazine-i celilede mevcut masârif-i gayr-i melhûze tertibinden hesaplanmasının kararlaştırıldığı Dâhiliye Nezâretinden bildirilmiştir. Bkz. BOA, 3803/285215, 6 Ramazan 1328.

¹³³⁹ BOA, DH.İD., 24/12, 22 Şaban 1328.

Nezâretine emir verilmiştir.¹³⁴⁰ Padişahın irâde buyurması üzerine Diyarbakır vilâyetine bağlı Palu kazası afetzedelerine dağıtılmak üzere 200 lira gönderilmiştir.¹³⁴¹

17) 10 Aralık 1911 Honaz Depremi

10 Aralık gecesi Honaz'da başlayan sarsıntılarda hanelerin büyük bir kısmı hasar görmüş, 12-13 civarında hanede tamamen yıkılmıştır. Can kaybının yaşanmadığı depremde açıkta kalanların barındırılması için bir miktar çadırın bölgeye gönderildiği anlaşıyor. Fakat gönderilen bu çadırlar ihtiyaç karşısında yetersiz kaldığından 100 kadar çadırın daha bölge askeriyesinden gönderilmesi Denizli mutasarrıflığından Aydın vilâyetine bildirilerek Harbiye Nezâretinden çadır talebinde bulunulmuştur.¹³⁴²

Harbiye Nezâretinden talep edilen 100 çadıra ilişkin verilen cevapta ise şu ifadeler yer verilmiştir. Bu gibi afetlerde evsiz barksız kalanların iskânı ve bir yere yerleştirilmeleri ülke idâresinin görevi olmakla beraber ihtiyaç durumunda kullanılmak üzere gereği kadar çadırın mülkiyece tedarik edilerek münasip bir yerde bulundurulması daha önce kararlaştırılıp Sadârete haber verildiği halde bu konuda bir önlem alınmadığı anlaşılmıştır. Sadâretten bildirildiğine göre çadırlar askeri ihtiyaçların en önemli kısmını oluşturmakla birlikte seferilik emrini almış olan kişilerin çadırsız sevk edilmeleri de mümkün değildir. Şimdiye kadar bu gibi durumlarda mülkiye tarafından yardım için verilen çadırların büyük bir toplama ulaşan bedelinin henüz elde edilememiş olması askeri ödeneğin zayıf edilmesine ve hala çok büyük sıkıntı içinde olmasına sebep olmuştur. Verilecek çadırların maddi karşılıkları olsa dahi çadır temin etmek için nakde ve zamana ihtiyaç vardır. Şuandaki duruma göre istenilen çadırların gönderilmesinin mümkün olamayacağını üzümlere haber verdikleri belirtilerek istenilen çadırların İstanbul ve İzmir'de bulunan çadırcı esnafından temin edilmesinin mümkün olduğu ve buralara müracaat edilmesi tavsiye edilmiştir.¹³⁴³

18) 9 Ağustos 1912 Mürefte-Şarköy Depremi

9 Ağustos Cuma gecesi yaşanan büyük felakette birçok insan hayatını kaybetmiş, yüzlerce kişi yaralanmış ve bir o kadarı da açıkta kalmıştır. Hasara uğrayan yerlerde afet yönetimi açısından yapılması gerekenlerin başında ilk olarak barınma, beslenme ve yaralıların tedavisi hakkında alınacak önlemler yer almaktaydı. Bu bağlamda sadece bir bölgeye değil

¹³⁴⁰ BOA, BEO., 3797/284723, 22 Şaban 1328.

¹³⁴¹ BOA, BEO., 3797/284723, 25 Şaban 1328.

¹³⁴² BOA, D.HH., 43/19, 20 Zilhicce 1329.

¹³⁴³ BOA, D.HH., 43/19, 1 Muharrem 1330.

aynı zamanda birçok yere yetişmek gerekiyordu ki depremin tahribat alanı oldukça geniş bir sahayı kapsamaktaydı. Üstelik felakete uğrayanların büyük bir kısmı Rum milletine mensuptu.¹³⁴⁴ Bu durum afet yönetiminde sadece Osmanlı Devleti'nin değil aynı zamanda Yunanistan'ında bu depremde etkin rol oynamasını sağlamıştır.

Depremın yaralarını sarmak ve gönderilecek yardımları tayin etmek için öncelikle depremin meydana getirdiği hasar ile ölenler ve yaralananların miktarını tespit etmek gerekiyordu. Bu bağlamda ilk yapılan işlerin başında deprem dolayısıyla harap olan Mürefte, Şarköy, Gelibolu ve diğer hasarlı yerlerde inceleme yapmak üzere Dâhiliye Nezâretinde bir heyet oluşturularak birkaç mülkiye müfettişi deprem bölgelerine gönderilmiştir.¹³⁴⁵ Dâhiliye Nezâreti mülkiye müfettişlerinden Ali Seydi Bey ve Harapyan Efendi meydana gelen hasarın derecesini araştırmak ve gerekli incelemeleri yapmak üzere Giresun Vapuru'yla Çanakkale'ye gönderilmişlerdir. Deprem ve yangınlarda afetzedeler için gerekli malzemenin satın alınmasına ve gönderilmesine de Dâhiliye Nezâreti muhasebesinden Saim Bey ve Şehremaneti başmüfettişi İbrahim Kadri Bey görevlendirilmiştir.¹³⁴⁶

Depremzedeler için alınacak önlemler kapsamında İstanbul valisi İbrahim Bey sadrazamla bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmenin detaylarını ise afetzedelere yardım için kurulan komisyon ve yine afetzedelerin zaruri ihtiyaçları dahilinde lazım gelenlerin gönderilmesi konuları yer almıştır. Ayrıca İstanbul'da bulunan bütün yabancı devletlerin sefirleri Bâb-ı Âliye gelerek devletleri adına üzüntülerini ve taziyelerini iletmiştir.¹³⁴⁷

Deprem bölgelerinde artçı sarsıntıların devamı halkın sürekli korku ve telaş içinde olmasına sebep olmuştur. Bu durumda deprem bölgelerinde bir kargaşa yaşanmasını önlemek maksadıyla Ganos ve Hora boyunca Tekirdağ'da dâhil olmak üzere idâre-i örfiye (sıkıyönetim) ilan edilmiştir.¹³⁴⁸ Depremden sonra bir tahsildarın afetzedelerden öşür vergisi toplama çalışmaları yaptığı konusunda bir iddia ortaya atılmıştır.¹³⁴⁹ Neticede buna benzer olaylarla halkın mağdur edilmemesi için Osmanlı Hükümeti tarafından deprem ve yangınlardan mağdur olan kişilerin vergiden muaf tutulması konusunda bir kanun layihası hazırlandığı haber verilmiştir.¹³⁵⁰

¹³⁴⁴ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

¹³⁴⁵ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

¹³⁴⁶ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

¹³⁴⁷ İkdâm, sayı 5568, 8 Ramazan 1330.

¹³⁴⁸ İkdâm, sayı 5564, 4 Ramazan 1330.

¹³⁴⁹ İkdâm, sayı 5570, 10 Ramazan 1330.

¹³⁵⁰ İkdâm, sayı 5563, 3 Ramazan 1330.

A. İskân ve İaşe Temini

Edirne vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine yapılan yardım talebi neticesinde Mürefte, Şarköy ve Gelibolu gibi sahil taraflarındaki yerlere gemilerle Çorlu ve Çatalca çevresine demir yolu ile ekmek, çadır gibi yardım malzemeleri gönderilerek yardıma başlanmıştır. Dâhiliye Nezâretinden Şehremanetine verilen emirle Şehremini tarafından afetzedelere ekmek yetiştirilmesi için 6. Daire dâhilindeki fırınlardan 6000, 3. Daire dâhilindeki fırınlardan 2000 ve çeşitli dairelerden 12.000 olmak üzere toplamda 20.000 kıyye (25.640 kg) ekmek temin edilerek liman dairesine teslim edilmiştir. Bu ekmekler Bahriye Nezâretinden tahsis edilen Basra Torpidosu'yla afetzede olan sahil kasabalarına gönderilmiştir. Şehremini Tevfik Bey'de liman dairesi reisi Abdi Paşa'yı ziyaret ederek erzak vesairenin torpidoya yüklenmesini kontrol etmiştir. Giresun Vapuru'yla da afetzedelere 1000 çuval unla beraber ecza malzemeleri yollanmıştır. Gelibolu'da un fabrikalarının bacaların yıkılması sebebiyle de bölgeye acilen dakik (un) yetiştirilmesi istenmiştir.

Açıktaki kalanların sayısının yaklaşık 15.000 kişi olduğu belirtilmiştir. Tekirdağ, depremi Mürefte ve Şarköy'e nazaran daha hafif atlatmıştır. Bu sebeple Mürefte ve Şarköy taraflarında depremin verdiği ağır tahribat Tekirdağ'da oldukça büyük bir üzüntüyle karşılanmış ve derhal afetzedeler için buradan bir vapurla ekmek ve yiyecek malzemesi gönderilmiştir. Aynı zamanda bir yardım komisyonu da kurularak kısa zamanda oldukça önemli miktarda para toplanmıştır.¹³⁵¹ Depremin meydana gelmesinden sonraki haftalarda da Şehremaneti tarafından ekmek gönderilmeye devam edildiği anlaşıyor. 17 Ağustos tarihiyle İngiliz bandıralı Kalvados Vapuru'yla afetzedelere dağıtılmak üzere 12.400 kıyye (15.896 kg) ekmek yollanmıştır.¹³⁵²

Biga'ya civar olan Aksas köyü sakinleri de depremin haber alınması üzerine kayıkla 500 ekmek ve iki fiçı sardalya göndermişlerdir. Ekmeklerden 100 tanesi Eriklice ve 200 tanesi de Mürefte'ye verilmiştir.

Gelibolu'dan Redif Kumandanı Turgut Paşa ve Fahrettin Paşa Şarköy'e gelmişler ve gördükleri manzara karşısında oldukça üzüntü duymuşlardır. Kaymakam Bey'le yangın mahallerini gezen paşalar halkın neye acil ihtiyacı olduğu konusunda da bilgi almışlardır. Bu konuda verilen cevaplar neticesinde şimdilik ekmeğe çok fazla ihtiyaç olmadığı zira

¹³⁵¹ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

¹³⁵² İkdâm, sayı 5565, 5 Ramazan 1330.

hükümetin her gün torpidosuyla bölgeye ekmek sevk ettiği ancak bölgede düzeni sağlanması ve hırsızlıkların önüne geçilmesi için jandarma gönderilmesi rica edilmiştir. Bütün köy halkı bahçe ve tarlalarda açıkta yatmaktadır. Yanlarında ne bir yorgan nede üstlerinde doğru düzgün kıyafetleri vardır. Basra Torpidosu ekmekle beraber 30 çadır getirmiş fakat bunlarda ihtiyaca karşı son derece yetersiz kalmaktadır. Bölgede en zaruri ihtiyacın ekmekten sonra çadır ihtiyacı olduğu belirtilmiştir.¹³⁵³

11 Ağustos tarihiyle de Gelibolu ve civarında açıkta kalan afetzedeler için Harbiye Nezâretinden bir miktar çadır bölgeye gönderilmiştir.¹³⁵⁴ Fakat gönderilen çadırlar yeterli gelmeyerek 200 çadır daha gönderilmesi istenmiştir. Çanakkale Mutasarrıflığından ayrıca Gelibolu ve civarında afetzedelerin hanelerini mümkün olduğu kadar tamir ettirmek üzere 250 kadar amele ve yeterli miktarda marangoz yollanması Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir. İstenilen amele ve dülgerlerin acilen tedarik edilerek gönderilmesi için Şehremanetine emir verilmiştir. Yine Dâhiliye Nezâretine Tekirdağ'dan yazılan bir telgrafla Şarköy ve Mürefte kasabaları için yeterli miktarda lüks lambası, telefon, kazma, kürek, kanca, ekmek ve lazım gelen diğer malzemelerin acilen gönderilmesi istenmiştir.¹³⁵⁵

Depremzedelerin barınma ve yiyecek temininden sonra en önemli sorunları arasında su ihtiyacı gösterilebilir, zira deprem sırasında su kuyuları kapanmış ve çeşmelerde yıkılmıştır. Bu kapsamda çeşitli vasıtalar aracılığıyla bölgeye dubalarla afetzedelerin ihtiyaçlarını giderecek miktarda su ulaştırılmıştır.¹³⁵⁶ Bahriye Nezâretinden Donanma-yı Hümâyûn Kumandanlığına verilen emirle Mecidiye kruvazörü 30 tonluk içme suyu dolu bir dubayı arkasına bağlayarak 12 Ağustos günü deprem bölgesine hareket etmiştir. Kruvazörde deniz suyunu içilebilir hale dönüştürecek süzgeçler bulunduğundan bu vasıta ile de içme suyu temin etmek mümkün olabilecektir.¹³⁵⁷ Bundan başka Bahriye Nezâretinden 100 ton kapasiteli bir duba römorkör daha gönderilerek Mürefte afetzedelerin ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır.¹³⁵⁸ Edirne valisi tarafından bu ciddi sıkıntının giderilmesi adına ihtiyaç görülen yerlerde artezyen kuyuları açmak üzere bu işte becerisi olan usta ve amele ile gerekli aletlerin gönderilmesi için Şehremanetine müracaat

¹³⁵³ İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

¹³⁵⁴ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

¹³⁵⁵ İkdâm, sayı 5563, 3 Ramazan 1330.

¹³⁵⁶ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

¹³⁵⁷ İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

¹³⁵⁸ İkdâm, sayı 5565, 5 Ramazan 1330.

edilmiştir. Bu talep doğrultusunda Şehremaneti istenilenlerin tedarik edilip gönderilmesi için gerekli çalışmalara başlamıştır.¹³⁵⁹

Ilgardere ve Sivli köylerinde yaşanan depremde fakir düşen halk, eskiden beri Ziraat Bankasına borçlu bulunmaktadır. Hükümetin ve hayırseverlerin yardımları olmazsa bu köy halkının perişan olacakları ve hanelerini yeniden inşa etmeye güç yetiremeyecekleri belirtilmiştir. Bir heyet tarafından her iki köydeki hanelerin ne kadar masrafla inşa edeceği inceleme gerektirse de Ilgardere'de 60 ve Sivli köyünde 30 haneden fazlası yıkılmış olmasına bakılarak hane başına yirmi beşer lira kadar yardım edilse en az 1000 lira yardım parasına ihtiyaç vardır. Bu köylerde ve çevre yerlerde yardım parası toplansa da hiçbir şeyi temin edemeyeceği açıktır bu sebeple ihtiyaçlarının karşılanması için genel yardımlardan iki köy halkının yararlandırılması zorunlu görülmektedir. Burada açıkta kalanlara ise 200 kadar çadırın acilen gönderilmesi istenmiştir.¹³⁶⁰

B. Yaralıların Tedavisi

Meydana gelen depremde çok fazla yaralı bulunması sebebiyle birçok sıhhiye heyeti oluşturularak deprem bölgelerine sevk edilmeleri kararlaştırılmıştır. Bunlardan İkinci Daire-i Belediye Heyet-i Sıhhiye Reisi Doktor Nazım Ömer Bey'in başkanlığında Doktor Emin ve Tevellisan Efendilerden oluşan bir heyet gönderilmekle beraber bir yardım heyeti daha gerekli ilaç ve malzemeleri taşıyan Basra Torpidosu'yla yollanmıştır.¹³⁶¹

Meclis-i Tabibe-i Mülkiye ve Sıhhiye müfettişlerinden Asım Paşa'nın başkanlığı altında Operatör Fethi Bey, Doktor Burhanettin, Sabri ve Şerafettin Efendiler ve dört hasta bakıcıdan oluşan bir sağlık heyeti bölgeye gitmişlerdir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından da bir sağlık heyeti oluşturularak Doktor Nafiz Bey, Operatör Fazıl Bey, dört tabip muavini, üç hasta bakıcıyla hizmetçi ve aşçılardan oluşan heyeti Giresun Vapuru'yla deprem bölgelerine göndermiştir. Ayrıca Amerika'nın İstanbul Sefaretine ait Eskorpiyon Gemisi afetzedelere yardımda bulunmak üzere yeterli miktarda ilaç ve birkaç doktorla Gelibolu'ya gönderilmiştir. Bahriye Nezâreti de Gelibolu'ya gönderilmek üzere bir heyet oluşturmuştur. Bunlar arasında Bahriye Merkez Hastanesi baştabibi ve Fırkateyn tabibi Hakkı Şinâsi Bey'in başkanlığı altında Operatör Selahattin ve Nurettin Beyler ile tabib diğer Selahattin, Nuri ve Sami Beylerden oluşan heyet, beraberlerinde üç cerrah, iki eczacı

¹³⁵⁹ İkdâm, sayı 5574, 14 Ramazan 1330.

¹³⁶⁰ İkdâm, sayı 5566, 6 Ramazan 1330.

¹³⁶¹ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

ve lazım olan tıbbi malzemeyle Bezm-i Âlem Vapuru'na binerek bölgeye hareket etmiştir.¹³⁶²

Depremde yaralananları İstanbul'a getirmek üzere Seyr-i Sefain İdâresinden çeşitli ve birçok vapurlar deprem bölgelerine gönderilmiştir. Bu kapsamda depremden bir gün sonra Gelibolu'dan 7'si kadın, 1'i çocuk olmak üzere 8 kişi İstanbul'a getirilmiştir. Yaralılar Hasköy Nisa ve Etfal hastanelerine kaldırılmışlardır. Yunanistan bandıralı İtaki Vapuru'da Mürefte'den geçerken yangını görüp mürettebatın çoğunun Mürefte'li olması sebebiyle buraya uğramıştır. Taifenin çoğu yakınlarına yardıma gitmek üzere gemiden ayrılmışlardır. Burada bulunan Kaymakam Bey ve 23 kadar yaralıyı alarak Hora'ya gitmiş fakat tamamen yanan Hora'dan dalgaların şiddeti yüzünden yalnızca 5 yaralı alabilmiştir. Oradan Ganos'a geçmiş ve 1 yaralıya bakan 2 doktordan birini alarak Tekirdağ'a ulaşmışlardır. Kaymakam Bey ve yaralılarıdan yarısını buraya bıraktıktan sonra geri kalanlarla İstanbul'a gelmiştir.¹³⁶³

Gelibolu, Mürefte ve Şarköy'de deprem ve yangınlardan afetzede olanlara ekmek götüran Basra Torpidosu bu defa ismi geçen yerlerden 25 kimsesiz kadın ve çocuk, 2 yaralı çocukla 1 yaralı erkeği İstanbul'a getirmiştir. Yaralıların durumu ağır olduğundan tedavi için Gülhane, Etfal ve Haseki Nisa hastanelerine yatırılmışlardır. Depremden bir gün sonra Bandırma, Başlangıç, İngiliz bandıralı Kalvados, Alman bandıralı Mira ve Yunan bandıralı Asos vapurlarıyla birçok yaralı İstanbul'a getirilmiştir. İstanbul'a getirilen yaralıların iskân ve iâşelerine bakmak üzere Şehremaneti Başmüfettişi İbrahim Kadri Bey ile 6. Belediye Dairesi sağlık heyetinden Samuel Efendi görevlendirilmiştir. Çanakkale'de depremin hemen ardından Donanma-yı Hümayûndan bir sıhhiye bölüğü ve cerrahlar yetişerek sedyelerle yaralıları nakletmişlerdir.¹³⁶⁴

Depremden bir gün sonra İtaki Vapuru'yla 70 yaralı ve 100 kadar perişan halde kalmış kadın ve çocuk İstanbul'a getirilmiştir. Rum hastaneleri dahi afetzedelerin yardımına yetişmek için yeni tedbirler uygulamaya koymuşlardır. Depremin meydana gelmesinden 5 gün sonra 13 Ağustos tarihiyle Hora'dan 10 yaralı İstanbul'a getirilerek Rum ispatlyesine yatırılmışlardır.¹³⁶⁵

¹³⁶² İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

¹³⁶³ İkdâm, sayı 5558, 27 Şaban 1330.

¹³⁶⁴ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

¹³⁶⁵ İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

C. Yardım Faaliyetleri

Gelibolu, Mürefte ve Şarköy'de afetzede olanların ihtiyaçlarını gidermek adına pek çok yerde yardım komisyonları kurulmuştur. İsmi geçen yerlerde afetzede olanların büyük bir kısmını Rum halkının teşkil etmesi yapılan yardımlarında ikiye ayrılmasına sebep olmuştur. Hem Osmanlı hem de Yunan hükümetleri tarafından yardım toplama çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda İkdâm gazetesinin Amirolipotus gazetesinden aktardığı haberine göre Yunan Hükümeti afetzedelere tahsis ettiği parayı kendi memurları tarafından dağıtmak isterse Osmanlı Hükümeti buna karşı çıkmayacaktır. Zira Osmanlı Devleti daha önce yaşanan bu gibi durumlarda Gayrimüslimler tarafından toplanan yardımların doğrudan doğruya halka dağıtılmasına müsaade etmeyerek yardımların dağıtılması işini komisyonlara bırakmalarını istemiştir. Söz konusu yardımların dağıtılması görevini Rum Patrikhanesinin yerine getirecektir.¹³⁶⁶

Gelibolu, Mürefte ve Şarköy'de afetzede olanların durumlarını bir nebze rahatlatmak için İstanbul'da Şehzade Abdülmecid Efendi'nin başkanlığı altında Dâhiliye Nezâretince bir yardım komisyonu kurulmuştur. Azalığa İstanbul valisi İbrahim Bey, Ticaret Odası başkanı Abud Efendi, Donanma Cemiyeti başkanı Şefik Bey, Rum Patrikhanesinden memur Pancini, Meclis-i İdâre-i Vilâyet azalarından Kostaki, Ayani ve Reşad Beyler tayin edilmiştir. İsmi geçen heyet için Dâhiliye Nezâretinden bir oda tahsis edilmiş ve çalışmalara başlanmıştır.¹³⁶⁷

Dönemin padişahı Sultan Mehmed Reşad afetzedelere dağıtılmak üzere 1000 lira bağışta bulunmuştur.¹³⁶⁸ Gelibolu Yardım Komisyonundan bildirildiğine göre Valide Sultan da hususi memurları aracılığıyla depremzedelere eşya ve yiyecek malzemeleri gibi yardımlarda bulunmuştur.¹³⁶⁹

Depremde afetzede olanların iskân ve iaşelerini karşılamak üzere Edirne'de şehrin ileri gelenlerinden oluşan bir yardım komisyonu kurulmuştur. Ayrıca Edirne çevresinde de bunun gibi komisyonlar kurularak yardımseverlerin bağışlarına müracaat edilmesi için kaymakamlıklara bildiri yollanmıştır.¹³⁷⁰

¹³⁶⁶ İkdâm, sayı 5564, 4 Ramazan 1330.

¹³⁶⁷ İkdâm, sayı 5576, 16 Ramazan 1330.

¹³⁶⁸ İkdâm, sayı 5569, 9 Ramazan 1330.

¹³⁶⁹ İkdâm, sayı 5567, 7 Ramazan 1330.

¹³⁷⁰ İkdâm, sayı 5559, 28 Şaban 1330.

İstanbul'da bir hayır sahibi kadın tarafından Gelibolu afetzedeleri için yorgan, Amerikan bezi, pirinç, dakik, yağ gibi 1000 lira değerinde yardım malzemesinin gönderileceği belirtilmiştir. Galata'da ise yağ kapanı ve mavnacı (kayıkçı) ve salapüryecî yardımsever esnaflar tarafından 1425 kuruş toplanarak komisyona teslim edilmiştir. Bahriye Miralaylığından emekli Çerkez Ali Bey'de Şehremaneti bünyesinde kurulan komisyona 1 lira bağışlamıştır. Mürefteliler Cemiyeti de 100 lira bağışta bulunmuştur.¹³⁷¹

İstanbul ve Galata tüccarları arasında da bir komisyon kurulmuştur. Esnaftan 100 liralık pirinç, fasulye gibi gıda maddeleri toplanmıştır. Toplanan bu erzakların Yorkiyadi ve Pandelidi Efendiler tarafından deprem bölgesine gönderilerek elden dağıtımı kararlaştırılmıştır. Şehremaneti Heyet-i Sıhhiye ikinci başkanı olan Petraki Efendi Gelibolu depremzedeleri için Kumkapı'da yardım toplama girişiminde bulunup bir saat içinde 50 lira toplayarak komisyona teslim etmiştir.¹³⁷² Emekli asker, zâbitân ve amirlerden 26 kişi namına "Mütেকaidin Şirketi" muhasebesinden emekli kaymakam Nuri Bey tarafından komisyona Mecidî 19 kuruş teslim edilmiştir.¹³⁷³ Gelibolu'da kurulan yardım komisyonuna ise Süvari 1. Ferikliğinden emekli olan Hakkı Paşa ailesi ve çevresinden toplanan 402 kuruş teslim edilmiştir.

İstanbul Beyoğlu'nda Rum kadınları tarafından afetzedeler yararına bir girişimde bulunularak Fukaraperver Cemiyeti ve diğer fukaraperver cemiyetleriyle birleşerek İstanbul'un çeşitli yerlerinde milli renklerden oluşan küçük çiçekleri satma kararı vermişlerdir.¹³⁷⁴ Kırmızı renkle küçük yıldızlar şeklinde yapay olarak tasarlanan bu çiçekler şehrin her tarafında 10 paraya satılarak oldukça önemli bir miktar para toplanmıştır.¹³⁷⁵

Adapazarı Karaosman Camii vaizi Abdullah Efendi'nin girişimiyle Sultan Orhan Cemaati tarafından afetzedeler için 329 kuruş yardım parası toplanmıştır. Bu yardım girişimine Adapazarı eşrafından Belediye azası Bosnevi Sabri Beyde bir adet Osmanlı lirası bağışlamıştır.¹³⁷⁶

¹³⁷¹ İkdâm, sayı 5560, 29 Şaban 1330.

¹³⁷² İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

¹³⁷³ İkdâm, sayı 5562, 2 Ramazan 1330.

¹³⁷⁴ İkdâm, sayı 5570, 10 Ramazan 1330.

¹³⁷⁵ İkdâm, sayı 5573, 13 Ramazan 1330.

¹³⁷⁶ İkdâm, sayı 5596, 8 Şevval 1330.

D. Yabancı Devletlerin Yardımları

Depremın meydana getirdiği tahribat Yunanistan'da da derin üzüntüye sebep olmuştur. Yunanistan Hükümeti depremden hasar gören Rumlara yardım etmek maksadıyla Romanya'nın Kalas şehrinden bir vapur yükü kereste ile Pire'den gerekli olan eşya yüklü diğer bir vapur göndermeyi kararlaştırmıştır.¹³⁷⁷ Yunan Hükümeti ayrıca afetzedelere dağıtılmak üzere 300.000 frank para vermiştir. Atina Metropolitinin başkanlığı altında bir yardım komisyonu kurulmuştur. Bu heyetin azaları arasında Bank-ı Milli genel müdürü, Atina Bankası müdürü gibi çeşitli kişiler bulunmaktadır.

Rum Patrikhanesi daha önce Millet Sandığından 300 Osmanlı lirası vereceğini duyurmuştu. Patrikhane Meclisi bu miktara 700 lira daha ekleyerek yardım parasının miktarının 1000 liraya çıkarma kararını almıştır. Verilecek bu tutar depremden hasara uğrayan yerlerde yeniden inşa edilecek kilise ve okulların masrafları için kullanılacaktır. Ayrıca İngiliz hayırseverlerinden yardım istemek üzere Cambridge Başpiskoposuna bir telgraf çekilmesi kararlaştırılmıştır.¹³⁷⁸ Yunan Hükümetinin 1 Eylül 1912 tarihine kadar topladığı yardımın miktarı 352 bin franka ulaşmıştır.¹³⁷⁹

Alman imparatoru II. Wilhelm Edirne vilâyetinin güney kısımlarında meydana gelen depremde afetzede olanların ihtiyaçlarına çare olmak üzere 10.000 mark yardım göndermiştir. İstanbul Almanya Sefareti istasyoneri olan Lerley Gemisi'ni en fazla hasara uğrayan yerlerdeki afetzedelerin yardımına gitmek üzere hareket etmesi ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerekli malzemenin götürülmesini de irâde buyurmuştur.¹³⁸⁰

Avusturya-Macaristan imparatoru Fransuva Jozef afetzedelere dağıtılmak üzere 10.000 kurun nakit para vermiştir. Petersburg'da bulunduğu bildirilen Yunan kraliçesi de Atina Bankasına Rum Patrikhanesine verilmek üzere 10.000 frank bağışta bulunmuştur.¹³⁸¹ Londra Şehremaneti ise afetzedeler için yardım toplanmasına başlanacağından bahisle afetzedelerin miktarı ile ihtiyaç dereceleri hakkında merciinden konu hakkında bilgi verilmesini talep etmiştir.

¹³⁷⁷ İkdâm, sayı 5561, 1 Ramazan 1330.

¹³⁷⁸ İkdâm, sayı 5566, 6 Ramazan 1330.

¹³⁷⁹ İkdâm, sayı 5581, 21 Ramazan 1330.

¹³⁸⁰ İkdâm, sayı 5567, 7 Ramazan 1330.

¹³⁸¹ İkdâm, sayı 5570, 10 Ramazan 1330.

Mısır'da ikâmet eden Rumlar ise vatandaşları için 2000 lira verilmesi kararı almışlardır. Kaklıce'de Müslüman ve Gayrimüslimler tarafından toplanan 481 kuruş Paşabahçe Rum Fukaraperver Cemiyetine teslim edilmiştir.¹³⁸²

İstanbul'un Fransa sefiri Mösyö Bombari sefaret vapuruyla Gelibolu'ya giderek depremzedelerin durumunu yerinde incelemiş ve afetzedeler için Fransa Hükümeti adına 50 Osmanlı lirası bağışlamıştır. Kuzey Bavyera'da (Nürnberg) toplanacak yardım paraları arasına kayıt olmak üzere Hohenkammer ve Mister Nac Baronluğu Arazisi müdürü J. R. Esmi? isimli kişi tarafından da 20 marklık kaime gönderilmiştir.¹³⁸³ Viyana Belediyesinden de afetzedelere dağıtılmak üzere 5000 kurun yardım parası verilmiştir.¹³⁸⁴

19) 6 Mart 1914 Ahlat Depremi

Ahlat'ta yaşanan depremde yaklaşık 450 haneyle beraber mektep ve mabetler de hasara uğramıştı. Bitlis valisi Mazhar Bey tarafından Dâhiliye Nezâretine yazılan bir telgrafla yaşanan depremde meydana gelen hasar ve zayıat bildirilmekle beraber depremden sonra bölgede yapılan afet yönetimi çalışmalarına dair de mâlûmat verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle barınma ihtiyacının sağlanması adına Muş redif deposundan 100 çadırın gönderilmesi için Fırka Kumandanlığı'na haber verilmiştir. Çadırlar gelene kadar halkın iskânlarını sağlamak içinse evleri hasar görmeyen komşu ve akrabaların yanına yerleştirilmelerine karar verilmiştir. Enkaz altında kalan eşya ve erzakların çıkarılması için bölge halkı ve memurların yardımlarına başvurulmuştur. Bölgede bir komisyon kurularak yardım toplama çalışmalarına başlanmasının daha önce Dâhiliye Nezâretinden haber verildiği anlaşıyor. Bu bağlamda mahallin ileri gelenlerinden encümen vilâyet azalığında bulunan Süleyman ve Ziraat müdürü Raif Efendilerden oluşan bir komisyon kurulması kararı alınmıştır.¹³⁸⁵

Kurulan komisyon tarafından yardım toplama çalışmalarına başlansa da elde edilen miktarla yıkılan binaların tamirlerini yapmanın mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. Dâhiliye Nezâretine yazılan bir telgrafla durum arz edilerek hane, mektep ve mabetlerin inşasına halkın fakir halleri sebebiyle güç yetiremediği gerekli yardımın hükümet tarafından yapılması istenmiştir. Maliye Nezâretine havale olunan tezkerede bu gibi meblağın Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ tarafından kabul edilmediği surette gerekli yardımın

¹³⁸² İkdâm, sayı 5575, 15 Ramazan 1330.

¹³⁸³ İkdâm, sayı 5577, 17 Ramazan 1330.

¹³⁸⁴ İkdâm, sayı 5600, 12 Şevval 1330.

¹³⁸⁵ BOA, DH.EUM.MTK., 16/7, 10 Rebiülahir 1332.

Hazine-i Celiledeki masârif-i gayr-i melhûze tertibinden hesaplanması ve ne kadar yardımın gönderileceğine Sadâretten müsaade edilmesi gerektiği bildirilmiştir.¹³⁸⁶

Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâca görüşülen tezkerede haneleri hasar görenlere verilmek üzere masârif-i gayri melhûze tertibinden verilmesi talep edilen 12.340 kuruşun bu seneki maliye bütçesinde karşılığı bulunsa da miktarın çok az olması hasebiyle istenilen paranın verilmesinin mümkün olamayacağı Bitlis vilâyetine bildirilmiştir.¹³⁸⁷

20) 4 Ekim 1914 Isparta-Burdur Depremi

Isparta ve Burdur hattında yaşanan büyük felaketin yaralarını sarmak için başta Konya valisi Azmi Bey olmak üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Müdaafaa-yı Milliye gibi yardım kuruluşları da bölgeye ulaşarak afetzedelerin yardımına koşmuştur. Bundan başka Aydın, Denizli, İzmir ve İstanbul gibi birçok şehirden yapılan yardımlarla depremin açtığı yaralar bir nebze olsun kapatılmaya çalışılmıştır.

Burdur'daki depremin ardından bölgeyi gezen Azmi Bey'in ifadesine göre şehrin dörtte üçü harap olmuş, halktan yüzlercesi ölmüştü. Bölgede yaklaşık olarak 10.000 kişi perişan bir halde sokak ortasında kalmıştı. Afet yönetimi açısından şehirde yapılması gereken en önemli işler arasında afetzedelere barınacak bir yer temin etmek ve iâşelerini sağlamak olmuştur. Bunun yanı sıra belki de en önemlisi enkaz altında kalanlardan hala hayatta olanların çıkarılması, ölenlerin de bir an evvel defnedilmesi gerekiyordu. Zira çıkarılan cesetler bozulmaya başlamış, üstelik hayvanlar da enkazdaki cesetlere saldırmaya başlamışlardı. Afetzedelerin çoğunun iş göremez bir halde olması sebebiyle bölgeye acilen amele taburlarının gönderilmesi istenmiştir.¹³⁸⁸ Amele taburları gelene kadar enkaz altındakileri kurtarmak için de Vali Azmi Bey Konya'dan kazma kürekleriyle bir tabur asker getirtmiştir.¹³⁸⁹

İzmir'den yazılan bir telgraftan anlaşıldığı üzere Aydın'da yol inşaatı için bulunan taburlardan 1200 kişilik bir gurup kazma kürekleriyle Burdur'a gönderilmiştir. Bunlardan yarısının depremden önce Burdur İstasyonu'na ulaştıkları anlaşıyor. Diğer yarısı ise köprü ve yolların bozulması sebebiyle Dinar'da kalmış, buradan daha ileri gidememiştir. Burdur'a ulaşan 600 kişinin Isparta ve Burdur'a yeterli gelmesi durumunda geri kalan amelelerin gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararın alınmasında amele taburlarının iâşesinin

¹³⁸⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 70/15, 30 Cemaziyelevvel 1332.

¹³⁸⁷ BOA, BEO., 4290/321745, 15 Receb 1332.

¹³⁸⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/66, 14 Zilkade 1332.

¹³⁸⁹ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 14 Zilkade 1332.

sağlanmasında daha fazla sıkıntı yaşanmaması etkili olmuştur. Telgraf hatlarının bozulması sebebiyle Burdur İstasyonu'ndan şimendifer telgrafiyla haberleşme sağlanmaktaydı. Bu yolla Eğirdir'den Burdur ve Isparta'ya nakliyat imkânı olduğu anlaşılarak, gönderilecek yardımların bu hattan ulaştırılması da kararlaştırılmıştı.¹³⁹⁰

A. İskân ve İaşe Temini

Afetzedelerin iskânları için gönderilecek 1000 çadırın yetersiz kalacağı belirtilerek Isparta ve Burdur'a 4000 çadırın ulaştırılması istenmiştir. Çadırların temin edilmesinde müşkülât çekilmesi halinde baraka yapmak için İzmir'den tahta gönderilmesi de talep edilmiştir.¹³⁹¹ Deprem mahallerine İzmir'den çıkarılan özel bir trenle Arap çadırları, doktor, ilaç, ekmek ve peksimet gibi acil yardım malzemeleri gönderilmiştir.¹³⁹²

Isparta'da açıkta kalan kişi sayısı 20.000 civarındaydı. Buradaki afetzedelerin ekmek ihtiyacı kısmen Eğirdir'den temin edilmiştir. Yalvaç, Karaağaç ve Uluborlu kaymakamlıklarına da bir bildiri yollanarak Isparta'ya ekmek gönderilmesi istenmiştir. Açıkta kalanların barınması için burada 5000 çadıra ihtiyaç vardır. Bunun yanı sıra baraka yapmak üzere civar yerlerden marangoz ve ustaların gönderilmesi bildirilmiştir.¹³⁹³

Azmi Bey'in 9 Ekim tarihli bir telgrafında belirttiğine göre depremin yaşanmasının ardından altı gün geçtiği halde bölgeye ne bir çadır nede tahta gönderilmiştir. Burdur halkı şiddetle yağan yağmurlar altında kalmış, bunları korumak için ellerinden bir şey gelmediği için sadece iaşelerini temin edebilmişlerdir. Afetzedeler de yaşanan bu durumdan son derece üzüntü duymuşlardır.¹³⁹⁴ Isparta Ermeni papazı da Dâhiliye Nezaretine yazdığı bir telgrafta soğukta ve yağmurda sokak ortasında kaldıklarını belirterek, iaşelerinin sağlanması ve kalacak yer temin edilmesini istemiştir. Ayrıca kendilerinden asker de istendiği vurgulanarak askerlerin terhis edilmesi de rica edilmiştir.¹³⁹⁵

Dâhiliye Nezâretinden daha önce gönderildiği haber verilen 14 çadır bölgeye ulaşmıştır, ancak bunlar parça parça olmuş kullanılamaz bir haldedir. Bunlarla bir kişiyi barındırmak bile mümkün olmadığından boş yere masraf edilip gönderilmemesi Dâhiliye Nezâretine yazılmıştır.¹³⁹⁶

¹³⁹⁰ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 14 Zilkade 1332.

¹³⁹¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/66, 14 Zilkade 1332.

¹³⁹² BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 14 Zilkade 1332.

¹³⁹³ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 15 Zilkade 1332.

¹³⁹⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 19 Zilkade 1332.

¹³⁹⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 26 Zilkade 1332.

¹³⁹⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 18 Zilkade 1332.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından gerek Harbiye Nezâretinde gerekse civar yerlerde gerekli çadırların temin edilmesine imkân olmadığı belirtilerek baraka inşası da vakit alacağından bahisle o zamana kadar idare edilmesi için 50 adet çadır Haydarpaşa Tren Garı'ndan gönderilmiştir.¹³⁹⁷ Yukarıda da belirtildiği üzere çadır gönderilmesi konusunda bir hayli sıkıntı yaşanmıştır. Isparta ve Burdur'da verilen rakamlara göre 30.000 civarında insan açıkta kalmıştır. Bu durum bölgede baraka inşasını zorunlu kılmıştır.

Baraka inşa etmek için ne merkezde ne de çevre livalarda elverişli kereste bulunmuyordu. Bu bağlamda yeniden imal etmek ve buralara naklini sağlamak da oldukça büyük masrafların yapılmasını gerektiriyordu. Bu konunun halledilmesi için Azmi Bey, Burdur mutasarrıfı ve Isparta mutasarrıfı Sabri Bey arasında yapılan uzun haberleşmelerden sonra baraka inşası için gerekli tahtaların daha az masrafla ve kısa sürede temin edilmesi için bir çözüm yolu bulunmuştur. Isparta'da asıl işleri ve zanaatları orman kesiciliği olan 140 aile vardır. Bu ailelerin hemen ormana gönderilmesi halinde günde 2500 tahta kesilecek ve kendi vasıtalarıyla bu tahtaları Burdur'un yakınlarına kadar nakledebileceklerdir. Isparta mutasarrıfı bu köylüleri depremde yaklaşık beş gün sonra ormanlara sevk ederek çalışmaları başlatmıştır.¹³⁹⁸ Meclise sunulan bir önergeyle de deprem sebebiyle açıkta kalanların inşa edecekleri binaların yapımında kullanacakları kerestelerin bir defaya mahsûs olmak üzere devlete ait ormanlardan ücretsiz kesilmesine izin verilmiştir.¹³⁹⁹

Isparta ve Burdur'da yapımına başlanan ve kış bastırmadan bitirilmesi gereken barakalar için en azından 8000 liraya ihtiyaç vardı. Bu paradan 4000 liranın vilâyet ve elviye-i gayr-i mülhakaya (doğrudan merkeze bağlı olan) paylaştırılıp bölüştürülerek bunların hususi bütçelerindeki masârif-i gayr-i melhûze tertibinden harcanması sağlanmıştır. Diğer yarısı olan 4000 liranın da kurulacak bir komisyon vasıtasıyla toplanacak yardım parlarından veya umumi bütçelerindeki masârif-i gayr-i melhûze tertibinden acilen hesaplanarak verilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴⁰⁰

Levâzımat İdâresinden 45 mahruti (konik), 18 büyük çadır, ikişer bin kazma kürek gönderilmiştir. Tahta, direk ve çivi gönderilmesi için Aydın ve Afyonkarahisar'a, amele taburlarının iaşelerinin sağlanması için de Harbiye Nezâreti tarafından İzmir Kolordu Kumandanlığına emir verilmiştir. Levâzım İdâresinden bundan başka 28 adet büyük

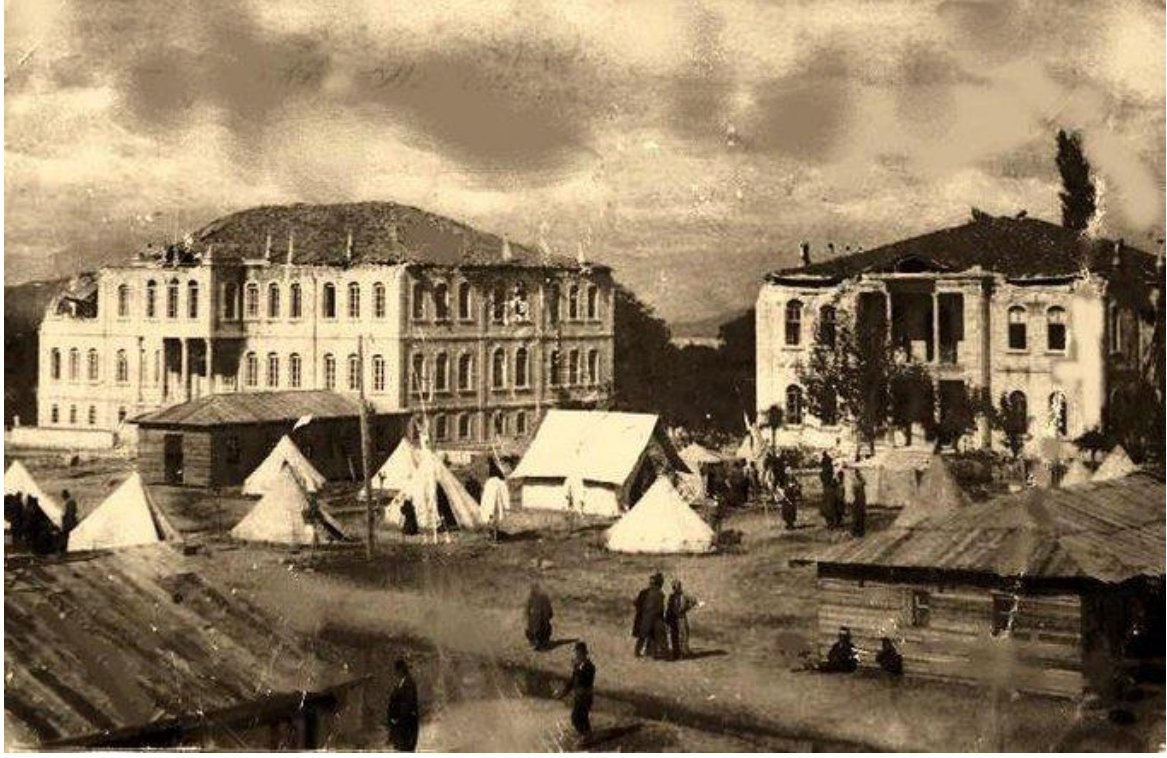
¹³⁹⁷ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/87, 22 Zilkade 1332.

¹³⁹⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/93, 18 Zilkade 1332.

¹³⁹⁹ BOA, MV., 237/51, 1 Zilhicce 1332.

¹⁴⁰⁰ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/23, 5 Zilhicce 1332.

çadırın gönderileceği bildirilmiştir.¹⁴⁰¹ Ancak seferilik dolayısıyla uzun zamandır dışarıdan tahta ve direk gibi malzeme getirtmediklerini bildiren Karahisar mutasarrıfı inşaat malzemelerinin kereste tüccarlarının elinde olduğunu ve bu konuda yardım edemeyeceklerini haber vermiştir.¹⁴⁰²

Resim 6: Isparta'da Askerlik Şubesi ve Yatılı Okul Önünde Kurulmuş Çadır ve Barakalar¹⁴⁰³

B. Yardım Faaliyetleri

Depremi duyulmasının hemen ardından maliye müfettişi Muhtar Bey deprem bölgesine gelerek burada açıkta kalanların iâşelerini temin etmek ve iskânlarını sağlamak için bir yardım komisyonu kurmuştur. Kurulan komisyonun idâresini sağlamak konusunda Konya vilâyetince Muhtar Bey'in bir süre daha bölgede kalması gerekli görüldüğü için Maliye Nezâretinden izin istenmiştir.¹⁴⁰⁴ Nezâret müsteşarı Ali Münif Bey ile Doktor Adnan Bey de durumu yerinde incelemek için deprem bölgesine gelmişlerdir.¹⁴⁰⁵

¹⁴⁰¹ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/80, 16 Zilkade 1332.

¹⁴⁰² BOA, DH.İ.UM.EK., 72/80, 18 Zilkade 1332.

¹⁴⁰³ <<https://pin.it/1RaZiO3>>, (ET: 22.02.2022).

¹⁴⁰⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/92, 18 Zilkade 1332.

¹⁴⁰⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/87, 22 Zilkade 1332.

Depremden hemen sonra Burdur'a gelen Azmi Bey de ilk aşamada Konya'dan sıhhiye operatörü, iki vilâyet tabibi, dört adet hastane çadırı ile lazım olabilecek gerekli şeyleri getirtmiştir. Nakit para ihtiyacını gidermek için Hilâl-i Ahmer Cemiyetinden 200, Müdâfaa-yı Milliye Cemiyetinden 300 ve İdâre-i Hususiyeden 1000 lira olmak üzere toplam 1500 lira alınmıştır. Getirilen doktorlarla tedarik edilebilen para Isparta ve Burdur'a paylaştırılmıştır. Hâlihazırda doktora ihtiyaç olmadığı ancak Konya'da ilaç az olduğundan bu konudaki sıkıntının giderilmesi için acilen ilaç gönderilmesi istenmiştir.¹⁴⁰⁶

Deprem bölgesine yardım ulaştırmak ve afetzedelerin yaralarını sarmak için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Doktor Nafiz Bey başkanlığında bir yardım heyetini bölgeye göndermiştir. Çeşitli doktor ve hasta bakıcılardan oluşan bu yardım heyeti beraberinde gerekli olan tıbbi araçların yanı sıra çamaşır takımları götürmekle ve yardıma muhtaç olan halka yiyecek temininden de sorumluydular.¹⁴⁰⁷

Tablo 17: Yardım Heyeti Tarafından Dağıtılan Yardım Listesi

Adet/Miktar	Yardım Malzemesinin İsmi
300	Yorgan
70	Yastık
140	Yastık kılıfı
40	Battaniye (pamuklu), çarşaf
40	Yatak ve çarşaf
300	Don (Amerikan)
300	Gömlek

Hilâl-i Ahmer ile Müdâfaa-yı Milliye Cemiyetleri bu yardımlardan başka muhtaç durumda olan ailelere sarf edilmek üzere beş yüzer Osmanlı lirası vermiştir.¹⁴⁰⁸ Müdâfaa-yı Milliye Genel Merkezinde özel bir hesap açılarak burada toplanacak paranın biriktikçe deprem mahalline gönderileceği halka duyurulmuştur.¹⁴⁰⁹ 1914 yılında Amerika'nın İstanbul sefiri olan Sr. Henry Morgenthau tarafından bildirildiğine göre Amerika Sâlib-i Ahmer Cemiyeti

¹⁴⁰⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/65, 14 Zilkade 1332.

¹⁴⁰⁷ İkdâm, sayı 6331, 16 Zilkade 1332; Sabâh gazetesinin 5 Ekim tarihli haberinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin bölgeye 2 seyyar hastane, 15 çadır, yeterli miktarda tıbbi malzeme, erzak, doktor ve hasta bakıcılardan oluşan bir yardım heyeti gönderdiği belirtmiştir. Bkz. Sabâh, sayı 8997, 15 Zilkade 1332.

¹⁴⁰⁸ BOA, DH.İ.UM.EK., 73/45, 16 Zilkade 1332.

¹⁴⁰⁹ İkdâm, sayı 6338, 23 Zilkade 1332.

aracılığıyla Burdur ve Isparta afetzedelerine dağıtılmak üzere 700.000 lira bağış yapılacağını belirtmiştir.¹⁴¹⁰

Şehremanetinden de İstanbul halkı adına Ziraat Bankası aracılığıyla 300'ü Burdur, 200'ü Isparta belediyelerine verilmek üzere toplamda 500 lira gönderilmiştir. Depremzedelere dağıtılmak üzere gerekli ödeneğin ayrılması da Dâhiliye Nezâretinden Maliye Nezaretine bildirilmiştir. Bu bağlamda Maliye Nezâretinden ilk etapta yardım için 100.000 kuruş gönderilmiştir. İstanbul halkından yerli ve yabancı birçok zenginin yardım toplama çalışmalarına başlayacakları haber verilmiştir.¹⁴¹¹

Dönemin padişahı Mehmed Reşad Burdur-Isparta depreminin yol açtığı felaket haberini alınca oldukça üzülmüş ve afetzede olanların ihtiyaçlarına harcanmak üzere kendi cebinden 500 liranın bölgeye gönderilmesi için irâde buyurmuştur.¹⁴¹²

Burdur ve Isparta'ya civar olan yerlerden de afetzedeler için hayati önem taşıyan büyük miktarlarda yardımlar ulaştırılmaya çalışılmıştır. İzmir'den Isparta'ya 30 bin kilo un, 8 şeker, 3 sandık çayla beraber 4 vagon kereste gönderilmiştir. Nazilli'den Burdur'a 853 kıyye (1093 kg) ekmek, 1 varil zeytin ve yine Isparta'ya 200 kıyye (2,56 kg) ekmek gönderilmiştir.¹⁴¹³ Denizli'den ikinci defa olarak Burdur'a 2000 kıyye (2564 kg) ekmek, Aydın'dan ise 500 kıyye (6,41 kg) ekmekle 1200 kıyye (1538 kg) zeytin gönderilmiştir.¹⁴¹⁴

İzmir'den bir operatör, iki tabip muavini, dört tabip fakültesi son sınıf öğrencisi, yirmi iki sağlıkçıyla beraber altı sedye ve yeterli miktarda peksimet, ilaç ve pansuman aleti gibi yardım malzemeleri ulaştırılmıştır.¹⁴¹⁵ İstanbul'daki İngiliz Hastanesi'nden iki hasta bakıcı kadın afet bölgesine gönderilmiştir. Bunların yanı sıra 200 örtü, çok miktarda sargı bezi ve ilaç yollanmıştır.¹⁴¹⁶ İzmir İngiliz Hastanesi de üç hasta bakıcıdan oluşan bir sağlık heyetiyle üç vagon erzak ve tıbbi malzemeyi Isparta ve Burdur'a göndermiştir.¹⁴¹⁷

İzmir-Aydın Demiryolu Hattı genel mühendisi Mösyö Harlev Döğer bozulan köprülerin vaziyetini ve ne zamana kadar tamir edileceğini yerinde görmek için özel bir trenle İzmir'den hareket etmiştir. Yolda depremzede olan yaralı ve çaresiz insanlara rastlanması durumu da hesaba katılarak yardım etmeleri için trene birçok kişi alınmıştır. İzmir'den bazı

¹⁴¹⁰ İkdâm, sayı 6946, 1 Zilhicce 1332.

¹⁴¹¹ Sabâh, sayı 8998, 16 Zilkade 1332; Sabâh, sayı 8999, 17 Zilkade 1332.

¹⁴¹² İkdâm, sayı 6333, 18 Zilkade 1332.

¹⁴¹³ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/92, 17 Zilkade 1332.

¹⁴¹⁴ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/81, 16 Zilkade 1332.

¹⁴¹⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/52, 14 Zilkade 1332.

¹⁴¹⁶ Sabâh, sayı 9003, 21 Zilkade 1332.

¹⁴¹⁷ Sabâh, sayı 9005, 23 Zilkade 1332.

memurlarla demiryolu çalışanlarını ve birçok doktoru taşıyan bir tren daha hareket ettirilmiştir. İzmir Gureba-yı Müslimin Hastanesi tabibi Hasan Bey başkanlığı altında bir doktor heyeti daha bölgeye gönderilmiştir.¹⁴¹⁸

İstanbul'da bulunan Donanma Cemiyeti depremzedeler için yardım toplamak amacıyla 15 Ekim Perşembe günü Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nda büyük bir müsamere düzenleme kararı almıştır. Dâhiliye Nazırının da destek verdiği bu gösteride gündüz saatlerinde kadınlara, gecesinde de erkeklere özel müsamere yapılması kararlaştırılmıştır. Bütün hayırseverleri katılmaya davet etmişlerdir.¹⁴¹⁹

C. Hapishanelerin Nakledilmesi

Isparta ve Burdur için en önemli sorunlardan bir diğeri de yıkılan hapishanelerdeki mahkûmların muhafazası olmuştur. Isparta Hapishanesi tamamen yıkılmış, Burdur'da ki hapishane ise yıkılmaya yüz tutmuştur. Buradaki mahkûmların İzmir'e nakli söz konusu olmuşsa da İzmir'deki yetkililerin bunları kabul etmediği anlaşılmaktadır. Azmi Bey'in ifadesine göre bu mahkûmların Konya'ya gönderilmeleri mümkün değildir, çünkü aralarında pek fenaları vardır ki bunların firar etmeleri memleket için ikinci bir felaket olacaktır.¹⁴²⁰

Karahisar (Afyon) Hapishanesi'ndeki mahkûmlardan suçları hafif olanlarının devam eden savaş nedeniyle silâh altına alınmaları kararlaştırılarak, bu mahkûmlardan 200'ü orduya alınmıştır. Hapishanelerde yaşanan izdiham nedeniyle Isparta ve Burdur'da bulunan mahkûmlara yer bulmakta oldukça sıkıntıya düşülse de Karahisar'da yaşanan bu durum mahkûmların bir kısmının oraya nakledilmelerine imkân sağlamıştır. Isparta ve Burdur'da bulunan mahkûm sayısı kayıtlara göre 338 kişidir. Bunlardan bir kısmının Karahisar'a gönderilmesi kararı alınmakla beraber mahkûmlar için ayrıca bir ödenek lazım gelirse bildirilmesi, geri kalan mahkûmlar için başka bir çare düşünüleceği belirtilmiştir.¹⁴²¹

D. Askerlerin Terhis Edilmesi

Birinci Dünya Savaşı'nın henüz yeni başladığı bir döneme denk gelen depremde silâh altında olan Burdur ve Ispartalı vatandaşların köyleri en fazla zarara uğrayanlardan her taburdan en fazla 150 kişinin terhis edilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca ismi geçen

¹⁴¹⁸ İkdâm, sayı 6333, 18 Zilkade 1332.

¹⁴¹⁹ Sabâh, sayı 9005, 23 Zilkade 1332.

¹⁴²⁰ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/66, 14 Zilkade 1332.

¹⁴²¹ BOA, DH.MB.HPS., 105/25, 18 Zilkade 1332.

yerlerdeki insanlardan bundan sonra yeni sevkıyat yapılmaması da gerekli makamlara bildirilmiştir.¹⁴²²

E. Enkaz Temizleme Çalışmaları

Burdur ve Isparta'da uzun zaman devam eden artçı sarsıntılar bazı tehlikeleri de beraberinde getiriyordu. Deprem sırasında tehlikeli derecede hasar almış binalar vardı ki bunlar yaşanan artçı sarsıntılarda can kaybına sebep olabilirdi. Bölgeye gönderilen amele taburlarıyla bu binalardan bazılarını yıkmaya uğraşılsa da ellerinde yıkım için gerekli olan malzemeleri yoktu. Yaşanan tehlikeyi ortadan kaldırmak için Dâhiliye Nezâretinden bir bölük itfaiye neferinin gönderilmesi istenmiştir.¹⁴²³

Dinar'da yıkılan hükümet dairesinin temizlenerek enkaz altında kalan para ve resmi evrakların kurtarılması için 10.000 kuruş ödenekle kaymakamlıktan nâfia mühendisi talep edilmiştir. Yapılan talep üzerine Sandıklı-Dinar şosesinde çalışan nâfia taburundan bir subay kumandasında 100 kişinin gönderilmesi uygun bulunarak durum ismi geçen tabur kumandanlığına bildirilmiştir. Yeniden düzenlenmesi büyük bir masraf ve zorluğa yol açacak defterler, maliye kayıtları, para ve resmi evrakların yağmur vesaire gibi ikinci bir zarara uğramadan açığa çıkarılarak güvenli bir yere nakledilmesi kaymakamlığa bildirilmiştir.¹⁴²⁴

F. Memur Maaşları ve Vergi Muafiyeti Talepleri

Yaşanan depremde mağdur olan subay ve memurların ihtiyaçlarının karşılaması için temmuz, ağustos, eylül maaşlarının tam olarak ödenmesinin gerekli olduğu Konya vilâyetinden Maliye Nezâretine bildirilmiştir. Nezâretten alınan cevapta ise bunun şu aşamada mümkün olamayacağı belirtilmiştir. Fakat memurlar arasından bizzat evkâf ve posta telgraf memurlarına kendi bağlı oldukları daireden maaşlarının yarısı verilmekle beraber ikramiye olarak başka bir ödenek daha ayrılmıştır. Memur ve zabıtalardan pek perişan bir halde bulundukları ayrıca memurların bir kısmının yapılan yardımları alırken bir kısmının mahrum olması ve maaşlarının verilmemesi dikkate değer bulunmuş olmakla beraber gereğinin yapılması istenmiştir.¹⁴²⁵

Isparta ve Burdur'da afetzede olanların yaşanan bu durumda aşar vergililerini vermeleri mümkün olmamakla beraber depremden önce bölgeye gönderilen aşar mültezimlerinin alıp

¹⁴²² BOA, DH.İ.UM.EK., 72/76, 17 Zilkade 1332.

¹⁴²³ BOA, DH.İ.UM.EK., 74/41, 22 Zilkade 1332.

¹⁴²⁴ BOA, BEO., 4316/323661, 14 Zilkade 1332.

¹⁴²⁵ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/96, 24 Zilkade 1332.

Liva Hazinesine sevk ettikleri zahirelerin miktarına göre mahallerince inceleme yapılarak halkın borçlarını tam vermesi şartıyla aşar vergisinden üç sene muaf tutulmaları talep edilmiştir. Ziraat Bankasına borçlu olan afetzedelerin faizlerinin silinerek bunlara tekrar kredi sağlanması da Konya vilâyetinden Sadârete yazılan bir telgrafla istenmiştir.¹⁴²⁶ Bu talep üzerine aşar mültezimlerinin vergi tahsiline devam etmemeleri ve halk üzerinde alacağı olanlara ilişmemeleri için gerekli bildiri yollanmıştır. Aşar mültezimleri aşar taksitlerinin ödenmesi hakkındaki ilgili kanuna uyacaklarını belirtmiştir.¹⁴²⁷

21) 18 Kasım 1919 Soma Depremi

18 Kasım 1919 Salı gecesi yaşanan büyük felaket birçok insanın evsiz kalması, birçoğunun da ölümüyle sonuçlanmıştır. Deprem İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden yaklaşık altı ay sonra meydana gelmiş olup bölgede afet yönetiminin uygulanmasını hayli güç bir hale getirmiştir. Bu depremde yaşanan hasarın derecesi hakkında yeterli bilgi ve belgeye ulaşılamadığı gibi yapılan yardımlar konusunda da elde pek fazla bir kaynak yoktur.

Deprem haber alınmasıyla yaralı afetzedeler için bölgeye sağlık memurları, açıkta kalanların iskânları ve yıkılan köylerdeki eşya ve hayvanların korunması için de bazı memurlar gönderilmiştir. Açıkta kalanların iskânları için baraka inşa edilmesi uygun görülerek Uşak'tan yeterli miktarda kereste gönderilmesi kararlaştırılmış ve bu konu hakkında gerekli tedbirlerin Dâhiliye Nezâreti tarafından alındığı belirtilmiştir. Ayrıca Uşak'tan afetzedeler için erzak yardımı da yapılmıştır.¹⁴²⁸ Afetzedelerin kırlara çıkmaya mecbur kaldıklarından bahisle kış daha şiddetli bastırmadan barakaların acilen inşa edilmesi planlanmıştır. Depremzedelerin en acil ve zaruri ihtiyaçlarını karşılamak üzere bölgeye hususi bir memurla kaza merkezinde kurulacak bir komisyon aracılığıyla harcanmak üzere masârif-ı gayri melhûze tertibinden 5000 liranın gönderilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴²⁹

Soma'da yaşanan depremden dolayı bölgedeki afetzede ve muhacirlere yardım etmek için Muhacirin Genel Müdürlüğünden Ali Fehmi Bey Soma'ya gönderilmiştir.¹⁴³⁰ Ali Fehmi Bey'le birlikte afetzedelere verilmek üzere şimdilik temin edilebilen 75 çadır ve tıbbi malzemeler gönderilmiştir. Bu çadırlardan başka tedarik ve imal edilen çadırlarında derhal

¹⁴²⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/99, 17 Zilkade 1332.

¹⁴²⁷ BOA, DH.İ.UM.EK., 72/16, 2 Zilhicce 1332.

¹⁴²⁸ İkdâm, sayı 8184, 1 Rebiülevvel 1338; Sabâh, sayı 10784, 1 Rebiülevvel 1338.

¹⁴²⁹ BOA, MV., 217/128, 1 Rebiülevvel 1338.

¹⁴³⁰ İkdâm, sayı 8185, 2 Rebiülevvel 1338.

gönderileceği Harbiye Nezâretinden bildirilmiştir.¹⁴³¹ Afetzedelere gönderilmesi kararlaştırılan 5000 lira Ali Fehmi Bey tarafından bölgeye ulaştırılmıştır. Ali Fehmi Bey Soma'ya ulaştıktan sonra yaptığı incelemeler neticesinde depremin meydana getirdiği hasarın oldukça büyük olduğunu belirterek gönderilen 5000 liranın yetersiz kalacağını Dâhiliye Nezâretine bildirmiştir.¹⁴³² Fehmi Bey'in ifadesi dikkate alınarak Soma depreminde afetzede olanlar için gönderilen paradan başka bölgeye 1000 lira daha yollanması ve yeni tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır.¹⁴³³

Soma'da yardım çalışmalarını yürütmek için Soma kaymakamı, kadısı ve bölgenin ileri gelen bazı kişilerinden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyona bölgeye ulaşan Fehmi Beyde katılarak ilk etapta gönderilen 5000 lira ile afetzedelere ilaç, yiyecek ve giyecek temin edilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴³⁴ Bergama'da da aynı şekilde bir komisyon kurularak yardım toplanmasına başlanmış, yetim kalan çocuklar, yangın ve deprem gibi afetlerde açıkta kalanlar ikâmet etmeleri için barakalara yerleştirilmiştir. Afetzedelerin büyük bir kısmı da civarda bulunan Müslüman köylerine dağıtılmıştır.¹⁴³⁵

Ali Fehmi Bey'in Dâhiliye Nezâretine yolladığı telgraflardan anlaşıldığı üzere 30 Kasım tarihiyle artçı sarsıntıların hala devamından dolayı halk, evlerine giremeye çekindiği için genellikle kırlarda kalmaktadırlar.¹⁴³⁶

Depremde ağır hasar gören Soma Hükümet Konağının devam eden yağmurlar dolayısıyla zaten yıkılmaya yüz tutan duvarlarının ansızın çökerek bir kazaya sebebiyet vermesinden korkulduğu belirtilmiştir. Konağın tamiri için 1 milyon 20.500 kuruş havalenin acilen gönderilmesi Saruhan Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir.¹⁴³⁷ Bu talepten yaklaşık iki ay sonra Aydın vilâyetinden bildirildiğine göre Soma Hükümet Konağının bir kısmının daha bahsi geçen yağmurlardan dolayı yıkıldığı ve oldukça tehlikeli bir hale geldiği belirtilmiştir. Hükümet konağının başka bir yere taşınması da düşünülmüş ancak Soma'nın küçük bir yer olması ve birçok muhacirin buraya sığınması da göz önüne

¹⁴³¹ BCA, 272/11-İSKAN., 14/53, 3 Rebiülevvel 1338; İkdâm, sayı 8186, 3 Rebiülevvel 1338; Sabâh, sayı 10791, 8 Rebiülevvel 1338.

¹⁴³² Tercümân-ı Hakikat, sayı 13908, 8 Rebiülevvel 1338.

¹⁴³³ İkdâm, sayı 8186, 3 Rebiülevvel 1338.

¹⁴³⁴ Sabâh, sayı 10787, 4 Rebiülevvel 1338.

¹⁴³⁵ İkdâm, sayı 8186, 3 Rebiülevvel 1338.

¹⁴³⁶ Sabâh, sayı 10791, 8 Rebiülevvel 1338.

¹⁴³⁷ BOA, DH.MB.HPS., 21/88, 3 Cemaziyelevvel 1338.

alındığında iki odalı bir hane bulmak bile mümkün olmamıştır. Hükümet konağının yeniden inşası için evvelce istenilen paranın acilen gönderilmesi tekrar talep edilmiştir.¹⁴³⁸

Yapılan bu taleplerden bir sonuç çıkmadığı anlaşılmakla beraber hükümet konağının 1000 lira masrafla oturulabilir bir hale dönüştürülmesinin mümkün olacağı yapılan keşif ve incelemeler sonucunda anlaşılmıştır. Söz konusu tehlikenin de ortadan kaldırılması için Dâhiliye Nezâretine bir telgrafla yapılan keşif ve incelemelerin bir örneği gönderilmiş, bahsi geçen tutarın acilen verilmesi talep edilmiştir.¹⁴³⁹

22) Kiğı-Bolvadin ve Ilgın Depremleri

3 Eylül 1907 günü Kiğı'da yaşanan deprem sonrasında Hükümet Dairesiyle beraber burada bulunan bütün binalar hasara uğramıştı. Korku ve telaşla bahçe ve sokaklara çıkan halkın geneli açıkta kalmış, afetzede olanların barındırılması için yol inşaatında kullanılan çadırların verilmesi ve bölge redif depolarından yeterli miktarda çadırın gönderilmesine izin verilmesi için Erzurum valisi Nuri Bey tarafından Dâhiliye Nezâretine yazılarak durumun Dördüncü Orduya bildirilmesi istenmiştir.¹⁴⁴⁰

Depremi İstanbul'da haber alınmasıyla derhal Müşiriyete yazılan bir yazıyla yeterli miktarda çadırın gönderilmesine izin verilmesi tebliğ edilmiştir. Bundan başka hasara uğrayan bina ve meskenlerin miktarıyla açıkta kalan afetzedelere ne gibi yardım yapılmasının gerekli olduğu vilâyete yazılarak alınacak cevaba göre gereğinin yapılacağı Sadâret makamından bildirilmiştir.¹⁴⁴¹

15-19 Ocak 1918 tarihleri arasında yaşandığı tahmin edilen Bolvadin depreminin şiddetle devam etmesinden dolayı korku ve telaş içinde olan bölge halkının meydanlık yerlerde ve bahçelerde barınmaya çalıştığı belirtilmiştir. Açıkta kalanların barınması için en yakın merkezden 500 çadırın acilen gönderilmesi için Harbiye Nezâretinden gerekli yerlere bildiri gönderilmesi istenmiştir.¹⁴⁴²

Karahisar-ı Sahib Mutasarrıflığından bildirildiğine göre deprem, sadece Bolvadin'de değil Karahisar'a bağlı birçok yerlerde etkili olmuş, bölge halkı yardıma muhtaç bir halde ortada kalmıştır. Afetzedelerin geçimlerinin temin edilmesi için satın alınanların bedeli şimdiye kadar 500.000 liraya ulaştığı halde mutasarrıflığa şimdiye kadar gönderilen para miktarı

¹⁴³⁸ BOA, DH.MB.HPS., 21/88, 29 Cemaziyelahir 1338.

¹⁴³⁹ BOA, DH.MB.HPS., 21/88, 3 Şaban 1338.

¹⁴⁴⁰ BOA, DH.MKT., 1200/44, 26 Receb 1325.

¹⁴⁴¹ BOA, DH.MKT., 1200/44, 1 Şaban 1325.

¹⁴⁴² BOA, BEO., 4500/337462, 6 Rebiülahir 1336.

yetersiz kalmıştır. Bununla da ihtiyacı karşılamak mümkün değildir. Maliye Nezâretinden istenilen 100.000 lira ve İaşe Genel Müdürlüğünden talep edilen 50.000 liranın acilen bölgeye gönderilmesi istenmiştir.¹⁴⁴³

Bolvadin depremzedelerinin iskânları için Birinci Ordu Ahz-ı Asker Heyeti Riyasetince hazırlanan 31 adet çadır memur-ı mahsûs (özel bir memur) tarafından 27 Ocak 1918 tarihinde Karahisar-ı Sahib Mutasarrıflığına gönderilmiştir.¹⁴⁴⁴ Bunun yanı sıra açıkta kalanların barınması için baraka inşası da düşünüldüğü Şifre Kaleminden yazılan bir telgraftan anlaşılmaktadır. Bu kapsamda yapılacak barakaların inşası için talep edilen çivilerin kaç numara boyunda olduğu sorulmuş, şimdilik 60.000 kuruşun bölgeye gönderildiği mutasarrıflığa haber verilmiştir.¹⁴⁴⁵

25-27 Eylül 1921 tarihleri arasında yaşandığı tahmin edilen bir diğer deprem ise Iğın ve Akşehir dolaylarında yaşanmıştı. Çok sayıda hanenin yıkıldığı depremde 12 kişi de ölmüştü. Açıkta kalan afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Konya'da bir iane komisyonu kurulmuş ve yardım toplanmasına başlanmıştır. İnsanların çoğu enkaz altında kalan eşyalarını çıkaramamıştır. Bu konuda valilik halka son derece yardımda bulunmaya çalışmış, açıkta kalanlara da gerekli yardımlar yapılmıştır. Geceleri esen rüzgârların afetzedeleri müşkülata düşürdüğü ve köyleri tamamen yıkılan halkın sokaklarda kaldığı belirtilmiştir.¹⁴⁴⁶

Afetzedelerin tedavi ve ilaç ihtiyaçlarının temini için Konya vilâyetine 200.000 kuruş havalename gönderilmiştir. Konya vilâyeti muhasebesine verilen bir emirle tedavi ve ilaç tertibinden mülteci ve muhacirlerin de faydalandırılması bu konuda herhangi bir tereddüt yaşanmaması için gerekli izinlerin verildiği Maliye Nezâretinden bildirilmiştir.¹⁴⁴⁷

¹⁴⁴³ BOA, BEO., 4500/337462, 8 Rebiülahir 1336.

¹⁴⁴⁴ BOA, BEO., 4503/337664, 28 Rebiülahir 1336.

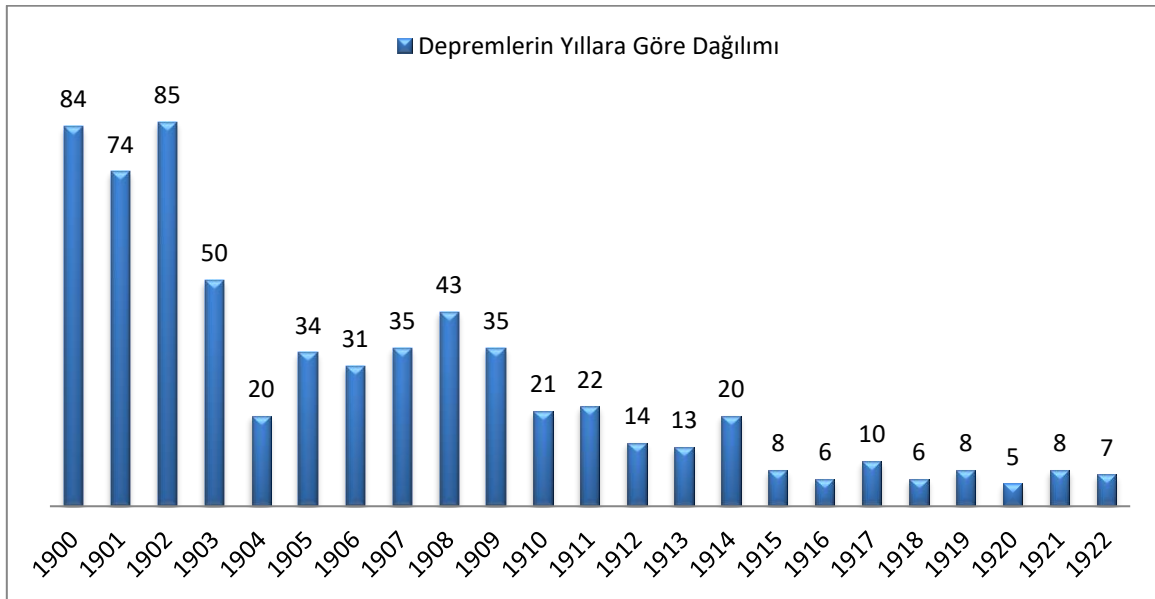
¹⁴⁴⁵ BOA, DH.ŞFR., 83/183, 17 Rebiülahir 1336.

¹⁴⁴⁶ İkdâm, sayı 8845, 28 Safer 1340.

¹⁴⁴⁷ BCA, 272-12/MUHACİRİN., 39/34-2, 24 Rebiülahir 1340.

SONUÇ

20. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan 1900-1923 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin bugünkü Türkiye sınırları dâhilinde 639 deprem meydana gelmiştir. Bu depremlerden 82'si hasara yol açarken, 557'si hafif derecede hissedilmiş herhangi bir hasara yol açmamıştır. Verilen rakamlar 23 yıllık bir zaman dilimi için az görünse de gerçekte bu sayının daha fazla olduğu varsayılabilir. Bazı depremlerin kaynaklara yansımamış olabileceği ya da inceleme sırasında gözden kaçmış olabileceği unutulmamalıdır. Deprem sayısı yıllara göre bazen artış bazen de azalma göstermiş, hatta bazen ülkenin içinde bulunduğu siyasi olaylara göre gazete haberlerinde deprem konusuna hiç değinilmemiştir. Özellikle 1910 yılından sonra kaynaklardaki deprem sayılarında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Elbette ki ülkenin içinde bulunduğu siyasi olaylar ve savaş yılları gündemi oluşturan en önemli konuların başında yer alıyordu. Bu durum deprem haberlerini olumsuz etkilemiş, genellikle şiddetli ve ciddi hasara yol açan bir deprem yaşanmadığı sürece kaynaklarda kendine fazla bir yer bulamamıştır. Bu da tespit edilebilen deprem sayılarının azalmasına yol açmıştır.

Grafik 1: Depremlerin Yıllara Göre Dağılımı

1900'lerden itibaren Anadolu coğrafyasında 82 yıkıcı nitelikte deprem meydana gelmiştir. Bunlardan ilki Ağrı'da (Doğu Bayezid) 19 Şubat 1900 tarihinde yaşanmış, 84 binanın yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. Aynı yıl içinde Kars ve 1901 yılında Adana'da yaşanan depremler can kayıpları ve maddi hasara yol açmıştır. 1901 senesinin en büyük ve hasarlı depremi ise 8 Kasım Erzurum depremi olmuştur. Bu depremde 10.000 kişi açıkta kalmıştır. Erzurum depreminden yaklaşık bir ay sonra Ayvacık'ta yaşanan ikinci büyük depremde ise yaklaşık 930 bina hasar görmüştür. 1902 yılının Mart ayında Çankırı şiddetli bir depremle sarsılmıştır. 4778 binanın hasar gördüğü depremde 18 kişi ölmüş, yaklaşık 104 kişi de yaralanmıştır. Bu depremi beş ay arayla iki defa yaşanan Isparta depremleri izlemiştir.

Doğu Anadolu 1903 yılında büyük bir depremle sarsılmıştır. Merkez üssü Malazgirt olduğu düşünülen deprem Bulanık, Ahlat, Patnos gibi birçok yerde hissedilmiş ve 2495 kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Bu depremi 1905 yılında Demirci ve Malatya, 1907 yılında Bitlis, Mahmudiye ve Ulukışla depremleri izlemiştir. 1909 yılında ise Osmanlı Devleti iki büyük deprem felaketiyle karşı karşıya kalmıştır. 19 Ocak'ta Foça-Menemen hattında yaşanan depremde 1346 bina kullanılamaz bir hale gelmiş, yüzlerce kişi açıkta kalmıştır. Bu felaketin yaşanmasından yaklaşık 21 gün sonra Koyulhisar ve Suşehri büyük bir depremle sarsılmıştır. Burada yaşanan hasarın boyutu da bir hayli fazla olmuş yaklaşık 3920 bina hasar görmüştür. 1909 yılı içinde Kığı ve Ertit'te yaşanan depremlerde ise birtakım haneler yıkılarak maddi hasar meydana gelmiştir. 1910 yılında sırasıyla İskilip, Akhisar, Palu ve Bursa'da yaşanan depremler de büyük oranda maddi hasara yol açmıştır.

Birinci Balkan Savaşı'nın başladığı 1912 yılında Osmanlı Devleti tarihinin en büyük felaketlerinden birini Mürefte-Şarköy hattında meydana gelen depremle yaşamıştır. Bu deprem sadece Osmanlı sınırlarında değil aynı zamanda Yunanistan ve çevre yerlerde hissedilerek buralarda da hasara ve can kayıplarına yol açmıştır. 17.000'den fazla binanın hasar gördüğü depremde 1053 kişi ölmüş, 1631 kişi de yaralanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın henüz yeni başladığı sıralarda 1914 yılının Ekim ayında Burdur-Isparta hattında yaşanan deprem bu iki şehre civar olan onlarca köyün harap olmasına yol açmıştır. 13.000'den fazla binanın hasar gördüğü depremde 2277 kişi ölmüş, 566 kişi de yaralanmıştır. Bu felaketleri 1916 yılında 107 kişinin öldüğü Hafik ve 12 kişinin öldüğü Çankırı depremleri izlemiştir.

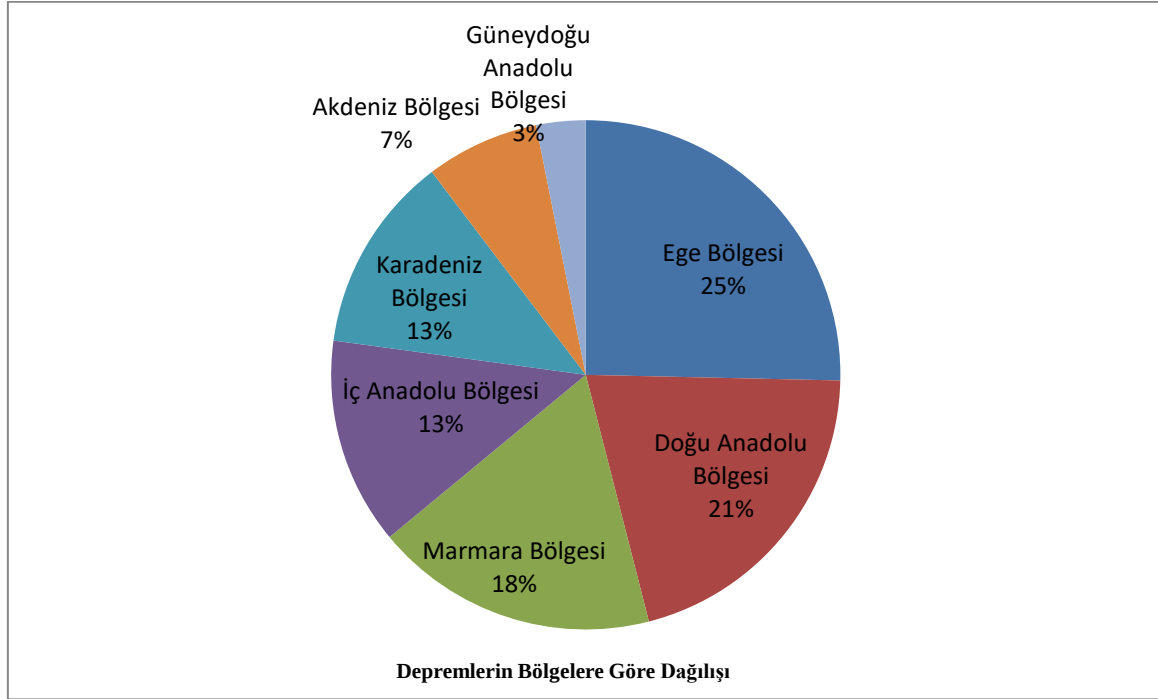
İzmir ve çevresinin Yunan işgaline uğradığı bir dönemde 18 Kasım 1919 tarihinde Soma ve Bergama çevresinde büyük bir deprem yaşanmış, çok sayıda insan açıkta kalmıştır.

Burada tespit edilebilen rakamlara göre 950 hane yıkılmış, 240 kişi de yaşamını yitirmiştir. Son olarak 1921 yılının Eylül ayında Akşehir ve Ilgın dolaylarında yaşanan depremde 668 bina hasar görmüş, 12 kişi de ölmüştür. Hasarlı olarak tespit edilen 82 depremden 30'unda yaklaşık 6508 kişi ölmüş, 2718 kişi de bu depremlerde yaralanmıştır. Tamamen ve kısmen olmak üzere hasar gören bina sayısı ise 53.352 civarında olmuştur.

Tablo 18: 1900-1923 Yılları Arasında Yaşanan Hasarlı Deprem Listesi

Tarih	Yerleşim Birimi	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Hasarlı Bina Sayısı
19.02.1900	Doğu Bayezid	-	-	84
12.07.1900	Kars	6	9	-
28.02.1901	Adana	1	1	-
08.11.1901	Erzurum	-	10	54 (tespit edilen)
18.12.1901	Ayvacak	1	-	930
09.03.1902	Çankırı	18	104	4778
06.05.1902	Isparta	2	5	140
12.10.1902	Isparta-Ağlasun	3	29	475
29.04.1903	Malazgirt	2495	46	1990
06.08.1903	Malazgirt	54	88	-
30.04.1905	Demirci	-	-	800
04.12.1905	Malatya	122	67	791
29.03.1907	Bitlis	-	-	3500
03.06.1907	Mahmudiye	2	3	-
15.11.1907	Ulukışla	2	3	300
19.01.1909	Foça-Menemen	24	4	1346
09.02.1909	Koyulhisar	72	53	3920
16.03.1909	Kığı	-	-	77
21.11.1909	Ertit	-	4	70
28.06.1910	İskilip	-	1	52
27.07.1910	Akhisar	3	11	30
19.08.1910	Palu	1	4-5	1500
30.12.1910	Bursa	-	1	-
09.08.1912	Mürefte-Şarköy	1053	1631	17.767
12.08.1914	Adilcevaz	1	4	60
04.10.1914	Isparta-Burdur	2277	566	13.070
24.01.1916	Hafik	107	50	-
09.08.1918	Çankırı	12	12	-
18.11.1919	Soma	240	-	950
25.09.1921	Ilgın	12	11	668
TOPLAM		6508	2718	53.352

20. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan depremlerin bölgelere göre meydana gelme oranlarına bakıldığında ise ilk sırada 162 depremle Ege Bölgesi yer almaktadır. Bunu Doğu Anadolu Bölgesi 132, Marmara Bölgesi 115, İç Anadolu Bölgesi 84, Karadeniz Bölgesi 80, Akdeniz Bölgesi 46 ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi 20 depremle takip etmiştir.

Grafik 2: Depremlerin Bölgelere Göre Dağılışı Oranları

Yaşanan bu depremlerden sonra İstanbul Hükümetinin ve yerel hükümetlerin afet bölgesindeki rolleri oldukça büyük olmuştur. Hasarı büyük olmayan depremler çoğu zaman mahalli hükümetlerin çalışmalarıyla koordine edilmiştir. Büyük çapta maddi hasar ve can kaybına yol açan depremler de ise afet yönetimi konusunda kapsamlı çalışmaların yapılması adına İstanbul Hükümeti ve mahalli hükümetlerin birlikte hareket etmelerini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda özellikle çadır temini, ekmek dağıtımı, yeniden imar faaliyetleri ve yardım kampanyaları düzenlenmesi konusunda hem İstanbul'un hem de mahalli hükümetlerin büyük özveri gösterdiği görülmektedir. Ayrıca yaşanan depremlerden sonra Müslüman veya Gayrimüslim ayrımına gidilmeden bütün herkese aynı derecede yardımlar ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Dönemin padişahı II. Abdülhamid yaşanan büyük depremlerde afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması için çoğu zaman başkanlığını kendisinin yaptığı bir "iane komisyonu" kurulmasını sağlamıştır. Bu komisyon vasıtasıyla hayırseverlerin yardımlarına başvurulmuş ve büyük miktarlarda yardım paraları toplanmıştır. Böylece devlet

hazinesinden para çıkışına gerek kalmadan afetzedelerin yaraları sarılmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde deprem bölgesi ve diğer vilâyetlerde de komisyonlar kurulması ve yardım toplanması için irâde buyurmuştur.

Afet yönetimi açısından deprem mahallerinde yapılması gereken en önemli işler arasında enkaz altında kalanların çıkarılması ve ölenlerin defnedilmesi yer almaktaydı. Büyük yıkımlara yol açan Malazgirt, Mürefte ve Isparta-Burdur depremlerinde olduğu gibi bu konu mahalli hükümetleri oldukça sıkıntıya düşürmüştür. Bölge halkının çoğunun afetzede olması bu konuda onların yardımlarından mahrum kalınmasına yol açmış bölgeye asker, jandarma ve amele taburları yollanmasını gerekli kılmıştır. Açıkta kalanların barındırılması için de deprem bölgesine yakın askeri depolardan çadır temin edilmiştir. Çadır temininin mümkün olmadığı veya yetersiz kaldığı durumlarda ise tahta, kereste gibi malzemeler tedarik edilerek barakalar inşa edilmiştir. Barınma ihtiyacından sonra açıkta kalanların iaşelerini temin etmek de mahalli hükümetlerin görevleri arasında yer almıştır. İlk aşamada jandarmalar vasıtasıyla halka ekmek dağıtımı yapıldığı görülse de ihtiyacın derecesine göre bu yardımın aylarca devam ettiği de olmuştur. Erzurum depreminde yaklaşık iki ay boyunca afetzedelere ekmek, çay, şeker ve kuru gıda yardımı yapılmıştır.

Halkın yeniden eski düzenlerine dönmesi için yıkılan evlerinin inşa ve tamirleri çoğu zaman devletin desteğiyle yapılmıştır. Bu kapsamda kereste ve odun ihtiyacının karşılanması için ormanlardan ücretsiz kesim yapılmasına izin verilmiştir. Erzurum depremi örneğinde olduğu gibi bu civarda ormanların yetersiz ve kerestenin de pahalı olması sebebiyle Rusya ormanlarından kereste getirilmesi ve gümrük vergisinin altı ay müddetle kaldırılması kararlaştırılmıştır. Belediyeler de imar izni için alınan bedelin alınmaması yolunda düzenlemelere giderek bu konuda afetzedelerin sıkıntı yaşamaması için çalışmalar yapmışlardır. Çoğu zaman halkın yapılacak inşaatlarda kendilerinin çalışmayı taahhüt etmesiyle bunlara da belli miktarlarda para yardımı sağlanmıştır. Bu yardımların kapsamı ise amele ücretlerinin ödenmesine yardımcı olmak veya marangoz masraflarının karşılanması için halka dağıtılmıştır.

Depremde evleri yıkılan halkın daha çabuk toparlanması adına yapılan çalışmalardan biri de devlete ödemek zorunda oldukları vergilerin belli bir süre ertelenmesi veya bu vergilerden muaf tutulması olmuştur. Genellikle halktan kişiler dilekçe yazarak bu konu hakkında kendilerine kolaylık sağlanmasını talep etmişlerdir. Yaşanan depremlerde evlerin yıkılmasının yanı sıra ahır ve samanlık gibi pek çok yapı da yıkılarak hayvanların telef

olmasına yol açmıştır. Bu gibi durumlarda devlet halka çift hayvanı alınması konusunda yol göstermiş, kolaylık sağlamıştır. Malazgirt depremi örneğinde olduğu üzere Norşincik halkının çift hayvanlarının satın alınıp afetzedelere dağıtılması kararlaştırılmış ve ödenecek miktarın Mal Sandığından karşılanmasına izin verilmişti.

Depremlerde hanelerin yanı sıra resmi daireler de hasar görerek kullanılamaz bir hale gelmiştir. Bu durum karşısında devlet çoğu zaman buraların inşa ve tamirleri için Hazineye masârif-i gayr-i melhûze isminde bir ödenek bulundurmuş ve yapılacak tamir masrafları buradan karşılanmıştır. Afetzedelerin ihtiyaçları karşılandıktan sonra arta kalan paranın Mal Sandıklarından harcanmasına izin verildiği de görülmüştür.

Deprem sonrası güvenliğin sağlanması da mahalli hükümetlerin en önemli görevleri arasında yer almıştır. Söz konusu depremlerde çoğu zaman hapishaneler yıkılarak kullanılamaz bir hale gelmiştir. Bu durumda çoğu ağır suçlardan mahkûm olan kişilerin firar etmelerini önlemek ve devletin başına yeni bir bela açmamak adına çevre vilâyetlerdeki hapishanelere nakilleri yapılmıştır. Bundan başka enkaz altında kalan eşyaların çalınmasına karşı güvenlik tedbirleri de alınmıştır. Ulukışla ve Ertit depremlerinde ise bölgenin güvenli olmaması sebebiyle afetzedeler başka köylere nakledilmek istenmiş ancak mallarına zarar geleceği veya çalınacağı düşüncesiyle köylüler nakil konusuna razı edilememiştir.

Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra afet yönetimi konusunda birtakım değişikliklerin yaşandığı da göze çarpmaktadır. Bu dönem içerisinde yönetimde Sultan V. Mehmet Reşad, Sultan Vahdettin, İttihat ve Terakki'nin yanı sıra Milli Mücadele yıllarını da içine alan birçok değişiklik yaşanmıştır. Söz konusu dönemde büyük çaplı depremlerin haber alınmasından sonra II. Abdülhamid'in aksine afetzedeler için hazineye doğrudan para yardımı yapıldığı görülmektedir. Yardım komisyonları kurulsa da çoğu zaman ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmıştır. Arkası kesilmeyen savaşların yaşanması da afetzedelere verilen çadırların gönderilmesini zorlaştırmıştır. 1910 Palu ve 1911 Honaz depremlerinde açıkta kalan afetzedeler için istenilen çadırların kesinlikle askeri depolardan çıkarılmaması emri verilmiştir. Buna gerekçe olarak seferilik emrini alan askerlerin çadırsız sevk edilemeyeceği, şu durumda çadırların askeri ihtiyaçların en önemli kısmını oluşturduğu belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Başkanlık Osmanlı Arşivleri (BOA);

Bâbîâli Evrâk Odası Evrâkı (BEO) 1748/131058, 26 Receb 1319; 1749/131173, 3 Şaban 1319; 1749/131173, 11 Şaban 1319; 1772/132841, 8 Ramazan 1319; 1772/132841, 12 Ramazan 1319; 1772/132841, 20 Ramazan 1319; 1810/35688, 5 Zilhicce 1319; 1806/135415, 30 Zilkade 1319; 2001/150015, 14 Zilkade 1320; 2056/154199, 1 Safer 1321; 2055/154099, 1 Safer 1321; 2055/154104, 1 Safer 1321; 2055/154104, 2 Safer 1321; 2058/154316, 3 Safer 1321; 2058/154316, 4 Safer 1321; 2065/154807, 4 Safer 1321; 2059/154384, 4 Safer 1321; 2058/154316, 5 Safer 1321; 2060/154463, 6 Safer 1321; 2060/154463, 7 Safer 1321; 2063/154699, 8 Safer 1321; 2063/154699, 9 Safer 1321; 2065/154807, 12 Safer 1321; 2068/155080, 15 Safer 1321; 2068/155080, 17 Safer 1321; 2068/155080, 29 Safer 1321; 2096/157159, 22 Rebiülevvel 1321; 2061/154527, 21 Rebiülahir 1321; 2061/154527, 9 Cemaziyelevvel 1321; 2135/160061, 10 Cemaziyelevvel 1321; 2141/160601, 13 Cemaziyelevvel 1321; 2141/160601, 14 Cemaziyelevvel 1321; 2298/172313, 24 Zilhicce 1321; 2378/178300, 15 Safer 1322; 2378/178300, 23 Safer 1322; 2378/178300, 10 Rebiülevvel 1322; 2378/178300, 12 Cemaziyelevvel 1322; 4316/323661, 14 Zilkade 1332; 2586/193868, 6 Rebiülevvel 1323; 2718/203824, 6 Şevval 1323; 2718/203824, 10 Şevval 1323; 2718/203824, 11 Şevval 1323; 2718/203824, 12 Şevval 1323; 2718/203824, 13 Şevval 1323; 3022/226634, 14 Safer 1325; 3024/226797, 16 Safer 1325; 3024/226798, 17 Safer 1325; 3027/226951, 21 Safer 1325; 3028/227073, 22 Safer 1325; 3024/226798, 25 Safer 1325; 3030/227209, 26 Safer 1325; 3036/227680, 4 Rebiülevvel 1325; 3036/227680, 5 Rebiülevvel 1325; 3081/231040, 25 Rebiülevvel 1325; 3081/231040, 8 Cemaziyelevvel 1325; 3091/231803, 8 Cemaziyelevvel 1325; 3078/230810, 15 Cemaziyelevvel 1325; 3091/231803, 15 Cemaziyelevvel 1325; 3122/23412, 27 Cemaziyelahir 1325; 3194/239484, 21 Şevval 1325; 3206/240415, 3 Zilkade 1325; 3206/240415, 6 Zilkade 1325; 3208/240564, 7 Zilkade 1325; 3481/261063, 7 Muharrem 1327; 3498/262281, 1 Safer 1327; 3498/262281, 3 Safer 1327; 3501/262544, 6 Safer 1327; 3501/262544, 7 Safer 1327; 3781/283549, 5 Receb 1328; 3797/284723, 22 Şaban 1328; 3797/284723, 25 Şaban 1328; 3803/285215, 6 Ramazan 1328; 4290/321745, 15 Receb 1332; 4316/323661, 14 Zilkade 1332; 4396/329685, 28 Rebiülevvel 1334; 4500/337462, 6 Rebiülahir 1336; 4500/337462, 8 Rebiülahir 1336; 4503/337664, 28 Rebiülahir 1336.

Dâhilîye Nezâreti İdâre-i Umumiye Evrâkı (DH.İUM) 32/3, 18 Cemaziyelahir 1333.

Dâhiliye Nezâreti İdâre-i Umumiye Evrâkı (DH.İ.UM) 32/10, 26 Ramazan 1332; 32/3, 18 Cemaziyelahir 1333; 32/7, 1 Recep 1333; 19/3, 28 Safer 1338; 19/1, 22 Rebiülevvel 1338.

Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kalemî Evrâkı (DH.MKT) 2389/107, 18 Rebiülahir 1318; 2556/114, 5 Şaban 1319; 2561/52, 13 Şaban 1319; 2568/124, 29 Şaban 1319; 2569/57, 5 Ramazan 1319; 2569/107, 8 Ramazan 1319; 2571/64, 11 Ramazan 1319; 2570/102, 12 Ramazan 1319; 2570/129, 13 Ramazan 1319; 2571/59, 15 Ramazan 1319; 2578/123, 12 Şevval 1319; 617/23, 14 Şevval 1319; 2585/86, 29 Şevval 1319; 2594/99, 22 Zilkade 1319; 2596/73, 28 Zilkade 1319; 2598/51, 1 Zilhicce 1319; 454/35, 1 Zilhicce 1319; 454/35, 2 Zilhicce 1319; 454/35, 2 Zilhicce 1319; 2598/123, 2 Zilhicce 1319; 454/35, 3 Zilhicce 1319; 454/35, 5 Zilhicce 1319; 454/18, 8 Zilhicce 1319; 454/35, 8 Zilhicce 1319; 617/23, 8 Zilhicce 1319; 454/35, 29 Zilhicce 1319; 499/11, 29 Muharrem 1320; 502/2, 30 Muharrem 1320; 454/35, 1 Safer 1320; 454/35, 7 Safer 1320; 454/35, 8 Safer 1320; 454/35, 10 Safer 1320; 454/35, 11 Safer 1320; 454/35, 13 Safer 1320; 515/46, 23 Safer 1320; 454/35, 27 Safer 1320; 527/27, 13 Rebiülevvel 1320; 532/38, 24 Rebiülevvel 1320; 547/4, 10 Rebiülahir 1320; 549/19, 12 Rebiülahir 1320; 564/21, 17 Cemaziyelevvel 1320; 600/19, 14 Receb 1320; 600/19, 19 Receb 1320; 600/19, 23 Receb 1320; 600/19, 24 Receb 1320; 612/61, 14 Şaban 1320; 623/45, 23 Şaban 1320; 548/24, 18 Zilhicce 1320; 737/73, 19 Rebiülahir 1321; 2605/39, 14 Rebiülahir 1322; 909/63, 5 Ramazan 1322; 961/50, 26 Rebiülevvel 1323; 961/50, 2 Rebiülahir 1323; 1019/59, 24 Şaban 1323; 1091/44, 25 Rebiülahir 1324; 1196/34, 22 Receb 1325; 1200/44, 26 Receb 1325; 1200/44, 1 Şaban 1325; 1207/36, 6 Şaban 1325; 1217/65, 28 Zilhicce 1325; 1217/65, 30 Zilhicce 1325; 1217/65, 16 Muharrem 1326; 1217/65, 5 Rebiülevvel 1326; 1258/58, 27 Rebiülahir 1326; 2713/96, 27 Zilhicce 1326; 2713/96, 28 Zilhicce 1326; 2738/44, 24 Muharrem 1327; 2747/2, 28 Muharrem 1327; 2747/2, 29 Muharrem 1327; 2738/44, 29 Muharrem 1327; 1306/23, 6 Safer 1327; 1306/23, 23 Safer 1327; 2782/21, 15 Safer 1327; 2770/88, 23 Safer 1327; 2771/16, 24 Safer 1327; 1306/23, 28 Safer 1327; 2781/34, 3 Rebiülevvel 1327; 2771/16, 7 Rebiülevvel 1327; 2806/88, 18 Rebiülahir 1327; 2806/88, 19 Cemaziyelevvel 1327; 2902/75, 10 Receb 1327; 2909/8, 21 Receb 1327.

Dâhiliye Nezâreti Şifre Evrâkı (DH.ŞFR) 280/67, 9 Zilhicce 1319; 289/3, 6 Rebiülahir 1320; 306/12, 4 Safer 1321; 306/12, 5 Safer 1321; 83/183, 17 Rebiülahir 1336; 594/35, 28 Muharrem 1337.

Dâhiliye Nezâreti Emniyet Şubesi (DH.EUM.EMN) 73/5, 5 Cemaziyelahir 1332; 78/14, 7 Recep 1332; 79/32, 9 Recep 1332; 83/28, 3 Şaban 1332; 73/37, 20 Zilkade 1332; 74/41, 23 Zilkade 1332; 73/37, 23 Zilkade 1332; 73/37, 24 Zilkade 1332; 90/36, 4 Muharrem 1333; 75/45, 22 Cemaziyelahir 1332; 76/30, 26 Cemaziyelahir 1332.

Dâhiliye Nezâreti Muhâberât ve Tensikat Müdiriyeti (DH.EUM.MTK) 16/7, 10 Rebiülahir 1332.

Dâhiliye Nezâreti Hapisaneler Müdiriyeti (DH.MB.HPS) 105/25, 18 Zilkade 1332; 21/88, 3 Cemaziyelevvel 1338; 21/88, 29 Cemaziyelahir 1338; 21/88, 3 Şaban 1338.

Dâhiliye Nezâreti Evrâk Odası Kalemi (DH.EUM.VRK) 14/59, 18 Rebiülevvel 1333; 17/47, 11 Cemaziyelahir 1335.

Dâhiliye Nezâreti İdâre-i Umumiye Ekleri (DH.İ.UM.EK) 70/15, 17 Cemaziyelevvel 1332; 70/15, 30 Cemaziyelevvel 1332; 8/62, 12 Recep 1332; 73/45, 14 Zilkade 1332; 72/65, 14 Zilkade 1332; 72/66, 14 Zilkade 1332; 72/52, 14 Zilkade 1332; 72/81, 14 Zilkade 1332; 73/37, 15 Zilkade 1332; 72/80, 15 Zilkade 1332; 72/81, 15 Zilkade 1332; 73/45, 16 Zilkade 1332; 72/81, 16 Zilkade 1332; 73/37, 16 Zilkade 1332; 72/80, 16 Zilkade 1332; 72/76, 17 Zilkade 1332; 73/37, 17 Zilkade 1332; 72/92, 17 Zilkade 1332; 72/99, 17 Zilkade 1332; 72/92, 18 Zilkade 1332; 72/93, 18 Zilkade 1332; 72/80, 18 Zilkade 1332; 74/41, 18 Zilkade 1332; 74/41, 19 Zilkade 1332; 74/41, 22 Zilkade 1332; 72/87, 22 Zilkade 1332; 72/96, 24 Zilkade 1332; 74/41, 25 Zilkade 1332; 73/45, 25 Zilkade 1332; 74/41, 27 Zilkade 1332; 72/16, 2 Zilhicce 1332; 73/23, 5 Zilhicce 1332; 89/33, 9 Zilhicce 1332; 72/80, 15 Zilhicce 1332; 73/45-12, 20 Zilhicce 1332; 73/63-3, 26 Zilhicce 1332; 73/63-2, 26 Zilhicce 1332; 73/63/1-4, 26 Zilhicce 1332; 74/41, 21 Muharrem 1333; 74/41, 9 Safer 1333; 15/30, 18 Rebiülevvel 1334; 15/25, 19 Rebiülevvel 1334; 15/30, 21 Rebiülevvel 1334; 15/32, 23 Rebiülevvel 1334; 94/44, 7 Şevval 1333; 97/38, 14 Muharrem 1334; 98/28, 10 Safer 1334; 15/15, 14 Rebiülevvel 1334; 15/42, 2 Rebiülahir 1334; 15/43, 2 Rebiülahir 1334; 15/41, 3 Rebiülahir 1334; 14/84, 18 Recep 1334; 9/43, 28 Ramazan 1334; 24/22, 25 Muharrem 1335; 107/51, 30 Cemaziyelevvel 1335; 107/45, 9 Cemaziyelahir 1335; 107/51, 12 Cemaziyelahir 1335; 108/14, 22 Recep 1335; 108/14, 14 Şaban 1335; 108/73, 30 Zilkade 1335; 109/3, 7 Muharrem 1336; 29/38, 3 Rebiülahir 1336; 44/24, 8 Rebiülahir 1336; 53/39, 28 Şaban 1337; 118/8, 8 Cemaziyelevvel 1338; 119/63, 20 Recep 1338.

Dâhiliye Nezâreti Altıncı Şube (DH.EUM.6Şb) 29/38, 3 Rebiülahir 1336; 15 Cemaziyelevvel 1336; 53/14, 4 Zilkade 1336; 53/21, 8 Zilkade 1336.

Dâhiliye Nezâreti Muamelât Evrâkı (DH.TMIK.M) 113/51, 27 Recep 1319; 114/8, 6 Şaban 1319; 153/41, 22 Rebiülahir 1321; 153/41, 2 Cemaziyelevvel 1321; 153/41, 16 Cemaziyelevvel 1321.

Dâhiliye Nezâreti İslahat Evrâkı (DH.TMIK.S) 38/24, 26 Safer 1320; 58/35, 13 Rebiülevvel 1323; 73/63, 9 Cemaziyelevvel 1326; 73/63, 15 Cemaziyelevvel 1326.

Dâhiliye Nezâreti Muhâberât-ı Umumiye İdâresi (DH.MUİ) 39-2/12, 8 Zilkade 1327; 39-2/12, 10 Zilkade 1327; 39-2/12, 21 Zilkade 1327; 39-2/12, 25 Zilkade 1327; 83/1, 4 Rebiülevvel 1328; 83/1, 25 Rebiülevvel 1328; 89/44, 27 Rebiülahir 1328; 87-2/27, 16 Receb 1328.

Dâhiliye Nezâreti İdâre Evrâkı (DH.İD) 24/12, 12 Şaban 1328; 24/12, 15 Şaban 1328; 24/12, 17 Şaban 1328; 24/12, 22 Şaban 1328; 24/12, 24 Şaban 1328.

(D.HH) 43/19, 20 Zilhicce 1329; 43/19, 26 Zilhicce 1329; 43/19, 27 Zilhicce 1329; 43/19, 1 Muharrem 1330.

Dâhiliye Nezâreti Mütenevvia Evrâkı (DH.MTV) 16/18, 29 Şaban 1330; 16-2/20, 29 Şaban 1330.

Hâriciye Nezâreti Tahrirât (HR.TH) 287/115, 6 Cemaziyelevvel 1321.

Îrâde Hususi (Î.HUS) 91/55, 2 Şaban 1319; 91/61, 9 Şaban 1319; 94/113, 29 Zilkade 1319; 105/1, 1 Safer 1321; 105/40, 8 Safer 1321; 105/11, 4 Safer 1321; 107/116, 24 Rebiülahir 1321.

Îrâde Askeri (Î.AS) 45/45, 5 Rebiülevvel 1321; 45/45, 15 Rebiülevvel 1321; 45/45, 3 Rebiülahir 1321.

Îrâde Orman ve Maadin (Î.OM) 8/27, 2 Zilkade 1320; 8/27, 20 Zilkade 1320.

Îrâde Dâhiliye (Î.DH) 1435/37, 28 Rebiülahir 1323.

Îrâde Rüsûmat (Î.RSM) 15/17, 11 Ramazan 1319.

Îrâde Telgraf ve Posta (Î.PT) 15/34, 20 Cemaziyelevvel 1320.

Maârif Nezâreti Tedrisât-ı İbtidâiyye Kalemî (MF.İBT) 228/116, 6 Rebiülahir 1327.

Maliye Nezâreti Mektûbî Kalemî Evrâkı (MF.MKT) 591/15, 29 Recep 1319; 603/2 6 Şevval 1319; 603/2, 25 Şevval 1319; 628/27, 16 Zilkade 1319; 628/27, 18 Zilkade 1319; 628/27, 11 Muharrem 1320; 628/27, 24 Muharrem 1320; 660/3, 17 Rebiülahir 1320.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV) 116/57, 19 Cemaziyelevvel 1325; 124/1, 1 Muharrem 1327; 142/26, 11 Receb 1328; 217/128, 1 Rebiülevvel 1338.

Şûrâ-yı Devlet Evrâkı (ŞD) 1581/24, 7 Ramazan 1319; 1668/22, 12 Zilhicce 1319; 2717/57, 24 Zilhicce 1319; 1890/25, 6 Rebiülevvel 1321; 1890/25, 12 Rebiülevvel 1321; 1890/25, 14 Receb 1321; 1525/1, 11 Cemaziyelahir 1322.

Taşra Evrâkı Halep Vilâyeti (TŞR.HL) 5/3, 9 Rebiülevvel 1335.

Yıldız Sadâret Resmi Maruzât Evrâkı (Y.A.RES) 153/8, 6 Muharrem 1326.

Yıldız Mütenevvi Maruzât Evrâkı (Y.MTV) 223/34, 9 Şaban 1319; 243/41, 6 Safer 1321; 244/130, 11 Rebiülevvel 1321.

Yıldız Sadâret Husûsî Maruzât Evrâkı (Y.A.HUS) 403/97, 21 Şevval 1317; 403/97, 23 Şevval 1317; 447/18, 3 Safer 1318; 447/44, 2 Safer 1321; 447/44, 4 Safer 1321; 512/10, 2 Cemaziyelevvel 1325; 516/150, 15 Şevval 1325; 522/180, 29 Cemaziyelevvel 1326.

Yıldız Perâkende Evrâkı Askeri Maruzât (Y.PRK.ASK) 168/78, 21 Zilhicce 1318; 183/54, 16 Rebiülahir 1320; 195/3, 1 Safer 1321.

Yıldız Perâkende Umûmî Evrâkı (Y.PRK.UM) 53/40, 10 Zilkade 1318; 55/86, 24 Cemaziyelevvel 1319; 56/58, 19 Cemaziyelahir 1319; 56/130, 26 Recep 1319; 57/10, 8 Şaban 1319; 57/10, 22 Şaban 1319; 60/39, 17 Recep 1320; 195/1, 1 Safer 1321; 64/29, 1 Safer 1321; 64/29, 3 Safer 1321; 64/29, 4 Safer 1321; 64/29, 8 Safer 1321; 64/29, 7 Safer 1321; 64/29, 9 Safer 1321; 68/50, 22 Zilkade 1321; 75/44, 28 Safer 1323.

Yıldız Perâkende Hâriciye Nezâreti Maruzâtı (Y.PRK.HR) 30/39, 29 Zilhicce 1318; 30/33, 29 Zilhicce 1318.

Hâriciye Nezâreti Londra Sefareti (HR.ŞFR.3) 502/60, 18 Zilhicce; 502/62, 21 Zilhicce 1318; 505/5, 21 Zilhicce 1318; 625/74, 21 Zilhicce 1318.

Başkanlık Cumhuriyet Arşivleri (BCA);

(272/11-İSKAN) 14/53, 3 Rebiülevvel 1338.

(272-12/MUHACİRİN) 39/34-2, 24 Rebiülahir 1340.

Gazeteler

İkdâm gazetesi

Sabâh gazetesi

Tercümân-ı Hakikat

Yeni İkdâm

Kitap, Makale ve Tezler

ADIYEKE, A. Nükhet ve ADIYEKE, Nuri, "1856 Girit Depremi", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.51 (2012), s.1-38.

AKTAŞ, Esat, "1902 Çankırı Depremi: Deprem Etkileri ve Afet Yönetimi", **Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi**, S.46 (2019), s.15-39.

AKKOYUNLU, M. Feyza, "Tarihsel Depremler ve Kullanılan Yöntemler", **Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi**, S.21 (2021), s.587-590.

ALKAN, Mehmet Ö, "Bir Siyasal ve Toplumsal Felaket Olarak Deprem", **Tarih ve Toplum**, S. 119 (2003), s.98-99.

ALKAN, Mehmet Ö, "Toplumsal ve Siyasi Açısından 1894 İstanbul Depremi Üzerine", **Toplumsal Tarih**, (1999), s.11-17.

AMBRASEYS, Nicolas N. ve FINKEL, Caroline F., **Türkiye'de ve Komşu Bölgelerde Sismik Etkinlikler (1500-1800)**, Çev. M. Umur Koçak, TÜBİTAK Yayınları, Ankara 2003.

AMBRASEYS, Nicolas N. ve FINKEL, Caroline F., "The Saros-Marmara Earthquake of 9 August 1912", **Earthquake Engineering and Structural Dynamics**, Vol.15, (1987), s.189-211.

AMBRASEYS, Nicolas N., **Earthquakes in the Mediterranean and Middle East A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900**, Imperial College, London 2009.

ARSLANBOĞA, Kadir, "1737 Tarihli (Biğa) Deprem ve Yaralarının Sarılması: Hadımzade Ahmet Ağa'nın Bayramiç ve Bozcaada'daki Vakıfları", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, S.29 (2020), s.87-125.

ATAR, Zafer, "Fotoğraflarla 1899 Aydın-Denizli Depremi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.27 (2013), s.5-32.

AVCI, Yasemin, "Osmanlı Devleti'nde Afet Yönetimi ve 1899 Denizli Depremi", Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, 6-8 Eylül 2006, Denizli, s.362-367.

AYHAN, Esra, ALSAN, E., SANCAKLI, N. ve ÜÇER, S. B., **Türkiye ve Dolayları Deprem Kataloğu 1881-1980**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1988.

DAYANÇ, Muharrem, "Balıkesir ile Türkistan'da Deprem ve Tevfik Fikret'e Sitem", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.2 (2007), s.123-140.

DEMİR, Alparslan ve AKTAŞ, Esat, "Gümüşhane Sancağı'nda Doğal Afetler (1888-1910)", **OTAM**, S.24 (2010), s.21-54.

ENGİN, Vahdettin, " II. Abdülhamid'in Hususi İradeleri Işığında 1894 İstanbul Depremi ve Gündelik Hayata Etkisi", Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, 22-23 Mayıs 2000, İstanbul, s.141-149.

ERGİN, Kazım, GÜÇLÜ, Uğur ve UZ, Zeki, **Türkiye ve Civarının Deprem Kataloğu (MS. 11-1964)**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Maâdin Fakültesi Arz Fiziği Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1967.

ERLER, Mehmet Yavuz, "XIX. Yüzyıldaki Bazı Doğal Afetler ve Osmanlı Yönetimi", **Türkler**, C. XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ERLER, Mehmet Yavuz, "1912 Marmara Havzası Depremi", **Toplumsal Tarih**, S.35 (1996), s.30-37.

EYİDOĞAN, Haluk, GÜÇLÜ, Uğur, UTKU, Zuhâl ve DEĞİRMENCİ, Emet, **Türkiye Büyük Depremleri Makro Sismik Rehberi 1900-1988**, İTÜ Maâdin Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü, İstanbul 1991.

FİNKEL, Caroline, "A Consideration of the Sources For the Historical Seismicity of Anatolia", Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, 22-23 Mayıs 2000, İstanbul, s.277-290.

GENÇ, Mehmet ve MAZAK, Mehmet, **"İstanbul Depremleri: Fotoğraf Belgelerde 1894 Depremi"**, İğdaş Kültür Yayınları, İstanbul 2001.

GÖKDEMİR, Oktay, **İzmir'e Doğru**, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir 2010.

GÜNEŞ, Günver ve ÖZKEŞ, Sevilay, "1899 Aydın Depremi", I. Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, İzmir 2001.

İPEK, Nedim, "Burdur-Isparta Depremi (1914)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.1 (1995), s.191-196.

KARAGÖZ, Şehrazat, **Eskiçağ'da Depremler**, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2005.

KÖKÜM, Mehmet ve ÖZÇELİK, Fatih, "Tarihsel Depremlerin Yeniden Değerlendirilmesine Örnek Bir Çalışma: 1789 Palu (Elazığ) Depremi, Doğu Anadolu, Türkiye", **Maâdin Tetkik ve Arama Dergisi**, S.161 (2020), s.157-171.

MAZLUM, Deniz, **Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında 22 Mayıs 1766 İstanbul Depremi ve Ardından Gerçekleştirilen Yapı Onarımları**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Y. L. Tezi, İstanbul 2001.

MUŞMAL, Hüseyin, "Konya Eyaleti Ilgın Kazası'nda Yaşanan 1866 Depremi Üzerine Bir İnceleme", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.20 (2008), s.517-520.

OĞUZOĞLU, Yusuf, "Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre 1855 Bursa Depremi", **Bursa Defteri**, S.4 (2000), s.72-80.

ÖZATA, Şerife ve LİMONCU, Sevgül, "16. ve 20. Yüzyıl Arası İstanbul ve Yakın Çevresinde Meydana Gelen Deprem Sonrası Barınma Uygulamalarının İncelenmesi", **Megaron**, S.3 (2014), s.217-227.

ÖZAYDIN, Neslihan, **Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 2017.

ÖZBOZDAĞLI, Özer, "5 Temmuz 1902 Selanik Depremi" **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, S.21 (2024), s.241-250.

ÖZBOZDAĞLI, Özer, "Osmanlı Makedonya'sında 4 Nisan 1904 Depremi ve Sonuçları", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.67 (2020), s.435-476.

ÖZBOZDAĞLI, Özer, "Görice Sancağında Depremler (1893-1912)", **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, S.2 (2019), s.367-384.

ÖZCAN, Besim, "Bursa Depremleri (2 Mart-12 Nisan 1855)", **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, S.5 (1999), s.73-118.

ÖZEKMEKÇİ, Mustafa Metin, "21 Ağustos 1859 Tarihli İmroz (Gökçeada) Depremi", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, S.4 (2020), s.2240-2256.

ÖZGER, Yunus, "1894 İstanbul Depreminde İzmit'te Afet ve Kriz Yönetimi", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.65 (2019), s.333-346.

ÖZKILIÇ, K. Sema, **1894 Depreminin İstanbul Üzerindeki Etkileri (Deprem Sonrası İmar Faaliyetleri)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2011.

ÖZKILIÇ, K. Sema, **1894 İstanbul Depremi ve İstanbul**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

PAMUKÇİYAN, Kevork, "Depremler, Osmanlı Dönemi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, Tarih Vakfı-Kültür Bakanlığı, İstanbul 1993.

PINAR, Nuriye ve LAHN, Ervin, **Türkiye Depremleri İzahlı Kataloğu**, Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği Yayınları, Ankara 1952.

SADİ, Mehmet, **Marmara Havzasının 26-28 Temmuz 1328 Hareket-i Arzı**, Resimli Kitap Matbaası, İstanbul 1328.

SAKİN, Orhan, **Tarihsel Kaynaklarıyla İstanbul Depremleri**, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2002.

SATILMIŞ, Selahattin, "30 Eylül 1887 Banaz Depremi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.38 (2016), s.79-96.

SATILMIŞ, Selahattin, "1881 Sakız Depreminde Osmanlı Afet Yönetimi ve Vali Sadık Paşa'ya Yönelik Eleştiriler", **Belleten**, S.228 (2016), s.574-618.

SATILMIŞ, Selahattin, "19. Yüzyılda Bir Büyük Felâket: 3 Nisan 1881 Sakız ve Çeşme Depremi", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S.2 (2014), s.605-624.

SATILMIŞ, Selahattin, "Osmanlı'da Bir Afet Yönetimi Örneği: 1883 Çeşme ve Urla Örneği", **History Studies**, Vol. 4/1 (2012), s.504-527.

SATILMIŞ, Selahattin, "1893 Malatya Depremi ve Afet Yönetimi", **Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi**, S.39 (2016), s.137-177.

SATILMIŞ, Selahattin, "26 Mart 1898 Koyulhisar-Hamidiye Depremi", **Tarihin Peşinde**, S.16 (2016), s.241-254.

SATILMIŞ, Selahattin, "Balıkesir ve Çevresinin Tarihsel Depremleri (1850-1900)", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.40 (2020), s.531-547.

SATILMIŞ, Selahattin, "Birinci El Kaynaklara Göre Isparta Depremleri (19. Yüzyılın İkinci Yarısı)", **SEFAD**, S.40 (2018), s.297-312.

SATILMIŞ, Selahattin, "Çankırı'nın Tarihsel Depremleri (1875-1900)", **Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi**, S.14 (2020), s.599-611.

SATILMIŞ, Selahattin, "Dinar, Çivril, Işıklı ve Dazkırı Bölgesinde Tarihsel Depremler (1875-1900)", **Tarih ve Gelecek Dergisi**, S.1 (2020), s.167-179.

SATILMIŞ, Selahattin, "Muğla Bölgesinin Tarihsel Depremleri (1850-1900)", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, S.1 (2020), s.155-182.

SATILMIŞ, Selahattin, "Osmanlı Türkiye'si'nde Depremler ve Sosyo Ekonomik Etkileri (1800-1900)", TÜBİTAK 1001 Araştırma Projesi Sonuç Raporu, 2017.

SATILMIŞ, Selahattin, "Antalya Yöresinin Tarihsel Depremi (1886-1903)", Bedia Koçakoğlu-Diren Çakılcı (Ed.), **Antalya'da Doğa ve Medeniyet**, s.129-135, Palet Yayınları, C.3, Konya 2020.

SATILMIŞ, Selahattin, **Osmanlı Devleti'nde Afet Yönetimi ve Depremlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019.

SEZER, Cemal, "Şarköy-Mürefte Depremi (9 Ağustos 1912) Sonrası Depremzedeler İçin Yapılan Yardım Faaliyetleri", **Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi**, S.12 (2019), s.74-91.

SEZER, Cemal, "1914 Isparta-Burdur Depreminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Yapmış Olduğu Yardımlar", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.19 (2014), s.17-34.

SEZER, Hamiyet, "1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme", **A.Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.29 (1997), s.169-197.

SOYSAL, Hüseyin, SİPAHİOĞLU, Selçuk, KOLÇAK, Demir ve ALTINOK, Yıldız, **Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (MÖ. 2100-MS. 1900)**, TÜBİTAK Yayınları, Ankara 1983.

ŞAHİN, Cemalettin ve SİPAHİOĞLU, Şengün, **Doğal Afetler ve Türkiye**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2009.

ŞAHİN, Cemalettin, DOĞANAY, Hayati ve ÖZCAN, Nihat Ali, **Türkiye Coğrafyası**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2006.

TANIŞ, Cihat, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde 1903 Malazgirt Depremi", **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.1 (2018), s.61-66.

Tarih Boyunca Dünyayı Sarsan Doğal Felaketler, Haz. Yücel Feyzioğlu, Pencere Yayınları, İstanbul 2000.

TAŞKESENLIOĞLU, M. Yasin ve TAŞKESENGİL, Muhammet, "1859 Yılındaki Şamahı ve Erzurum Depremleri Hakkında Rusya Bilimler Akademisi Üyesi Hermann Von Abich'in Raporu", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.20 (2020), s.570-591.

TATAR, Özcan ve BAYTİMUR, Süha Oğuz, "1789-1808 Yılları Arasında Osmanlı Devleti'nde Depremler ve Meteorolojik Âfetler", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.2 (2020), s.505-518.

TEKDAL, Danyal, "1907 Bitlis Depremi ve İsyanında Bir Vali: Ferit Paşa", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.27 (2017), s.95-116.

TEREKLİ, Bülent, **1912 Şarköy-Mürefte Depremi ve Etkilediği Alanlar**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

TINAL, Melih, "19. Yüzyıl İzmir Depremleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.54 (2017), s.372-380.

TOZLU, Selahattin, "Erzurum Tarihinde Depremler" Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, 22-23 Mayıs 2000, İstanbul, s.93-118.

TÜRKOĞLU, Ömer, "1902 Çankırı Depremi", **Kebikeç Dergisi**, S.14 (2002), s.173-176.

ÜREKLİ, Fatma, **İstanbul'da 1894 Depremi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

ÜREKLİ, Fatma, GÜNDOĞDU, Raşit ve ÖNAL, Ebul Faruk, **Osmanlı Arşiv Belgelerinde İstanbul'da Afetler**, AFAT, İstanbul 2018.

ÜREKLİ, Fatma, "Osmanlı Döneminde İstanbul'da Meydana Gelen Âfetlere İlişkin Literatür", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, S.16 (2010), s.101-130.

VERCLEYEN, Frank, "Selçuklular Zamanında Anadolu'da Meydana Gelen Depremler", Çev. Feda Şamil Arık, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.27 (1992), s.13-32.

YALTIRAK, Cenk, ALPAR, Bedri, ve ALTINOK, Yıldız "Mürefte-Şarköy Depremi: Ganos Fay'ının 9 Ağustos 1912 Depreminde Atımı, Kırık Uzunluğu, Büyüklüğü, Karakteri ve Aynı Yörede Olan Tarihsel Depremler", Aktif Tektonik Araştırma Grubu Altıncı Toplantısı Bildirileri Özleri, 21-22 Kasım 2002, Ankara, s.90-93.

YAPICI, Hakkı, "Tarih Boyunca Erzurum'da Meydana Gelen Zelzeleler", **Mavi Atlas**, S.5 (2015), s.14-20.

YAZICI, Muhammet, "1855 Meğri Depremi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.28 (2012), s.115-129.

YAZICI, Nesimi, **Ocak 1898 Balıkesir Depremi ve Sonrası**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 2003.

YAZICI, Nesimi, "Ocak 1898 Balıkesir Depremi ve Sonrası", Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, 22-23 Mayıs 2000, İstanbul, s.151-194.

YILDIZ, Mehmet, "1855 Bursa Depremleri", Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, 22-23 Mayıs 2000, İstanbul, s.119-139.

YILMAZÇELİK, İbrahim, "XVIII, ve XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde (Anadolu'da) Meydana Gelen Tabiî Afetler", XIV. Türk Tarihi Kongresi, Eylül 2002, Ankara, s.665-693.

Web Sayfaları

AFAD, <<https://depem.afad.gov.tr/depem-tehlike-haritasi>>, (ET: 13.02.2022).

Mount Holyoke Koleji, <<https://compass.fivecolleges.edu/object/mtholyoke:40254>>, (ET: 20.02.2022)

Mary Evans Picture Library, <<https://www.prints-online.com/view-erzurum-turkey-4430021.html>>, (ET: 22.02.2022).

<<https://pin.it/1RaZiO3>>, (ET: 22.02.2022).

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Aksaray Üniversitesi Tez DeğerlendirmeFormu		
Öğrencinin Adı Soyadı:		Evet
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapakta ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Bu tezin tarafımdan "Tez yazım kuralları" okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası